UČITEĽSKÉ NOVINY

42/2014, 19. február 2014 | Dvojtýždenník o školstve a vzdelávaní | Rozširované bezplatne, Ročník LXI

Vzdelávanie Made in Slovakia

Ako má vyzerať kvalitné školstvo, aké má mať parametre, ako sa definuje a meria jeho kvalita, ako sú nastavené mechanizmy jeho permanentného zdokonaľovania, čo je vynikajúce, priemerné a podpriemerné vzdelávanie a vzdelanie?

Každý národ má ambíciu mať vzdelaných, múdrych a dobrých ľudí. Preto prezieravo podporuje všetky inštitúcie a mechanizmy, ktoré tomu prospievajú. Školy a školstvo predovšetkým. Slováci a Slovensko by nemali byť výnimkou. Máme na všetkých úrovniach skutočne záujem na tom, aby sme mali múdrych, vzdelaných, zdravých a dobrých ľudí? Sme národom, ktorý sa rád vzdeláva, rád učí nové veci, máme radi kvalitný život s vysokým mravným kreditom, slušnosť, toleranciu, ale súčasne hrdosť na seba a svoju vlasť?

Ak si niekto nezainteresovaný pozrie niekedy televíznu skúšku vedomostí občanov Slovenska, zistí, že mnohí vôbec nevedia, v ktorom roku či dokonca storočí žijú, nevedia, koľko dní má kalendárny rok, koľko hodín má deň, koľko minút jedna hodina. Nevedia mnohé najzákladnejšie veci, dôležité pre nich i pre život ako taký. Ak by sme podľa toho hodnotili stav múdrosti národa, museli by sme zaplakať. Museli by sme konštatovať, že naša výchovno-vzdelávacia sústava je ešte len v čase svojho praveku. Potvrdzoval by to aj fakt, že viac ako 1 % občanov Slovenska nevie písať a čítať.

Ak by sme sa však pozreli na výkony niektorých špičkových vedcov, lekárov, matematikov, chemikov, biológov či informatikov a hodnotili stav a úroveň vzdelanosti v štáte podľa nich, mohli by sme podľahnúť ilúzii, že všetko je v najlepšom poriadku.

Z minulosti sa dlho tradovalo konštatovanie či téza, že náš školský systém je výborný a medzinárodne vysoko hodnotený. Potvrdzovali to najmä výsledky žiakov na rôznych medzinárodných predmetových olympiádach. Keď sme sa však roku 2003 prvý raz zapojili do medzinárodného merania kvality vzdelávacích systémov podľa parametrov OECD, dostali sme facku na jedno líce. Keď boli zverejnené výsledky ďalšieho merania OECD roku 2006, dostali sme ju aj na druhé. Neskôr sa trend nezmenil, stále sme v podpriemere.

Samozrejme, nič zvyčajne nebýva len biele alebo čierne. Faktom však je, že za viac ako dvadsať rokov sa školstvo dostalo na spodné priečky záujmu verejnosti a za toto obdobie sme v situácii, keď školská sústava nie je schopná pripravovať kvalifikovaných odborníkov pre potreby ekonomiky a služieb. Školstvo nevie „vyživovať" Slovensko odborníkmi v potrebnej kvalite a štruktúre podľa odborov. Za dvadsať rokov sme zmeškali príležitosť urobiť reformu školstva a prispôsobiť ho trhovej forme fungovania spoločnosti. Dodnes nie je verejne jasné, či je školstvo služba verejnosti, alebo je to prvok trhového mechanizmu, teda že sa naň vzťahujú trhové pravidlá.

Pamätníci spomínajú, ako začiatkom 80. rokov chodili na vtedajší Výskumný ústav pedagogický odborníci z Fínska a študovali náš model predškolskej prípravy a model základného

(pokračovanie na strane 2)

Chlapci i dievčatá školy, ktorú navštevoval Pavol Demitra a ďalší vynikajúci hokejisti, aj na diaľku povzbudzujú svoje športové vzory a reprezentantov.
Foto František KRÁSNOVESKÝ

Verba movent, exempla trahunt

Škola je predovšetkým o výchove a vzdelávaní, procesoch, v ktorých sa žiaci učia porozumieť svetu okolo seba a získať čo najviac vedomostí a zručností, aby v ňom dokázali sami žiť. Ako však hovorí riaditeľ Základnej školy s materskou školou Pavla Demitru v Dubnici nad Váhom, škola je aj o emóciách, citoch, životných hodnotách a vzoroch.

Zimné olympijské hry dávajú príležitosť rozvíjať túto časť žiackych osobností ešte intenzívnejšie. Na prevažnej väčšine škôl sa o olympiáde diskutuje nielen v kabinetoch, zborovniach, ale aj v triedach. Niekde sa aj fandí – napríklad v spomínanej škole v Dubnici nad Váhom, ale aj v mnohých ďalších, kde vedenia škôl umožnili žiakom počas prestávok a voľných hodín spoločne sledovať dianie na olympiáde na obrazovkách a podporovať našich športovcov.

Olympijské hry môžu byť pre mnohých našich žiakov dobrou výzvou, aby sa venovali športu a telesnému pohybu viac a intenzívnejšie, lebo šport dokáže významne formovať hodnotový svet človeka, formuje jeho osobnosť a pripravuje človeka do života a na zdolávanie prekážok a ťažkostí.

Slová povzbudzujú, príklady priťahujú – *verba movent, exempla trahunt!* Žiaci potrebujú veľa povzbudzovania, ale najmä dobré príklady, príklady úspešných ľudí, ktorí svoj cieľ dosahujú po veľkej námahe, odriekaní, vytrvalom tréningu a cieľavedomej príprave. Školské a vzdelávacie úspechy sú napokon postavené na tých istých hodnotách. A o tom je napokon čestný úspech v živote každého z nás.

Ľubomír PODLUŽIANSKY

Osvojenie si princípov čitateľskej gramotnosti a motivácia k čítaniu

(III. časť)

Vďaka národnému projektu *Vzdelávanie učiteľov v súvislosti s tvorbou školských vzdelávacích programov* vznikla multimediálna didaktická pomôcka aj pre učiteľov slovenského jazyka a literatúry. Autorkou vzdelávacieho DVD na tému *Osvojenie si základných princípov čitateľskej gramotnosti a motivácia k čítaniu* je Mgr. Eva Lapidesová zo Základnej školy na Ul. za kasárňou v Bratislave. V dokončení rozhovoru sme sa s ňou porozprávali o tom, ako môže toto DVD inšpirovať učiteľa k príprave vlastnej vyučovacej hodiny.

Vaša ukážková hodina slovenského jazyka a literatúry (SJL) inšpiruje pedagógov, ktorí vyučujú tento predmet, k aplikovaniu nových metód a foriem vyučovania.

Práve o to nám šlo, aj vďaka natočenej ukážkovej hodine možno vidieť, že čítanie napomáha obohacovanie aktívnej slovnej zásoby, rozvoj vnútornej, vonkajšej a písanej reči, zrakovú a sluchovú fixáciu gramatických javov, nepochybne aj rozvoj fantázie. Vďaka čítaniu môžeme hovoriť o vývine psychických funkcií, abstraktného myslenia. Samozrejme, že to všetko sa prejaví až neskôr, na druhom stupni vzdelávania. Vtedy žiak sám dospeje k tomu, že čítanie má aj istý terapeutický účinok – tu nemožno nespomenúť fakt, že čítanie pôsobí pozitívne na každého žiaka. Naša ukážková hodina nepriamo pripomína aj to, že ak sa žiak stáva slabým čitateľom, odrazí sa to nielen vo všetkých ostatných vyučovacích premetoch, ale neskôr aj v jeho živote. Snažíme sa poukázať aj na túto skutočnosť, najmä u začínajúcich pedagógov zohráva dôležitú úlohu motivácia k čítaniu, stereotyp pri nácviku čítania deti odpudzuje, naopak, pomáha pestrosť metód, dôležitý je správny výber kníh. Len tak si vybuduje žiak pozitívny vzťah ku knihe.

Na čo by sa mal podľa vás zamerať pri výučbe SJL učiteľ na prvom stupni základnej školy?

V prvom rade na nácvik správneho a plynulého čítania náročných viacslabičných a ťažko vysloviteľných slov. Žiakov totiž od čítania odrádzajú práve ťažké slová, fakt, že ich nevedia prečítať a že im nerozumejú. Hravé a veselé má byť prostredie, teda trieda, v ktorej učiteľ SJL vyučuje. Aj v rámci ukážkovej hodiny vidieť, že učebňa je farebne oživená umeleckými dielkami, rôznymi obrázkami, ktoré vytvorili sami žiaci, čo je tiež podstatné. Vytvára atmosféru, v ktorej sa deti veľmi ľahko dostanú do deja, teda presunú do zaujímavého rozprávkového príbehu. A pokiaľ ich čakajú aj pútavé úlohy a hry, prebudíme v nich zvedavosť a chuť objaviť v knihe niečo nové. Na DVD vidieť, s akou radosťou začíname hodinu hádankami. Spomínam to preto, lebo je vhodné, keď učiteľ využíva všetky formy a pracuje pritom tradične aj s tabuľou. Spolupracujeme v skupinách, v našom prípade sme sa najskôr rozdelili na skupinu dievčat a skupinu chlapcov, pričom skupiny sa neustále medzi sebou povzbudzujú.

Aj keď je dôležité, aby každý žiak zvládol čítanie sám, možno to dosiahnuť najmä skupinovým čítaním.

(pokračovanie na strane 3)

Operačný program VZDELÁVANIE

Európska únia
Európsky sociálny fond

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ.
Kód ITMS: 26110130085

Najlepšia investícia je do vzdelania

Fínske školstvo očami jeho ministerky Kristy Kiuru

Strany 4 a 5

Škola musí byť pre deti i učiteľov priateľským prostredím

O psychológii v školách hovoríme so psychologičkou prof. PhDr. Evou Gajdošovou, PhD.

Strany 9 – 11

Motiváciu študentov škola inšpiruje aj úspechmi absolventov

Na návšteve v Gymnáziu Andreja Kmeťa v Banskej Štiavnici

Strany 14 a 15

Kľukatá cesta k vzorovej pedagogike

O budovaní osobnosti žiaka vo Francúzsku

Strany 30 a 31

Vzdelávanie Made...

(dokončenie zo strany 1)

a stredného školstva. Zatiaľ čo dnes sú v tejto severskej krajine v medzinárodných meraniach na čele pelotónu, my horko-ťažko udržiavame systém pri živote.

O potrebe zmeny kvality a fungovania školskej sústavy u nás sa diskutuje už dlho. Tak dlho, že sme boli poslední, kto začal s reformou školstva a obsahovými zmenami. Samozrejme, pod tlakom toho, že meškáme, a, samozrejme, s tým, že reforma nie je bez chýb. Ale konečne sa začalo niečo robiť. Potrebujeme kvalitu vzdelávania a odbornej prípravy našich žiakov. Kvalita je to, čo vedie k správne zvoleným cieľom, čo naplňa zmysel vzdelávania. Ciele vzdelávania sú dnes iné ako pred desiatimi či päťdesiatimi, alebo sto rokmi. Ciele sa permanentne menia v súlade s vývojom a potrebami spoločnosti, vedy, sveta. Musia zodpovedať potrebám celku aj jednotlivca. Sme v jednom kolotoči zmien. Dôležité je vedieť analyzovať kľúčové zmeny a potreby, ako sa im prispôsobovať. Okrem toho potrebujeme v školstve pokoj a trpezlivosť, aby sme zmeny urobili dobre.

Vzdelanie vždy zostane kľúčovým elementom, základom toho, aby sme dokázali ako krajina a štát byť súčasťou zmien sveta okolo nás a aby sme dokázali s nimi žiť a dosahovať úspech – spoločenský aj osobný, domáci i medzinárodný. Lebo každý z nás reprezentuje svojou prácou a činmi značku Made in Slovakia.

Zuzana BALÁŽOVÁ

RODINNÉ VÄZBY

Pátra sa už na viac ako 100 školách

Do projektu Poznaj svoju minulosť, alebo Pátranie po predkoch sa zapojilo už viac ako 100 škôl zo Slovenska, z Maďarska a zo Srbska. Žiaci v rámci 11. ročníka využili nielen vianočné sviatky, keď sa stretli rodiny pri slávnostnej príležitosti, ale aj víkendy, prázdninové chvíle, a spisujú príbehy zo života svojich rodín, spomienky najstarších členov, nahrávajú, fotia, spracovávajú dokumenty a najmä sa rozprá-

vajú s rodičmi, so starými či s prastarými rodičmi o živote a jeho hodnotách. Viacerí pátrajú aj v archívoch, knižniciach a, samozrejme, aj na internete s cieľom zhromaždiť čo najviac zaujímavých informácií a údajov o svojich rodoch. V minulosti „pátrači" objavili mnoho zaujímavých rodinných väzieb na významné osobnosti našich národných dejín, ale aj kultúry, športu, vedy a techniky. Najprekvapujúcejších zistení sa dopátrali žiaci, ktorí objavili svojich predkov napr. na palube Titanicu, ale aj na parníku Carpathia, ktorý prišiel cestujúcim z potápajúceho sa Titanicu na pomoc. Medzi iné zaujímavé vzťahy patrí objavené rodinné spojenie s posledným pozemšťanom, ktorý stál na Mesiaci, E. A. Cernanom.

Do projektu sa v doterajšom priebehu zapojilo už viac ako 30-tisíc žiakov zo Slovenska i zahraničia. **(lupa)**

Fínska ministerka školstva o digitalizácii

DIGITÁLNE VZDELÁVANIE

Národný projekt *Moderné vzdelávanie – digitálne vzdelávanie pre všeobecnovzdelávacie predmety* inovuje obsah a metódy všeobecného vzdelávania na základných a stredných školách.

Fínska ministerka školstva Krista Kiuru prijala pozvanie ministra Čaplovača a v piatok 31. januára sa stretla so slovenskými učiteľmi. Vo svojej úvodnej reči zdôrazňovala význam vzdelávania ako základného kameňa spoločenského blahobytu. Investíciu doň označila ako významnú hodnotu a záväzok krajiny.

Fínsky systém primárneho a sekundárneho vzdelávania je založený na vysokej miere dôvery k učiteľom, čo opísala slovami: „Veríme vo vzdelávanie, spoliehame sa na našich učiteľov, že sú vysoko motivovaní a dobrí." Hoci sa fínsky vzdelávací systém riadi štátnymi osnovami, na regionálnej úrovni dochádza k lokálnej diferenciácii národného systému osnov. Znamená to, že učitelia majú voľnosť vo vyučovacích metódach a procesoch

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť/ Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

a tiež v dodržiavaní a uplatňovaní štátnych osnov, najmä pri testovaní žiakov.

Zaujímavým poznatkom je, že povolanie učiteľa je vo Fínsku vnímané ako veľmi prestížne a mnoho mladých ľudí sa chce stať učiteľmi. Na pedagogické študijné programy sú preto prijímaní zvyčajne len najlepší študenti. Paradoxom však je, že plat učiteľov je na úrovni priemerného platu v hospodárstve a je otázkou dohody medzi odbormi a zamestnávateľom.

Na margo digitalizácie školstva pani ministerka reagovala slovami: „Digitalizácia je dôležitým aspektom reformy školstva. Digitalizácia prichádza prirodzene s mladou generáciou a jej štýlom života. Mládež nemá na výber."

V súvislosti s digitalizáciou spomenula aj svetový úspech fínskej spoločnosti Nokia. Ďalšia digitalizácia základného a stredného školstva vo Fínsku sa uskutoční v spolupráci s Estónskom od jesene 2014. Mnohé predmety majú rovnaký obsah v rôznych krajinách, ich osnovy majú medzinárodný rozmer.

Národný projekt *Moderné vzdelávanie – digitálne vzdelávanie pre všeobecnovzdelávacie predmety* je spolufinancovaný z prostriedkov Európskej únie. Spolu s Planétou vedomostí a ďalšími projektmi je súčasťou programu Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR Digipedia 2020, ktorý bol spustený s cieľom modernizácie rezortu školstva v oblasti informatizácie a digitalizácie. Informácie o tomto programe sa nachádzajú na webovom sídle Digipedia.

Viac informácií o národnom projekte sa dočítate na našom komunitnom portáli digitalnevzdelavanie.sk. **(ks)**

Slovák navrhol dizajn medaily pre Mládežnícke olympijské hry

OCENENIE

O tom, ako bude vyzerať medaila, ktorú dostanú najúspešnejší športovci Mládežníckych olympijských hier v čínskom Nan-ťingu, rozhodla súťaž Medzinárodného olympijského výboru. Víťazom sa stal študent Fakulty architektúry Slovenskej technickej univerzity (STU) v Bratislave Matej Čička.

Do súťaže o návrh dizajnu medaily prišlo 300 návrhov od dizajnérov z viac ako 50 krajín sveta. Víťazným sa stal návrh mladého slovenského študenta s názvom *The Track of the Winners*, čo v preklade znamená Trať víťazov. Dôvodom tohto pomenovania sú tri stredom tiahnuce sa pásy na medaile, ktoré sú jej charakteristickým znakom.

Do súťaže sa mladý dizajnér zapojil na podnet školy pod pedagogickým vedením Jozefa Turlíka a Michaely Lipkovej z Ústavu dizajnu Fakulty architektúry STU. V prvej trojke ocenených sa umiestnil aj ďalší študent tejto fakulty Csaba Szitas. Ten obsadil bronzovú priečku s návrhom, ktorému dal názov Pruhy víťazstva (*Stripes of Victory*).

(mov)

Testy overia vedomosti veľkého počtu žiakov

KVALITA VZDELÁVANIA

Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania (NÚCEM) pripravil vo februári a v marci ďalšiu sériu školení k tvorbe úloh a testov (testovacích nástrojov) pre národný projekt *Zvyšovanie kvality vzdelávania na základných a stredných školách s využitím elektronického testovania*. Odborné vzdelávanie je určené učiteľom spoločenskovedných predmetov, informatiky a cudzích jazykov a uskutoční sa v Ivanke pri Dunaji, Ružomberku a Prešove. Národný projekt je aj roku 2014 platformou na zvyšovanie kvalifikácie tvorivých pedagógov zo základných a stredných škôl.

Spoločenskovedné predmety (občianska náuka, dejepis a geografia) poskytujú žiakom druhého stupňa základných škôl a stredoškolákom základné právne, ekonomické, kultúrno-historické poznatky, znalosti o planéte Zemi, o väzbách človeka a spoločnosti na prírodné podmienky. *„Doteraz vznikali úlohy z týchto predmetov predovšetkým pre potreby maturitných skúšok a učitelia si test z týchto predme-*

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť/ Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

tov vytvárali individuálne. Projekt školám ponúkne testové úlohy v súlade so štátnym vzdelávacím programom. Nové úlohy a testy z občianskej náuky, dejepisu a geografie umožnia školám overovať vedomosti žiakov na úrovni jednotlivých ročníkov základných a stredných škôl," povedala riaditeľka NÚCEM Romana Kanovská. A dodala, že práve v spoločenskovedných predmetoch môže žiak preukázať, ako ovláda napríklad čítanie s porozumením a orientuje sa v právnej a sociálnej problematike či v ekonomických pojmoch.

NÚCEM bude v tomto období vzdelávať aj budúcich autorov úloh a testov z ruského jazyka. U mladých na Slovensku je ruština v poradí tretím najobľúbenejším cudzím maturitným jazykom, na prvom mieste je bezkonkurenčne angličtina a na druhom nemčina. Tradične majú záujem o tento najrozšírenejší slovanský jazyk maturanti zo škôl z Prešovského a Košického samosprávneho kraja. V rámci národného projektu pokračuje vzdelávanie učiteľov v tvorbe testovacích nástrojov aj pre nemčinu a angličtinu.

Noví odborne vyškolení autori úloh a testov, ktorí podpíšu pracovnú zmluvu s NÚCEM a preukážu svoje schopnosti počas skúšobnej lehoty, sa pridajú ku kolektívu približne 350 učiteľov, ktorí tvoria testovacie nástroje pre národný projekt. Jedným z jeho dôležitých cieľov je vytvorenie pôvodných 30-tisíc úloh a 150 testov zo všeobecnovzdelávacích predmetov.

Mária GREBEŇOVÁ-LACZOVÁ, manažérka publicity národného projektu

KRÁTKO

Školy môžu zmeniť doterajší názov

Už viac ako rok môžu stredné odborné školy, stredné priemyselné školy a stredné umelecké školy doplniť do svojich názvov prívlastok charakterizujúci prevládajúce študijné a učebné odbory v rámci poskytovaného odborného vzdelávania a prípravy.

V zmysle novej vyhlášky o stredných školách požiadali Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky o zmenu názvu zriaďovatelia 13 stredných odborných škôl. Nový názov školy tak obsahuje prívlastok charakterizujúci nosné študijné a učebné odbory. Špecifikácia názvu školy môže pomôcť žiakom napríklad aj v týchto dňoch, keď si vyberajú strednú školu. Umožňuje im jednoznačnejšie stotožniť povolania a odborné činnosti s nosnými odbormi stredoškolského štúdia.

O zmenu názvu môže zriaďovateľ strednej odbornej školy požiadať ministerstvo školstva, ktoré o nej rozhodne do 60 dní od doručenia žiadosti. Na Slovensku je 247 gymnázií a 462 stredných odborných škôl. Možnosť zmeniť názov doposiaľ využila Stredná odborná škola masmediálnych a informačných štúdií Bratislava, Stredná odborná škola technická - Műszaki Szakközépiskola Komárno, Stredná odborná škola gastronómie a cestovného ruchu Nitra, Stredná priemyselná škola strojnícka a elektrotechnická Nitra, Stredná odborná škola stavebná - Építészeti Szakközépiskola Nové Zámky, Stredná odborná škola agrotechnická Topoľčany, Súkromná stredná odborná škola pedagogická Topoľčany, Stredná odborná škola techniky a služieb Topoľčany, Stredná odborná škola drevárska a stavebná Krásno nad Kysucou, Súkromná obchodná akadémia Žilina, Stredná odborná škola informačných technológií Banská Bystrica, Stredná odborná škola hotelových služieb a dopravy Lučenec a Stredná odborná škola elektrotechnická Stropkov.

(mk)

UČITEĽSKÉ NOVINY
Dvojtýždenník o školstve a vzdelávaní

Vydáva Štátny inštitút odborného vzdelávania.
Adresa vydavateľa: Bellova 54/a,
833 63 Bratislava, IČO: 17314852

Učiteľské noviny vychádzajú ako súčasť národného projektu *Vzdelávanie učiteľov v súvislosti s tvorbou školských vzdelávacích programov*.

Adresa na doručovanie pošty:
Vydavateľstvo Parentes
P. O. Box 17, 902 01 Pezinok
e-mail: uciteliazneba@gmail.com

Šéfredaktor:
PhDr. Ľubomír Pajtinka, PhD.,
tel.: + 421 904 700 570,
e-mail: uciteliazneba@gmail.com

Redakčný tím:
Prof. PhDr. Miron Zelina, DrSc.,
e-mail: zelina@fedu.uniba.sk
Dušan Mikolaj,
e-mail: dusanmikolaj@gmail.com
Mgr. Milan Soukup,
e-mail: mgr.milan.soukup@gmail.com
Ľudovít Pomichal,
e-mail: ludo.pomichal@chello.sk
Mgr. Tomáš Mikolaj,
e-mail: mykolight@gmail.com

Fotoreportér: PhDr. Ján Súkup,
e-mail: sukup@stonline.sk

Design: Branislav Malík, ARTWORK

Nevyžiadané rukopisy nevraciame.

Redakcia si vyhradzuje právo upraviť titulok príspevku a vykonať v rukopise potrebné štylistické, jazykové a ďalšie úpravy, ako aj rozhodnúť o jeho nezaradení. Redakcia sa nemusí stotožňovať s obsahom príspevkov.

Tlač: Versus, a. s., Moskovská 4, 811 08 Bratislava, prevádzka Pribinova 21, 819 46 Bratislava

Vydávanie Učiteľských novín finančne podporuje Európsky sociálny fond.

Učiteľské noviny sa distribuujú zadarmo.
Zadané do tlače 19. 2. 2014.

EV 2461/08

Vedieť čítať nestačí

ASFEU

Zvládnutie techniky čítania, rýchlosť a plynulosť má v kontexte vzdelávacieho procesu širší význam. Cieľom čitateľskej gramotnosti, v ktorej majú podľa mnohých testov žiaci značné rezervy, je prostredníctvom schopnosti čítať dôležité porozumieť textu, dokázať spracovať informácie, ako aj vedieť čítať medzi riadkami. Nadobudnutie správnych čitateľských zručností, ktoré sú podchytené už na základných školách, vytvára predpoklady na rozvoj vedomostí žiakov a ich úspechov v škole i v bežnom živote – existuje napr. jazyková gramotnosť, právna či počítačová gramotnosť. Nasledujúce základné školy využili nenávratný finančný príspevok na realizáciu projektov, ktoré sú primárne zamerané na rozvoj spomínaných kľúčových kompetencií. Finančne sú podporené z Európskeho sociálneho fondu prostredníctvom Agentúry Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR pre štrukturálne fondy EÚ.

Nová literatúra pre žiakov.

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Chceme učiť moderne

Základná škola s materskou školou Lietavská Svinná-Babkov získala na prebiehajúci projekt nenávratný finančný príspevok vo výške 101-tisíc eur. Od prvej aktivity, ktorá bola zameraná na prácu s textom na hodinách slovenského jazyka a literatúry, anglického jazyka a vlastivedy, sa odvíjali ďalšie dve. V rámci aktivity *Radi čítame* chcú učitelia žiakov motivovať a vytvárať pozitívny vzťah k čítaniu a literatúre. Pre žiakov 2., 3. a 4. ročníka zvolili vybranú literatúru tak, aby sa u žiakov vytvoril čitateľský návyk a aby prečítaný text vedeli analyzovať, hodnotiť a aj písomne spracovať s využitím informačno-komunikačných technológií. V poslednej aktivite *Zdravé, vzdelané a tvorivé deti* získavajú žiaci zručnosti pri využívaní elektronických informačných zdrojov vo vyučovaní, rozvíjajú si pozorovacie schopnosti a pestujú pozitívny vzťah k športu, k prírode a ochrane životného prostredia. Projekt podporuje aj rozvoj digitálnej gramotnosti žiakov a učiteľov.

Inovačná metóda výučby.

Vitajme vo vedomostnej spoločnosti

Atraktívnejšiu formu vyučovania, zvýšenie jazykovej gramotnosti v oblasti anglického jazyka a zároveň zlepšenie čitateľskej gramotnosti má priniesť projekt Základnej školy na Polianskej ulici v Košiciach, ktorý je vo finálnej fáze. Projekt sa realizuje prostredníctvom troch aktivít: *Tvoríme po novom*, *Zdokonaľme seba, zdokonaľme iných* a *Učme netradične*. Aktivita *Tvoríme po novom* bola ukončená v októbri 2012. V rámci nej boli vytvorené sprievodné zošity k interaktívnej tabuli, edukačné materiály, výučbové prezentácie a filmy, pracovné listy pre žiakov v papierovej aj elektronickej podobe, atď. Súčasťou projektu bol aj nákup didaktických pomôcok na digitálne vyučovanie a vyučovanie cudzích jazykov a nákup pomôcok na podporu čitateľskej gramotnosti. Projekt umožnil pedagogickým zamestnancom absolvovať päť akreditovaných programov kontinuálneho vzdelávania zameraných na zvyšovanie digitálnej zručnosti. Škola získala nenávratný finančný príspevok vo výške takmer 250-tisíc eur.

Odbor informovania a publicity ASFEU

PRIJÍMAČKY

Blíži sa termín rozhodnutia o výbere strednej školy

Žiakov končiacich základnú školu čaká v najbližších týždňoch rozhodnutie o výbere ďalšieho štúdia. Tí, ktorí majú záujem pokračovať v školách umeleckého a športového zamerania, príp. bilingválnych gymnáziách, musia najneskôr do 20. februára odovzdať prihlášku riaditeľovi svojej základnej školy. V ostatných prípadoch podávajú prihlášku do 10. apríla. Tento termín platí rovnako pre žiakov 5. ročníka, ktorí chcú pokračovať v štúdiu na osemročnom gymnáziu.

Prihlášku na tlačive schválenom ministerstvom možno podať na dve stredné školy alebo na dva odbory vzdelávania tej istej strednej školy. Platí to aj pre žiakov, ktorí sa pôvodne hlásili na strednú školu s talentovými skúškami a neuspeli na nich. Výber strednej školy je pre deviatakov veľmi vážnym krokom, ktorý bude ovplyvňovať ich budúcnosť a profesijné smerovanie. V tomto rozhodovaní by im preto mali pomôcť aj výchovní poradcovia, ktorí môžu odporučiť pre žiaka vhodný typ štúdia, a to v závislosti od dosahovaných výsledkov, zručností, ale aj záujmov a profesijnej orientácie. Poskytnúť mu môžu i ďalšie dôležité informácie týkajúce sa jeho stredoškolského štúdia, napr. naplnenosti jednotlivých študijných a učebných odborov, kritérií prijímacích skúšok a napokon aj perspektív po absolvovaní konkrétnej strednej školy. V súčasnosti v základných školách pôsobí približne 1 300 výchovných poradcov.

Ministerstvo školstva aj preto pripravilo zoznam študijných a učebných odborov, ktoré sú nad rozsah potrieb trhu práce, ako aj zoznam študijných odborov a učebných odborov s nedostatočným počtom absolventov pre potreby trhu. Vychádzalo pritom z absolventskej miery nezamestnanosti a prognózy o potrebách trhu práce k roku 2017, pričom na ich základe chce primárne podporovať práve chýbajúce profesie na trhu práce.

Na Slovensku v súčasnosti funguje 247 gymnázií, 15 konzervatórií a 462 stredných odborných škôl. V ponuke stredných odborných škôl je najviac zastúpená skupina odborov Ekonomika a organizácia, obchod a služby. Štúdium tohto zamerania ponúka 292 škôl, nasleduje skupina odborov Strojárstvo a ostatná kovospracúvacia výroba, ktoré môžu žiaci študovať v jednej zo 134 škôl. Elektrotechniku je možné v tomto školskom roku študovať v 129 stredných odborných školách a stavebníctvo, geodéziu a kartografiu v 120 školách.

Všetkých žiakov, ktorí sa rozhodnutú študovať na strednej škole odbor s maturitou, čakajú prijímacie skúšky. Na väčšine škôl sa budú ich vedomosti overovať zo slovenského jazyka a literatúry a z matematiky, na odborných školách aj z iných predmetov, napr. chémie, prírodopisu či cudzích jazykov.

Riaditeľ strednej školy pri rozhodovaní o prijatí zohľadní, či je uchádzač úspešným riešiteľom predmetovej olympiády, resp. víťazom súťaže, ktorá súvisí s odborom vzdelávania, o ktorý sa uchádza. Tiež prihliada na výsledky dosiahnuté v celoslovenskom testovaní žiakov 9. ročníkov základných škôl Testovanie 9.

Michal KALIŇÁK, hovorca ministra
Ilustračné foto stock.xchng

Osvojenie si princípov čitateľskej gramotnosti...

(dokončenie zo strany 1)

Akým prínosom je pre žiaka skupinové čítanie, vidieť aj na našej multimediálnej pomôcke. Žiak sám počúva a kontroluje, čo číta a ako číta, a zároveň vníma intonáciu, silu hlasu a rýchlosť čítania. Práve skupinové čítanie pomáha žiakovi zdokonaľovať sa v technike. Ak meníme aktivity, tak ako v našom prípade, keď prechádzame od hádaniek k veršovaným básničkám a potom k rozprávkam, učiteľ môže upozorniť na správne čítanie aj tak, že na hlasné čítanie vyberá najlepších žiakov. Prečítajú celú rozprávku na pokračovanie, pričom ostatné deti počúvajú. Dôležité je, aby pedagóg sledoval celkovú atmosféru v triede.

Rozprávka o psíkovi je vďačná na čítanie a je aj vhodným námetom na rozprávanie. Preto ste ju vybrali na vašu ukážkovú hodinu?

Áno, deti majú rady domácich miláčikov, preto v rozvoji čitateľskej gramotnosti využijeme aj túto skutočnosť. Pri rozprávaní o zvieratkách zistíme, ako deti porozumeli textu, ako sa vyjadrujú, deti sa vedia vžiť do situácie, do úlohy psíka, hovoria o tom, ako nakupoval, čo mal kúpiť a čo aj naozaj nakúpil. Na našej hodine si môže každý pedagóg všimnúť aj to, že neustále spájame niekoľko foriem výučby čítania.

Venujme sa teraz aj nemenej dôležitému tichému čítaniu. Je z pohľadu žiaka náročnejšie ako skupinové čítanie?

Túto metódu využívame najmä na samostatnú prácu žiaka pri rôznych úlohách. Iba tak pedagóg zistí, že žiaci si text naozaj prečítali a aj mu porozumeli. V tomto prípade sa učia samostatnosti, lebo je dôležité, aby žiak vedel pracovať aj sám, aby sa vedel sústrediť. Učiteľ si však vždy overí, do akej miery pochopil učivo. Jednoduchými cvičeniami, podobne ako v rámci ukážkovej vyučovacej hodiny, so žiakom precvičujeme orientáciu v texte. My sme zvolili vyhľadávanie zvieratiek a vyhľadávanie jedál a zároveň podčiarkovanie rôznymi farbičkami. Žiak si tak musí ešte raz prečítať celú rozprávku. Táto úloha sa deťom javí ako zábava, a tak k nej aj s radosťou pristúpili. Potom čítajú slová, ktoré podčiarkli, čím upevňujeme aj budujeme takú dôležitú slovnú zásobu. Je dobré, keď si každý pedagóg premyslí a pripraví vyučovaciu hodinu do každého detailu, aby mal pripravené zaujímavé a hravé úlohy na celú hodinu SJL.

Vy využívate ako príklad striedanie samostatnej práce žiakov so skupinovou prácou. Okrem toho využívate názorné pomôcky, obrázky, pričom si nemožno nevšimnúť už spomínaný fakt, a síce, že je dôležité, aby deti spolu nesúťažili, ale spolupracovali.

Presne tak, žiakov sme rozdelili do štyroch skupín, pričom keď vyhľadávame to, čo mal psíček z rozprávky kúpiť, budujeme u detí aj logické a abstraktné myslenie. Presnejšie povedané, vyhľadávali sme slová, ktoré do danej skupiny nepatria a ktoré patria, až do poslednej minúty vyučovacej hodiny, kde žiaci vedia, že ich čaká odmena. Zvolili sme sladkú a zdravú odmenu, rôzne druhy ovocia, lebo pedagóg by sa mal zamerať nielen na to, aby boli na hodine zastúpené všetky formy čítania, ale aby využil aj všetky zmysly. V našom prípade na hodine SJL zrak pri čítaní a orientácii v texte, sluch pri počúvaní spolužiakov a učiteľky, hmat pri manipulácii s obrázkami, s ovocím a chuť a čuch pri záverečnej odmene a ochutnávke ovocia.

Na čo podstatné z ukážkovej vyučovacej hodiny chcete upozorniť?

Na každej vyučovacej hodine by mal pedagóg sledovať vývoj jednotlivých žiakov v čítaní, aby dosiahol v danom ročníku určitú úroveň schopností a vedomostí.

Pomenujme, čo by mal žiak v tom-ktorom ročníku na prvom stupni základnej školy zvládať.

Myslím si, že to pedagógovia vedia. Ukážková vyučovacia hodina je len inšpiráciou, ako je možné na každej vyučovacej hodine žiaka zdokonaľovať. Môžeme to dosiahnuť len hravou metodikou, zmenou jednotlivých úloh, udržiavaním pozornosti. Naším cieľom je, aby žiak v druhom ročníku primárneho vzdelávania správne a plynulo čítal s porozumením jemu primerané texty, aby vedel správne prízvukovať slová a predložkové spojenia i prirodzene intonovať vety. Mal by vedieť potichu prečítať krátke vety a jednoduché písomné úlohy, orientovať sa v deji prečítaného textu, s pomocou učiteľa utvoriť otázky a odpovedať na ne. V neposlednom rade by sa mal vedieť rozprávať o prečítanom a o vlastných zážitkoch.

Mgr. Beáta REPÍKOVÁ,
manažérka publicity národného projektu

DIGIPEDIA

Záujem o digitálne vybavenie škôl narastá

Projekt *Elektronizácia vzdelávacieho systému regionálneho školstva* je určený materským, základným a stredným školám. Prvé kolo prihlášok do projektu, ktorý ponúka školám interaktívne tabule, tablety, notebooky a tlačiarne, bolo ukončené 14. februára. V súčasnosti prebieha vyhodnocovanie prihlášok a rozbieha sa distribúcia digitálnej techniky na úspešné školy. Zároveň sa však pripravuje druhé kolo podávania žiadostí, ktorého sa môžu zúčastniť aj úspešné školy z prvého kola. Intenzívne prebiehajú aj rokovania o spolufinancovaní projektu zo štátneho rozpočtu, aby sa mohli do projektu zapojiť aj školy z Bratislavského kraja.

K 12. februáru bolo do projektu zaregistrovaných viac ako 2 700 škôl z celého Slovenska s výnimkou Bratislavského samosprávneho kraja. Najväčší záujem o digitálnu interaktívnu techniku je v Prešovskom samosprávnom kraji, nasleduje Nitriansky a Banskobystrický kraj.

Napriek rýchlo narastajúcim číslam prihlásených škôl je projekt pripravený pokryť aj záujem a požiadavky škôl, ktoré sa do projektu dosiaľ neprihlásili. Aj tieto školy sa môžu pridať k doteraz prihláseným 1 166 materským školám, 1 200 základným školám a 380 stredným školám, do ktorých sa v rámci projektu začne v najbližšom období distribuovať moderné technologické vybavenie.

Školy nájdu všetky potrebné informácie na stránke www.digiskola.sk, kde sa môžu zaregistrovať do projektu. Žiadatelia tu nájdu okrem iného aj prihlášku do projektu a vzor *Zmluvy o výpožičke techniky*. Učitelia, deti i rodičia sa dozvedia všetky dôležité informácie o projekte, teda o ponúkaných možnostiach, ale aj príležitosti na kvalitu vzdelávania a vysoký komfort atraktívnej výučby.

Projekt *Elektronizácia vzdelávacieho systému regionálneho školstva* nepožaduje od škôl žiadnu finančnú spoluúčasť a finančne nezaťaží ani ich zriaďovateľov.

Sekcia informatiky MŠVVaŠ SR

Najlepšia investícia je do vzdelania

NÁVŠTEVA

V deň, keď sa u nás končil prvý polrok tohto školského roka, prišla na pozvanie svojho rezortného kolegu ministra školstva, vedy, výskumu a športu SR Dušana Čaplovača na návštevu Slovenska ministerka školstva Fínskej republiky Krista Kiuru. Vieme, že fínsky školský systém zbiera jedno ocenenie za druhým vo všetkých medzinárodných porovnaniach a meraniach. V čom tkvie „čaro“ jeho úspechu?

Ešte pred rokovaním na úrovni ministrov sa stretla s učiteľskou a odbornou verejnosťou v bratislavskom Pálffyho paláci. Naša redakcia prijala s vďakou pozvanie a z vystúpenia pani ministerky vyberáme všetky dôležité myšlienky.

Súčasnosť je výsledkom dlhodobého vývoja

„Som rada, že som s vami,“ povedala na úvod stretnutia fínska ministerka po slovensky. Potom už pokračovala po anglicky:

Fínska spoločnosť v posledných rokoch oceňuje dôležitosť vzdelania pre jednotlivca. Ešte pred časom sme boli chudobná poľnohospodárska krajina bez prírodných zdrojov. Je nás 5,4 milióna a dá sa povedať, že najväčšia a najúčinnejšia investícia, ktorú kedy Fínsko urobilo, mierila do vzdelania. Nebyť nej, Fínsko by sa nikdy nebolo dostalo tam, kde je dnes, a ani keby malo prírodné zdroje, nevyužilo by svoj potenciál do takej miery ako vďaka podpore oblasti vzdelávania.

Možno povedať, že investície do vzdelania boli najväčším úspechom krajiny za posledných sto rokov, aby sa mohol využívať potenciál jednotlivcov, obyvateľov Fínska. K najdôležitejšiemu rozhodnutiu o dlhodobej podpore vzdelávania vo Fínsku došlo v priebehu dvoch krátkych týždňov roku 1969.

Vedeli sme a využili jednu vec – že školstvo by malo byť verejne prístupné bez ohľadu na to, odkiaľ, z akej spoločenskej vrstvy človek pochádza. Každý by mal dostať čo najlepšie vzdelanie. Prvý projekt prestavby školstva vo Fínsku sa začal začiatkom sedemdesiatych rokov. Dá sa povedať, že vtedy bola táto diskusia veľmi ťažká, ťažké bolo predovšetkým presvedčiť o tomto smerovaní konzervatívne strany vo Fínsku. Dnes sme sa dostali do situácie, že o tejto otázke sa vôbec nediskutuje, nie je nikto, kto by spochybňoval proces podpory vzdelávania, ktorý sa začal a doviedol školský systém vo Fínsku k tomu, že je aj príkladom pre mnohé iné krajiny. Vo Fínsku niet politickej strany, ktorá by chcela v tomto systéme robiť zmeny alebo by na ňom niečo spochybňovala. Uznávaný je predovšetkým náš systém základného školstva.

Treba však súčasne povedať, že k zásadným zmenám u nás nedošlo ani za rok, ani za dva. Ide o dlhodobý proces, ktorý si vyžaduje sústavný súhlas a podporu všetkých zainteresovaných, čo sa v súčasnosti našťastie deje. Tento proces si vyžaduje veľmi dlhý čas, vážne politické i občianske diskusie.

Dôležitú úlohu pripisujeme predprimárnemu vzdelávaniu. Je základom, aby ste podchytili deti vo veku od 3 do 7 rokov. Lebo práve v tomto období sa formujú základy ich budúcnosti na základnej, strednej a vysokej škole. Nám sa to podarilo.

Dôvera v školský systém

Keď sa vo Fínsku robili výskumy o tom, čomu ľudia veria, popri úspešných športovcoch, kráľoch a veľkých osobnostiach je vecou, ktorej ľudia veria, aj náš systém vzdelávania. Dnes je situácia taká, že vládne všeobecná dôvera v školský systém, v učiteľov. Verí sa tomu, že učitelia sú vzdelaní, dobre motivovaní a vedia deti dobre učiť.

Dôvera v učiteľov súčasne znamená aj to, že nemáme na celoštátnej úrovni vytvorený systém skúšok a preverovania vedomostí. Veríme kvalite práce učiteľov a ich zodpovednosti. Všetko závisí od individuálnych schopností jednotlivých učiteľov objektívne hodnotiť deti a pracovať s nimi. Hodnotenie vedomostí sa uskutočňuje len individuálne. Žiaci sa po prvýkrát stretávajú s celoštátnou skúškou fakticky až pri maturite, teda okolo svojho 19. roku veku.

Ak sme povedali, že vo Fínsku sa celoštátne skúšky robia so žiakmi prvýkrát až pri maturitách, neznamená to, že by sme u nás žiakov neskúšali. Práve naopak, skúša sa úplne bežne, ba skúšaní bývajú neraz aj samotní učitelia. Spoliehame sa však na to, že každý učiteľ je schopný a pripravený hodnotiť svojho žiaka sám. Náš systém známkovania je taký, že najslabší výsledok je hodnotený známkou štyri, najlepší desiatkou. Keď učiteľ ohodnotí žiaka, je to všeobecne platný výsledok. Nepotrebujeme dávať celoštátne testy a otázky. Na celoštátnej úrovni sa zaujímame o výsledok skúšok a testov len v čase, keď idú študenti na vysokú školu. Jednoducho vieme, že keď učiteľ ohodnotí žiaka, je to spravodlivý výsledok.

Veríme našim učiteľom

Vo Fínsku sa naozaj vo veľkej miere spoliehame na učiteľov. To sa napokon odráža aj v tom, že učiteľstvo patrí v spoločnosti k veľmi prestížnym povolaniam, pričom nehovorím o platoch. Ja ako ministerka sa našťastie nemusím venovať otázke platov, lebo táto téma patrí odborom, teda zamestnávateľom a zamestnancom. Všeobecne sa dá povedať, že platy učiteľov vo Fínsku zodpovedajú priemernému platu v národnom hospodárstve. Napriek tomu je to povolanie, ktoré má takú prestíž, že veľmi veľa mladých ľudí by ho rado v živote vykonávalo.

Sloboda učiteľa

Vo Fínsku síce máme svoje národné osnovy, ale súčasne sa veľmi spoliehame na nezávislosť učiteľa. Žiaden učiteľ nemusí stopercentne dodržiavať osnovy. Záleží na ňom, aby posúdil, v akej triede učí, akých má žiakov. Je na jeho rozhodnutí, či bude striktne dodržiavať osnovy, alebo ich prispôsobí potrebám reálneho života v triede. V rámci svojho predmetu môže zvýrazňovať a dopĺňať témy, ktoré považuje za dôležité a pre žiakov potrebné. Rátame s tým, že to robí v najlepšej viere v záujme svojich žiakov a ich úspechu v živote.

„Musíme sa učiť z minulosti, ale najdôležitejšia vec je prítomnosť, to, čo máme teraz a tu. Je to dôležité, lebo raz to bude dedičstvo, ktoré necháme svojim nasledovníkom.“

Významným prvkom fínskej školy a školstva je princíp rovnosti. Rovnosti v tom zmysle, že od nástupu dieťaťa do školy nerozlišujeme deti a nedelíme ich na šikovnejšie a menej šikovné. Vyhýbame sa hodnoteniu typu ty nie si dosť šikovné, ty to nedokážeš, nedosiahneš a podobne. Naopak, dávame možnosť každému. Jedno je šikovné v jednom predmete a jednej činnosti, druhé v inom, tretie v niečom ďalšom. Snažíme sa, aby deti pracovali v skupinách, kde je vždy potrebná schopnosť a vedomosti každého dieťaťa. Všetkým sa musí dávať šanca na ukázanie svojich predností. To si od učiteľa vyžaduje viac práce a premýšľania. Nerobí sa vyzdvihovanie ani výnimočných, ani zaostávajúcich v niektorých čin-

VIZITKA

Krista Kiuru je ministerkou školstva a vedy Fínskej republiky od mája 2013. Narodila sa v Pori roku 1974. Študovala sociálne vedy, filozofiu a sociológiu na Univerzite v Turku. Pôvodným povolaním je učiteľka. Vyučovala filozofiu, náboženstvo a komunikáciu na strednej škole a vyučovala aj na univerzite. Sama o sebe hovorí, že je iniciatívna, transparentná a spravodlivá. Páči sa jej pestrý život a chce sa učiť nové veci. Vždy verila v zásadu, že kto nechce skočiť, nikdy nepoletí.

Cez voľné chvíľky trávi čas s priateľmi a rodinou. Má rada cudzie kultúry a cudzie jazyky. Hovorí plynulo anglicky, švédsky a estónsky. Učila sa aj francúzštinu, španielčinu a nemčinu, základy má aj z ruštiny.

Pár subjektívnych postrehov o rozdielnostiach fínskeho a slovenského školského systému a prostredia, v ktorom sa uskutočňuje výchova a vzdelávanie

Fínsko	Slovensko
▪ rovnocenný prístup k všetkým deťom, všetky školy sú rovnako kvalitné; najnižšia závislosť v rámci Európy medzi sociálnym zázemím dieťaťa, vzdelaním rodičov a vzdelávacími výsledkami ich dieťaťa	▪ normatívne financovanie zaviedlo model súťaženia škôl o deti, z detí sa stal tovar nosiaci peniaze a oficiálne bola vyhlásená stratégia, aby školy bojovali o žiakov (ktoré budú mať veľa žiakov, budú mať veľa financií, budú si môcť zaplatiť dobrých učiteľov, iné budú mať málo žiakov, málo peňazí a slabých učiteľov); najvyššia závislosť v rámci Európy medzi sociálnym zázemím dieťaťa, vzdelanostnou úrovňou rodičov a vzdelávacími výsledkami detí
▪ medzi najlepšou a najslabšou školou vo Fínsku je minimálny rozdiel	▪ medzi najlepšími a najslabšími školami sú priepastné rozdiely
▪ podporné programy a systém na okamžitú pomoc školám, ktoré začínajú vo výsledkoch zaostávať	▪ slabé výsledky škôl iba konštatujeme, nemáme systém na riešenie tohto problému, berieme ho iba na vedomie
▪ učiteľstvo je jednou zo spoločensky najcenenejších profesií	▪ učiteľstvo stratilo spoločenskú prestíž, učitelia v značnej miere dôveru
▪ učitelia majú vysokú mieru dôvery pri riadení vyučovacieho procesu, hodnotení a vedení žiakov	▪ učitelia na Slovensku môžu študovať na 27 fakultách pripravujúcich učiteľov, čo prináša nízku kvalitu ich prípravy a tým aj nízku odbornosť; drvivá väčšina absolventov fakúlt pripravujúcich učiteľov odchádza pracovať mimo sféry výchovy a vzdelávania
▪ v základnej škole sa deti nediferencujú, v krajine nie sú 8-ročné gymnáziá a podobné druhy škôl	▪ vedieme neskutočné spory, keď sa začne hovoriť o znížení počtu 8-ročných gymnázií, ktoré mnohí považujú za najdôležitejší problém školstva
▪ najnižšia miera korupcia v Európe	▪ jedna z najvyšších mier korupcie v Európe
▪ financovanie školstva je dlhodobo na úrovni cca 5 % HDP	▪ financovanie školstva je dlhodobo na úrovni 3,7 – 3,8 % HDP
▪ počet väzňov a policajtov na obyvateľa patrí k najnižším v Európe, čo veľa vypovedá o morálnom stave spoločnosti, v ktorej prebieha vzdelávací proces	▪ máme trikrát viac policajtov ako Fínsko a v počte odsúdených na obyvateľa sme na 6. mieste v Európe – aj to veľa napovedá, v akom prostredí a hodnotovom svete sa uskutočňuje vzdelávanie
▪ od druhej svetovej vojny bezplatné stravovanie v školách pre všetky deti; školské stravovanie je súčasť práce školy	▪ školské jedálne prenajímame súkromným osobám, diferencované poplatky žiakov za stravu, hľadanie najlacnejších jedál
▪ mimoriadny význam sa pripisuje zdravému životnému štýlu a športu; maximálne využívanie športovísk aj mimo vyučovania	▪ na otázky zdravého životného štýlu a rozvoja športu v školách nie je dostatok finančných prostriedkov, zlyháva najmä samospráva; naše školské športoviská sa využívajú mimo hodín telesnej výchovy málo, najmä počas víkendov a voľných dní sú často zatvorené

nostiach. To znamená, že všetci sú si rovní, všetci sú užitoční a potrební.

Princíp rovnosti tiež znamená, že všetky školy sú rovnaké. Preto je celkom prirodzené, že rodičia dávajú svoje dieťa do najbližšej školy, lebo majú istotu rovnakej kvality. Pokiaľ ide o základné vzdelanie, medzi kvalitou škôl naozaj nie sú žiadne rozdiely. K diferenciácii dochádza až neskôr pri vyššom strednom vzdelávaní, kde sa niektorá stredná škola viac venuje prírodným vedám, iná humanitným vedám a podobne. Tam sa už v programe škôl reaguje na to, čo chcú a potrebujú žiaci z hľadiska ich ďalšieho štúdia alebo uplatnenia v živote.

Rovnosť je veľmi krehkou záležitosťou. Veľmi dobre vieme, že sa neraz objavujú rôzne tendencie k segregácii. Poznáme príklady napr. z Anglicka, kde ak sa škola nachádza v problematickejšom prostredí, môže dochádzať k snahe zaraďovať takúto školu a jej žiakov do inej kategórie. My sa snažíme školám, kde sú náznaky zaostávania či nerovnosti, hneď pomáhať osobitnými odborníkmi a analýzami s prijatím krokov na nápravu. Ročne vynakladáme vo Fínsku 60 miliónov eur, aby sme podporili školy v tzv. problémových oblastiach, aby tu nedochádzalo k zaostávaniu a aby sme udržali tieto školy v rovnováhe s ostatnými.

Verejná podpora dobrého školstva

Na udržanie vysokej kvality školstva je v krajine veľmi dôležitá aj verejná zhoda a verejná diskusia o všetkých kľúčových témach. Vo Fínsku má verejnosť našťastie o diskusiu seriózny záujem. V tejto súvislosti si veľmi vážim aj prácu rôznych organizácií a spolkov, ktoré sa venujú školským témam a prejavujú záujem o dianie v školstve.

Naposledy sme mali veľkú diskusiu na tému, aká je úroveň starostlivosti o deti v predškolskom veku. Vo Fínsku nastupujú deti do školy v siedmom roku veku, diskutovalo sa teda o tom, aká je starostlivosť o deti tejto vekovej kategórie. Do diskusie prispelo vo Fínsku 11 000 rodičov (Fínsko je krajina s obdobným počtom obyvateľov ako Slovensko – pozn. aut.). Pokiaľ ide o všeobecné otázky, je o ne verejný záujem a ľuďom záleží na dobrom stave vecí. Takisto ľuďom a najmä rodičom záleží na tom, aby sa ich deťom dostalo už v predškolskom veku kvalitnej prípravy. Nakoniec počet zapojených do diskusie jasne hovorí, že ľudia majú záujem o verejné dianie a život okolo seba.

Každá obdobná verejná diskusia je dôležitá a musí sa brať veľmi vážne. My niekedy v úradoch zabúdame, že máme našich zákazníkov. Sú nimi deti v škôlkach a školách. Preto sme sa rozhodli, že sa opýtame aj detí, čo si ony myslia o svojich vzdelávacích inštitúciách, o tom, akým spôsobom sú vzdelávané. V tejto oblasti nám pomáhajú aj mimovládne organizácie, ktoré aktivizujú rodičov, aby sme dostali naozaj reprezentatívnu výpoveď o našej práci.

Vždy, keď prichádza k vážnejšiemu legislatívnemu zásahu do školských pravidiel, keď sa novelizuje zákon, robí významná legislatívna norma, je dôležité poznať názory verejnosti. Nejde nám teda len o diskusiu s odbormi či so združeniami rodičov, ale v takýchto prípadoch veľmi úzko spolupracujeme aj s mimovládnymi organizáciami.

Rodičom sa v našich školách dáva veľký priestor na to, aby mohli mnohé otázky konzultovať s učiteľmi či s vedeniami škôl. Názory verejnosti sú dôležité pre manažment škôl, ale aj pre nás na ministerstve. Sami sme robili viaceré výskumy, prieskumy, ktoré nám dávajú odpoveď na otázku, aká je miera spokojnosti s naším systémom a kde sa objavujú slabšie miesta. V tejto komunikácii musíme pokračovať, lebo ak by sme boli pasívni, mohlo by sa nám stať, že celý náš vzdelávací systém skolabuje.

Ľubomír PAJTINKA
Foto autor

Nebojte sa eTwinningu

KOMUNITA ŠKÔL

Klasické vyučovacie hodiny, počas ktorých sedia žiaci v laviciach v jednej triede, počúvajú príkazy učiteľa a plnia zadané úlohy, sú pre dnešných žiakov už málo zaujímavé. Vzhľadom na požiadavky dnešnej modernej spoločnosti na výstupy zo vzdelávania sú navyše aj málo efektívne. Pre súčasných žiakov nie je dostatočne atraktívne a motivujúce, ak sa vyučuje väčšinou v tom istom prostredí, striedajú sa tie isté aktivity, formy a metódy práce.

Žiaci nemajú pri klasickom vyučovaní dostatočný priestor na získavanie vedomostí cestou bádania, skúmania, objavovania a diskusie. V súčasnom výchovno-vzdelávacom procese nie sú ešte bežné aktivity, kde žiaci sami stanovujú problém, vyjadrujú vlastné názory na jeho riešenie, kladú otázky, hľadajú na ne odpovede, navrhujú riešenia, posudzované a hodnotené na základe stanovených kritérií na voľbu optimálneho riešenia, ktoré napokon aj realizujú a výsledky prezentujú pred ostatnými. Preto je veľmi dôležité zaviesť do vyučovacieho procesu aj zmenu a inovatívne postupy. Moderný, medzi žiakmi a učiteľmi veľmi obľúbený inovatívny prístup vo vzdelávaní predstavuje medzinárodný program eTwinning.

Čo je eTwinning?

ETwinning je **komunita európskych škôl**. Učitelia zo všetkých krajín zapojených do realizácie sa môžu zaregistrovať a využívať všetky elektronické nástroje tohto programu (portál a pracovnú plochu) a navzájom sa hľadať, kontaktovať, virtuálne stretávať, vymieňať si názory a skúsenosti, pracovať v tímoch, spoločne sa učiť v rámci vzdelávacích aktivít a zapájať do realizácie projektov zameraných na elektronickú spoluprácu škôl. Žiaci a učitelia z aspoň dvoch škôl dvoch rôznych európskych krajín zostavia projekt, pri ktorého realizácii budú využívať informačné a komunikačné technológie. Obsahom realizácie projektu môže byť akákoľvek téma. Projekty by však mali byť zostavené tak, aby bola zachovaná rovnováha medzi využívaním informačných a komunikačných technológií a aktivitami organizovanými so žiakmi v triede. Ich obsah by mal byť v súlade so základnými pedagogickými dokumentmi krajín, z ktorých sa školy do realizácie projektu zapojili.

Aké sú prednosti eTwinningu?

Program eTwinning podporuje viacjazyčnosť a multikulturalitu. Pomáha lepšie pripravovať študentov na život, štúdium a prácu v Európe, vymieňať si skúsenosti, pedagogické materiály a nápady týkajúce sa edukačného procesu. Na rozdiel od koncepcie tradičného vyučovania, kde sa hlavný dôraz kladie na osvojenie si čo najväčšieho množstva učiva, kde dochádza k preceňovaniu pamäťového učenia a menej pozornosti sa venuje tvorivosti žiakov, pri realizácii etwinningových projektov sa dôraz kladie na rozvoj schopností, tvorivosti žiakov.

Medzi ďalšie prednosti programu eTwinning patrí to, že jeho realizátorom poskytuje výborný pracovný priestor na spoluprácu, tzv. TwinSpace. Všetkým partnerstvám je pridelený súkromný priestor na spoluprácu, ktorý je dostupný z pracovnej plochy pre školy realizujúce daný projekt a z domovskej stránky portálu pre tých, ktorým boli udelené užívateľské práva. Táto platforma ponúka nástroje na spoluprácu a komunikáciu vrátane bezpečného súkromného priestoru na četovanie, ktorý je stále k dispozícii, e-mailovej schránky, fór a kalendára. Tí, ktorí realizujú daný projekt v rámci partnerstva škôl, tu môžu vkladať informácie vo forme zložiek a archívov súborov a môžu ho využívať i na vzájomnú výmenu informácií medzi učiteľmi a žiakmi. Partneri, ktorí daný projekt realizujú, sa automaticky stávajú administrátormi priestoru na spoluprácu. Môžu sem pozvať i iných učiteľov a žiakov a udeliť im prístupové práva, prípadne ich povýšiť na administrátorov, aby mohli aktualizovať informácie v priestore na spoluprácu a ovplyvňovať jeho štruktúru.

Jednou z ďalších výhod programu eTwinning je skutočnosť, že začiatočníkom v oblasti projektového vyučovania pomáha balíčkami pripravených projektov. Tie ponúkajú námety učiteľom, ktorí hľadajú konkrétne nápady na realizáciu projektu. Každý balíček je zameraný na istú tému a poskytuje informácie o cieľoch realizácie projektu, cieľovej skupine a jeho pedagogickom prínose. Balíček si môžu učitelia prispôsobiť svojim podmienkam, prípadne môžu realizovať ponúknutý projekt. Okrem balíčkov pripravených projektov nájdu záujemcovia o program eTwinning tiež galériu praktických príkladov projektov realizovaných v rámci partnerstva škôl eTwinning. Nájdu tam ich charakteristiku a – v prípade, že sa chcú dozvedieť viac informácií – i užitočné odkazy. Projekty do galérie vyberali pracovníci úradov národnej podpornej služby. Užitočné rady, dobré podnety a nápady poskytuje publikácia *Sprievodca projektom eTwinning*.

Aké sú doterajšie skúsenosti učiteľov s eTwinningom?

Doterajšia niekoľkoročná prax v realizácii týchto projektov prináša skúsenosti, ktoré sú motivujúce a inšpiratívne. Pedagógovia uvádzajú niektoré z dôvodov na zapojenie sa do eTwinningu:

- Práca na projekte lepšie motivuje žiakov a študentov tým, že robia niečo netradičné, nové, zaujímavé.
- Získavajú veľa poznatkov o iných kultúrach a zoznamujú ostatných so slovenským prostredím, čím sa zvyšuje poznanie kultúrnej rôznorodosti.
- Využívajú moderné digitálne technológie, ktoré skracujú vzdialenosti a umožňujú tak žiakom, študentom a ich učiteľom navštíviť a preskúmať vzdialené a neznáme kúty Európy.
- Zoznamujú sa a vymieňajú si nápady s inými učiteľmi a obohacujú svoje skúsenosti.
- Predstavujú nový spôsob výučby v škole rodičom, miestnej komunite, inštitúciám školskej správy a verejnosti.
- Rozvíjajú spoluprácu v rámci školy, zavádzajú medzipredmetové vyučovanie a rozširujú svoje vedomosti z určitého predmetu alebo odboru.
- Zlepšujú svoje vedomosti a zručnosti z cudzieho jazyka, ktorý je prostriedkom dorozumenia medzi partnerskými školami v projekte.
- Zdokonaľujú svoje vlastné metódy učenia vďaka poznatkom a skúsenostiam z partnerských škôl.
- ETwinning sa osvedčil aj pri práci so znevýhodnenými žiakmi, ktorí sa tiež úspešne zapájajú do projektovej činnosti.

Skúsenosti pedagógov potvrdzujú, že realizácia etwinningového projektu umožňuje, aby vyučovanie bolo pre žiakov hrou, aby bolo pre nich príjemným, vzrušujúcim, zaujímavým, nezabudnuteľným zážitkom, aby sa škola naozaj stala „dielňou ľudskosti“.

Aké nástroje pomáhajú vytvárať hodnotnejšie výstupy projektov?

Po zaregistrovaní projektu, spoločnom vytýčení jeho cieľov a zostavení časového harmonogramu sa začína práca na plnení úloh. Žiaci pritom využívajú mnohoraké digitálne nástroje, z ktorých by sme radi predstavili aspoň niektoré:

- Voki – umožňuje vytvárať animované postavičky, ktoré hovoria. Ich prostredníctvom sa môžu žiaci predstavovať, tvoriť vianočné alebo veľkonočné priania, predstavovať svoje idoly a podobne.
- Glogster – slúži na tvorbu elektronických plagátov.
- ISSUU – je určený na tvorbu komiksov. Registrácia sa uskutočňuje na adrese Kerpoof.
- Superlame – je zameraný na tvorbu komiksov. K fotke sa pridávajú „bubliny“ s textom a u žiakov sa teší veľkej obľube.
- Loonapix, Dumpr, Photofunia – sú určené na tvorbu vtipných, efektných a zaujímavých koláží. Prvý web je v češtine, ďalšie dva v angličtine. Tvorba koláží je vďaka nim veľmi jednoduchá a výsledok profesionálny. Všetky tri weby sú u žiakov veľmi populárne. Žiaci, ktorí majú na „klasických“ hodinách problémy s disciplínou a neprejavujú veľkú ochotu plniť si bežné školské úlohy, sa často vedia nájsť práve v takýchto aktivitách.
- Imagechef – je veľmi pekná webová stránka, prostredníctvom ktorej môžu žiaci vytvárať slovné mozaiky, logá.
- Fotoflexer, Photopeach, Pizap – predstavujú zábavné editory fotiek, ktoré dokážu zaujať žiakov a podporujú u nich rozvoj kreativity.
- Flixtime – umožňuje vytvárať krátke 60-sekundové videá. Ich využitie je vhodné napr. pri predstavovaní projektových tímov.
- Flash-aplikace – ide o on-line aplikácie na vytváranie vlastných flashových komponentov. S ich pomocou dokážu žiaci vytvárať napr. aplikáciu, ktorá simuluje prezeranie knihy, fotogaléria s 3D efektom, slideshow s rôznymi efektami, puzzle a iné.

Zoznam ďalších nástrojov, ktoré pomáhajú vytvárať hodnotnejšie výstupy etwinningových projektov a takisto spestriť projektovú spoluprácu, sa nachádza na samotnej stránke programu e Twinning.

Ako prispieva eTwinning k profesionálnemu rozvoju učiteľov?

Národná služba pre elektronickú spoluprácu škôl pri Žilinskej univerzite vydala publikáciu pod názvom *Tvorivosť, kreativita, vedomosti v školských partnerských projektoch*, v ktorej na stranách 22 až 26 uvádza prípadovú štúdiu, do ktorej sa zapojila autorka tohto článku. V rámci nej opisuje svoje skúsenosti s realizáciou etwinningového programu.

Neodmysliteľnou súčasťou programu eTwinning je udeľovanie národných a európskych certifikátov kvality, organizovanie národných a medzinárodných súťaží, usporadúvanie tvorivých dielní zameraných na profesionálny rozvoj a taktiež pravidelných výročných konferencií, ktoré sú pre každého účastníka obrovským prínosom. Autorka tohto článku mala možnosť zúčastniť sa viacerých etwinningových podujatí zameraných na profesionálny rozvoj. Spomenieme aspoň niektoré z nich:

- výročná konferencia eTwinning v Rakúsku, január 2006 (prezentovala na nej priebeh a výsledky etwinningového projektu realizovaného s partnerskou Strednou zdravotníckou školou v Krnove),
- poľsko-česko-slovenská konferencia v Poľsku, marec 2006 (vystúpila na nej s príspevkom *Využitie projektovej metódy vo vyučovacom procese*),
- výročná konferencia v Maďarsku, február 2011 (propagovala na nej etwinningový projekt *Dexterous hands, kind hearts, clever minds* v tematickom stánku Slavic Languages in eTwinning),
- konferencia profesijného rozvoja ambasádorov eTwinningu 21st Century skills in a Cross-curricular Approach to Learning na Cypre, november 2011 (aktívne sa zapájala do činností prebiehajúcich v jednotlivých tvorivých dielňach),
- stretnutie českých a slovenských ambasádorov na Morave, január 2012 (predstavila tu web 2.0 nástroje, ktoré využíva vo výchovno-vzdelávacom procese).

Učitelia, ktorí sa už dlhšie aktívne zapájajú do programu eTwinning, pomáhajú ďalším učiteľom svojimi radami, skúsenosťami, tvorbou učebných materiálov, lektorskou činnosťou a podobne. Majú bohaté vedomosti, zručnosti a skúsenosti týkajúce sa tvorby projektov, projektového spôsobu vyučovania, medzinárodných školských projektových partnerstiev, používania progresívnych didaktických metód, ako je problémové a kooperatívne vyučovanie. Práve títo učitelia by mali vo svojich školách pôsobiť na kariérových pozíciách pedagogických zamestnancov-špecialistov, koordinátorov informatizácie.

Prečo patrím medzi popularizátorov a realizátorov programu eTwinning?

Pretože program eTwinning učí žiakov byť tolerantnými ľuďmi, schopnými komunikovať, nadväzovať kontakty a prezentovať svoje odborné kvality, svoju kultúru. Mení stereotyp v škole na vzdelávanie, ktoré žiakov teší a zaujíma. Mení pohľad žiakov na nevyhnutnosť dobre ovládať cudzí jazyk. Vyžaduje odbornosť, kompetencie a zručnosti dôležité pre budúce povolanie žiakov. Učitelia a žiaci, ktorí sú zapojení v programe eTwinning, sa v ňom zvyknú cítiť veľmi dobre. V tomto prostredí sa rúcajú komunikačné bariéry a prevažuje ochota deliť sa so svojimi nápadmi a skúsenosťami. Pochvala, uznanie a povzbudenie sú tu úplne samozrejmé.

Rektorka UMB v Banskej Bystrici prof. PhDr. Beáta Kosová, CSc., v rozhovore uverejnenom v časopise Rodina a škola č. 8/2012 uviedla: „Najlepšie, čo môžete v živote robiť, je podpora druhých, pretože jedným z najkrajších životných pocitov je radosť z toho, ako vďaka vám niekto rastie a dosahuje úspech.“ Práve pre tento pocit sa učitelia s radosťou zapájajú do programu eTwinning, pretože vidia, ako ich žiaci pomocou tohto programu rastú, napredujú, vytyčujú si múdre, ľudské, veľké, náročné ciele, ktoré chcú v živote dosiahnuť. Tešia sa z ich úspechov, práca v eTwinningu ich napĺňa energiou.

Prostredníctvom realizácie dobrého projektu sa žiaci učia prekonávať prekážky, byť húževnatými, cieľavedomými, zodpovednými, trpezlivými. Učia sa nebáť robiť aj chyby, pretože tie ich posilňujú a podnecujú. Učia sa kriticky myslieť a argumentovať, kriticky posudzovať názory, postoje a správanie druhých, vyjadrovať svoje názory a obhajovať ich pred ostatnými. V neposlednom rade dobrý projekt umožňuje žiakom a učiteľom snívať, mať ideály a túžby, učí ich ceste, ako ich napĺňať a vytvárať krajší, lepší, zmysluplnejší svet bez šikanovania a konania z pozície moci.

PaedDr. Erika PETRAŠKOVÁ, PhD.

Mať v úcte skutočné osobnosti

FORMOVANIE ŽIAKOV

Bohatstvo národa a štátu spočíva v ľuďoch. V ich múdrosti, rozhľadenosti, cieľavedomosti, pracovitosti. Teda v tom, čo vedia, čo dokážu, ako ďaleko siahajú ich túžby, aká silná je ich viera v krásu vlastných snov, aké veľké a hodnotné sú ich činy, aké jedinečné sú ich profesionálne výkony. Každá slušná spoločnosť si svoje skutočné osobnosti, charakterovo silné, konzekventné autority váži, zviditeľňuje ich, vzdáva im patričnú úctu. V každej dobrej spoločnosti sa médiá venujú veľkým a šľachetným veciam, prinášajú životné príbehy mravných a odborných autorít, predstavujú ich významné diela.

Veľmi ma preto mrzí, že naši mediálni tvorcovia na to akosi zabúdajú. Pri prezeraní väčšiny slovenských médií, už či sú obrazové, alebo printové, a snahe objaviť v nich hodnotné myšlienky našich osobností si pripadám ako človek, ktorý sa ocitol na vyprahnutej púšti bez vody. Namiesto toho, aby naše médiá poskytovali priestor skutočným osobnostiam z oblasti vedy, techniky, školstva, zdravotníctva, kultúry, športu, namiesto toho, aby našu pozornosť upriamovali na ľudí, ktorých mimoriadne profesionálne výkony si zaslúžia najväčšiu úctu, zaplavujú nás rôznymi pikantériami tzv. celebrít. Namiesto pozitívnych správ nám neustále prinášajú informácie o všakovakých tragédiách, pohromách, škandáloch.

Je potrebné uvedomiť si, že ak sledujeme filmy o násilí, ak čítame noviny, ktoré sa sústreďujú výhradne na katastrofy a tragédie, alebo sa dívame na televízne správy, prinášajúce informácie o rôznych nešťastiach, negatívnych udalostiach, plníme svoju myseľ práve tými vibráciami, ktoré budú priťahovať ešte viac toho, čím sme nasiakli. Preto treba byť obozretný a vyberať si, čo chceme priťahovať, pretože iba so správnymi myšlienkami a činmi dokážeme aj „hory prenášať“. Mali by sme sa preto usilovať udržiavať si v živote rovnováhu ega a ducha, vždy sa snažiť, aby naše ego počúvalo ducha. Pamätať na to, že každá predstava, ktorú precítime, sa uskutoční.

Stimuly na úspechy, rekordy, víťazstvá

Veľmi prínosné je čítanie motivačných kníh a biografií úspešných ľudí, pretože v nich obsiahnuté slová pôsobia na čitateľa ako mocné stimuly na úspech. Úspech je potrebné vidieť, počuť, prežívať. Je dobré vedieť, že naše pocity v jemnohmotnom svete pôsobia ako lepidlo alebo magnet. Keď zo seba máme dobrý pocit, začneme si do života priťahovať veci, príležitosti a udalosti, ktoré vibrujú na rovnakej frekvencii. Naša vibračná úroveň sa odvíja od našich pocitov, takže podľa svojich schopností a možností sa snažme za každých okolností zostať na jej vrchole a čo najmenej skĺzavať do negativizmu a pesimizmu. Čím lepší pocit budeme zo seba a zo svojho života mať, tým sa zvýšia vibrácie nášho osobného vyžarovania. Majme neustále na pamäti, že naše myšlienky rozhodujú o našom postoji, náš postoj rozhoduje o našich činoch a naše činy rozhodujú o našom živote.

Každý z nás je zodpovedný za budovanie kvalitnej spoločnosti. Príliš veľa ľudí si myslí, že sami aj tak nič nezmenia, že je to úloha tých druhých. Nie je to pravda. Každý má možnosť urobiť niečo zmysluplné a prospešné, a posúvať tak veci dopredu. Všetko je pritom o vzdelávaní, o informovaní a šírení správ o úspechoch odvážlivcov, ktorí išli za svojím snom. Smelosť má v sebe génia, silu a čaro. Každý človek môže robiť špičkovú robotu. Každý podnikateľ môže mať lojálnych zákazníkov a byť nenahraditeľný. Nesmie však robiť to, čo robia všetci naokolo – musí byť iný, musí byť invenčný. Toto je potrebné učiť aj naše deti a mladých ľudí.

Okúzľujúcou knihou o ľuďoch, ktorí sa narodili a žili na Slovensku a vďaka svojmu talentu, ktorí rozvíjali, a taktiež nesmiernej pracovitosti sa v živote úspešne presadili a stali sa z nich známe osobnosti kultúrneho a športového diania, je kniha s názvom *Nezostalo po nich ticho*. Nájdeme v nej napr. spomienky na slovenského Wericha, tiež na slovenského Toma Jonesa, ďalej na najlegendárnejšieho slovenského hokejistu, ale aj na slovenského golema s nežným srdcom. Na jej tvorbe sa podieľala trojica novinárov: Alena Horváthová-Čisáriková, Roman Slušný a Peter Valo. Príťažlivá kniha aj pre našich žiakov približuje životné míľniky a zmysluplnú prácu 12 slovenských osobností – spisovateľov, ktorí nám zanechali svoj jedinečný pohľad na svet, výtvarníkov, ktorých krásnymi a hodnotnými dielami máme možnosť kochať sa, hercov, po ktorých nám ostali nezabudnuteľné filmy a divadelné postavy, spevákov, ktorí nás obdarovali populárnymi pesničkami, a športovcov, u ktorých obdivujeme fantastické úspechy, rekordy a víťazstvá.

Vhodnou aktivitou pre žiakov môže byť zostavenie ďalšieho tucta významných slovenských osobností. Môžu to byť osobnosti mesta, v ktorom študujú (moji žiaci tak napr. vytvárali galériu osobností Prešova), alebo osobnosti z určitého odboru, napr. slovenské osobnosti v medicíne, slovenskí stavitelia, slovenskí scenáristi a podobne. Môžu o nich napísať biografické články alebo natočiť videá. Zaujímavou aktivitou môže byť výber ich výrokov a zhotovenie elektronickej knižky citátov. Pútavou pre žiakov môže byť aj tvorba prezentácií slovenských prvenstiev, napr. prvá úspešná transplantácia srdca na Slovensku, prvý slovenský román a pod., alebo simulácia tvorby televíznej relácie, ktorej hosťami budú pozvané autority.

Slovenskí olympionici svojimi výkonmi dlhodobo potvrdzujú olympijské heslo Citius, Altius, Fortius.

Odomknúť mentálnu silu a ísť za svojím snom

Učiteľské noviny (UN) a mesačník Rodina a škola pravidelne prinášajú rozhovory s našimi osobnosťami. Sú nenahraditeľnými oázami na vyprahnutých mediálnych púšťach. UN nedávno priniesli rozhovor s prezidentom Zväzu automobilového priemyslu SR Ing. Jaroslavom Holečkom, učiteľom, ktorý postavil tri automobilky. Napriek tomu, čo všetko dokázal, ostal skromný, čestný, férový, pracovitý. Kvalitné vzdelanie a profesionalita sú u neho prvoradé. Už po skončení strednej školy hovoril výborne nemecky, na vysokej škole robil celú diplomovú prácu z nemeckých podkladových materiálov. Ovládanie cudzích jazykov a iniciatíva mu otvárali dvere do zahraničia. So skupinou kamarátov analyzoval viaceré systémy odbornej prípravy v niekoľkých technologicky vyspelých, prosperujúcich krajinách. Následne pripravili návrh konceptu zákona o odbornom vzdelávaní, čo bol dobrý základ, na ktorom vyrástla nová školská legislatíva pre odborné vzdelávanie a prípravu na Slovensku. Jeho životná púť je vhodným študijným materiálom pre našich žiakov. Keď si žiaci preštudujú životný príbeh Ing. Holečka, zadajme im úlohu, aby napísali esej o tom, čo budú o nich písať médiá o 30 rokov.

Aktivity takéhoto druhu začleňujem v rôznych obmenách do vyučovacieho procesu, pretože rozvíjajú kľúčové kompetencie žiakov a budujú u nich trvalejšie hodnoty – postoje, záujmy, motiváciu, hodnotový systém. Pred tromi rokmi som prišla s myšlienkou, aby sme pri príležitosti 60. výročia založenia našej školy vydali pamätnicu *Zo spomienok našich absolventov*, a žiaci následne čítali moje rozhovory s nimi. Rozhovory sa končili krásnymi posolstvami, napríklad, aby snívali a bojovali za svoje sny a tiež pracovali na sebe, pretože úspech sa skladá z 1 % talentu a 99 % tvrdej práce na sebe.

Eleanor Roosevelt kedysi povedala, že budúcnosť patrí tým, ktorí veria v krásu svojich snov. Kto študuje životopisy slávnych a úspešných ľudí, zisťuje, že na začiatku mali svoj sen a išli za ním. *I Have a Dream (Mám sen)* je vžité pomenovanie slávneho historického prejavu najmladšieho laureáta Nobelovej ceny za mier Martina Luthera Kinga, ktorý od detstva túžil pomáhať ľuďom. Predniesol ho roku 1963 a jeho nosnou myšlienkou bolo volanie po rovnosti rás a ukončení diskriminácie. Jeho vízia (sen) o živote v zjednotenom národe sa stala významným medzníkom za občianske práva.

Je dobré viesť žiakov k tomu, aby si zafixovali v pamäti, že na naplnenie cieľa je potrebné jeho jasné definovanie, zapísanie a naplánovanie jeho dosiahnutia. Aby vedeli, že čím smelšie konáme a čím sebaistejšie kráčame za svojimi snami, tým viac mentálnych síl bude pre nás pracovať. Budeme k sebe priťahovať skvelých ľudí a dôležité zdroje, ktoré na dosiahnutie svojich cieľov potrebujeme. Stanú sa z nás pozitívnejší a optimistickejší ľudia. Naše nadvedomie výrazným spôsobom zapracuje na ovplyvňovaní sveta okolo nás. Pravidelne budeme zažívať priaznivé zhody okolností, šťastné prípady synchronicity.

Formovanie osobností žiakov

Zastávam názor, že na formovanie osobnosti žiaka má veľmi pozitívny účinok napr. čítanie takýchto úchvatných vyznaní: „Mám svoju prácu skutočne veľmi rada a mňa osobne veľmi napĺňa. Prináša mi pocit potrebnosti a užitočnosti, no zároveň so súčasným uvedomovaním si obmedzenosti svojej všemohúcnosti udržiava človeka v pokore a rešpekte pred každou situáciou... Na kvalitnú a pre okolie užitočnú sebarealizáciu je potrebný kvalitný odborný i osobnostný potenciál, a bez vzdelania to nie je možné.“ Alebo: „Práca, na ktorú táto škola pripravuje študentov, je náročná a zodpovedná a vyžaduje širokú škálu vedomostí. Tieto vedomosti nemôžu byť len dostačujúce, ale musia byť nadpriemerné. V praxi sa stretávam denne so situáciami, ktoré vyžadujú nájsť rýchle a správne riešenie konkrétneho problému. A na to je potrebný vzdelaný personál.“ Alebo: „Vzdelanie je veľkou devízou, otvára nové možnosti, umožňuje prežiť život kvalitnejšie, zaujímavejšie a slobodnejšie,“ a mnoho ďalších. Obzvlášť, keď žiaci vedia, že ich autormi sú absolventi školy, ktorú navštevujú.

Veľmi pozitívny ohlas malo u mojich žiakov čítanie z knihy Ľubomíra Pajtinku *Rozhovory s profesorom Zelinom, alebo V suteréne bytia*. So zanietením, neskrývajúc obrovskú radosť z naplnenia svojho sna, som im rozprávala aj o mojom doktorandskom štúdiu pod láskavým odborným vedením pána profesora, majstra slova, novátora v myslení a podpore tvorivosti, unikátnej studnice skvelých myšlienok, znamenitých nápadov, invenčných riešení, rozsievača múdrosti a dobra, nezlomného bojovníka za poľudštenie človeka. Žiaci sa dozvedeli, že ak chce človek patriť vo svojom odbore medzi najlepších, musí študovať u tých najlepších – u špičkových osobností, uznávaných doma aj v zahraničí. Z uvedeného dôvodu bolo mojou obrovskou túžbou študovať práve u pána profesora, ktorého myšlienky som poznala predovšetkým z jeho kníh a vystúpení. S potešením som sa svojim žiakom zdôverila, ako veľmi si vážim, že aj po úspešnom ukončení môjho doktorandského štúdia mám možnosť byť naďalej v kontakte s pánom profesorom, ako ma rozhovory s ním obohacujú a posilňujú. Počúvali ma s nesmiernym zaujatím.

Potom si žiaci predstavovali samých seba v časovom horizonte o približne 20 rokov neskôr a vytvárali virtuálne rozhovory, aké by s nimi boli uskutočnené. Ich práce ma veľmi potešili, pretože odzrkadľovali ich pevné odhodlanie venovať sa svedomito štúdiu a dosahovať úspech vďaka cieľavedomosti, zodpovednosti, múdrosti, tvorivosti. Zaujímavosťou ich prác bolo, že mnohí sa rozhodli po ukončení štúdia odísť do zahraničia, kde si založili rodinu, našli vysnívané pracovné miesto, uspokojovali svoje zdravé ambície. Je smutné, že Slovensko pre mnohých mladých ľudí nie je krajinou, v ktorej si predstavujú svoju budúcnosť, že väčšina by uprednostnila život inde, že naši absolventi nezriedka odchádzajú do cudziny, čím dochádza k výraznému odlivu mozgov. Podľa mňa to nie je dobrá vizitka našich politikov...

Myšlienky olympijských hier

Mesiac február sa ponesie v znamení hesla *Citius, Altius, Fortius*, čiže *Rýchlejšie, vyššie, silnejšie*. Športový svet v ňom oslavuje svoj najväčší, najkrajší a najvýznamnejší sviatok. Od 7. do 23. februára sa v ruskom meste Soči uskutočnia v poradí už XXII. zimné olympijské hry. V ich priebehu čaká na športových fanúšikov množstvo nezabudnuteľných zážitkov. Je to výborná príležitosť, aby sme aj v našich školách pro-

pagovali olympijské myšlienky – ušľachtilé zmýšľanie, morálnu čistotu, vytrvalosť, nezlomnosť, entuziazmus, úžasnú energiu, priateľské vzťahy, mierové súťaženie – a pripomínali si úspechy našich športovcov, ktorí nás doposiaľ na olympijských hrách dôstojne reprezentovali a napĺňali hrdosťou na našu malebnú, krásnu krajinu. Veľa pozitívnych podnetov pritom môže poskytnúť aj kniha Igora Mráza *Preslávili Slovensko*. Kniha odkrýva záves úspechu, spočívajúci v túžbe a úsilí o dobrú reprezentáciu, ktorá si vyžaduje plné nasadenie a bojové srdce. To okrem usilovnej prípravy, nespočetných hodín tréningu, driny a odriekania športovcovi rozhodne nesmie chýbať. Práve tieto aspekty sú kľúčovým momentom v bojoch o cenné trofeje. Je to práve plné nasadenie a bojové srdce, ktoré prináša športovcovi očakávané úspechy. No nielen športovcovi, ale každému, kto sa o niečo hodnotné v živote usiluje, kto má snahu niečo dosiahnuť, kto pritom túži prekonať i samého seba. Veď majstrami nie sú iba športovci. Majstrov svojho „umenia" môžeme nájsť aj v školách, zdravotníckych zariadeniach, umeleckých kruhoch, podnikateľských sférach či v ďalších oblastiach nášho života. To, čo ich krášli, nie je ich krása ani bohatstvo, ale ušľachtilá duša. Tá im hľadí z oka, ozýva sa v ich hlase a javí sa v každom ich skutku.

Myslím si, že majstrom sa nikto nerodí, majstrom sa človek stáva na základe dlhoročnej intenzívnej práce na sebe samom. Určité vedomosti, schopnosti a maximálna dôvera v ne tvoria súčasť ich majstrovstva, ale nie sú, podľa môjho názoru, rozhodujúcim faktorom. Pravé majstrovstvo sa jednoznačne formuje v duševnej sfére jedinca a vyznačuje sa troma základnými vlastnosťami:

- Zásadnou nespokojnosťou majstra s tým, čo už dosiahol. Akýkoľvek úspech, akékoľvek víťazstvo je využívané ako pohnútka na vyšší cieľ. Akákoľvek dosiahnutá méta sa okamžite stáva krokom k vyššiemu, „nedosiahnuteľnému" cieľu.
- Schopnosťou zmobilizovať svoje sily práve v najdôležitejších „súťažiach". Nikto predsa nemôže neustále podávať výkony na najvyššej úrovni. Vyzerá to tak, že práve legendárni športovci sú schopní podať svoj najlepší výkon, keď je v stávke najviac.
- Schopnosťou „zraziť súpera na kolená". Majster sa nikdy necíti byť vo vedúcej pozícii. Úmyselne skresľuje skutočnosť, aby vyhovovala jeho súťaživému duchu. Vždy vyráža zo zadnej pozície, i keď skóre ukazuje, že nad svojím „rivalom" jasne vedie. Nikdy si nepripúšťa, že hrá tak dobre, ako tomu v skutočnosti je.

Víťazi, nielen v oblasti športu, sa zameriavajú vždy na to, čo chcú dosiahnuť, predstavujú si najlepší možný výsledok, programujú sa na úspech. Zároveň vedia, že programovanie úspechu je niečo, čo človek potrebuje, obrazne povedané, dostať do krvi a bez tréningu to jednoducho nie je možné. Preto usilovne trénujú. Ak sa aj stretnú s neúspechom, vedia sa z neho poučiť. Na chyby sa dívajú ako na príležitosti hľadania ich riešení. Nerátajú neúspechy, ale iba svoje úspechy. A tie plodí len pracovitosť, húževnatosť a vytrvalosť.

Kto nemá predstavu o tom, čo chce, ten nemá navigáciu, tomu chýbajú orientačné body, pomocou ktorých by došiel k cieľu. Veľa vzdelaných ľudí v živote nikdy neuspeje, pretože nemajú motiváciu a nedokážu zaktivizovať predstavivosť a zužitkovať ju v prospech svojich vedomostí. Mať zdravé ambície, byť vnútorne motivovaný a zacielený na neustále dosahovanie vyšších mét čestným, férovým spôsobom by malo patriť k osobnostnej výbave každého človeka. Verím, že pribúdajúce kvalitné knihy, noviny, časopisy, rozhlasové a televízne programy budú k tomu vo výraznej miere pomáhať.

PaedDr. Erika PETRAŠKOVÁ, PhD.
Ilustračné foto Ján SÚKUP

Čo robí dobrého učiteľa dobrým?

VZŤAHY

Študent je prijímateľ a súčasne aj trochu spotrebiteľ myšlienok a posolstiev, ktoré dostáva od svojich učiteľov. Tí ho sprevádzajú veľmi intenzívne v prvej tretine jeho života. Popri rodičoch sú to v tomto období najdôležitejší ľudia. Platí pravidlo – čím má človek lepších učiteľov, tým má väčšie šťastie na bohatstvo myšlienok, nových poznatkov, vedomostí, zručností, kompetencií, tým má väčšiu šancu nadobudnúť úctu k múdrosti, tvorivosti, ľudskému dobru a hodnotám, na ktorých stojí náš svet.

Medzi učiteľmi a žiakmi prebieha zvyčajne bohatá komunikácia, interakcia, v rámci ktorej sa tvorí osobnosť mladého človeka, ale súčasne tento vzťah a komunikácia formuje aj samotného učiteľa. Je to krásny moment života a jedinečný úkaz ľudskej spolupatričnosti a kooperácie.

Pozorné oko študentov

Tak ako majú svoje predstavy o tom, aký má byť dobrý žiak, učitelia, majú, prirodzene, svoje kritériá na dobrého učiteľa aj študenti. V posledných rokoch bolo venovaných veľa výskumov na celom svete tomu, aby sa zistilo, čo robí výborného učiteľa výborným. Je to vzdelanie, vedomosti, spôsob hodnotenia, komunikácia so žiakmi, talent alebo niečo iné? Menej sa už venovalo a venuje pozornosti názorom samotných „zákazníkov", teda žiakov.

Sú to však práve študenti, čo najpozornejšie a najdetailnejšie dokážu povedať, kto je dobrý učiteľ. Dokážu popísať, čo robí dobrého učiteľa majstrom svojho remesla. Škála ich názorov je, samozrejme, rôznorodá – od jednoduchých (veľa sa usmieva, vie naspamäť mená žiakov, ktorých učí, nebojí sa navštíviť svojich žiakov doma, stretáva sa s nimi aj po vyučovaní) až po vtipné a filozofické charakteristiky. Všeobecne možno povedať, že ku kľúčovým charakteristikám patrí všadeprítomný pozitívny vzťah so svojimi študentmi. Kľúčové je rešpektovanie žiakov ako osobitých jedincov a učitelia, ktorí to uplatňujú, nemusia s nimi riešiť toľko disciplinárnych problémov.

Zakladanie obojstrannej dôvery

Prečo je budovanie pozitívneho vzťahu so študentmi také dôležité? Žiaci a učitelia vždy vstupovali a budú vstupovať do vzájomných vzťahov. Je to základná podmienka ich kooperácie, spolupráce, základ na dosahovanie pedagogických cieľov. Ak má učiteľ záujem na tom, aby jeho žiaci dosahovali úspechy vo vzdelávaní, v učení, nadobúdaní nových kompetencií, zručností, zámerne pracuje na vytvorení tvorivej atmosféry vo svojej triede, hľadá pozitívne prvky na vzbudenie záujmu o učivo, dokáže vysvetliť význam nových poznatkov pre vzdelanostný kapitál učiaceho sa.

Učitelia majú spravidla vlastné techniky a taktiky na budovanie dôvery so žiakmi. Tá však nikdy neprichádza sama od seba. Treba na nej pracovať, treba ju pestovať, jemne polievať, nechať dozrievať, aby boli výsledkom dobré hodnoty. Každý žiak musí cítiť u svojho učiteľa dôveru, rešpekt, úctu. Na budovaní takejto atmosféry musí pracovať celý pedagogický zbor, musí sa jej prispôsobovať klíma práce školy na všetkých úrovniach – od školníka až po riaditeľa vzdelávacej ustanovizne. Napriek všetkej snahe sa môže stať, že žiak neprijme podávanú ruku, a podobne sa môže stať, že sa nájde aj učiteľ, ktorý sa nedokáže k svojim žiakom priblížiť a pritom si zachovať dôstojnosť a rešpekt.

Výskumy vo svete ukázali silnú koreláciu medzi úspešnými výsledkami žiakov a dobrými vzťahmi učiteľov k žiakom. Inak povedané, čím sú lepšie vzťahy medzi žiakmi a učiteľmi, čím sú učitelia lepší, tým majú úspešnejších žiakov. Preukázalo sa, že sa:

- zvyšuje túžba študentov dosahovať vysoké štandardy svojej práce,
- znižuje negatívne správanie študentov, počet incidentov,
- zvyšuje školská spokojnosť žiakov a motivácia,
- zvyšuje pocit spokojnosti študentov so svojou prácou,
- zlepšuje pozitívny pocit študenta voči škole, učeniu sa,
- zlepšujú sociálno-emocionálne zručnosti žiakov, ako je vzájomná pomoc, empatia, sociálna zodpovednosť...

Náročné priateľstvo

Kvalita vzťahov medzi učiteľom a žiakmi je základným kameňom efektívneho vedenia triedy, úrovne vyučovacích výsledkov. Tieto vzťahy prestupujú celú kultúru školy, učiteľského zboru i kolektívu žiakov vo všetkých rovinách. Súčasne je známe, že študenti sú ochotní tvrdšie pracovať pri učiteľoch, ktorým veria, ktorí im dôverujú a ktorí činmi preukazujú, že im na nich záleží, ktorí sa o nich zaujímajú, starajú. Dobrý učiteľ sa nesnaží byť len obľúbený u žiakov, to sa dá dosiahnuť aj tým, že im zníži nároky na učenie sa. Dôležité je byť náročným priateľom, zaobchádzať so svojimi žiakmi s rešpektom, dávať im príležitosť ukázať sa, ako zvládli učivo, ako ho dokážu tvorivo využiť, ak treba, dokázať žiakovi pomôcť aj nad rámec oficiálnych povinností a pracovného času a najmä byť spravodlivý a nikomu nenadržiavať, nikoho neuprednostňovať. Študenti sú dnes mimoriadne citliví na spravodlivé zaobchádzanie.

Najťažšie pre učiteľa je napravanie prípadnej chyby, ktorú urobí voči žiakom. Budovanie opätovnej dôvery je veľmi ťažké. Ako učitelia sme niekedy naprogramovaní na to, že musíme byť bezchybní, perfektní, že sme neomylní a že za všetko musíme niesť zodpovednosť iba my. Na základe výskumov je pre dôveru našich žiakov a ich spoluprácu s nami vhodnejšie niekedy urobiť chybu a dostať sa úspešne z takejto situácie, ako neurobiť chybu nikdy. Aj pre študentov je dôležité, aby videli, že život sa skladá aj z chýb, ale dá sa s nimi normálne a často i noblesne vyrovnať. Ako inak dokážeme žiakov učiť tomu, že aj neúspech a chyba patria k ceste za novými vecami a poznaním? Učme ich tomu, že aj omyl primerane riziku a novosti poznávania je súčasťou procesu osvojovania si nových kompetencií a zručností či vedomostí. Pre úspešné štúdium študentov je podstatné, aby im učiteľ dokázal vysvetliť, že to, čo sa učia, je dôležité pre ich reálny život.

Ideál a realita

Školy sú v stále väčších ekonomických problémoch, bojujú s nízkymi finančnými dotáciami, súčasne rastú nároky na ich činnosť, prichádzajú nové očakávania v medzinárodných a národných meraniach, je pomerne veľa administratívy, nárokov na ďalšie vzdelávanie učiteľov, tlak na zakomponovanie informačno-komunikačných technológií do vyučovacieho procesu. To vytvára vysoké nároky na prácu učiteľa, na technické a materiálne vybavenie škôl, ich organizáciu práce a zvládanie nárastu požiadaviek rodičov, zriaďovateľov a celej spoločnosti.

Keď sme sa pýtali viacerých učiteľov, ako vidia a hodnotia súčasnú situáciu v školstve, odpovedali, že pri tomto tlaku na nich sa stráca zo zorného poľa žiak a študent, s ktorým nie je čas individuálne pracovať, komunikovať, zaoberať sa jeho problémami. Je málo času na to, aby učiteľ zisťoval silné a slabé stránky žiaka, aby reagoval na tieto jedinečné hodnoty žiaka individuálnou stratégiou práce s ním. John Dewey kedysi povedal, že to najlepšie a najmúdrejšie, čo chcú rodičia pre svoje dieťa, by malo byť to, čo chceme pre všetky deti. A to chcú napokon aj učitelia.

(podľa *Education World* lupa)
Ilustračné foto Ján SÚKUP

O jednej vulgárnej reklame a o Kubíne

ZAMYSLENIE

Účel prostriedky nevyberá. Alebo naopak, vyberá a šokuje. V reklame to platí stokrát. Tej, o ktorej bude reč, tej sa to maximálne podarilo. Šokuje (ne)vyberanými prostriedkami. Aj keď cieľ je pekný. Lenže akurát takto parodovať Hviezdoslavov Kubín, to je nechutné. Poviem to ináč. Robíme si posmech z toho, čo je už roky zabehnuté, a teda má tradíciu. Priam učebnicová ukážka, príklad, ako si sami šliapeme po kultúrnych hodnotách. Ako si kopeme vlastný hrob. Zdá sa vám to silné? Aj mne. Ale nezakrývajme si oči. A uši, tie už vôbec nie.

Dnes som dostala propozície 60. Hviezdoslavovho Kubína. Tak Kubín už má šesťdesiat! Len o čosi menej ako ja. Ani neviem, koľkokrát mi za tie roky prešiel rukami. Ešte ako žiačka som sa tešila na recitačné preteky, tak sme to vtedy volali. Dokonca si pamätám, aj čo som recitovala. A na preteky sa teším aj dnes. Chvalabohu, hovorím si, ešte stále je veľa detí aj dosť učiteľov, čo majú Kubín a prednes radi. Myslím, že ho robíme práve preto. Nie z povinnosti a nasilu, lebo aj také hlasy som počula. Prirástol nám k srdcu. Zamýšľam sa nad týmto jubilejným, nad jeho prípravou. Máme už vybrané texty? Alebo to nechávame na poslednú chvíľu?

Neviem, či práve túto časť prípravy nezanedbávame, pretože recitované ukážky sa často opakujú. Aj autorský výber je zúžený na niekoľko mien. Za posledné roky prevláda Rúfus, Válek, Prévert, ale aj Haľamová, Kostra, Kráľ. Nie je nič výnimočné, že ten istý text počujeme na tej istej súťaži aj dvakrát. A o rok, o dva znova. Próza býva trošku pestrejšia, možno aj preto, že poéziu zvyčajne nečítame. Iste sa nemýlim, keď poviem, že v mnohých prípadoch ukážky vyberá učiteľ. Aby sme si to uľahčili, siahneme po tom, čo už poznáme, čo sme počuli. Preto tie opakovačky. Ak chceme niečo nové, čítame a hľadáme. Začítam sa do poviedky z antológie súčasnej prózy a hovorím si, že toto je fajn, to by sa možno Evke aj hodilo, keď vtom, bác, narazím na slová, ktoré si ona do úst veru nezoberie, lebo má kresťanskú výchovu. A súčasná literatúra je obrazom súčasnosti, preto je v nej veľa nekresťanských slov. Potom sa v človeku bije umelecké s človečenským.

Ale vráťme sa k reklame. Pred porotou, v ktorej sedia známe osobnosti, recituje chlapec, vlastne ešte dieťa, na fiktívnej súťaži Vrbovského Píšťany text Rytmusovho repu J... A tak počúvame, že tebe, tvojej mamke ..., tatkovi ..., sesternici ..., babke ..., dedovi to ... Na toto reklamné divadlo sa pozerá zlatá Hviezdoslava busta so zlatou reťazou a s okuliarmi v štýle Rytmus-Vrbovský. Zneváženie básnika je dokonalé.

Nakoniec počujeme, kvôli čomu celá tá maškaráda vznikla: Odovzdajme deťom lepšiu slovnú zásobu. Viac kníh, viac rozumu.

Ako som povedala, cieľ je pekný.

Lebo je pravda, že slovná zásoba mladých ľudí je obmedzená. Na vzájomnú komunikáciu im stačí niekoľko vulgárnych slov, pri počítačových hrách ešte menej. Nedávno som sa opäť započúvala. Naozaj im stačilo iba zopár a chlapci si rozumeli. Nuž a najfrekventovanejšie bolo práve slovo z reklamy.

Z reklamy, ktorú časť mladých ľudí prijala slovami: Ty brďo, to je fakt dobré! Iní sa vyjadrili odmietavo: ale toto, tak to už hádam nie!

Mária ŠKULTÉTYOVÁ,
Gymnázium Janka Jesenského
Bánovce nad Bebravou

České školstvo chce ísť vynovenou cestou

REFORMA

„Rád spomínam na roky, keď som učil na základnej škole. Najkrajšie je pozorovať, ako vám deti pod rukami rastú, menia sa, stále vedia o svete viac. Je to práca, ktorá má zmysel," hovorí o svojej učiteľskej práci nový český minister školstva.

Od 29. januára má Česko novú vládu. Koaličná zmluva bola podpísaná 6. januára. V úvode jej „školskej" časti sa okrem iného vyhlasuje, že za kvalitu vzdelávania bude ručiť štát, že pilierom jednotnej a priestupnej vzdelávacej sústavy budú naďalej verejné školy, že vzdelávaniu sa nesmú do cesty stavať žiadne inštitucionálne ani sociálne bariéry. Ďalej možno v zmluve čítať:

- **Jasle a škôlky:** dáme obciam toľko peňazí, aby sa vytvorila dostatočná kapacita jaslí a materských škôl, podporíme vznik firemných škôlok zaistením vzdelávacieho programu a odbornosti učiteľov a posledný rok predškolského vzdelávania zavedieme ako povinný.
- **Kvalita vzdelávania:** posilníme kontrolu kvality vzdelávania – budeme prijímať opatrenia, ktoré umožnia väčšie zopätie stredného odborného školstva s trhom práce, viac praktického vyučovania by malo byť u zamestnávateľov. Podporíme motiváciu študovať prírodovedné a technické odbory i jazykové vzdelávanie v jazykoch dôležitých na európskom trhu práce.
- **Dostupnosť vzdelávania:** zasadíme sa o udržanie cenovo dostupného systému školského stravovania a starostlivosti o deti v školských družinách.
- **Vzdelávanie a finančné ohodnocovanie:** podľa ekonomických možností štátu sa zasadíme o zvyšovanie platov zamestnancov v školstve, pre učiteľov zavedieme efektívny kariérny poriadok prepojený s ich hodnotením.

Vo vláde sa stal ministrom školstva, mládeže a telovýchovy Marcel Chládek (1968). Má vysokoškolské vzdelanie: aj pedagogické, aj pre manažment ľudských zdrojov. Bol desať rokov učiteľom. Od roku 2011 bol ministrom školstva v tieňovej sociálnodemokratickej vláde. Od volieb v októbri 2013 je predsedom školského výboru v senáte.

V rozhovore pre iDnes ešte pred svojím nástupom na poznámku, že v posledných rokoch sa menia ministri školstva priemerne raz do roka, že neustále zmeny školstvu škodia, a otázku, aké výrazné zmeny majú žiaci, učitelia a rodičia od neho čakať, sľuboval: „Neprídem s revolúciou. Chcem priniesť do rezortu upokojenie. Najprv sa pozriem, na čom sa na ministerstve pracuje, pretože zvonku neviete o všetkom. Mám v úmysle dokončiť tri zákony – školský, vysokoškolský a o podpore športu. A efektívnejšie čerpať európske fondy. Budem žiadať, aby sa štátny rozpočet pre školský rezort na rok 2015 zvýšil o tri až päť miliárd korún. Peniaze pôjdu na kapacity škôlok, platy učiteľov, vybavenie škôl a vysokým školám. Ale zároveň budem trvať na tom, aby sa v rezorte na nepotrebných a predražených projektoch, akými sú napríklad štátne maturity, šetrilo."

Český minister školstva Marcel Chládek.

Okrúhle stoly

V besedách pri okrúhlom stole pred voľbami aj pred podpisom koaličnej zmluvy zástupcovia strán i experti žiadali napríklad vypracovanie novej koncepcie učňovského školstva a jej urýchlenú realizáciu, varovali pred priemyselnou loby a jej snahou presvedčiť žiakov, aby sa húfne hlásili na odborné školy. Riaditelia škôl sa dožadovali povinných prijímacích skúšok na stredné školy. Neraz zaznelo aj varovanie, že nie je možné donekonečna prijímať na vysokoškolské štúdium stále viac a viac študentov bez toho, aby sa zisťovalo, či majú predpoklady takéto štúdium úspešne zvládať.

V rôznych formuláciách sa vyslovovalo presvedčenie, že ak chce spoločnosť staviť na vzdelanie, treba občanov presvedčiť, že mať dobré vzdelanie stojí za to. Pravdaže, treba zvýšiť platy učiteľom, hoci to nie je samospasiteľné riešenie – treba ho spojiť so zlepšením vysokoškolskej prípravy učiteľov a s ich kariérnym systémom. Účastníci besied sa bez polemík zhodovali, že cesta ku kvalitnej vzdelávacej sústave vedie cez motivovaných učiteľov, ktorí majú málo administratívy a dosť času na žiakov, cez podporu matematického, prírodovedného a technického vzdelávania.

Vážnou požiadavkou bývalo, aby sa čo najskôr zastavili nebezpečne rýchlo rastúce rozdiely v podmienkach, ktoré školáci majú v jednotlivých regiónoch a školách. Besedujúci nezabúdali ani na ďalší problém – školstvo nemá žiadnu relevantnú analýzu trhu pracovných síl. Nečudo potom, že na ňom niet pre absolventov niektorých odborov dostatok voľných miest. Vo viacerých diskusiách odznelo varovanie – priemysel nemôže diktovať školstvu, na aké odbory sa má zamerať, podniky majú krátkodobý zámer a vôbec neuvažujú o tom, ako občan využije svoje úzke (materiálne) vzdelanie napríklad o desať rokov.

Tieňový minister sociálnej demokracie v týchto besedách tvrdil, že ak sa stane ministrom, bude spolupracovať aj s pravicou, pretože školstvo nemôže ísť raz doľava, raz doprava, ale musí ísť vpred. Treba sa dohodnúť naprieč celým politickým spektrom, bezhlavé striedanie protichodných reforiem je nanič.

Z ministrových plánov

Povinné predškolské vzdelávanie

Deti budú mať právo na predškolské vzdelávanie od troch rokov a povinnosť prípravy na základnú školu od piatich rokov. Posledný rok predškolského vzdelávania bude povinný, pretože deti, ktoré navštevujú predškolskú vzdelávaciu inštitúciu, majú v škole zreteľne lepšie štartovacie postavenie. Keďže posledný rok škôlky bude povinný, bude zaň ručiť štát. Päťročné deti budú môcť chodiť do škôlky, do prípravného ročníka v základnej škole alebo sa vzdelávať doma. Ale aj doma budú musieť plniť rámcový vzdelávací program. Odhaduje sa, že povinný posledný rok škôlky sa zavedie o dva až tri roky.

Zavedenie povinnej predškolskej dochádzky predpokladá, že sa bude musieť postaviť veľké množstvo nových budov. Majú to byť viacúčelové stavby, napríklad montované, aby sa dali postaviť veľmi rýchlo. Na financovanie výstavby vznikne od budúceho roku fond, ktorého časť bude z eurofondov, druhú rovnakým dielom naplnia obce a štát.

Neprehliadnime najvýznamnejší dôsledok toho, že posledný ročník škôlky bude povinný – Česko bude mať povinnú desaťročnú školskú dochádzku!

Maturitné a učňovské skúšky

Mali by byť rozdielne maturity pre gymnáziá a odborné školy a na učňovských školách by sa mali robiť majstrovské skúšky. Cieľ štúdia je na týchto troch druhoch stredných škôl natoľko rozdielny, že by tomu mala zodpovedať aj rozdielna výstupná kontrola. Ale minister si chce ešte vypočuť názor odbornej verejnosti. Inovované maturity a majstrovské skúšky by sa mohli zaviesť na konci volebného obdobia.

Čím skôr však treba „osekať" prebujnenú administratívu súčasných maturít a urobiť ich lacnejšími. O povinnej maturite z matematiky by sa mohlo začať hovoriť až potom, keď sa zmysluplne zmení obsah a metodika jej vyučovania a keď prestane byť pre príliš mnohých žiakov strašiakom.

V súvislosti s maturitami minister ešte v máji 2011 v Českom rozhlase rozhorčene povedal: „Zrušil by som celé Centrum pre zisťovanie výsledkov vzdelávania, pretože nesie plnú zodpovednosť za štrnásť rokov bezbrehého pripravovania štátnej maturity." Bolo mu divné, že nikto nenesie zodpovednosť za to, že prípravy stáli zbytočne veľa peňazí. V súčasnosti chce dať urobiť v centre audit.

Testovanie musí mať mieru

V prvom rade si treba ujasniť, či chceme, aby škola žiakov pripravovala na úspech v testovaniach, alebo, ako sa hovorí, na život. To nie je to isté. Treba sa zamyslieť, zaznelo za jedným z okrúhlych stolov, či v Česku (a nielen tam) nevznikla akási „ideológia testovania", že je považované dokonca za liek. Z výsledkov PISA netreba odvodzovať to, čo sa z nich korektne odvodiť nedá. Ani banality typu „chlapci sú z matematiky lepší ako dievčatá" – to hádam vie povedať každý učiteľ. Na to, ako celoplošné testovania deformujú ciele vyučovania, upozornila už dávnejšie napríklad hlavná anglická školská inšpektorka i prvá administratíva prezidenta Obamu. Každoročné testovanie piatakov a deviatakov nepovažuje za potrebné ani Česká školská inšpekcia. (Aký to paradox k slovenskej záľube testovať a produkovať „hodnotiace" rebríčky žiakov a škôl s mätúcou výpovednou hodnotou.)

Financovanie

Prvým a rozhodujúcim problémom, ktorý treba riešiť, je financovanie školstva a mzdy všetkých zamestnancov. Ale ešte predtým treba zaplátať deravý kýblik českého školstva. Je v ňom veľa predražených, nefunkčných projektov. Pripravuje sa napríklad celoplošné testovanie piatakov a deviatakov, ktoré stojí desiatky a v budúcnosti môže stáť stovky miliónov korún. Namiesto plošného preverovania vedomostí predsa stačí testovať reprezentatívnu vzorku. Takéto testovanie poskytne rovnako kvalitnú spätnú väzbu a finančne aj administratívne je menej náročné a predovšetkým nedeformuje vyučovanie. Preto plánované každoročné plošné testovanie piatakov a deviatakov, ktoré sa malo začať v septembri 2014, bude zrušené.

Musí sa zmeniť aj súčasné financovanie škôl podľa počtu žiakov. Pre základné školy sa zavedie model kombinácie platieb podľa počtu žiakov, tried a kvality. Pre stredné školy je naliehavé, aby si štát, kraje aj firmy zvolili študijné smery, ktoré považujú za kľúčové, a tie by dostali viac peňazí.

Epilóg

Európske spoločnosti si zakladajú na tom, že ich napredovanie je založené na vzdelaní a kultúrnosti. Nejedna európska vláda povedala, že má (ako Tony Blair) tri priority: vzdelanie, vzdelanie, vzdelanie. Nič nové, aj Vladimír Iľjič mal také tri priority. No výsledky vo Veľkej Británii môže slovenský čitateľ ľahko spoznať v publikácii M. Fishera *Kapitalistický realizmus*. V nemeckej literatúre mýtus vzdelanostnej spoločnosti pokoril K. Liessmann v knihe *Teória nevzdelanosti*. Súčasný globalizovaný kapitalizmus nadradil trhovú úspešnosť všetkému ostatnému a vymazal existenciu pevných kritérií toho, čo je vzdelanosť. Prispôsobiť sa trhu, to je všetko, vzdelancom môže byť temer každý. Na Slovensku sa naplnil sen o exponenciálnom náraste počtu vysokoškolákov, ale kvalita vysokého školstva je desivá.

RNDr. Mgr. Jozef SMIDA, PhD.
Foto archív Stredočeského kraja

Učiteľ ako obeť

NÁSILIE V ŠKOLÁCH

Na jednej sociálnej sieti sa po vlaňajších maturitách objavila komunikácia medzi chlapcom, ktorý nezmaturoval, a jeho priateľkou. Medziiným sa svojej milej posťažoval: „Tie svine mi to nedali, ja ich všetkých vyzabíjam ako muchy..." Ide o reálnu situáciu, ktorá sa stala, a nie je ojedinelá zrejme ani u nás. Za školským neúspechom hľadajú študenti, ale neraz aj rodičia či starí rodičia učiteľa. On je vinný za to, že žiak nedostal želanú známku. Veď dnes sa dá kúpiť všetko! Mohol predsa prižmúriť oko, aj obidve.

Na druhej strane barikády sa tak ocitá učiteľ snažiaci sa o objektivitu, profesionalitu. Človek, ktorý aj za cenu menšej popularity medzi lajdákmi stráži svoju česť a česť učiteľstva.

Konfliktov medzi žiakmi, ich rodičmi na jednej strane a učiteľmi na strane druhej pribúda nielen u nás, ale aj vo svete. Aj keď sa slovenskí učitelia sťažujú na rastúcu agresivitu detí, stále ešte nepociťujú také ohrozenie a strach ako ich kolegovia v niektorých iných krajinách.

Nebezpečné vzdelávacie pole

Pred viac ako desať rokmi 19-ročný bývalý študent gymnázia v Erfurte postrieľal 16 ľudí, z toho 12 učiteľov. Nemecko zareagovalo na túto udalosť od sprísnenia podmienok nákupu strelných zbraní cez zvýšenie vekovej hranice na ich držanie až po úpravu členstva v streleckých kluboch. Boli tiež prijaté opatrenia na obmedzenie predaja a šírenia počítačových hier s násilným obsahom.

Podľa prieskumov sa v Anglicku odohrá zo strany žiakov voči učiteľom ročne až okolo 200-tisíc násilných incidentov. Občas sú násilníkmi aj samotní rodičia žiakov. Navyše, pre povinnú školskú dochádzku a neexistujúcu trestnú zodpovednosť mladších žiakov chýbajú nástroje na postih násilníkov. Aj preto sa po násilnostiach v uliciach Londýna a ďalších miest spred pár rokov vrátili do škôl v regulovanej miere fyzické tresty a do škôl mieria aj bývalí vojaci, aby sa zvýšila autorita učiteľstva, ale aj aby sa posilnil hodnotový svet detí.

Pred časom robili vo Veľkej Británii štúdiu, ktorá ukázala, že takmer u desatiny žiakov druhého stupňa základných škôl a študentov stredných škôl boli nájdené strelné zbrane. Ešte častejšie sa u nich vyskytovali nože a boxery, ktoré podľa názoru a poznatkov učiteľov nosí do škôl až okolo 40 % žiakov. Viacero škôl sa snaží riešiť problém vylúčením príslušného žiaka zo štúdia, ale v konečnom dôsledku sa tým podstata veci nemení. Okrem toho tento krok a rozhodnutie riaditeľa školy preskúmavajú okresné orgány, ktoré žiaka často vracajú späť do školy, z ktorej bol vylúčený. Vo Walese odvolací výbor parlamentu nedávno vrátil do školy jedenásťročného žiaka, ktorý postrelil učiteľa do krku. Vraj to bolo po prvýkrát a žiak sľúbil, že sa to nebude opakovať. Školy na túto situáciu niekedy reagujú tak, že sa snažia vytvárať triedy, v ktorých sústreďujú žiakov s týmto druhom „osobitných potrieb". Tu ich učia ovládať svoje emócie a riešiť konflikty.

Isté východisko hľadajú Angličania vo zvýšenej kontrole v školách i na verejnosti pomocou kamerových systémov. V Anglicku sa nachádza až 20 % všetkých kamier na svete. Na jednu kameru tu pripadá 14 ľudí. V centre Londýna sa napríklad nachádza 10 500 kamier, ktoré boli zakúpené z financií ministerstva vnútra, ale odhaduje sa, že kamier je omnoho viac, niektoré odhady hovoria až o milióne kusov. Oficiálne len nákup kamier stál 300 miliónov libier...

V Škótsku zaznamenali fakt, že až tretinu incidentov detí voči učiteľom majú na svedomí žiaci od 5 do 11 rokov.

V amerických školách zomrie ročne pri prestrelkách okolo 40 ľudí. Podľa prieskumu sa násilností v škole obáva 8 percent amerických učiteľov. Dve percentá už fyzický útok na vlastnej koži zažili. Len v New Yorku hlásilo v posledných rokoch násilnosti voči svojej osobe okolo 4 000 učiteľov. Problematické sú najmä školy v chudobnejších častiach amerických miest. Práve tam nosia žiaci do škôl nebezpečné zbrane a školské úrady zvyčajne vyhlasujú oficiálne zákazy nosenia strelných zbraní do priestorov škôl. Ako prvý stupeň prevencie školy používajú ľahko zapamätateľné „pravidlá slušného správania" a vedú rodičov k tomu, aby s deťmi diskutovali o význame vzdelania pre životný úspech. Z ďalších bezpečnostných opatrení sú to kamery na školských chodbách, v niektorých školách sú dokonca pri vchode nainštalované rámy s detektorom kovov. V mnohých školách nahradili školníkov bezpečnostné služby.

Problémy so správaním a s konaním žiakov znepokojujú aj francúzske školstvo a francúzskych učiteľov. Francúzsko vyskúšalo už sedem vládnych plánov proti násiliu v školách. Napriek tomu nemôžu povedať, že problém je zažehnaný. Štatistiky z minulosti hovoria, že v školách vo Francúzsku sa ročne stane až okolo 80-tisíc vážnych incidentov, z ktorých je až pätina orientovaná na pedagógov. Za urážku učiteľov hrozí agresorom až šesť mesiacov väzenia a pokuta 7 500 eur. Napriek tomu sa údajne až 77 % škôl v minulosti stalo miestom, kde sa odohrali incidenty s použitím zbrane.

V Japonsku práve pre agresivitu žiakov znížili trestnú zodpovednosť mladistvých zo 16 na 14 rokov.

Slovenskí učitelia a slovenskí žiaci sa s problémom násilia stretávajú tiež stále častejšie. Aj v tejto súvislosti si odborníci čoraz viac uvedomujú, aký veľký význam má dobrá výchova detí v rodinách i v celej spoločnosti.

(podľa zatl. lupa)

Škola musí byť pre deti i učiteľov priateľským prostredím

Vyštudovala psychológiu na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského. Od roku 1981 tu pracovala na katedre psychológie ako vysokoškolská učiteľka so zameraním na pedagogickú a školskú psychológiu (poruchy správania, špecifické a vývinové poruchy učenia, sociálna psychológia školy, sociálno-psychologický výcvik, teoretické a praktické otázky výchovno-preventívneho programu Druhý krok) a od roku 2012 pôsobí ako vysokoškolská učiteľka na Katedre psychológie Paneurópskej vysokej školy v Bratislave. Je spoluzakladateľkou Asociácie školskej psychológie SR a ČR, v rokoch 1998 – 2000 bola jej predsedníčkou. Je členkou Siete európskych psychológov vo vzdelávacom systéme (NEPES) pri Európskej federácii psychologických asociácií (EFPA) so sídlom v Bruseli. Zúčastňovala sa realizácie humanistickej Školy priateľského partnerstva, v ktorej výskumne overovala opodstatnenosť funkcie a pôsobenia školského psychológa priamo v školách a možnosti zavedenia humanistických prvkov do našich škôl. Je koordinátorkou a trénerkou spomínaného preventívneho programu proti násiliu v školách Druhý krok, certifikát trénerky získala od Committee for Children z amerického Seattle roku 2004. Organizuje intervenčné programy pre žiakov a učiteľov (program riešenia konfliktov v školách, program k tolerancii a znižovaniu agresivity v školách, program emocionálnej a sociálnej inteligencie v školách).

Keď som pripravoval rozhovor s prof. PhDr. Evou Gajdošovou, PhD., vláda SR práve rokovala o Národnej stratégii na ochranu detí pred násilím *(jej znenie sme uverejnili v minulom čísle UN). Už v januári 2013 bola na programe rokovania* Správa o stave školstva na Slovensku, *kde rezonovala taktiež veľmi silne aj téma šikanovania žiakov. Výsledky výskumov o násilí na deťoch, o šikanovaní ukazujú, že téma prostredia a atmosféry práce v školách je mimoriadne dôležitá. Profesorka E. Gajdošová sa celý život nielen odborne, vedecky, ale aj hlboko ľudsky a citovo zaoberá otázkami, ako neubližovať deťom, ako im pomôcť, aby sa z nich stali najmä dobrí ľudia.*
Na Slovensku máme asi 350 školských psychológov, čo je veľmi málo. Práve spomínané dokumenty, ktorými sa zaoberala vláda SR, ako aj iné politické materiály požadujú významnejšiu účasť školských psychológov v školách, vo výchovných, v školských zariadeniach. Profesorka Gajdošová poskytuje v našom rozhovore svoj pohľad na problémy výchovy a vzdelávania detí v školách a školských zariadeniach a približuje tému školskej psychológie našej pedagogickej a odbornej verejnosti.

Pani profesorka, čím sa školská psychológia zaoberá, čo je jej poslaním?
Školská psychológia je aplikovanou psychologickou disciplínou, psychologickou špecializáciou a profesionálnou psychológiou školy. Skúma a vysvetľuje psychologické otázky činnosti školy ako edukačného systému a študuje možnosti využitia integrovaných psychologických poznatkov, techník, metód a postupov v škole prostredníctvom profesie školského psychológa. Úplne jednoducho povedané – predmetom školskej psychológie je to, čo robí školský psychológ v škole, a to v rámci svojich preventívnych, diagnostických a intervenčných činností venovaných jedincovi, skupine a komunite žiakov, ale aj rodičov a učiteľov.
V súčasnosti je poslaním školskej psychológie pomoc škole na najcitlivejšom mieste, od zabezpečovania mentálneho zdravia žiakov a učiteľov a ich prežívania spokojnosti v škole v psychicky zdravom a nestresovom prostredí cez predchádzanie či riešenie rôznych vývinových a výchovných problémov až po riešenie sociálnopatologických javov v školskom prostredí (agresia, násilie a šikanovanie žiakov aj učiteľov, látkové aj nelátkové závislosti, delikvencia, intolerancia, diskriminácia, rasizmus, hazard, mobbing v učiteľskom zbore a i.), ktoré presahujú možnosti vzdelania pedagogických a iných odborných pracovníkov školy.

Ako to bolo so vznikom a s vývinom školskej psychológie vo svete?
Potreba využívať psychológiu v škole priamo vo výchovno-vzdelávacom procese má dlhú históriu a nikdy sa o tom nepochybovalo. Ani v súčasnosti niet pochýb, že bez psychológie sa nezaobídeme tam, kde sa pracuje s ľuďmi. Medzi takéto profesie patrí aj profesia učiteľa, ktorý sa v škole podieľa na edukácii mladej generácie. Psychologický aspekt jeho činnosti vyplýva z vlastnej podstaty edukačného procesu, v ktorom ide o permanentnú interakciu a komunikáciu učiteľ – žiak.
V prvej polovici 20. storočia, keď sa školská psychológia vo svete rozvíjala, poskytovali psychológovia štyri druhy školsko-psychologických služieb: programy primárnej prevencie v jednej alebo vo viacerých školách, koordináciu služieb medzi školou a spoločnosťou, prácu v oblasti detského poradenstva v komunitách a výskum osobnostného vývinu detí.
Organizácia Spojených národov pre vzdelávanie, vedu a kultúru (UNESCO) zvolala roku 1948 medzinárodnú konferenciu, na ktorej sa zúčastnili zástupcovia 43 krajín, aby predisku-tovali možnosti rozvoja výchovno-vzdelávacích služieb vrátane služieb školskej psychológie. Konferencia odporučila vypracovať študijné programy na prípravu a vzdelávanie školských psychológov a dať ich do školskej praxe. Lídrami v rozvíjaní školskej psychológie a jej profesie školského psychológa sa stali viaceré európske krajiny, najmä Dánsko, Švédsko, Fínsko, Francúzsko a Anglicko, kde ako v prvých krajinách vznikli služby školskej psychológie.
Po druhej svetovej vojne počet školských psychológov vo svete rýchlo rástol. Roku 2006 bolo na svete odhadom 500-tisíc školských psychológov, z toho 100-tisíc pracovalo v USA. Kým v Amerike sa odhaduje pomer počtu školských psychológov k počtu populácie na 1 : 3 000, v Európe je to 1 : 1 800.
Termín edukačný psychológ sa používa najmä v krajinách britského Spoločenstva národov. V USA sa používal termín školský psychológ a rovnako sa tento pojem zaužíval aj vo všetkých škandinávskych krajinách, v Rusku, Poľsku, Litve, Maďarsku, Česku, na Slovensku a inde.
Na začiatku toho milénia sa školská psychológia už seriózne etablovala v systéme psychologických vied so svojím vlastným špecifickým poslaním, s vlastnými cieľmi a metódami a získala významné, ba kľúčové postavenie medzi aplikovanými psychologickými disciplínami v európskom kontexte. Najnovšie dokumenty EFPA o nej uvažujú ako jednej z troch najvýznamnejších psychologických disciplín popri klinickej a organizačnej psychológii a nazývajú ju pojmom *school and educational psychology*.

A aký je stav v súčasnosti?
V tomto miléniu sa školská psychológia a jej profesia školský psychológ vo všetkých krajinách Európskej únie začína výrazne spolupodieľať na nastupujúcom procese inklúzie, inkluzívneho vzdelávania a inkluzívnej školy. Aj vláda SR schválila roku 2011 členstvo Slovenskej republiky v Európskej agentúre pre rozvoj špeciálneho vzdelávania, čo Slovensku umožňuje byť súčasťou medzinárodnej odbornej platformy podporujúcej rozvoj inkluzívneho vzdelávania. Je zrejmé, že sa musíme začať seriózne zamýšľať nad tým, ako robiť na Slovensku širšie chápané inkluzívne vzdelávanie, nielen v súvislosti so vzdelávaním žiakov rómskeho etnika.
UNESCO definuje inkluzívne vzdelávanie ako proces reagujúci na rôznorodosť potrieb všetkých žiakov, a to prostredníctvom zvýšenia ich účasti na vzdelávaní. Cieľom je okrem zníženia počtu vylúčených študentov a ich dištancovania sa od vzdelania aj potreba, aby celý vzdelávací systém vytváral prostredie, kde študenti v rámci inkluzívneho prístupu majú splnené svoje individuálne potreby. Takto má každý študent možnosť uspieť.
Inkluzívna škola rešpektuje a rozvíja osobnosť dieťaťa. Umožňuje deťom navštevovať bežné školské zariadenia. Ku každému dieťaťu pristupuje individuálne a učitelia si zakladajú na tom, aby sa na výučbe a rôznych projektoch podieľali aj samotní rodičia, aby sa deti naučili komunikovať aj s inými ľuďmi. Odlišnosť detí je v takýchto zariadeniach vnímaná ako príležitosť na rozvíjanie rešpektu k sebe samému, ale aj k ostatným. Deti rozvíjajú svoju empatiu, toleranciu, ohľaduplnosť a zodpovednosť. Zavedenie inkluzívneho vzdelávania je dlhodobým procesom, ktorého aplikácia do praxe vyžaduje mnoho úsilia a finančnej podpory štátu, ale aj intervencie mimovládnych organizácií, ktoré tvoria základnú a priamu zložku na komunikáciu s dotknutými jedincami. Koncept inkluzívneho vzdelávania je záväzkom štátu, ktorý preň vyplýva z medzinárodných ľudskoprávnych dohovorov. Inkluzívne vzdelávanie si však nesmieme mýliť s desegregáciou alebo s mechanickou integráciou rôznych skupín žiakov.
Práve inkluzívna škola bude potrebovať nárast počtu školských psychológov v základných a stredných školách, ktorí budú denne priamo zapojení do inkluzívneho vzdelávania, keďže tento nový systém vzdelávania si vyžaduje nesmierne ťažkú prácu s hodnotami, postojmi, predsudkami ľudí, žiakov, rodičov a učiteľov, s ich zmyslom života, s kvalitou života v škole, so sociálnymi vzťahmi v škole, so sociálnou klímou a s atmosférou školy a triedy, prácu s rodinou a rôznymi typmi rodičov, s aktivitami zameranými na elimináciu intolerancie,

(pokračovanie rozhovoru na strane 10)

„Je úžasné, že na Slovensku je profesia školského psychológa zakotvená v školskej legislatíve, čo v krajinách Európskej únie nie je celkom bežné. Musím povedať, že odborníci-školskí psychológovia z iných štátov sveta nám túto skutočnosť závidia a pýtajú si rady, ako na to.“

EVA GAJDOŠOVÁ *Rozhovor s osobnosťou*

Škola musí byť pre deti i učiteľov priateľským...

(dokončenie rozhovoru zo strany 9)
diskriminácie a rasizmu, so psychológiou učenia sa, s učebnými štýlmi žiakov, vyučovacími štýlmi učiteľov, diagnostikou osobnosti detí a navrhovaním rôznych typov účinných intervencií a intervenčných stratégií vo výchove a vzdelávaní.

Ako sa vyvíjala školská psychológia osobitne na Slovensku?

Na Slovensku sa školská psychológia kreovala ako nová samostatná aplikovaná psychologická disciplína roku 1970, a to najmä úsilím univerzitných pedagógov prof. Hvozdíka a prof. Zelinu z Košíc, prof. Ďuriča, doc. Blaškoviča a doc. Jurča z Bratislavy.

Roku 1965 sa na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave založila katedra pedagogickej psychológie s oddelením školskej psychológie. Poslaním katedry, ktorá v tom čase fungovala pod vedením prof. Ďuriča, bola príprava školských psychológov do škôl a školských zariadení. Odborná príprava školských psychológov sa realizovala v rámci dvojodborového štúdia pedagogická psychológia kombinovaná s ďalším aprobačným predmetom, najčastejšie s pedagogikou a jazykom anglickým, ktorý mali títo absolventi ako stredoškolskí učitelia vyučovať a zároveň vykonávať funkciu školského psychológa v škole. O dva roky neskôr, roku 1967, sa vybudoval pri katedre psychológie aj kabinet školskej psychológie, ktorý v rámci vedeckovýskumnej činnosti inštrukčno-metodicky a odborne usmerňoval prácu školských psychológov. Viedol ho doc. Blaškovič.

Po prechode na Katedru pedagogickej psychológie Filozofickej fakulty UK nastala šanca v rámci rezortného plánu výskumu Ministerstva školstva SSR, ktorého koordinátorom bol prof. Ďurič, v rokoch 1973 – 1975 preskúmať organizáciu, obsah a metódy práce školských psychológov na piatich vybraných školách rôzneho typu. Na týchto školách začali pracovať piati školskí psychológovia (Dr. Kryslová, Dr. Kopčanová, Dr. Buganová, Dr. Palovčíková a Dr. Pačesová). Každý týždeň sa stanovili úlohy, zhodnocovala sa ich realizácia a určil sa program na ďalší týždeň. Touto metodikou sa overoval obsah a metódy práce školských psychológov na experimentálnych školách, ktorý potvrdil nevyhnutnosť psychologických služieb škole prostredníctvom funkcie školského psychológa ako zamestnanca školy.

V tomto období významný prínos najmä v teoretickej a učebnej oblasti znamenalo vydanie učebnice *Základy školskej psychológie* prof. Hvozdíka roku 1986 a publikácií prof. Ďuriča najmä v otázke profilu a vyškolenia školských psychológov, napr. dôležitý príspevok *Rozvoj školskej psychológie na Slovensku* roku 1994.

Aký bol vývoj práve po roku 1989?

Deväťdesiate roky priniesli na Slovensku pozitívny obrat v rozvoji školskej psychológie. Roku 1990 sa znovu začalo intenzívne hovoriť o poslaní, predmete, metódach školskej psychológie, o jej postavení v psychologických vedách a o funkcii školského psychológa v školách. Úsilím prof. Hvozdíka z Košíc, doc. Furmana z Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici a tiež mňa bola roku 1991 založená Asociácia školskej psychológie ČSFR na prvom zakladajúcom zjazde v Košiciach, ktorá odvtedy každoročne organizuje konferencie o aktuálnych a naliehavých otázkach školskej psychológie a práci školského psychológa v školách, a to striedavo na Slovensku a v Čechách. Asociácia školskej psychológie SR a ČR v súčasnosti stále funguje ako jedna asociácia a spája českých a slovenských školských psychológov v spoločnej komunikácii a kooperácii.

Dokonca roku 1994 sa asociácia zhostila organizovania medzinárodného kolokvia Medzinárodnej asociácie školskej psychológie (ISPA) v Banskej Bystrici. Účasť bola veľmi vysoká – na Slovensko prišlo takmer päťsto psychológov z celého sveta, najviac z USA, Dánska, Nemecka, ale aj z Južnej Afriky, Austrálie, Turecka, Číny. Kolokvium dalo podnet na vydávanie časopisu Školský psychológ, ktorý vznikol na základe mimoriadneho úsilia pracovníkov Katedry psychológie Filozofickej fakulty UK v Bratislave, kde viac rokov sídlila aj redakčná rada časopisu.

Priaznivý vývoj školskej psychológie v 90. rokoch mohol aj za vznik samostatného predmetu školská psychológia v učebnom pláne prípravy psychológov na Katedre psychológie Filozofickej fakulty UK, neskôr tiež ako predmetu štátnych záverečných skúšok a doktorandského štúdia. Vyšli ďalšie knižky z oblasti školskej psychológie a jej profesie, napr. *Kapitoly zo školskej psychológie* autoriek Gajdošovej a Valihorovej roku 2009 alebo *Školská psychológia* autoriek Gajdošovej, Herényiovej, Valihorovej roku 2010.

Aj na iných vysokých školách a katedrách psychológie na Slovensku sa školská psychológia ako aplikovaná psychologická disciplína začala seriózne rozvíjať pod dohľadom ďalších kvalitných odborníkov, stáva sa aj predmetom štátnic a doktorandského štúdia.

A v novom miléniu nastal ďalší posun. Roku 2012 sa na novozriadenej Fakulte psychológie Paneurópskej vysokej školy v rámci študijného odboru psychológia vybudoval úplne nový študijný program školská a pracovná psychológia, v rámci ktorého sa cez povinne voliteľné a voliteľné predmety (školská psychológia a školský psychológ, preventívne a intervenčné programy, metódy školskej psychológie, edukačná psychológia v biodromálnom kontexte, psychológia rodiny, psychológia násilia, pedagogika, špeciálna pedagogika a iné) a intenzívnu spoluprácu so zahraničnými školskými psychológmi z európskych univerzít pripravujú mladí školskí psychológovia do praxe školy. Vzdelávanie je zamerané na požadované psychologické disciplíny aj na prehĺbenie teoretických a praktických vedomostí z aplikovanej psychologickej disciplíny – školskej psychológie, na získanie špecifických poznatkov, zručností a spôsobilostí na prácu školského psychológa v školách a školských zariadeniach z oblasti prevencie, diagnostiky, poradenstva a nápravy problémov žiakov v učení, správaní, profesionálnej orientácie a voľby povolania, sociálnych vzťahov a realizácie preventívnych a rozvíjajúcich programov. Výrazným nóvom tohto slovenského magisterského študijného programu a jeho kurikula je oproti návrhom EFPA to, že je doplnený o úplne nový a netradičný rozmer – biodromálnosť, ktorá sa v materiáloch EFPA nevyskytuje. Ide o rozmer prípravy a vzdelávania psychológa fungujúceho v procese edukácie, ktorý prebieha na celej biodromálnej dráhe človeka, počnúc psychológiou edukácie vo vývinovom období predškolského a školského veku, pubescencie a adolescencie, mladšej a strednej dospelosti až po starobu človeka. Plusom je napojenie kurikula na získavanie praktických vedomostí a zručností na oficiálnych fakultných pracoviskách a školách Paneurópskej vysokej školy, kde chodia študenti v rámci výučby realizovať preventívne programy, rozhovory s učiteľmi, rodičmi a so žiakmi, pozorovanie v triedach, sociometriu, prednášky pre žiakov aj pre učiteľov, a tak si rozvíjajú praktické odborné kompetencie priamo vo výchovno-vzdelávacom procese a prostredí školy.

> „Inkluzívna škola rešpektuje a rozvíja osobnosť dieťaťa. Umožňuje deťom navštevovať bežné školské zariadenia. Ku každému dieťaťu pristupuje individuálne a učitelia si zakladajú na tom, aby sa na výučbe a rôznych projektoch podieľali aj samotní rodičia, aby sa deti naučili komunikovať aj s inými ľuďmi. Odlišnosť detí je v takýchto zariadeniach vnímaná ako príležitosť na rozvíjanie rešpektu k sebe samému, ale aj k ostatným. Deti rozvíjajú svoju empatiu, toleranciu, ohľaduplnosť a zodpovednosť.“

Je práca školského psychológa v školách zakotvená aj legislatívne? Kto môže byť školským psychológom?

Je úžasné, že na Slovensku je profesia školského psychológa zakotvená v školskej legislatíve, čo v krajinách Európskej únie nie je celkom bežné. Musím povedať, že odborníci-školskí psychológovia z iných štátov sveta nám túto skutočnosť závidia a pýtajú si rady, ako na to. Ide najmä o tieto zákony, vyhlášky a nariadenia:

- **Koncepcia pedagogicko-psychologického poradenského systému a jeho implementácie do praxe** zo dňa 21. marca 2007. V tejto koncepcii sa hovorí o školskom psychológovi ako súčasti systému výchovného a psychologického poradenstva a jeho podrobnejšiu náplň práce podáva následne príloha č. 3 tejto koncepcie.
- **Zákon Národnej rady Slovenskej republiky o výchove a vzdelávaní (školský zákon)** zo dňa 22. mája 2008. V paragrafe 130 sa píše: K ďalším zložkám systému výchovného poradenstva a prevencie patrí školský psychológ (ods. 3), ktorý spolupracuje najmä s rodinou, so školou, školským zariadením, zamestnávateľmi, s orgánmi verejnej správy a občianskymi združeniami (ods. 4). Školský psychológ vykonáva svoju činnosť v školách alebo školských zariadeniach (ods. 5).
- **Zákon č. 317/2009 Z. z. o pedagogických a odborných zamestnancoch** zo dňa 24. júna 2009. Školský psychológ je zaradený do kategórie odborných zamestnancov pracujúcich v škole. Kompetencie a pracovnú činnosť školského psychológa v školách definuje zákon takto: „Školský psychológ vykonáva odborné činnosti v rámci orientačnej psychologickej diagnostiky, individuálneho, skupinového alebo hromadného psychologického poradenstva, psychoterapie, prevencie a intervencie k deťom a žiakom s osobitným zreteľom na proces výchovy a vzdelávania v školách a školských zariadeniach; vykonáva aj odborné činnosti psychologického poradenstva v oblasti rodinných, partnerských a ďalších sociálnych vzťahov. Poskytuje psychologické poradenstvo a konzultácie zákonným zástupcom a pedagogickým zamestnancom škôl a školských zariadení. Pripravuje podklady pre odborných zamestnancov poradenských zariadení.“
- **Novelizovaná vyhláška Ministerstva školstva SR č. 170/2010 Z. z.** platná od 1. mája 2010, ktorou sa ustanovujú kvalifikačné predpoklady a osobitné kvalifikačné požiadavky pre jednotlivé kategórie odborných zamestnancov, a teda aj školského psychológa, v prílohe č. 2, prvý diel, časť jeden. Pripravené sú aj štandardy profesie školského psychológa.
- **Národný program starostlivosti o deti a dorast v SR na roky 2008 – 2015.** Tento program kladie najprv všeobecnú úlohu „vytvárať deťom a dorastu adekvátne výchovné, vzdelávacie, sociálne a materiálne podmienky a prednostne sa zamerať na zdravý osobnostný rozvoj žiakov a ich psychické zdravie“ a následne zdôrazňuje, čo je pre nás školských psychológov zvlášť dôležité, že problémy v školách v oblasti sociálnych vzťahov v triedach, komunikácie so spolužiakmi alebo aj s učiteľmi, akceptácie a tolerancie odlišností u spolužiakov, adekvátneho riešenia konfliktov, zvládania záťaže a stresu, ale aj správneho samoštúdia, výberu vhodného štýlu učenia, profesijného rozhodovania a voľby vysokej školy a študijného odboru, ktoré sa týkajú duševného zdravia detí a dospievajúcich a kvality ich života v školskom prostredí a ktoré úzko súvisia s ich úspešnosťou v štúdiu, so školskou práceschopnosťou a s výkonnosťou, môžu v rámci psychologických služieb školám kompetentne a vysoko odborne riešiť psychológovia, najmä školskí psychológovia. Dokonca dáva ministerstvu školstva úlohu zvýšiť počty školských psychológov v školách.

> „Analýza odpovedí žiakov upozorňuje na stále viac sa rozvíjajúcu agresiu a šikanu v školách, veľké percento školopovinných detí uvádza, že bolo alebo je šikanovaných alebo je svedkom šikany v škole, a tiež ďalší fakt, že veľký počet našich detí nie je v škole šťastných. Tento výsledok však, ako som hlboko presvedčená, nehovorí v neprospech práce dnešných učiteľov, ktorí robia za daných okolností v škole maximum...“

Kto môže byť školským psychológom?

Školským psychológom v základných a stredných školách mohol byť doteraz človek s vysokoškolským vzdelaním druhého stupňa v študijnom odbore 3.1.9. psychológia alebo absolvent študijného odboru 1.1.1. učiteľstvo akademických predmetov, aprobácia psychológia s iným predmetom, napr. s pedagogikou, výtvarnou výchovou, biológiou, rozšírené o dvojročné špecializačné vzdelávanie zo školskej psychológie na vysokej škole. Možnosť robiť školského psychológa aj pracovníkom s učiteľským vzdelaním (bežný jav v Dánsku, vo Francúzsku, v Bavorsku, USA) vzbudil nevôľu niektorých psychológov, ktorí argumentovali nedostatočným psychologickým vzdelaním týchto odborníkov najmä v oblasti psychologickej diagnostiky (prax však ukazuje, že medzi najdôležitejšie psychologické metódy, ktoré školský psychológ v škole používa, patrí metóda pozorovania v prirodzených podmienkach, metóda interview, posudzovacie škály, sociometria, záujmové dotazníky, projektívne techniky, už menej inteligenčné testy či osobnostné dotazníky, tie najmä pri kariérovom poradenstve). Na druhej strane si to títo odborníci vylepšujú tým, že majú aj pedagogické vzdelanie, lepšie poznajú edukačný proces a prácu učiteľa v ňom, sú pre učiteľov partnermi pri skvalitňovaní výchovno-vzdelávacieho procesu. O dobrej odbornej erudícii a príprave školských psychológov v praxi škôl hovorí fakt, že za dvadsať rokov ich pôsobenia v školách neprišla významná kritika na kvalitu ich psychologických služieb ani na odbory školstva mestských úradov, vyšších územných celkov či na ministerstvo školstva. Školskí psychológovia sú skutočne dobre pripravení na psychologickú prevenciu aj intervenciu v oblasti rozvoja osobnosti dieťaťa a jeho psychického zdravia, v oblasti porúch žiakov v správaní a učení, pri voľbe profesie či skvalitňovaní sociálnych vzťahov v škole.

Najnovšie požiadavky EFPA na prípravu psychológov v Európskej únii vyžadujú, aby sa po ukončení magisterského štúdia realizovala ešte ročná supervízna prax psychológov. Psychologická prax uskutočnená pod supervíziou kvalifikovaného psychológa je tretím stupňom vo vzdelávaní psychológov a je zároveň jednou z podmienok udelenia diplomu EuroPsy. Tento diplom ho oprávňuje pracovať v krajinách EÚ a byť tam plne kvalifikovaným psychológom. Keďže supervízna prax je považovaná za významnú súčasť získania profesionálnej kvalifikácie, psychológ bez jej absolvovania nemôže byť považovaný za kvalifikovaného na nezávislú psychologickú prácu.

Školský psychológ v praxi, tak ako každý odborný zamestnanec v škole, vstupuje do kariérového systému na zaradenie odborného zamestnanca do kariérového stupňa a na kariérovú pozíciu. Žiaľ, musím konštatovať, že na Slovensku chýba ucelený systém celoživotného vzdelávania pre školských psychológov a že vysoké školy zatiaľ nepripravili viac druhov akreditovaných kontinuálnych vzdelávaní pre týchto odborníkov.

Aké sú skúsenosti školských psychológov so spoluprácou s vedením škôl a rodičmi? Je na Slovensku dostatočný počet školských psychológov?

Spokojnosť vedenia škôl a rodičov so psychologickými službami školských psychológov sa skúmala vo viacerých výskumoch (Valihorová, Herényiová, Gajdošová a iné). Výsledky výskumov potvrdzujú pozitívny vplyv psychológa v škole, už sám tento odborník je v škole „prevenciou“. Riaditelia škôl aj učitelia oceňujú kvalitnú individuálnu aj skupinovú psychologickú prácu so žiakmi, promptné riešenie denne sa objavujúcich kríz a výchovných problémov v školskom prostredí u detí, ale už aj u ich rodičov, ktoré už len z časového hľadiska nemôžu riešiť maximálne vyťažení učitelia. Volanie po odborníkovi-školskom psychológovi počujeme zdola, od samot-

ných žiakov, ich rodičov, ale aj učiteľov. Mať tohto odborníka v škole podporujú aj posledné výsledky, ktoré uverejnil školský portál. Analýza odpovedí žiakov upozorňuje na stále viac sa rozvíjajúcu agresiu a šikanu v školách, veľké percento školopovinných detí uvádza, že bolo alebo je šikanovaných alebo je svedkom šikany v škole, a tiež ďalší fakt, že veľký počet našich detí nie je v škole šťastných. Tento výsledok však, ako som hlboko presvedčená, nehovorí v neprospech práce dnešných učiteľov, ktorí robia za daných okolností v škole maximum (suplujú rodičov, vychovávajú často nevychované deti, pracujú s problémovými rodičmi, pracujú aj s výrazne problémovými deťmi z hľadiska učenia aj správania, každoročne inovujú svoje učebné plány a osnovy, počas svoje profesijnej kariéry sa neustále vzdelávajú, chodia na kurzy, vzdelávania, výcviky, tréningy, učia sa novým technológiám a pod.). Hovorí najmä o tom, že dnešná generácia detí nového milénia potrebuje v škole odborníka-psychológa, za ktorým môžu kedykoľvek denne ísť, s ktorým sa môžu poradiť a porozprávať, ktorému sa môžu zdôveriť so svojimi problémami, ubezpečiť sa, že konajú dobre, či dostať rady, ako konať správne, ako neubližovať iným, ako sa zachovať morálne správne, ako sa vyrovnať napr. s rozvodom rodičov, s rozchodom s priateľom, s úmrtím v rodine, s otázkami smrti, samovraždy, odchodu z domu, partnerských nezhôd, s otázkami svetonázoru či zmyslu života a inými. V slovenských školách v súčasnosti pracuje len 350 školských psychológov, čo je neskutočne málo, hoci Národný program starostlivosti o deti a dorast v SR na roky 2008 – 2015 dáva ministerstvu školstva za úlohu ich počet v školách zvýšiť. Na túto úlohu je síce ešte dva roky čas, ale zdá sa, že jej splnenie skôr si vyžiada samotná veľmi vážna realita v školách.

Aká je spolupráca školských psychológov so špeciálnymi pedagógmi?

Páči sa mi model, ktorý sa podarilo zrealizovať Inštitútu pre pedagogicko-psychologické poradenstvo pri Ministerstve školstva, mládeže a telovýchovy ČR v 128 českých školách ešte pred ôsmimi rokmi – vybudovať multidisciplinárne tímy odborníkov pre pedagogickú, psychologickú, špeciálnopedagogickú a sociálnu starostlivosť. V českých školách spolupracujú takto v jednom tíme metodik, špeciálny školský pedagóg, školský psychológ, logopéd či sociálny pracovník, ktorí sú platení z projektu Európskeho sociálneho fondu a spoločne sa podieľajú na zlepšovaní výchovy a vzdelávania.

Domnievam sa, že spolupráca slovenských školských psychológov so špeciálnymi pedagógmi by bola skvelá a priniesla by požadovaný efekt aj v kvalite danej školy. Obe profesie a ich odborníci si uvedomujú, aké benefity by mohli z tejto spolupráce vzísť v školách. Efektívne by bolo mať ich aspoň v tých školách, ktoré majú celkovo vysoký počet žiakov, resp. vysoký počet žiakov so špecifickými problémami v učení a správaní či žiakov zo sociálne znevýhodnených a z rizikových rodín.

Ktoré problémy súčasnej výchovy detí a mládeže vás trápia najviac? Ktoré považujete za významné?

Dnes musím so smútkom konštatovať, že morálka na Slovensku je v kríze. Kríza morálky sa prejavuje vo viacerých sférach našej spoločnosti a nášho života, dokonca postihuje už aj naše rodiny. Pre súčasné Slovensko je charakteristický rozvrat, rozpad a disharmónia v rodinách a vysoké percento rozvodovosti mladých manželstiev s jedným alebo viacerými deťmi. Štatistiky ukazujú, že na Slovensku sa priemerne rozvádza vyše štyridsať zo sto uzavretých manželstiev, no sú mestá, v ktorých je rozvodovosť ešte vyššia, viac ako šesťdesiatpercentná. Je alarmujúce, že sú to mestá, ktoré sa ešte nedávno hlásili ku kresťanským a k náboženským hodnotám (okrem Bratislavy a Košíc napr. aj Trnava alebo Banská Bystrica). Ak sa intenzita rozvodovosti dlhodobo zachová na danej úrovni, každoročne by sa rozvádzalo viac ako štyridsať percent manželstiev s jedným či dvoma deťmi.

Z tohto nepriaznivého stavu vyplýva, že deti dnes vyrastajú a najbližších desať až dvadsať rokov budú vyrastať bez prítomnosti jedného z rodičov v rodine. Takýto typ rodiny predstavuje zvýšené riziko vzniku rôznych porúch správania, keďže rola osamelého rodiča je z hľadiska výchovy náročnejšia. V súčasnosti však evidujeme nárast poruchového správania aj u tých detí a mladistvých, ktorí žijú v úplných a zdanlivo funkčných rodinách.

V súčasnej markantnej kríze slovenskej rodiny škola nevyhnutne ešte viac supluje rodinu, rodinnú starostlivosť a rodinnú výchovu, badáme nedostatočnú spoluprácu rodičov so školou a nárast agresie rodičov voči pedagógom. Ruka v ruke s krízou rodiny nastupuje aj ďalší výrazný nárast sociálnopatologických javov v školskom prostredí, ktoré veľmi úzko súvisia s rozpadom rodín, so stratou istoty a stability u detí, s nedostatkom lásky, pocitu bezpečia, ochrany, opory, teda najzákladnejších ľudských potrieb. V školách badáme záškoláctvo s alebo bez páchania kriminality (krádeže, lúpeže a iné), poruchy správania tiež typu ADHD, fajčenie, alkoholizmus a iné drogové závislosti (aj dílerstvo drog v školách), kriminalitu mladistvých v škole a mimo nej, intoleranciu, diskrimináciu, rasizmus, agresiu, násilie, vandalizmus namierené voči žiakom, učiteľom, objektom v škole (obrazy, sochy, školský nábytok, školské počítače), šikanovanie spolužiakov, ale aj učiteľov, CAN (týranie, zanedbávanie a zneužívanie dieťaťa).

S náročnou výchovou žiakov nastupuje záťaž, stres a syndróm vyhorenia u učiteľov, ale aj ďalších pedagogických a odborných pracovníkov, ktoré spôsobuje aj stále väčší tlak rodičovskej verejnosti na výchovnú a vzdelávaciu prácu týchto odborníkov, náročné požiadavky vedenia školy na prípravu a vedenie pedagogickej dokumentácie, opakujúca sa byrokratizácia školy, nedostatok mnohých učebníc, tlak vedenia školy na kontinuálne vzdelávanie už aj tak preťažených učiteľov (najmä v oblasti počítačovej a jazykovej znalosti), nutnosť získavania kreditov kvôli malému finančnému prilepšeniu si k platu, nízky status učiteľa na Slovensku.

Práve v psychologickej starostlivosti o rodinu a v konzultačno-poradenskej práci pre rodičov vidím novú oblasť práce školského psychológa. Školskí psychológovia potvrdzujú, že rodičia prichádzajú za nimi s problémami, ktoré si potrebujú urgentne riešiť (partnerské, generačné, výchovné či osobnostné problémy).

Čo najviac trápi školských psychológov? Sú to tiež platy alebo spoločenské uznanie?

Školskí psychológovia počítajú pri výbere svojej profesie s tým, že ich platy budú relatívne nízke. Volia si profesiu z iného dôvodu – chcú pracovať s ľuďmi, najmä s deťmi a s mladými ľuďmi, a pomáhať im psychologickými prostriedkami vyrovnávať sa s problémami súvisiacimi s vývinom a rozvojom osobnosti, s rodinnými a partnerskými starosťami, s učením, so štúdiom a s voľbou profesijnej kariéry aj so zakladaním si vlastného manželstva a vlastnej rodiny, so spoločenskými zmenami a podobne.

Trápi ich, že väčšie uznanie sa im dostáva od ministerstva zdravotníctva než od ministerstva školstva, že tu ich berú ako cenných, hodnotných a dôležitých odborníkov starajúcich sa o mentálne zdravie ľudí v školách, ktorí majú nezastupiteľnú rolu v tomto závažnom poslaní a v špecifických úlohách z neho vyplývajúcich.

„Ukazuje sa, že mladí rodičia nie sú často zrelí vychovávať svoje deti, riešia veľa závažných a záťažových situácií vo svojej profesijnej kariére na pracovisku, vo svojom partnerskom vzťahu, a nezostávajú im už sily na výchovu svojho dieťaťa a ani čas zaujímať sa o jeho výsledky v škole. Deti a dospievajúci potvrdzujú, že rodičia s nimi počas dňa veľmi málo komunikujú, nezaujíma ich, čo deti trápi, bolí, s čím sa nevedia vyrovnať, uspokoja sa, že deti sú doma a sedia pri počítači, niekedy ani nevedia, na akých stránkach sa deti pohybujú, s kým sa vo virtuálnej realite stretávajú.“

Ako ste sa vy osobne dostali ku školskej psychológii?

Moja mama aj starý otec, a v jednom období aj môj otec, boli učitelia, a preto celé moje detstvo až do dospelosti, čo si pamätám, bolo poznačené debatami o vzdelávaní a výchove detí. V našej rodine sa neustále hovorilo o tom, ako rozvíjať silné stránky, potenciality každého dieťaťa, ako podať každému dieťaťu pomocnú ruku, ako docieliť, aby každé dieťa zažilo úspech a dostalo pochvalu, ako zabezpečiť, aby v triede panovali dobré vzťahy, aby sa v triede často debatovalo o rôznych problémoch, ktoré trápia deti, a aby sa veľmi často rozprávalo aj s rodičmi detí. Už tam sa formovala moja túžba študovať na vysokej škole taký študijný odbor, ktorý pomôže škole a učiteľom optimalizovať edukačný proces a prispeje k ich psychickému zdraviu v školských podmienkach. Rozhodla som sa pre aprobáciu pedagogická psychológia a jazyk anglický – odbor, v ktorom som získala tak psychologické, ako aj pedagogické vzdelanie a mohla obe kvalifikácie neskôr úžasne skĺbiť v práci vysokoškolského učiteľa aj školského psychológa na základnej aj strednej škole.

Ktorým odborným problémom sa venujete?

V súčasnosti sa začínam venovať problému vzťahu rodiny a školy, učiteľov a rodičov. Ukazuje sa, že mladí rodičia nie sú často zrelí vychovávať svoje deti, riešia veľa závažných a záťažových situácií vo svojej profesijnej kariére na pracovisku, vo svojom partnerskom vzťahu, a nezostávajú im už sily na výchovu svojho dieťaťa a ani čas zaujímať sa o jeho výsledky v škole. Deti a dospievajúci potvrdzujú, že rodičia s nimi počas dňa veľmi málo komunikujú, nezaujíma ich, čo deti trápi, bolí, s čím sa nevedia vyrovnať, uspokoja sa, že deti sú doma a sedia pri počítači, niekedy ani nevedia, na akých stránkach sa deti pohybujú, s kým sa vo virtuálnej realite stretávajú. Ďalším vážnym problémom je demotivácia, apatia, rezignácia detí, ich strata zmyslu života, nekritické nasledovanie svojich idolov, ale starosti nám robia aj deti so psychickými ochoreniami, napr. s depresiou, úzkosťami, fóbiami, a to nehovorím o probléme užívania alkoholu a drog u dospievajúcich, závislostiach od počítačov, mobilov, jedla či hazardných hier. Deti v škole, najmä v období dospievania, čím ďalej, tým viac potrebujú vedľa seba odborníka-psychológa, ktorý bude v škole denne prítomný, denne bude riešiť psychologické problémy školy, žiakov, rodičov, učiteľov, vypočuje si ich, porozpráva sa s nimi, poradí, povzbudí, dodá nádej, aktívne sa bude spolupodieľať na riešení vzniknutých ťažkostí a problémov.

Máte aj nejaké koníčky?

Momentálne som sa vrhla na čítanie životopisov ľudí, známych aj menej známych. Zaujíma ma, ktoré udalosti z ich detstva či dospelosti ich výrazne formovali a významne ovplyvnili ich život. No najväčším mojím „koníčkom“ je moja trojročná vnučka Mia, ktorá vie najlepšie, ako zobudiť to dieťa, ktoré je v každom z nás, teda aj vo mne.

Čo je mottom vášho života?

Každý človek je hodnotný, cenný, len treba odhaliť jeho silné stránky.

Čo by ste odkázali učiteľom, rodičom, mladším psychológom?

Podrobnejším spracovaním výsledkov výskumu Národného ústavu certifikovaných meraní vzdelávania týkajúceho sa kritérií kvality školy sa medzi odpoveďami opýtaných okrem kvality učiteľov vyskytoval dosť výrazne aj názor, že kvalita školy súvisí s kompetentnosťou vedenia školy, charakterom medziľudských vzťahov, so vzťahom medzi učiteľom a žiakom, so vzájomnými vzťahmi v pedagogickom kolektíve, s osobným a ľudským prístupom k žiakom, so záujmom o problémy žiakov a s ochotou pomôcť im, s podporou a rozvojom ich individuálnych schopností, s poskytnutím možnosti zažiť úspech. Prispejme aj my všetci k budovaniu kvalitnej školy s takýmito parametrami.

Za rozhovor ďakuje Miron ZELINA
Foto Ľubomír PAJTINKA

Literatúra – hobby i most od učiteľa k žiakom

O ÚSPECHU ROZVOJA TALENTOV

Koľko učiteľov, toľko prístupov k literárnej tvorbe. Poďme k téme s ambíciou a fantáziou. Zamyslíme sa, čím nás literatúra môže inšpirovať v pedagogickej práci, ako byť osožnými pri kultivovaní literárnych talentov. Respondentmi sú učitelia, pre ktorých literatúra nie je iba súčasťou aprobácie.

Mgr. Anna Lažová.

Talent môžete objaviť, keď na ňom pracujete

Mgr. Anna Lažová s aprobáciou slovenský jazyk a literatúra – ukrajinský jazyk učí v **Spojenej škole vo Svidníku** slovenský jazyk a literatúru, vedie literárno-novinársky krúžok. Jej osobné krédo znie: *„Trpezlivosť ruže prináša. Aj s tŕním,“* dodáva s vedomím, že každá minca má dve strany. *„Som mladá srdcom i dušou, rada sa dotýkam šťastia, pretože vtedy som šťastná.“*

Aké boli korene vášho vzťahu k literatúre, súťažili ste už ako žiačka?
Hoci som ako každý mladý človek písala po lístočkoch a zošitoch verše či veršíky, nikdy som sa na žiadnej literárnej súťaži ako žiačka nezúčastnila. Iba na recitačnej, na Hviezdoslavovom Kubíne. Navštevovala som skôr športové krúžky, hrala basketbal, robila atletiku, vyskúšala gymnastiku, bola členkou školského tanečného súboru.

Kto vás získal pre literatúru?
Mala som rada literatúru a sloh. Dodnes si spomínam na svoju učiteľku slovenčiny zo základnej školy Mgr. Annu Loziňákovú, ktorá nás naučila mať vzťah k slovenčine, k literatúre, ale vtedy som mala celkom iné záujmy, písanie prišlo na rad až oveľa neskôr.

Rada čítate?
Čítam všetko, čo ma osloví. Siahnem aj po umeleckej literatúre. Nemám vyhranené žánre ani autorov, no uprednostňujem poéziu. Básne Rúfusa, Váleka alebo aj zborníky z rôznych súťaží, kde je výber najlepších prác. Aj tak sa zoznamujem s novými mladými autormi. Ak si nájdem viac času, príde na rad aj Táňa Keleová-Vasilková alebo iné slovenské autorky. A aj na knihy, ktoré človek dostane ako darček, si musím nájsť čas. Cez prázdniny je viac priestoru na čítanie. Denný kolobeh a povinnosti počas školského roka to veľmi neumožňujú. Rada sa vraciam ku knihám, pri ktorých si skutočne oddýchnem, napríklad k *Osudom dobrého vojaka Švejka*... A keďže učím, sem-tam oprášim aj povinné čítanie žiakov.

Čomu sa venujete vo vlastnej literárnej tvorbe?
Snažím sa zachytiť isté okamihy života, jeho krutosť, vidieť svet taký, aký v skutočnosti je. Mnohokrát je bolestivý a drsný. Majú v ňom však miesto i spomienky na detstvo, domov... Nechýba láska a každodenné malé i veľké radosti a starosti. Pohrávam sa aj s myšlienkou vydať zbierku. Možno sa mi to raz podarí. Zatiaľ mi stačí tvoriť pre vlastné potešenie. Azda aj preto mnohí moji známi ani nevedia, že píšem.

Vaša práca s knihou je súčasťou vašej aprobácie, ale rozvíjaním vlastného talentu a talentu detí je i čímsi navyše, keď je vôľa, chuť, ochota...
Práca s tvorivými deťmi už prerástla do akejsi nadstavby, bez ktorej si neviem a ani nechcem učiteľský život predstaviť. Dobrých pár rokov vediem literárno-novinársky krúžok. Je to pre mňa vnútorné uspokojenie, keď vidím úspechy svojich žiakov, ktorí na sebe vytrvalo pracujú a nevzdávajú sa, keď niečo hneď nejde. Už len to, že dieťa získate na svoju stranu, aby sa venovalo literatúre, tvorivosti, aby rozvíjalo svoje nadanie, aby získalo istotu v tom, čo robí, a sebadôveru, je pre učiteľa veľká výhra.

Do literárnych súťaží sa už zapájajú aj vaši odchovanci, isto ste na tých najúspešnejších hrdá.
Pracujem s deťmi na základnej škole, no mnohokrát sa literárne talenty prechodom na strednú školu stratia, je o nich málo počuť, nemajú čas na tvorbu, lebo im pribudnú povinnosti. Bez istého zázemia a podpory v takom veku to nejde. Často majú zábrany prezentovať pred novými spolužiakmi výsledky svojej tvorivosti. Neraz si zvolia celkom iný odbor štúdia a literárna tvorba ide bokom. Takže z veľmi talentovanej žiačky sa stala lekárka, ekonómka, právnička, psychologička... Ale aj tak mám z toho radosť, keď ma po rokoch stretnú, oslovia, porozprávajú sa, pospomínajú.

Na seminároch po súťažiach sa stretávate v porotách s básnikmi a so spisovateľmi, ktorí dokážu podnietiť...
Mnohí majú dar presvedčivo zaujať prítomných. Každé takéto bezprostredné stretnutie a rady sú obohatením. Už dávnejšie bol v našom meste na besede so žiakmi spisovateľ Daniel Hevier. Po besede každý druhý žiak chcel byť spisovateľom a básnikom, chcel písať a zapájať sa do súťaží...

Aký je váš zatiaľ neuskutočnený sen (súvisiaci s literatúrou a s rozvojom talentu a talentov)?
Som spokojná s tým, čo som dokázala pri výchove talentovaných literárnych nádejí. Kdesi som čítala, že ak ste talentovaného žiaka vystavili úprimnému obdivu okolia, predtým ste ho museli objaviť. A objaviť ho môžete vtedy, keď na ňom pracujete. Naša škola poskytuje veľmi dobré podmienky na prácu s talentovanými žiakmi. V krúžku vidím na deťoch, že literatúra ich učí všestrannejšiemu vnímaniu života, vedie k prispôsobovaniu, k disciplíne a rozvoju vyjadrovania o osobnom prežívaní.

Sú vaše talentované deti vaším zrkadlom?
V žiadnom prípade nechcem, a ani by to nebolo dobré, aby moji žiaci boli mojím zrkadlom. Snažím sa u nich predovšetkým vybudovať chuť tvoriť a písať. To je pre mňa najdôležitejšie. Nie každé literárne tvorivé dieťa ovláda pravopis na jednotku, niektoré je uzavreté, má obavy, aby sa mu niekto nevysmieval, ale chce písať, a ja mu dám šancu rozvíjať talent. Veď také 10- či 12-ročné dieťa vie o tvorivom písaní ešte skutočne málo. Vďaka tvorivému písaniu sa žiaci zbavia strachu a zábran pri vlastnom ústnom prejave, získajú istotu a sebadôveru, strácajú obavy z neznáma, neboja sa vyjadriť vlastný názor ani to, čo prežili a prežívajú vo svojom vnútri.

Literárne dielo prežiť, nie iba memorovať fakty

Mgr. Adriana Kubáňová zo **Športového gymnázia Jozefa Herdu v Trnave** s aprobáciou slovenský jazyk a literatúra – dejepis sa ako študentka do literárnych súťaží nezapájala, hoci písala rôzne príbehy. *„Nenašla som odvahu poslať svoje práce ďalej a myslím, že mi chýbal aj vonkajší popud. Niekto, kto by ma usmernil, povedal, či sú moje práce dobré, alebo nie.“* Aj preto sa teraz snaží ako učiteľka s mladými talentami ďalej pracovať. *„Niektorým totiž chýba iba odvaha.“*

Mgr. Adriana Kubáňová (vľavo) s talentovanou literátkou zo Športového gymnázia v Trnave Emou Gelnarovou.

Kto vás získal pre literatúru?
V našej rodine sa veľa čítalo, pre rodičov aj starých rodičov bolo čítanie relaxom. Mali sme v knižnici dostatok kníh, stačilo len vybrať si. A na Základnej škole vo Voderadoch fungovala bohatá školská knižnica a ochotná pani učiteľka Františka Golisová, ktorá knihy nielen požičiavala, ale sa s nami o prečítaných dielach aj rozprávala.

Aká literatúra oslovila najviac vás?
V detskom veku dobrodružná. Milovala som knihy od Roberta Arthura – *Alfred Hitchcock a traja pátrači*. V období dospievania historické romány, čo súviselo s prebúdzajúcim sa záujmom o dejepis. V súčasnosti je veľmi ťažké vybrať z bohatej ponuky literatúry niekoho konkrétneho. Mám veľmi rada magický realizmus, najmä Gabriela Garcíu Márqueza. Oslovili ma aj iní autori: Michail Bulgakov, George Orwell, Hermann Hesse, Michal Viewegh... Zo slovenskej literatúry je to Dušan Mitana, Pavel Vilikovský, Pavol Rankov, Peter Pišťanek, ale vynikajúce sú aj poviedky a novely Mila Urbana či tvorba Jozefa Cígera-Hronského.

Ste teda v praxi skôr učiteľkou, ktorá cibrí talent iných?
Čítam toľko dobrej literatúry, že na vlastnú tvorbu si už netrúfam.

Čo vám prináša práca s literárnymi talentami?
Práca s knihou a literatúrou je síce súčasťou mojej práce, ale literatúra je dosť špecifickým predmetom. Literatúru sa netreba učiť, literatúru je potrebné čítať. Treba, aby sme zo žiakov vychovali kultivovaných čitateľov, ktorí dokážu literárne dielo pochopiť, vnímať, prežiť, nie iba memorovať fakty. A ak chcete niekoho zapáliť, musíte sami horieť. Keďže podľa najnovšej koncepcie vyučovania literatúry by malo prevažovať zážitkové vyučovanie, do vyučovania som začlenila aj tvorivé písanie. Rôzne cvičenia zadám buď priamo na hodinách, alebo ako domácu úlohu v rámci efektívneho osvojovania si učiva. Jedným zo spôsobov, ako sa študenti naučia porozumieť literárnemu textu, je ich vlastná tvorba. Takto majú bližší vzťah k literatúre a občas sa medzi nimi nájde aj niekto skutočne talentovaný.

Inšpirujú semináre s porotami aj vás ako pedagóga?
Dobrým príkladom toho, ako podnietiť tvorivosť, je Daniel Hevier, ktorý sa zaoberá tvorivým písaním, či spisovateľ Michal Hvorecký. Páčia sa mi jeho názory na problematiku vyučovania literatúry u nás.

Máte i nerealizované sny?
Žiaden sen, ktorý by súvisel s mojou vlastnou tvorbou, nemám, chcem aj naďalej pracovať so žiakmi a tešiť sa z ich úspechov. Vtedy nadobúdam pocit, že moja práca má zmysel.

Mgr. Grigorijovi Starodubcevovi (vpravo) odovzdáva Hlavnú cenu na Literárnej Senici Ladislava Novomeského 2013 PhDr. Ľubica Malá

Máte obľúbenú myšlienku, ktorá pomáha prekonať problémové situácie?
Mám veľmi rada citát od Abrahama Molesa: „Umenie sa začalo ako hra, vyvíjalo sa ako povolanie, kvitlo ako kult. Vrátiť sa opäť k hre?“ Je vhodný najmä v situáciách, keď žiaci na stredných školách majú zábrany písať, pretože nadobudli dojem, že literárna tvorba je niečo „vznešené“, o čom sa učia v škole, čo analyzujú, interpretujú, a vonkoncom nie niečo, čo by dokázali vytvoriť aj sami. Časom zistia, že sú schopní vytvoriť zaujímavé práce a že literatúra môže byť aj príjemnou hrou so slovom, s textom.

Sú vaši talentovaní študenti vaším zrkadlom alebo majú pri tvorbe šancu ostať tiež samými sebou?
To, či sú talentované deti mojím zrkadlom, neviem posúdiť. Isté je, že ak máte radi literatúru a svoju prácu, žiaci to vycítia.

Čítam rád veci, ktoré človeka kultivujú

Mgr. Grigorij Starodubcev zo **Základnej školy Andreja Kmeťa v Leviciach** s aprobáciou dejepis a etika je talentovaný a úspešný autor, dvojnásobný držiteľ hlavnej ceny na celoštátnej autorskej súťaži Literárna Senica Ladislava Novomeského (2007 a 2013). Viac písať začal zhruba pred 13 rokmi. Pri vyhľadávaní, podpore a rozvoji literárnych talentov považuje za významnú každú súťaž, *„ktorá má nejaký výstup, rozborový seminár, prípadne pomôže skonfrontovať tvorbu“*. A aj to, že žiak sa pri koníčku túži trocha meniť – *„byť rýchly v počúvaní a pomalý v reči“*.

Kto vás získal pre literatúru?
Bola to asi domáca knižnica, kde ma oslovili mnohé diela. Čítal som ich najskôr viac-menej náhodne a bez špeciálneho výberu. Z poézie ma veľmi skoro oslovila predovšetkým zbierka Miroslava Válka. Hoci som možno všetkému úplne nerozumel, jeho videnie sveta mi bolo veľmi blízke.

Ktoré knihy obľubujete?
Na prvom mieste je pre mňa kniha kníh. Potom Revue svetovej literatúry, dokonca mám aj čísla zo 60. rokov, ku ktorým sa vraciam. Rád čítam Saroyana, Bulgakova, Kafku, Slobodu, Mitanu, ale tých autorov je veľa. Samostatnou kapitolou je pre mňa poézia. Ako malý som veľa čítal spomenutého Válka, neskôr to boli beatnici, ruskí futuristi, Ján Ondruš a súčasná slovenská a svetová poézia.

Čo dominuje vo vašej tvorbe?
Pozornosť venujem veciam, ktoré aj mne samému pomáhajú prehlbovať vnútorné vnímanie a vnútorný svet ako taký. Všímam si napríklad ľudí, ich svety a maličkosti, ktoré sú možno na okraji a nikdy sa neobjavia v reklame ako prototyp úspešného, no povrchného človeka. Venujem sa aj detskej literatúre, kde sa snažím maximálne pracovať s rýmom a rytmikou. A, samozrejme, s vtipom, pretože bez toho by pre mňa detská tvorba vyznievala do prázdna.

O čie rady sa zvyknete opierať pri práci na sebe?
Každá rada je dobrá, najmä ak ju dáva človek, čo sám niečo napísal a má skúsenosti. Pamätám si napríklad, ako nám radil Vojtech Kondrót, a cením si aj postrehy Janka Petríka a Andreja Šeligu aj ďalších.

Dotknime sa aspoň letkom vašich literárnych snov.
Možno by to mohlo byť vydanie debutovej zbierky a napísať nejakú veselú rozpráv-

kovú knihu, ktorá by mala aj hlbší odkaz a zmysel.

Zbytočné sú tehly bez spojovacieho materiálu

Mgr. Zuzana Martišková z **Gymnázia v Topoľčanoch** s aprobáciou slovenský jazyk – výtvarná výchova chodí často na trh s vlastnou literárnou kožou. Úspechov má neúrekom. Jej literárna charakteristika znie celkom vtipne: *„Som archivárom zašlých ideálov, čo pod palcom si drží chúťky na lov.“*

Ako to bolo s vaším talentom na začiatku?
Súťaže, kde by som sa prezentovala vlastnou tvorivosťou, si nepamätám, viem však, že prvotiny som bojazlivo odovzdávala pani učiteľke Zajacovej. Trpezlivo mi vysvetľovala chyby v nich a skúšala ich zhu-

Mgr. Zuzana Martišková s čestným uznaním z Literárnej Senice Ladislava Novomeského 2013 (za ňou básnik Pavol Stanislav).

dobniť hmkaním, lebo bola aj hudobníčka. Zúčastňovala som sa najmä na výtvarných súťažiach (viedla ma pani učiteľka Kalníková), súťažiach v prednese (v slovenskom, ruskom aj nemeckom jazyku), spievala som v spevokole. Umeniu sme sa vtedy venovali masovejšie. Dodnes mám doma knižky, kde na prednej strane je moje meno a umiestnenie, len tie dátumy sa mi zdajú akési veľmi dávne.

Kto vás získal pre literatúru?
Mama, ktorá dlhé rozprávky vždy „sekla“ a ja som nevydržala do večera, musela som vedieť, ako sa to skončilo. A najmä babka a dedko z jej strany. Strávila som u nich podstatnú časť detstva. Mali neskutočnú knižnicu plnú kníh. Niektoré zabalené v tapete s imitáciou dreva. Neskôr som sa dozvedela, že to boli „zakázané“ knižky od autorov, ktorí emigrovali. S babkou sme pravidelne chodievali do knižnice.

Zmenil sa časom váš vzťah k obľúbeným literárnym žánrom?
Milujem rozprávky, milovala som ich a aj ich budem milovať. Ale skôr tie klasické, nie moderné ani fantasy. Od nich som prešla k historickým románom a dnes som opäť pri rozprávkach, mýtoch, legendách, povestiach... To je žriedlo, kde si oddýchnem, načerpám energiu a ponorím sa do fantázie, ktorá nám v bežnom živote už akosi uniká a potom chýba.

K čomu inklinujete vo vlastnej tvorbe?
Snažím sa písať pestro. Aj poéziu, aj prózu pre deti a mládež, aj zo života a o živote. Skúsila som historickú tému, momentálne ma baví fan-fiction na motívy *Kde bolo, tam bolo* – a sme zas pri rozprávkach... Vydať vlastnú knihu sa zatiaľ nechystám. Stačia mi literárne servery, vlastný blog, tam uverejňujem a diskutujem o napísanom.

Vaša práca s literárnymi talentami súvisí s vašou aprobáciou, zároveň je čímsi navyše.
S literatúrou to v škole ide z kopca. A s tou kvalitnou, myslím si, aj v bežnom živote. Žiaci čítajú. Nie však všetci a nie veľa, a otázne je aj čo. Väčšina vstrebáva kopy braku, pretože zväčša ten im vo veľkom ponúkajú kníhkupectvá, reklamy a rôzne seriály na motívy kníh, ktoré sú často vydarenejšie ako kniha samotná. Len či dokážu v tom braku nájsť aj štiepky skutočného umenia – napríklad originalitu, cit autora pre kompozíciu, využitie umeleckých prostriedkov, jazykové bohatstvo slovnej zásoby, a potom to hľadať aj v iných dielach, očakávať to, neuspokojiť sa, keď to tam nie je. To je úlohou školy, naučiť žiakov, čo kvalita je a čo nie, a potom je to už na nich, akú knižku si vyberú a na čo im poslúži.

Vediete umelecký krúžok združujúci žiakov, ktorí úspešne zvládli svoju „čitateľskú maturitu“. Majú zásobu teoretických vedomostí, majú veľa načítaného a idú ďalej, skúšajú písať...
A tam nastupujem ja ako ich usmerňovateľ, poradca a neskôr pokorný sledovateľ, keď ma žiaci literárne prerastú. A to je podľa mňa tá nadstavba.

Na seminároch s porotami vás spisovatelia inšpirujú aj ako pedagóga?
Vážim si všetkých. Starších pre ich rozhľadenosť, sčítanosť, teoretickú fundovanosť, mladších pre prehľad v súčasnom literárnom dianí, akceptáciu novátorstva v žánroch, vo forme aj v obsahu. Preto si myslím, že by členmi porôt mali byť vždy zástupcovia rôznych spisovateľských generácií. Pretože ak nie, potom sa stane, že to, čo starší pán porotca vyhodnotí ako úžasné, fantáziou prekypujúce dielo, aké tu ešte nebolo, je nakoniec iba kópiou (často doslovnou) lacného braku, ktorý on „našťastie“ nikdy nečítal. Je ťažké sa odosobniť a naozaj postrehnúť talent. Preto si nesmierne vážim prácu porotcov a rozborové semináre, na ktorých neprezentujú len sami seba a svoju tvorbu či vydavateľstvo, ale venujú sa mladým a objektívne radia a usmerňujú. Moje dievčence si chvália napríklad pána Petra Karpinského, Dada Nagya, ale aj mladučkú Veroniku Inglotovú. Ja som mala šťastie stretnúť sa na vyhodnoteniach s Vincentom Šikulom, Vojtechom Kondrótom, Ladislavom Ballekom a mnohými ďalšími a počúvať ich rady.

Škola vám vychádza v ústrety?
Iste. Môžem viesť krúžok, mám k dispozícii miestnosť, môžeme posielať práce, zúčastňovať sa na vyhodnotení a seminároch. Na konci školského roka si chceme dať zviazať naše výtvory na pamiatku. Nikoho vyššie však naše úspechy nezaujímajú. Škola za to nedostane pochvalu ani ocenenie. Literárne súťaže vo vlastnej tvorbe už nemajú miesto medzi prioritami školského systému.

O čie rady ste sa opierali pri svojom literárnom raste v tejto sfére?
Vždy o konkrétnu literatúru. Beletriu. Tam buď nájdem niečo, čo ma osvieti a nakopne a potom sa tomu snažím priblížiť vlastnou tvorbou, alebo si aspoň kvalitne oddýchnem a načerpám nové sily. Veľa mi dala aj teória literatúry, bez nej by som sa ďaleko s vlastnou tvorbou nedopracovala.

Považujete vašich talentovaných študentov za vaše zrkadlo?
Nesnažím sa vyrábať svoje vlastné klony. Som rada, že každý z mojich žiakov je dosť silná individualita, aby tvoril po svojom. Ja ich nútim iba do teórie. Bez nej zväčša najmä začiatočníci tvoria prvoplánovo, zastaralo, klišéovito.

Iba tvorivý učiteľ môže viesť deti k tvorivosti

PaedDr. Eva Kollárová učila v **základných školách v Hniezdnom, v Plavnici i na Levočskej ulici v Starej Ľubovni**. Myšlienka, ktorá jej v živote pomáha zvládať problémové situácie, je veľavravná: *„Za improvizáciou je skrytá dokonalá príprava.“* Siedmy rok pracuje na Mestskom úrade v Starej Ľubovni ako vedúca oddelenia školstva, kultúry, športu a mládeže. A každú stredu a piatok popoludní učí niekoľko hodín v **Základnej umeleckej škole (ZUŠ) Jána Melkoviča v Starej Ľubovni** žiakov literárno-dramatického odboru, ktorý je zameraný na autorskú literárnu tvorbu. S aprobáciou slovenský jazyk a literatúra – pedagogika – etická výchova tu má dobrý predpoklad vzdelanie nadobudnuté na Pedagogickej fakulte v Banskej Bystrici (1983 – 1988) efektívne zúročiť.

Aké míľniky máte za sebou s literárnou záľubou, súťažili ste odmala?
V Základnej škole vo Veľkej Lomnici som absolvovala niekoľko literárnych pokusov, no nedostali sa ďalej ako do okresného kola. Vtedy som ešte netušila, že báseň nemusí byť len rýmovaná, že existuje aj voľný verš. Keď som sa dostala k zborníkom z literárnych súťaží, ticho som závidela detským autorom, čo dokážu. Moje klapancie boli väčšinou súčasťou scénok a vystúpení prezentovaných na školských besiedkach. Počas štúdia na Gymnáziu P. O. Hviezdoslava v Kežmarku som pracovala v školskom časopise Stretnutia, čo ma „prinútilo“ na sebe pracovať, pravidelne písať, stretla som sa so skvelými ľuďmi. Ale literárne tvoriť som začala až na Pedagogickej fakulte v Banskej Bystrici. So skupinkou nadšencov sme založili časopis Mladý pedagóg. Na vysokej škole som sa prvýkrát odvážila poslať svoje práce do literárnej súťaže – až som sa ocitla na Akademickom Prešove.

PaedDr. Eva Kollárová (vľavo) s mladými literárnymi talentami, vpravo riaditeľ ZUŠ Jána Melkoviča v Starej Ľubovni PaedDr. Ján Sivuľka.

Človek musí mať šťastie aj na dobrých pedagógov...
Najmä na učiteľov slovenského jazyka. V základnej škole to boli učiteľky Lapšanská, Piovarčiová, na gymnáziu Jančeková a najmä Goceliaková, ktorá mala pod patronátom náš školský časopis. Trávila s nami v starej školskej knižnici mnohé popoludnia, víkendy i sviatky. Na vysokej škole to bol profesor Plintovič, ktorý viedol náš literárny krúžok. Venoval nám veľa času. Rozoberali sme s ním naše literárne pokusy, hovorili o literatúre, o živote... Brigitu Šimonovú a jej partiu študentov som rada pozorovala pri tvorbe študentského divadla. Boli to nádherné, tvorivosťou naplnené časy.

Z poézie čítate všetko nové, k čomu sa dostanete, i z literatúry pre deti a mládež, z prózy vám vraj tipy do pozornosti podsúva aj dcéra Nina...
Niekedy som knihy čítala „bezstarostnejšie“, keď sa mi niečo nepáčilo, nedočítala som. Dnes sa neviem ubrániť podvedomému či zámernému hodnoteniu toho, čo čítam. Napriek tomu mi čítanie prináša radosť.

Aj sama ste autorkou...
Venujem sa písaniu najmä príležitostnej poézie a príhovorov v rámci Zboru pre občianske záležitosti (ZPOZ) Človek človeku. Pred časom mi vyšla kniha takýchto textov *Dobrý deň, človek*, ktorá slúži ako pomôcka všetkým kolektívom ZPOZ v rámci Slovenska.

Zaujímavý priestor na prezentáciu ste našli aj pre vaše detské talenty.
Teší ma, že už sedem rokov hráme s mojimi žiakmi na hrade Ľubovňa divadelné predstavenia Petra Karpinského, do ktorých robím texty piesní. Práve pred Vianocami uzrela svetlo sveta rozprávková kniha Petra Karpinského *Kde asi rozprávka býva*, v ktorej je aj niekoľko mojich textov piesní a jej súčasťou je aj CD s 22 piesňami, ku ktorým som napísala texty (hudbu zložil Ján Sivuľka). Knihu sme odprevadili do života v novembri na Bibliotéke hradným divadlom *Dažďová víla*, v ktorom účinkovali moji terajší i bývalí žiaci.

Je šťastím, keď sa môže práca i koníček vzájomne dopĺňať?
Táto práca sa nedá robiť z povinnosti. Dôležité je chcieť ďalej odovzdať to, čo mne dali moji učitelia, priatelia, žiaci. Záujem a zanietenosť detí je pre mňa najväčšou motiváciou. Preto rada učím v ZUŠ-ke. Iba tvorivý učiteľ môže deti viesť k tvorivosti. Deti sú tvorivé, len je potrebné v nich tvorivosť prebudiť. Zbytočne sa budeme hnevať na učiteľov slovenského jazyka, že nevedú deti k tvorivému písaniu, keď k tomu nemajú vzťah.

Ste laureátkou viacerých súťaží a na súťažiach už bodujú nemenej úspešne aj niektorí vaši žiaci...
Niektorí ma už prerástli. A to je dobre. Vtedy má naša práca zmysel. Dvadsať rokov zbierajú ceny na celoslovenských i medzinárodných súťažiach v žiackych, stredoškolských i „dospeláckych“ kategóriách. Ich básne sú v mnohých zborníkoch, publikované v časopisoch, v rozhlase, preložili ich do poľštiny, slovinčiny, angličtiny. Som hrdá na každého môjho žiaka, ktorý aspoň chvíľu pobudol v literárno-dramatickom krúžku či v ZUŠ.

Peter Karpinský, Ján Petrík, Marta Součková, Zlata Matláková – to sú ľudia, ktorí vás vo vašich literárnych, učiteľských i porotcovských začiatkoch posúvali dopredu. Dnes ste i vy členkou porôt celoslovenských súťaží. Nie vždy je ľahké vybrať správne slová, aby človek talentu pomohol, a nie ho odradil...
Viem, aké sú dôležité rozbory literárnych prác po každej súťaži. Aké dôležité je vybrať správne slová, aby neranili, aby nezničili zárodky tvorivosti, ale naopak, povzbudili, poučili (dieťa i učiteľa). Nemám v tejto oblasti žiadne neuskutočnené sny. No keď budem mať viac času, možno sa pokúsim napísať knihu pre deti. V ZUŠ Jána Melkoviča v Starej Ľubovni mám na svoju prácu s literárnymi talentami vynikajúce podmienky. Pokiaľ viem, sme jediná ZUŠ na Slovensku, kde je literárno-dramatický odbor zameraný na vlastnú literárnu tvorbu. Tešia ma úspechy mojich zverencov pri písaní, umeleckom prednese i v divadle.

Váš literárny krok nadobúdal pevnosť radami Ivana Plintoviča v literárnom krúžku na Pedagogickej fakulte v Banskej Bystrici a vaše napredovanie usmerňoval z literárnej prílohy Nového slova básnik Vojtech Kondrót. Teraz vraj veľa energie načerpáte v lete...
Stretávanie sa s mladými autormi a porotou v letnej škole poézie a prózy Medziriadky ma tiež obohacuje a posúva dopredu. Vždy tam naberiem veľa pozitívnej energie, ktorá mi zvyčajne vydrží do nasledujúcej letnej školy.

Sú vami rozvíjané talenty vaším zrkadlom alebo majú pri tvorbe voľnosť?
Verím, že sú všetci originály! Aj keď tendencii napodobňovania sa nedá vyhnúť, keďže v spoločnej komunite sa stretávajú štyri až osem rokov. Moja viac ako dvadsaťročná prax s rozvojom detskej tvorivosti mi dovoľuje konštatovať, že tí, ktorí vydržia písať, si skôr či neskôr začnú raziť v literatúre svoju vlastnú cestu.

Pár rád, ako byť úspešnými

Na dosiahnutie čohokoľvek cenného sú podľa vedca Thomasa Alvu Edisona potrebné iba tri veci – tvrdá práca, vytrvalosť a zdravý rozum. Spisovateľ Ivan Sergejevič Turgenev na ceste k úspechu vystríhal: „Kto sa snaží dosiahnuť veľký cieľ, nesmie myslieť na seba.“ Čo by k téme – práci s literatúrou a s talentami – radi pridali naši učiteľskí respondenti?

Mgr. Anna Lažová, Svidník: „Vďaka tvorivému písaniu mám pocit, že nielen vyučovanie slovenského jazyka a literatúry, ale aj práca s talentovanými žiakmi sa dá spríjemniť. Žiaci si skôr osvoja nové poznatky, sú sami hrdí na to, čo u seba môžu objaviť a čo sú schopní vytvoriť. Tešia sa aj z malých víťazstiev.“

Mgr. Adriana Kubáňová, Trnava: „Nesnažím sa presadzovať svoj názor na literatúru, skôr žiakom odporučím kvalitné knihy aj nad rámec povinnej či voliteľnej literatúry. Dávam im pri tvorbe voľnosť, ale snažím sa ich viesť tak, aby si časom svoje texty dokázali hodnotiť sami – z hľadiska kompozície, časovej a logickej nadväznosti, vhodnosti a pestrosti štylistických prostriedkov, rozvláčnosti, resp. hutnosti textu.“

Mgr. Grigorij Starodubcev, Levice: „Pre mňa je tvorba prirodzenou súčasťou života, hoci mám aj hluché obdobia. Na tie sa pozerám ako na čas určitého zrenia a píšem, keď mám potrebu niečo povedať.“

Mgr. Zuzana Martišková, Topoľčany: „Máme v školách talentovaných žiakov, tvorivých, originálnych, ale nemajú veľkú šancu ukázať to, prezentovať sa a rásť, keď im na to nevytvoríme podmienky. Motivujme ich viac, nech vidia, že ich snaha je docenená, že nás zaujímajú, že to, čo robia, neskončí v zásuvkách porotcov na súťažiach, ale bude to mať možnosť dostať sa aj k ľuďom.“

PaedDr. Eva Kollárová, Stará Ľubovňa: „Rozvoj literárnej tvorivosti detí a mládeže nemožno nechávať na dobrovoľníkov a nadšencov. Nemôžeme sa spoliehať na to, že k tvorivosti privedú žiakov učitelia na hodinách slovenského jazyka. Je potrebné vypracovať systém rozvoja tvorivosti a jeho podpory. Najprv vyškoliť učiteľov slovenského jazyka v rámci ďalšieho vzdelávania učiteľov, vyčleniť finančné prostriedky z ministerstva školstva na letnú školu poézie a prózy (kde napr. lektori pracujú bez nároku na odmenu) a iné literárne aktivity v rámci literárnych klubov. Všetko sa nám stonásobne vráti!“

Milan SOUKUP
Foto autor a archív

Motiváciu študentov škola inšpiruje aj úspechmi absolventov

GYMNÁZIUM A. KMEŤA V BANSKEJ ŠTIAVNICI

Premýšľali ste už niekedy o tom, čo je pre žiaka-študenta nemenej dôležité ako sumár vedomostí zhmotnený neraz do skresleného rezultátu koncoročného vysvedčenia či vystresovaného maturitného príbehu? Prirodzene, že škála od výbornú až po hoci dostatočnú mnohé naznačí, predurčí, inokedy znemožní, postaví prekážku... Nuž ale či nie sú aj tie pred náš každodenný život kladené aj preto, aby sme sa vyskúšali, otestovali naše odhodlanie, pevnosť, vytrvalosť? A to je práve moment, ktorý nabudí nielen naše získané vedomosti v školských laviciach zhmotnené do činov, ale najmä neochvejnosť, celistvosť a rovnosť, priamosť charakteru. Teda tých cenných čŕt nášho vnútra, ktoré rovnako formuje naša škola, jej atmosféra – tvorivá či ponurá, najmä však naši učitelia – v tom najlepšom motivujúci, v mene poznania a túžby po „dokonalosti vedomostí" provokujúci, inokedy „nezainteresovane" kalkulujúci, možno vlažnejšie, než by sa žiadalo, „usmerňujúci". Napokon, aj v škole dneška platí – rôznosť, pestrosť a netuctovosť nadovšetko...!

Postupne, najmä však po desaťročiach posledného zborového „gaudeamus", človek podvedome i vedomým sebapoznaním prichádza v reflexiách na svoje študentské gymnaziálne roky okrem iného aj na to, že nielen to, čo si osvojil, viac či menej systematicky vtesnal do mozgových závitov, bolo pre neho odrazovým mostíkom k profesijnej sebarealizácii, životnej spokojnosti, prirodzenej ľudskej radosti a dobrému pocitu. Možno aj zo seba samého. Teda všetkého toho, čoho vraj nikdy nie je dosť. Ak teda – parafrázujúc názov stále skvostného filmu – je ešte stále „škola základom života", potom konzistentnú súčasť vytvárajúcu pomyselnú nadstavbu hľadajme v časoch študentských povinností predsa len v niečom voľnejšom a tvorivejšom, neskromne vznešenejšom. Nenačim dlho pátrať, v čom táto magická podnetnosť v štiavnickom ponímaní tkvie, v okamihu, keď duša krásno vôkol seba citlivo vnímajúceho gymnazistu priam zaochká pri pohľade na roztvárajúcu sa panorámu údolia, v okamihu, keď auto minie poslednú zákrutu – či už smerom z Vyhní, alebo zo Sklených Teplíc, aby sa pred zrakom umocňoval majestát Kalvárie, Sitna, Nového zámku, rajských záhrad pod Paradajsom... Veru tak. Mesto a jeho poetmi, maliarmi a románopiscami kolorovaná pomyselná galéria múdrostí, cností, zážitkov a stretnutí – to je okrem (a možno najmä) školských úloh, jazykových učební, interaktívnych tabúľ a čo ja viem ešte čoho tým faktorom, ktorý v dospievajúcom žiakovi-študentovi vytvára, formuje, vylepšuje, vybrusuje a zošľachťuje to podstatné, určujúce a uchopiteľné, pričom neodňateľné: človečenské postoje, pocit prináležitosti k miestu, národu, vlasti, osvojenie si vedomia svojej účasti i súčasti v celku a k celku – nech by ten ktokoľvek a akokoľvek definoval, permanentné nutkanie byť na osoh nielen sebe samému, ale vedieť sa v tom najlepšom a bez príkras rozdať aj druhým. Čo ak to viac potrebujú? A čo ak „miesto deja" – teda v konkrétnom prípade študentská Banská Štiavnica – potrebuje viac nás ako my ju?!

Čiže aj o zdanlivo neučesaných súvislostiach môže byť tušenie prieniku siločiar v okamihu, keď som v jedno ráno stisol kľučku na dverách Gymnázia Andreja Kmeťa v Banskej Štiavnici s cieľom nielen reportážne „zmapovať", čím všetkým žije tradičné gymnázium so slávnou históriou a v nej s príbehmi fascinujúcich osobností, ale rozšíriť faktografiu všetkého, čím škola v súčasnosti, teda v školskom roku 2013/2014, prechádza a ako dýcha – tak ako o tom vydala svedectvo jej riaditeľka PhDr. Renata Mikulášová. Prečo je atmosféra práve tejto školy (na pohľad sa neodlišujúcej od iných podobného typu) výnimočná a popravde historicky aj neopakovateľná? A jesto čosi z tej ospievanej histórie, z čoho by sa aspoň kúštik dalo ukrojiť, nasýtiť sa tým, pokochať?

Motto: Dobrý, múdry a šťastný človek

Nič viac a nič menej. „Iba" túžba po zdanlivej dokonalosti, naplnení výzvy. Aj tak možno charakterizovať časť vízie, ktorou je predchnutá vylúpnutá myšlienka, ktorá iba zdanlivo vymedzuje filozofiu Gymnázia Andreja Kmeťa: „Výchova čistá a prostá, ktorej ideálom je dobrý, múdry a šťastný človek."

Ak by sme to mali rozmeniť na drobné – pýtam sa PhDr. Renaty Mikulášovej, riaditeľky školy, neobyčajne komunikatívnej päťdesiatničky s mladíckym espritom a pozitívnou energiou, ktorej účinky nemožno tak v priestoroch školy, ako ani v atmosfére pedagogického zboru nepostrehnúť – ako sa tieto impulzy a motívy prejavujú vo vyučovacom procese školy, ktorá má ambíciu „tvárne tvárniť"? *„Zobrali sme si v obsahu nášho gymnázia za svoje, že výchovno-vzdelávací proces vychádza z koncepcie tvorivo-humanistickej výchovy. V centre pozornosti, a na to mimoriadne dbáme, je žiak s jeho potrebami a záujmami, prirodzene, akceptujúc pritom tak požiadavky rodičov, ako aj vysokých škôl. Preto je našou snahou v prvom rade rozvíjať u žiakov kritické myslenie, kreativitu, schopnosť riešiť problémy a zároveň prijímať riešenia. Do popredia zajedno forsírujeme aj také dôležité aspekty pre ich ďalší vývoj a rast, akými sú dispozície prezentovať na solídnej úrovni výsledky svojej práce, teda schopnosť čo najfortieľnejšie, aj vzhľadom na ich vek, odkomunikovať svoje schopnosti, prednosti, um a zručnosť."*

Gymnázium A. Kmeťa je stredná všeobecnovzdelávacia škola, ktorá má skôr vidiecky charakter. Približne polovicu jej študentov tvoria žiaci dochádzajúci z okolitých obcí a miest, vzdialených od 10 do 50 km. Vzhľadom na dlhoročnú tradíciu a dobré meno školy nie sú výnimkou ani študenti zo vzdialenejších regiónov Slovenska. Tieto skutočnosti zakladajú dôležité východiská pri formovaní a profilácii školy, ktorej hlavnou úlohou je vybaviť študentov čo najflexibilnejšími kompetenciami a zručnosťami tak, aby sa v žiadnom smere nelimitoval ich výber ďalšieho vysokoškolského štúdia, aby boli dostatočne pripravení na vzdelávanie sa v akomkoľvek odbore.

Počet tried v oboch formách štúdia je v súčasnosti 11, v budúcnosti, aj podľa slov riaditeľky gymnázia R. Mikulášovej, chcú tento počet stabilizovať podľa záujmu na 13 až 14. Teda – pozitívny nárast. O štúdium javia rodičia a deti základných škôl stále väčší záujem, je teda pravdepodobné, že po vyriešení priestorových problémov (do úvahy pripadá aj sťahovanie – premiestnenie školy v rámci mesta) má gymnázium s mimoriadne bohatou až závideniahodnou tradíciou oprávnené ambície stať sa modernou školou, pripravujúcou mladých ľudí na vysokoškolské štúdium.

Riaditeľka školy PhDr. Renata Mikulášová.

Odrazový mostík do virvaru sveta

Od 1. júna 1999 Gymnázium Andreja Kmeťa na základe predloženého projektu rozvoja a smerovania získalo titul Ško-

Sedem štiavnických divov, alebo Aby študenti nezabudli

NÁLEZY V BATOHU CEZ HORY

Písať o historickom ligote – či už v zlatých, alebo strieborných tónoch, nie je naozaj tým pravým orechovým, aby si človek preživší pod Paradajsom študentský život čo i len rok, nevraviac o troch či štyroch, zažil a precítil mesto s jeho výnimočnosťami doslova pod kožu. Napokon, množstvo publikácií o meste i jeho histórii, zdokumentovaných najmä fotografiami najrozmanitejšej obsahovej i žánrovej sorty cez objektív dlhoročného bádateľa miestnych tajomstiev a osobitostí, štiavnického rodáka Vladimíra Bártu s jeho synom Vladom, dáva vo svojom obrazovom posolstve dostatočné dávky espritovej nostalgie.

Gymnazisti – nielen súčasní, ale aj tí, ktorí sa sem utiekajú aj po desaťročiach v motivácii znovuobjavovať príjemnosť zákutí uličiek s meštianskymi domami, ako aj vnuknutia prírodných scenérií, keď kdesi za Kalváriou v diaľke cez obrysy Nízkych Tatier sa na svetlo Božie driape v opare tajomného rána predjarné slnko – vedia o tom svoje. Ak sa podaktorých spýtate na špecifiká mesta, ktoré sa vynárajú v okamihu aj po dlhých rokoch, zareagujú úsmevne, parafrázujúc obraz prozaickej všednosti. Hore kopcom, dolu kopcom... Veru tak, aj taká – a najmä taká, avšak nielen iba taká, bola, je a, verme, aj zostane Banská Štiavnica. ***Dobre to vedia a preciťujú aj žiaci Gymnázia A. Kmeťa, ktorí túto zaujímavú symbiózu poznania s fyzickým pohybom blahodarného turizmu prejavujú svojimi výletmi a túrami do okolitej prírody v rámci Batohu cez hory – jedného z obľúbených krúžkov v rámci mimoškolských aktivít, prostredníctvom ktorých Mgr. Miron Breznoščák nepriamo mladej generácii tým najprirodzenejším spôsobom vtláča nutkanie zosúladiť svoje ego s oscilovaním genia loci Banskej Štiavnice v lone pulzujúcej prírody.*** *Nepochybne to nie je nezanedbateľná súčasť pôsobenia akoby predĺženej ruky pedagóga nielen na emotívne zákutia duše študentov, ale aj na formovanie ich ekologického vedomia, ktoré je v tomto čarovnom kúte Slovenska jeho každodennými dotykmi so skutočnosťou a s objektívnou zážitkovosťou vskutku príznačné.*

Prečo to všetko rozvíjam a spomínam? Nuž práve preto, že praktickými zážitkami z voľnočasových aktivít, aké si plným priehrštím užívajú aj študenti Gymnázia Andreja Kmeťa, si väčšmi a zmyselnejšie osvoja históriu mesta v príbehoch, ako aj jeho nekonvenčnosť opradenú očividnými a rukolapnými dôkazmi. *Banská Štiavnica je na ne priam predurčená už aj preto, že mesto vzniklo a stáročia sa rozvíjalo v členitom horskom teréne, v akom sa obyčajne mestá nezakladajú. Preto vo vývoji Banskej Štiavnice vznikli divy, ktoré sa vymykajú logike ľudských skúseností. Bez zveličenia – veď čo je to za mesto, kde sa pasie koza priviazaná o komín, kde voda tečie do kopca, komín čmudí na dvore a gazdiná chodí naberať vodu zo studne na strechu domu...?*

Svet má svojich veľkých sedem divov. Banská Štiavnica bola vždy iným svetom (napokon, pôžitkársky si prelistujte najnovšiu knihu Antona Hykischa, hrdého štiavnického rodáka, s veľavravným názvom – vyznaním „Moja Štiavnica"), a preto aj ona má svojich sedem čudotvorných divov a zázrakov, ktorými púta, poučí i pozabáva nielen tunajších, ale i návštevníkov mesta. Tieto divy a zázraky sú súčasťou štiavnickej identity rovnako ako vzácne architektonické a technické pamiatky, a preto – ako tvrdia unisono starší i mladí obyvatelia mesta pod Sitnom i jeho okolia – zasluhujú si rovnakú ochranu ako všetky materiálne doklady histórie. Banská Štiavnica má napokon tých divov nie iba sedem, možno i viac (vari aj neobjavených...?), pričom, popravde povedané – tieto divy majú svojské, typické a najmä originálne štiavnické rozmery aj štiavnický kolorit. A tak i preto vari každý, kto v rôznych kútoch Slovenska doma uchováva maturitné vysvedčenie z Gymnázia Andreja Kmeťa v Banskej Štiavnici, bez okolkov či ostychu prizná, o aký fenomén by v živote prišiel, ak by si aj skrze školy na Gwerkovej ulici či jej niekdajšej „družky" nad mestom na Kutnohorskej ulici neosvojil oných sedem svojských štiavnických čúd...

Na sv. Petra a Pavla každoročne padá sneh

Táto veta nepochybne vyvolá údiv nad štiavnickými klimatickými anomáliami. Veď sviatok Petra a Pavla signalizuje koniec školského roku a začiatok leta, teplého ročného

la UNESCO. Týmto sa zaradilo do medzinárodnej siete edukačných zariadení smerujúcich vzdelávací proces k medzinárodnému porozumeniu a spolupráci. Rozvíjajúc princípy UNESCO, je školou otvorenou, formujúcou mladú generáciu v duchu tolerancie, humanizmu a demokratických princípov. V súčasnosti je zapojená do viacerých projektov finančne podporovaných EÚ na rozvoj a skvalitňovanie výučby najmä pri použití IKT (Modernizácia vyučovania na stredných školách, Tvorba školského vzdelávacieho programu zameraného na IKT, Škola budúcnosti, Fit učiteľa).

„Škola sa zapája do mnohých národných i medzinárodných projektov, súťaží, prehliadok a iných aktivít. Medzi medzinárodné projekty, v ktorých študenti majú možnosť uplatňovať a rozvíjať databázu vedomostí, ale aj získavať nové zručnosti, nadviazať priateľstvá a spoluprácu so zahraničnými partnermi, zoznámiť sa so základmi vedeckej práce, naučiť sa fakty overovať a následne výsledky svojej práce prezentovať doma aj v zahraničí, patria projekty v rámci Programu celoživotného vzdelávania Comenius a participačné projekty UNESCO. V nedávnom období sme realizovali okrem iných aj úspešné finálne práce na projekte Voda – zázrak života, *na ktorom sme v rámci programu Comenius spolupracovali s partnermi z Turecka, Írska, Talianska a Rumunska,“* hodnotí aktivity žiakov R. Mikulášová a dodáva: *„Dvojročný participačný projekt UNESCO pod názvom* Zachovávaj, chráň a rozvíjaj dedičstvo svojich predkov *má zasa za úlohu zviditeľniť hmotné a nehmotné dedičstvo najmä v lokalite Banskej Štiavnice a okolí a následne pripraviť porovnanie získaných vedomostí a materiálov s partnermi zo zahraničia. Práca sa realizovala v dvoch sekciách – prírodovednej a etnografickej.“*

Snahou pedagógov Gymnázia A. Kmeťa v Banskej Štiavnici je viesť študentov k samostatnej práci pri získavaní nových zručností, čoho dôkazom je tradícia Projektového dňa: *„Počas neho študenti tretieho ročníka verejne prezentujú výsledok celoročnej práce na témach, ktoré si sami zvolili. Prezentácie projektových prác sa realizujú v niekoľkých odborných sekciách pred odbornou komisiou. Naším cieľom je prácu na projektových aktivitách rozšíriť aj na študentov nižších ročníkov a zrealizovať verejné prezentácie pre širokú rodičovskú verejnosť,“* objasňuje princípy Projektového dňa riaditeľka a ako významnú pridanú hodnotu pre žiakov, ktorú im vedenie gymnázia sprostredkovalo, považuje vyprofilované pedagogické a akademické kontakty v rámci Slovenska: *„Veľmi dôležitou sa javí aj spolupráca s vysokými školami, napríklad s Prírodovedeckou fakultou UK v Bratislave, ktorá realizovala smerom k stredným školám projekt ProVeK – propagácia vedeckej kariéry v oblasti prírodných vied, kde formou videokonferencií predstavovala zaujímavé témy z oblasti prírodovedného poznania. U našich študentov sa táto možnosť on-line sledovať prednášky a experimenty a následne sa priamo zapojiť do diskusie stretla naozaj s veľkým záujmom.“*

Škola už niekoľko rokov spolupracuje s Ligou proti rakovine SR a pravidelne realizuje aktivity, ktoré si dávajú za cieľ vzbudiť a vypestovať u študentov záujem o vlastné zdravie, poukázať na zásadný význam zdravého spôsobu života ako určujúceho spôsobu prevencie, informovať ich o rizikových faktoroch onkologických ochorení. K tomu riaditeľka Renata Mikulášová: *„Onkologická výchova sa nevyučuje ako samostatný predmet, ale je realizovaná v rámci hodín biológie, ekológie, seminára z biológie a predovšetkým v mimoškolskej činnosti. A tak sa pravidelne v škole organizujú také podnetné aktivity a podujatia, ako Týždeň proti rakovine, Deň jabĺk, Deň zdravia a zdravej výživy, Nefajčiarsky deň, Gymnaziálna kvapka krvi a Deň narcisov. Každá z uvedených aktivít umožňuje študentom profilovať sa, orientovať sa v rôznych vedných disciplínach, určovať si smer ďalšieho vysokoškolského pôsobenia.“*

Okrem práce na medzinárodných projektoch sa študenti zúčastňujú krúžkovej činnosti – v škole pracuje krúžok astronomický, turistický, chemický, jazykové krúžky (francúzsky jazyk, španielsky jazyk) aj krúžok priateľov matematiky, stolnotenisový krúžok, lyžiarsky a historický. Popularite sa tešia aj všetky druhy predmetových olympiád a odborných súťaží. Škola poskytuje veľmi dobré podmienky na kompenzáciu duševného zaťaženia rôznymi telovýchovnými aktivitami. V prostredí Banskej Štiavnici ide o významnú súčasť študentského života... *„Na telovýchovnú a športovú činnosť slúžia dve viacúčelové športové ihriská, gymnastická telocvičňa, telocvičňa na športové hry a posilňovňa. V rámci hodín telesnej výchovy žiaci navštevujú aj neďalekú plaváreň. Škola organizuje lyžiarske kurzy, turistické a cykloturistické akcie, cez zimné a jarné prázdniny lyžiarske zájazdy, cez letné prázdniny kondično-relaxačné pobyty pri mori. Žiaci sa zapájajú do skutočne rôznorodých športových súťaží, na výber je ich neúrekom – cezpoľný beh, volejbal, basketbal, stolný tenis, futbal, atletika,“* **vyratúva riaditeľka, telom i dušou Štiavničanka, ktorá z tejto školy vzišla, aby sa pred štúdiom pedagogiky v zahraničí stala na jeden – posledný maturitný – rok aj súčasťou ojedinelého projektu v slovenskom školstve 70. a 80. rokov, takzvanej špecializovanej prípravky na štúdium v zahraničí. Nesporne aj životné skúsenosti PhDr. Renaty Mikulášovej z päťročného zahraničného študijného pobytu vo Volgograde pomáhajú gymnáziu, pokračujúcemu v tradícii nadštandardného vyučovania cudzích jazykov (anglický, nemecký, francúzsky, španielsky a ruský), kliesniť si cestu a dnes túto tradíciu úspešne rozvíjať v študijnom odbore bilingválne gymnázium, sekcia anglicko-slovenská.**

Nuž, čo k tomu dodať? Vari iba to, že Gymnázium Andreja Kmeťa s potrebnou dávkou sebavedomia rozvíja tradíciu, ktorú tu kedysi kliesnili také osobnosti spoločenského, vedeckého, kultúrneho, umeleckého či literárneho života, ako Andrej Sládkovič, Andrej Kmeť, Daniel Lichard, Ondrej Radlinský, Pavol Dobšinský, Martin Hattala, Alexander Petrovič (Sándor Petőfi) a ďalší. K nim bezpochyby patria aj absolventi Gymnázia A. Kmeťa z nedávnej minulosti či z našej aktuálnej súčasnosti: spisovateľ Anton Hykisch, herci Július Pántik a Gustáv Valach, herecké sestry Emília a Magda Vášáryové... Všetci tu spomenutí tvoria tú najlepšiu tradíciu Gymnázia A. Kmeťa v Banskej Štiavnici.

Štiavnický zázrak? Pracovitosť, pokora, prímery

40 ROKOV OJEDINELEJ PRÍPRAVKY

Talenty ukotvené v zmysle pre poriadok vecí a javov, alebo o čom svedčí výnimočnosť jedného smelého projektu v 70. rokoch minulého storočia, ktorý úspešne zarodil práve v gymnáziu pod Sitnom? Hodiny a hodiny by o ňom mohli vravieť mnohí vtedy zainteresovaní, najmä však vtedajší výkonný, dnes emeritný riaditeľ Gymnázia A. Kmeťa v Banskej Štiavnici Michal Lunter. On, ako aj jeho pedagogickí súputnici vrátane PhDr. Mirona Breznoščáka, skvelého angličtinára, kedysi zástupcu riaditeľa školy, v súčasnosti pracovníka Mestského úradu v Banskej Štiavnici zodpovedného za medzinárodné vzťahy, si 1. septembra akiste od dojatia zvlhnutými očami pripomenuli 40 rokov od prvého zvonenia v banskoštiavnickej zahraničnej prípravke.

Spoločne s M. Breznoščákom sme vrátili čas. Do roku 1973, keď tu v rámci gymnázia vznikla unikátna škola, ktorá mala v skrátenom jednoročnom cykle pripraviť žiakov z jednotlivých jazykov tak, aby mohli úspešne absolvovať vysokoškolské štúdium vo zvolenej krajine a vo vybranom odbore. *„Na slávnostnej udalosti pripomienky štyridsiatich rokov prípravky sme si spoločne s desiatkami jej absolventov aj slovami pána Luntera pripomenuli hektickosť a nasadenie, ktoré sme museli vynaložiť, aby bol projekt úspešný. Dnes naň spomíname s nostalgiou, ale zároveň aj novými výzvami, pretože v Banskej Štiavnici stále živíme opodstatnený pocit, že je na čo nadviazať. Naši absolventi sa k nám i mestu hlásia, na „ich Štiavnicu“ nezabudli, čo nás ohromne teší a zároveň napĺňa satisfakciou, že tá námaha nebola márna. Veď aj vlani sme sa vedno potešili z prítomnosti vari 90 absolventov z vtedajšieho 120 ľudí čítajúceho maturitného ročníka, ktorí si sem, a priamo do priestorov „horného gymnázia“, kde sa v súčasnosti rozprestiera hostel, už po tridsiaty siedmy raz od skončenia školy prišli zaspomínať. A bolo veru aj na čo,“* približuje M. Breznoščák, ktorý je optimistom, keď je reč o oživení podobnej tradície. Prirodzene, v inom obsahu, „plášti“, a teda aj odlišných ekonomicko-spoločenských podmienkach a vyústeniach...

PhDr. Miron Breznoščák, bývalý zástupca riaditeľa školy.

A aké to vtedy, roku 1973, bolo? Nože zacitujme vtedajšieho riaditeľa gymnázia M. Luntera: *„Ministerstvo školstva SR rozhodlo v máji 1973 zriadiť jednoročnú formu jazykovej prípravy žiakov tretieho ročníka gymnázií v Banskej Štiavnici. V praxi to znamenalo otvoriť popri existujúcich ôsmich triedach gymnázia ďalších osem tried, s predpokladaným termínom najneskoršie do 1. októbra 1973. Na prvý pohľad sa zdalo, že v Banskej Štiavnici, preplnenej študentmi, nájsť priestory na vyučovanie a ubytovanie zhruba dvesto študentov je úloha nesplniteľná. Vytypovať priestory, prerobiť ich na učebne, zabezpečiť nábytok, učebné pomôcky, prijať potrebný počet vyučujúcich, vytvoriť priestory na ubytovanie žiakov, zabezpečiť byty pre zahraničných lektorov, to boli okrem iných najdôležitejšie úlohy. Vďaka pochopeniu školských úradov a vynaloženej námahe vedenia školy sa 1. septembra 1973 začalo s výučbou. Podaril sa husársky kúsok! Už prvé prijímacie skúšky na vysokých školách ukázali, že úroveň vedomostí sa zvýšila. Vzrástla aj úroveň vedomostí v klasických triedach dovtedajšieho štúdia. Postupne sa úspešnosť absolventov na prijímacie skúšky na vysoké školy vyšplhala na vyše 90 percent.“*

Veľmi rýchlo sa tieto výsledky dostali do pozornosti rodičov i širokej verejnosti. Záujem o štúdium na Gymnáziu v Banskej Štiavnici sa zvýšil nielen v triedach jazykovej prípravky, ale i v klasickom štúdiu. *„Pričinili sa o to lektori z Nemecka, vtedajšieho Sovietskeho zväzu, Poľska, Bulharska, Maďarska. Individuálnym prístupom k žiakom vyvolali u nich záujem a úsilie zvládnuť jazyk danej krajiny na požadovanej úrovni. Celkovo sa za tie roky vystriedal neuveriteľný počet 78 zahraničných lektorov. Cieľom bolo pripraviť žiakov z jazykovej stránky, odbornej a taktiež v oblasti samostatnosti a schopnosti adaptovať sa na nové prostredie, ktoré mali pred sebou,“* hodnotí s odstupom desaťročí Miron Breznoščák. Pravdaže, veľmi im v tom pomohol aj život v priebehu školského roka v Domove mládeže na Povrazníku, ktorý sa budúcim vysokoškolákom v zahraničí stal druhým domovom. A tak si podnes mnohí z absolventov spomínajú na debaty s dnes už nežijúcim riaditeľom internátu JUDr. Jozefom Benešom, ale aj s vychovávateľmi a pedagogickými pracovníkmi. Veď podaktorí z nich vrátane Mariána Palášthyho zostali svojmu poslaniu práce s mládežou verní aj po šesťdesiatke...

Mimochodom – za obdobie rokov 1973 až do roku postupného zániku tejto formy jazykovej výučby roku 2003 túto školu absolvovalo viac ako 4 240 študentov! Naozaj bez čo i len štipky zveličovania – veľká poklona a vďaka mestu i pedagógom Banskej Štiavnice zaznieva dodnes z úst absolventov, roztrúsených po celom svete. Veď napokon „tuzexáci“ (aj takto, možno skrivodlivo, ale aj s istou dávkou sarkazmu a dobre mieneného humoru, sa o študentoch gymnázia nad Trojicou vyjadrovali budúci baníci, chemici a pod. z ostatných škôl v meste) zastávajú v súčasnosti významné posty v diplomatických službách, podnikateľskej sfére, v ekonomických, kultúrnych i politických kruhoch. Nuž a za to, že sa viacerí z nich stali dôstojnou a uznávanou pýchou Slovenska, vďačia práve Banskej Štiavnici a jej Gymnáziu Andreja Kmeťa!

obdobia! A preto sa tento štiavnický div zdá neuveriteľný. Ak by však niekto uzavrel stávku, že to nie je pravda, istotne by prehral. V tomto prípade totiž nie je reč o sviatku týchto svätých, ale o ich sochách na priečelí farského Kostola Nanebovzatia Panny Márie (pre Štiavničanov nemeckého kostola). Keď sneží, vždy sneží aj na ne a sneh ich zaodeje do pôsobivého hávu. Je teda celkom jasné, že na sv. Petra a Pavla v Štiavnici každoročne padá sneh.

Záhadné ručičky radničných hodín

Kto chce zistiť presný čas podľa štiavnických radničných hodín, musí rátať s prekvapením. Ukazujú čas, ktorý sa ani len približne nezhoduje s tým, ktorý pozorovateľ odhaduje. Až po vysvetlení, že ich ručičky sú nasadené opačne než na ostatných hodinách, a teda veľká ukazuje hodiny a malá minúty, si zmätený cudzinec môže vydýchnuť. Ide len o jeden zo štiavnických divov. Vznikol pri prestavbe radnice v 18. storočí a existujú preň viaceré vysvetlenia. Podľa jedného hodinársky majster pochádzal z kraja, kde bolo zaužívané takéto inštalovanie ručičiek. Podľa iného ich zakladal majstrov učeň a pod prísnym dohľadom pánov z mestského magistrátu, zneistený toľkou zodpovednosťou, si ručičky jednoducho poplietol. Na chybu sa prišlo až po odchode hodinárov z mesta... Nuž a koluje ešte jedna verzia: radní páni usúdili, že hodina je dlhšia ako minúta, a tak jej patrí aj dlhšia ručička. A napokon verzia navyše – pri kolaudácii hodín sa viac vypilo a chybu si nik nevšimol... V súčasnosti z radničnej veže vyhráva zvonkohra ľubozvučné melódie každú celú hodinu.

Koza uviazaná o komín

Obyvatelia baníckych domčekov na svahoch okolo Banskej Štiavnice kedysi chovali veľa kôz. Koza je zviera užitočné, priam stvorené do gazdovstva chudobného baníka. Na krmu je totiž nenáročná. Stačí priviazať ju kdesi v záhrade a obživí sa aj z najmenšej zelene. Lenže záhrady sú v Štiavnici veľmi strmé, neraz priam na úrovni strechy baníckeho domčeka. Majiteľ takéhoto stavania mohol svoju kozu pokojne uviazať o komín – ušetril kolík a nemusel sa báť, že spasie aj susedovu trávu.

Poschodie a prízemie si vymenili roly

Domy v Banskej Štiavnici sú rozložené v neuveriteľne členitom teréne. Tak sa stane, že z cesty či chodníka vstúpime do domu najskôr na prvé či druhé poschodie a až potom sa po schodoch dostaneme na prízemie. Kto neverí, môže sa o tomto dive presvedčiť priamo v strede mesta. Do nižšieho podlažia zadnej časti Oberaignerovho domu na Námestí sv. Trojice sa dostaneme cez prvé poschodie vchodom zo Starozámockej ulice s krásnym portálom vyzdobeným motívmi viničných listov a hrozna. Z Námestia sv. Trojice možno vojsť na prízemie prednej časti.

Keď voda tečie po moste

Mosty sa všade na svete stavali na to, aby ľudia mohli prechádzať nad riekami či potokmi. V Štiavnici to bolo naopak – po moste tiekla voda, ľudia a povozy prechádzali pod mostom. V minulosti totiž nad cestou do Banského Studenca (Kolpách) v Kysihýbli vybudovali akvadukt, ktorým voda z Banského Studenca tiekla do Štiavnice. Tak vznikol ďalší štiavnický div. Akvadukt, dnes už bez vody, možno uvidieť na ľavej strane pri ceste do Banského Studenca.

Býk v komíne

Môže byť na svete taký komín, aby sa doň zmestil celý býk? V Štiavnici áno. Nie je to však komín na streche domu. Komínmi sa nazývali aj vetracie otvory banských diel. Keď do takéhoto komína spadol býk, čo sa pásol na lúke, musel veru v šesťmetrovej hĺbke stráviť noc – vyškriabať sa z komína bolo nad jeho sily. Museli ho vytiahnuť banskí záchranári. Všetkých prekvapilo, že mohutné zviera neutrpelo nijaké zranenie, ba ani nebolo v šoku. Len čo býka postavili na nohy, s chuťou sa pustil do šťavnatej trávy, akoby noc v komíne bola iba bezvýznamnou epizódou v jeho býčom živote...

... a ešte jeden div s hodinami

Výhľad z Nového zámku umožňoval včas zistiť príchod nevolaných hostí. Stráž na veži musela každú štvrťhodinu trúbením ohlásiť, že bdie a mestu nehrozí nijaké nebezpečenstvo. Tak vznikli štiavnické živé hodiny. V našich časoch túto tradíciu obnovili a z Nového zámku každých pätnásť minút zaznieva hlas trúbky. Pre návštevníkov mesta je to zaujímavá atrakcia, pre Štiavničanov pripomenutie, ako rýchlo beží čas...

Našťastie však, ten istý čas akoby zázrakom zvykol aj zastaviť, spomaliť, zvoľnieť. A na človeka, ktorý sa sem pod Sitno s úľubou vracia, zapôsobiť so všetkým, čo sa pred očami objaví, balzamovo, duchaplne a s príjemným pocitom inšpiratívnej úľavy. Pretože taká Banská Štiavnica jednoducho je.

Dvojstranu pripravil
Ľudo POMICHAL
Foto autor

Ľudovít II. do služieb k ministrovi

PRIPOMIENKA VÝROČIA MARTINA ČULENA

V sobotu 25. januára si v Brodskom na Záhorí za účasti ministra školstva, vedy, výskumu a športu SR Dušana Čaplovača, predsedu Matice slovenskej Mariána Tkáča a ďalších hostí svätou omšou, literárno-hudobným pásmom a spomienkou pri rodnom dome pripomenuli 120. výročie úmrtia kňaza, pedagóga, autora učebníc, spoluzakladateľa Matice slovenskej Martina Čulena (1823 – 1894), zakladateľa a riaditeľa prvého slovenského katolíckeho gymnázia v Kláštore pod Znievom (1869 – 1874).

Cieľavedomá vytrvalosť

Tiché utrpenie i vytrvalosť sprevádzali Martina Čulena na životnej púti chlapca zo štrnásťdetnej rodiny, z ktorej sa dospelosti dožili iba siedmi. Traja synovia – Martin, Štefan a Michal – boli prvými vysokoškolsky vzdelanými Brodčanmi. Martin po ľudovej škole v obci študoval v Skalici, Trnave, Bratislave a teológiu vo Viedni na Pázmáneu ako prvý študent z Uhorska skončil s vyznamenaním. Slávnostnú svätú omšu v Kostole svätého Antona Pustovníka v rodisku Martina Čulena koncelebrovali spoločne skalický dekan Roman Stachovič spolu s kňazmi z Brodského a Kláštora pod Znievom Štefanom Hýroššom a Petrom Krajčíkom. Akýmisi nepísanými koordinátormi i aktérmi spomienky boli vedno starostovia oboch obcí Anna Krídlová z Brodského a Maroš Halahija z Kláštora pod Znievom. Veď Martin Čulen je in memoriam čestným občanom Kláštora.

Kňaz a národný buditeľ Martin Čulen.

Slovanský zjazd v Prahe 1848

Za kňaza bol Martin Čulen vysvätený v decembri 1848, krátko bol kaplánom vo Veľkých Levároch a v Majcichove. No už predtým počas štúdia vo Viedni aktívne zasiahol do slovenského národného i medzinárodného života. V revolučných rokoch 1848/1849 bol jedným z Hurbanových dobrovoľníkov, začo naňho vydali aj zatykač. Na všeslovanskom zjazde v Prahe roku 1848 bol riadnym členom slovanskej delegácie i aktívnym náhradným členom veľkého výboru Zboru česko-moravsko-sliezsko-slovenského, v ktorom zo Slovákov boli tiež Pavol Jozef Šafárik, Jozef Miloslav Hurban, Michal Miloslav Hodža, Ľudovít Štúr a ďalší.

Kladenie vencov k rodnému domu Martina Čulena za účasti ministra školstva.

Autor učebníc

Martin Čulen vnímal hlad slovenského národa po vzdelávaní v slovenskej reči a usiloval sa o jeho „zasýtenie" konkrétnymi krokmi i organizovaním zbierok. Väčšinu života venoval pedagogickej činnosti, najmä v oblasti matematiky, aritmetiky, fyziky. Veľké zásluhy mal na vedení pedagogickej dokumentácie, zdôraznil v hodnotení Čulenovho života a diela František Šváb, bývalý pracovník ministerstva školstva. Čulen vydal k matematike dve učebnice. Prvú ešte v biblickej češtine, no už druhá (vyšla v Skalici roku 1866) bola prvou slovenskou učebnicou na tento predmet.

Prekladaný i odkladaný

Martina Čulena posielali všade, kde potrebovali významného človeka. Dostal sa aj do Bratislavy na vyššie katolícke gymnázium, ale len na jeden rok, potom ho preložili do rumunského Satmáru (1859 – 1862) a znova sa dostal (vďaka vtedy ešte aktívnemu biskupovi Štefanovi Moysesovi) do Banskej Bystrice, na nemecko-maďarsko-slovenské gymnázium, kde zanechal veľkú stopu (1862 – 1867). Krátko pôsobil v Levoči, kým svoju veľkú príležitosť pozdvihnúť slovenský národ realizoval na gymnáziu v Kláštore pod Znievom (1869 – 1874).

Matičné výkričníky a otázniky

„O Čulenovi už mal byť dokumentárny film! Rovnako o ďalších významných mužoch našich dejín, o ktorých nič nevieme..." Aj týmito slovami v príhovore v Brodskom predseda Matice slovenskej Marián Tkáč zdôraznil, že v predstavovaní najvýznamnejších osobností našej histórie máme vážne resty. *„Na televíznych obrazovkách vidíte ponižovanie tohto národa."* Konkrétne aj verejnoprávna televízia sa podľa šéfa súčasnej Matice málo angažuje týmto smerom. Štát podľa Mariána Tkáča dáva každý rok na chod celej Matice slovenskej 1,494 milióna eur. *„Ale z toho živíme dvadsať matičných domov, pätnásť oblastných stredísk, šesťdesiat pracovníkov v centrále. Ale tento istý štát dáva každý rok milión päťstotisíc skupine vedenej Andrásym a Vacvalovou, ktorí v relácii Nikto nie je dokonalý ponižujú tento národ..."* Slovenská inteligencia, kňazi i nekňazi, mali a majú i dnes za úlohu otvárať ľuďom oči... Marián Tkáč podčiarkol význam niekdajšej Matice slovenskej, ktorej spoluzakladateľom bol i Martin Čulen. Zaslúžil sa tiež o vznik Domu Matice v Martine i kníhtlačiarne a bol spoluzakladateľom ženského spolku Živena.

Starostka Brodského Anna Krídlová.

Brodské – Kláštor pod Znievom

Samospráva Brodského, rímskokatolícke fary, matičiari, folklórny súbor Brodčan vytvárali zo sklíčok mozaiku o osobnosti, o jej stope v dejinách obce i národa. Počas spomienkovej oslavy zaznela i poézia ľudového básnika Ľudovíta Čulena z Brodského a skalickej poetky Evy Fordinálovej. Míľniky Čulenovho života v príhovore pred rodným domom pripomenula riaditeľka Záhorského múzea v Skalici Viera Drahošová, hrdosť na spoločný most medzi Záhorím, Brodským a Kláštorom pod Znievom za spoluobčanov vyslovil i kláštorský starosta Maroš Halahija. Pre slovenskú mládež bol v 60. rokoch 19. storočia Martin Čulen tým, čím v 40. rokoch Ľudovít Štúr. Nuž ho aj nazývali druhým Štúrom, respektíve Ľudovítom II.

Poradcom ministra

Minister školstva Dušan Čaplovič pri rodnom dome Martina Čulena ocenil prínos skvelého človeka, národovca, kňaza, človeka, ktorý spájal *fides et ratio* – teda vieru a rozum, a významne sa podpísal aj pod didaktický a pedagogický proces na Slovensku. *„Som veľmi rád, že sa môžem ako minister školstva pokloniť dielu človeka, ktorý kráčal dejinami s hrdo vztýčenou hlavou, za pravdou vo viere, v hodnotách, s láskou k tomu druhému. Pomáhal tým, ktorí pomoc potrebovali. Človek, ktorý nikdy nezišiel zo svojej cesty napriek príkoriu, napriek prenasledovaniu, napriek prekladaniu z miesta na miesto. Vždy veril vo vieru, v lásku k tomu najbližšiemu, k duchovnému slovu, ktoré kázal. Ale, samozrejme, tvoril aj hodnoty, ktoré tu zostali nemenné. Z minulosti pre súčasnosť."*

Minister školstva Dušan Čaplovič pred rodným domom Martina Čulena.

Dušan Čaplovič označil Martina Čulena za človeka, ktorého by na ministerstve potreboval, aby mu *„pomáhal presadzovať matematiku opäť na našich školách. Vrátil počtovnicu medzi ľudí, medzi slovenský národ a vážil si vedy prírodné tak ako vedy humanitné, spoločenské a snažil sa ich dostať do našich slovenských škôl..."* Kláštorským gymnáziom *„chcel dokázať, že Slováci sú tu, majú právo na vzdelanie, majú právo na školstvo"*. Hoci bolo ani nie po piatich rokoch násilne zlikvidované maďarskou vládou Kolomana Tiszu, *„Martin Čulen veril v tieto hodnoty aj ďalej a kriesil ich na rôznych miestach vo vtedajšom Uhorsku. Takíto ľudia patria do našich učebníc, takíto ľudia patria do nášho vzdelanostného systému, k takýmto ľuďom sa treba neustále vracať,"* zdôraznil minister školstva.

Nevyužitá ponuka

Po zákaze gymnázia i Matice slovenskej patril aj napriek silnejúcim maďarizačným tlakom a prenasledovaniu Martin Čulen k ľuďom s charizmou i vplyvom na iných. Po roku 1875 bol kňazom v obci Čake neďaleko Levíc. Slovenskú obec obklopenú maďarskými sa podujal vytiahnuť z dlžôb, alkoholizmu a zo zaostalosti. Naďalej sa primerane veku a krutým pomerom usiloval pôsobiť národnobuditeľsky. Hoci sa hlasy za vrátenie zhabaného matičného majetku množili, v jeho vrátenie už veľmi neveril. Azda aj preto nevyužil ponuku, ktorá bola preňho i významnou poctou – byť hlavou delegácie s prestolným prosbopisom k cisárovi Františkovi Jozefovi I. do Viedne v júli 1885. Misia vo Viedni neuspela.

Krutý koniec začal Čulena nahlodávať na rodnom Záhorí. Počas pohrebu svojho brata Štefana v Malackách v novembri 1893 vážne ochorel, podlomené zdravie ho pripútalo na lôžko. Zomrel 23. januára 1894 v Čake, kde je aj pochovaný.

Nie je Čulenova ako Čulenova

Konečne viem, podľa koho je pomenovaná Čulenova ulica v Bratislave – potešila sa v Kultúrnom dome v Brodskom jedna z dôchodkýň z Dúbravky, ktorá na spomienku k 120. výročiu úmrtia Martina Čulena prišla s výpravou matičiarov z tejto bratislavskej časti. Nuž ozaj. Bratislavská Čulenova ulica bola dokonca Čulenovou aj pred rokom 1989. Ale vtedy sa volala po spoluzakladateľovi Komunistickej strany Československa Markovi Čulenovi, tiež rodákovi z Brodského (1887 – 1957), poslancovi Národného zhromaždenia ČSR a poverenikovi poľnohospodárstva SNR v rokoch 1951 – 1954. Ale po roku 1990 je už Čulenovou oficiálne po kňazovi, pedagógovi, autorovi učebníc, spoluzakladateľovi Matice slovenskej i ženského spolku Živena, riaditeľovi prvého slovenského katolíckeho gymnázia v Kláštore pod Znievom Martinovi Čulenovi.

Milan SOUKUP
Foto autor

ŠKOLSTVO ODBORNE

42/2014, 19. február 2014 | Príloha UN | Rozširované bezplatne, Ročník LXI

Dobrý deň,

takto takmer navlas rovnako ste mailom oslovovali redakciu a cez ňu sprostredkovane povedzme aj mňa odvtedy, čo Učiteľské noviny znovu začali vychádzať tlačou a zabalené dochádzať poštou bezplatne do vašich škôl. Zvykal som si na to, že demokratizácia spoločnosti oslobodzuje ľudí od povinnosti plytvať formálnymi prívlastkami. Zakaždým som sa pritom násobne potešil, keď príspevky zasielané na uverejnenie presahovali úžitkové žiadosti spropagovať úspechy žiakov školy alebo splniť si publikačnú povinnosť ako jednu z projektových požiadaviek za dotácie prideľované z európskych fondov.

Pri príprave každého čísla UN v časti Školstvo odborne som mal pre vás rezervovaný práve tento priestor určený na príhovor. Opakovane som nabádal, aby ste sa vyjadrovali k témam aktuálne sa dotýkajúcim aj vašich kolegýň, kolegov, písali o tom, na čo by ste od nich radi dostali odozvu či nové podnety. Môj záverečný príhovor už nijako štatisticky neovplyvní frekvenciu osobnostných vyjadrení očakávaných od vás. Učiteľské noviny budú, verím, vychádzať ďalej a osobne sa poteším, ak znížený rozsah ich strán zvýši vašu vnútornú potrebu využívať úspornejší priestor na intenzívnejšiu komunikáciu s redakciou a cez obsah novín s „pedagogickou obcou“.

O novinách sa hovorievalo ako o jednej zo „svetových veľmocí“. Určite tomu verí už málokto zo súčasníkov – a bol by som naivný, ak by som si namýšľal, že UN sú nebodaj výnimkou. Predsa by som im do budúcnosti dožičil, aby ich čo najviac čitateľov, ktorým sú výsostne určené, prijalo za svoje. A nielen v tom zmysle, že ich budú mať uložené podľa jednotlivých čísel v riaditeľni či zborovni, položené na pracovnom stole, alebo si ich odnesú domov, aby si v nich vo voľnej chvíli niečo prečítali. Pripúšťam, že čitateľský záujem vedúci k publikačným potrebám v UN sa nezvykol nadmieru pestovať. Ani nechcem na záver svojej novinárskej práce tvrdiť, že po mojom odchode sa iniciatíva očakávaných a vítaných autorov s vecnými a odbornými príspevkami významne zvýši. Napriek tomu sa mi predsa len žiada konštatovať, že UN boli a určite ostanú profesijným periodikom, ktorého obsah rovnocenne nenahradia pedagogické rubriky v denníkoch a časopisoch či občasné spravodajské šoty v televízii.

Myslím si to opakovane na pozadí toho, ako ich redaktori záujmom o momentálnu aktuálnu problematiku vedia šikovne rozvíriť hladinu občianskych nálad a postaviť do konfrontácie povedzme súčasného ministra školstva s niektorým z jeho predchodcov. Takýto žurnalistický interes máva zvyčajne krátke trvanie a nepamätám si, žeby „novinárska veľmoc“ nejako pozitívne ovplyvnila súčasné postavenie učiteľov v spoločnosti. Zakončím preto staromódne, čiže primerane svojmu veku. A dávnemu svetonázoru, že pozitívne zmeny v spoločnosti bývajú vždy kryté zodpovednou prácou. Či si to priznávame, alebo nie, platí to i v časoch, keď sa masovo propaguje presadzovanie povrchných a neraz až asociálnych požiadaviek ľudí, ktorí nemajú vzdelávanie vo svojom hodnotovom rebríčku na najvyšších priečkach.

Dušan MIKOLAJ

Medzi záujmové krúžky v SOŠ lesníckej v Banskej Štiavnici ladiace s obsahom výučby a praktickým úžitkom lesníckeho vzdelávania patrí botanický, sokoliarsky, včelársky, kynologický, jazdecký či strelecký krúžok. Koncom januára v bratislavskej Inchebe škola prezentovala trubačský krúžok. Jeho aktívnych členov sme poprosili, aby na záver tejto etapy poslali Učiteľským novinám krátke halali – na ich ďalšiu cestu k čitateľom. ***Foto Dušan MIKOLAJ***

Vytrvalé prezentácie bývajú kryté kvalitou

Viaceré stredné odborné školy (SOŠ) využívajú na svoju prezentáciu aj veľké podujatia trvajúce niekoľko dní a priťahujúce tisícky návštevníkov. Z verejných škôl v zriaďovateľskej pôsobnosti samosprávnych krajov sme si na Agrokomplexe v Nitre všimli piešťanskú Strednú odbornú školu záhradnícku. Zo súkromných do Incheby na medzinárodnú výstavu klenotov a šperkov pravidelne prichádzajú súťažiť žiaci z Hodruše-Hámrov. S jej riaditeľom uverejňujeme rozhovor v tomto čísle UN, v minulom čísle sme o význame súťažných prezentácií hovorili s riaditeľkou SOŠ v Považskej Bystrici. A s pedagógmi a žiakmi SOŠ lesníckej z Banskej Štiavnice sme sa stretli v Bratislave na jubilejnom 20. ročníku medzinárodného veľtrhu cestovného ruchu ITF Slovakiatour. Počas neho sa totiž konala špecializovaná výstava Poľovníctvo a oddych. Tá má už o jeden rok dlhšie trvanie, a čo si spomínam, prezentácia banskoštiavnickej školy bývala zakaždým jej živou súčasťou.

S riaditeľom SOŠ lesníckej v Banskej Štiavnici Ing. Rudolfom Valovičom som mal viacero príležitostí rozprávať sa o jeho dlhoročných pedagogických skúsenostiach a z nich vyplývajúcich názorov na praktické vzdelávanie budúcich lesníkov v nových spoločenských podmienkach. Naposledy to bolo počas podujatia JUVYR, kde sa diskutovalo o duálnom vzdelávaní predovšetkým z pohľadu účasti významných firiem, osobitne v automobilovom priemysle, označovanom už viacero rokov za „ťahúňa slovenskej ekonomiky“. Je to odraz súčasných hospodárskych trendov, pri nich však ostáva dosť v úzadí naše vlastné prírodné bohatstvo, vyvážene rozložené na celom území Slovenskej republiky.

Viac ráz sme písali o nízkom záujme mladých ľudí študovať poľnohospodárske odbory, a tak poteší, že zatiaľ o niečo vyššiu príťažlivosť majú lesnícke školy. Sú na tom lepšie aj pri podmienkach na odbornú prax. Kým viaceré poľnohospodárske školy súbežne so žiakmi prichádzali o svoje školské pozemky, riaditeľ banskoštiavnickej lesníckej školy označil podmienky za veľmi dobré. Z hľadiska historického, súčasnosti aj budúcnosti považuje za významné, že škola mala vždy svoje školské lesy. Dostali ich do prenájmu od štátnych lesov, nájom je dohodnutý na päťdesiat rokov za symbolickú korunu. Plocha lesa sa rozkladá na 1 200 hektároch a celé územie tvorí viac ako 2-tisíc hektárov. Žiaci v nich praxujú tak ako na lesníckych plochách štátnych lesov a pedagógovia sa môžu naplno sústrediť na komplexnú výchovu a vzdelávanie. A na výrobnú prax môžu žiaci chodiť priamo k verejným prevádzkovateľom lesov či k ich súkromným vlastníkom. Keďže si navzájom vychádzajú v ústrety, v takýchto vzťahoch a podmienkach je celkom prirodzené zachovať a pestovať duálne vzdelávanie.

Dušan MIKOLAJ

Úspešný Slovák zo Silicon Valley

Ponúknuť mladým ľuďom viac ako bežný vyučovací deň je nielen príjemným vybočením zo stereotypu, ale aj krokom k naplneniu internej školskej koncepcie neformálneho vzdelávania. Takýto prístup je zaujímavý faktami aj spôsobom ich podania a v našej Strednej odbornej škole (SOŠ) na Piešťanskej ulici v Novom Meste nad Váhom sa dlhodobo a premyslene uplatňuje najmä vďaka iniciatíve a podpore riaditeľa školy Ing. Jána Hargaša, PhD. V duchu životnej filozofie „človek svojím tvorcom“ organizujeme u nás prednášky, besedy a stretnutia so zaujímavými a s výnimočnými osobnosťami, ktoré sú svojimi ľudskými vlastnosťami a odbornými schopnosťami pre mládež pozitívnymi vzormi. Dokonca sa stáva, že presvedčivosťou svojej životnej cesty, svojimi pracovnými úspechmi, túžbou spoznávať a víťaziť natoľko ovplyvnia našich žiakov, že niektorí vykročia smerom, nad ktorým doposiaľ ani neuvažovali.

Ing. Roman Kišš, rodák z Piešťan, autor prvého osembitového osobného počítača PMD-85, legenda v oblasti československého vývoja mikropočítačov, desaťnásobný nositeľ ocenenia Microsoft Most Valuable Professional.

Byť v správnom čase na správnom mieste so správnymi ľuďmi je dôležité. Na to je potrebná aj štipka šťastia a ochota kompetentných pomôcť tomu. Práve preto sa v aule našej školy minulý mesiac uskutočnila prednáška spojená s besedou s Ing. Romanom

„Ľudia, ktorí sú zdravo odvážni, veria si a sú otvorení pozitívnej zmene, môžu dosiahnuť úspech a stať sa profesionálmi vo svojom odbore i živote.“

Kiššom. Tento rodák z Piešťan je naslovovzatý odborník a profesionál v softvérovom inžinierstve, autor prvého osembitového osobného počítača PMD-85 u nás, legenda v oblasti česko-slovenského vývoja

(pokračovanie na strane 19)

Bodovali v Bratislave, ochutnávali v Kittsee

Strana 18

Má remeslo ešte zlaté dno, alebo ho treba z dna vytiahnuť?

Hovoríme s riaditeľom Súkromnej SOŠ so sídlom v Hodruši-Hámroch RNDr. Petrom Michálikom

Strany 20 a 21

Potrebu vzdelávať duálne predznamenávali školy a zamestnávatelia

Strany 22 a 23

Ľudská krehkosť, ale aj obrovská sila

Strana 23

Čaro spoľahlivej dopravy

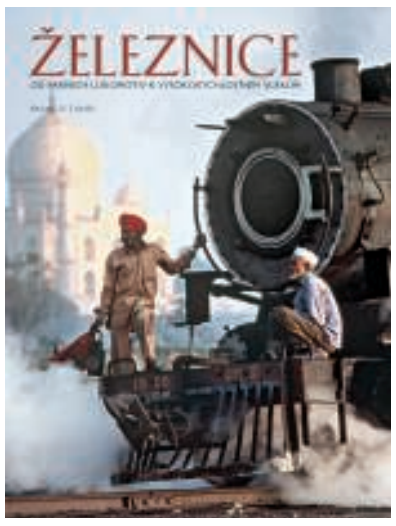

Strana 24

Vynikajúce a nezabudnuteľné projektové stretnutie v Nemecku

SŠ POLTÁR

Už od septembra sme sa my žiaci Spojenej školy v Poltári pripravovali na ďalšie projektové stretnutie medzinárodného projektu našej školy s názvom *Európa pod jedným slnkom* v nemeckom Ilmenau. Pod vedením našich učiteľov Natálie Ševčíkovej, Milice Jozafovej a Júliusa Karáska sme robili stanovené úlohy a pripravovali sa naozaj zodpovedne.

Vycestovali sme v noci z deviateho na desiateho decembra a po namáhavej ceste mikrobusom sme šťastní a plní očakávania dorazili na miesto určenia. Naši nemeckí hostitelia nás vrelo privítali a odviedli si nás domov, do rodín. Hostiteľské gymnázium nás prekvapilo svojou veľkosťou a tiež počtom zahraničných žiakov. Po počiatočnom váhaní, spôsobenom obavami z našej schopnosti komunikovať v angličtine, sme sa celkom dobre rozbehli a občas sme sa pristihli pri tom, že aj medzi sebou sa rozprávame po anglicky. Nemali sme žiadny jazykový problém, za čo vďačíme všetkým jazykárom, ktorí nás učia.

Program päťdňového projektového stretnutia bol pripravený naozaj dôsledne. Keďže Ilmenau je univerzitné mesto, nechýbala ani návšteva Technickej univerzity, kde sme navštívili výskumné centrum mikrotechnológií a nanotechnológií a vypočuli si veľmi pútavú prednášku prof. Hannappela o využívaní solárnej energie, spojenú so zaujímavými experimentmi. Nezabudnuteľným zážitkom bola pre nás návšteva planetária a tiež prehliadka Optického múzea v Jene. Veľmi nás zaujala aj práca v medzinárodných skupinách, keď sme mali skonštruovať cyklistu poháňaného slnečnou energiou. Ďalšou úlohou, ktorú sme celkom v pohode zvládli, bolo vymyslieť vlastnú krajinu s vlastnou vlajkou, menou a predstavou o využití obnoviteľných zdrojov energie. Zapotili sme sa, ale aj zabavili. Vrcholom projektového stretnutia bola *Energetická konferencia*, kde všetci zástupcovia zúčastnených škôl mali odprezentovať svoje zistenia v oblasti využívania solárnej energie vo svojej krajine, v meste a v škole. Mali sme trému, ale dobre sme sa pripravili, lebo ako jediní sme mali zdokumentovaný aj experiment, ktorý viacerých zaujal až tak, že si od nás pýtali podklady potrebné na jeho realizáciu.

Ale ak sa niečo začne, zákonite sa to musí aj skončiť a po piatich krásnych dňoch sme sa vrátili domov plní rôznych dojmov a zážitkov. Dúfame, že aspoň s niektorými novými priateľmi sa stretneme na pôde našej školy v apríli 2014.

Radka, Romanka, Timea, Tomáš a Roman, žiaci 3. AG SŠ v Poltári

Pred Technickou univerzitou v Ilmenau.

Súťaž Poézia v gastronómii – za dielo Krysař si tretiačka Lucia Vicianová odniesla striebornú medailu.

Bodovali v Bratislave, ochutnávali v Kittsee

SOŠ KRUPINA

Danubius Gastro je každoročným sviatkom profesionálov aj ochutnávačov dobrého jedla a nápojov. Na tomto medzinárodnom veľtrhu gastronómie a hotelierstva ponúkajú ochutnávky národných kulinárskych i nápojových špecialít domáci aj zahraniční účastníci. Firmy a výrobcovia vystavujú od profesionálneho prístrojového vybavenia cez nábytok, potraviny, nápoje až po obalové materiály, obchody a reklamu. Okrem potešenia zmyslov Danubius Gastro prináša i množstvo nových užitočných informácií. Neodmysliteľnou súčasťou sú sprievodné podujatia, ktoré porovnávajú zručnosti cukrárov, pekárov, kuchárov, barmanov, baristov a someliérov. Tento rok prebiehal už 8. ročník medzinárodnej sú-

Aktívny klub AMAVET

SŠ KREMNIČKA

V rámci vzbudenia záujmu mladých ľudí o vedu a techniku uskutočňuje Klub AMAVET 937 pri Spojenej škole (SŠ) v Banskej Bystrici-Kremničke pravidelne podľa svojho plánu rozličné odborné podujatia. Medzi posledné patril odborný seminár pre študentov SŠ pod názvom *Veda a technika – AMAVET a jeho poslanie*. Študenti mali možnosť pochopiť, že veda je mimoriadne zaujímavá oblasť tvorivej realizácie, ktorá umožňuje rozvíjať poznatky a hľadať možnosti ich uplatnenia v praxi. Oboznámili sa s oblasťami, na ktoré môžu zamerať svoju činnosť. Medzi prvé úlohy, ktorými môžu začať svoju bádateľskú činnosť, patrí príprava projektu so zameraním na šetrenie energie v škole a dokončenie projektu z oblasti ekológie, ktorý je zameraný na výskum čistoty životného prostredia v oblasti obcí Sliača a Podlavíc. Členovia klubu uskutočňujú od apríla 2012 sledovanie a meranie čistoty vodného toku Hrona a okolitej pôdy. Ďalšie možnosti uplatnenia svojho talentu majú v zapájaní sa do medzinárodnej súťaže Junior Internet, on-line seminára pre mladých vedátorov LaBáK, do zostrojovania robotov a ich programovania, využívania rozličných prenosných odborných laboratórií, ktoré pre členov zakúpil klub AMAVET. Pomôcky im umožnia lepšie pochopiť tajomstvá chémie, fyziky, prírody. Na záver seminára sa študenti zúčastnili Burzy nápadov, kde sa mali konkrétne vyjadriť, v akých odborných oblastiach majú záujem začať pracovať, aké myšlienky a nápady ponúkajú na riešenie.

Nadväzne na toto podujatie klub AMAVET 937 zorganizoval 12. decembra odbornú exkurziu do Technického múzea vo Viedni. Záujem prejavilo 60 členov klubu z viacerých bystrických stredných odborných škôl. Účastníci mali možnosť prezrieť si bohatú ponuku exponátov, početné interaktívne experimenty, ktoré im umožnili sledovať a uvedomovať si, aký vzrušujúci je náš technický vývoj. Vidieť sa dalo množstvo vecí a vyskúšať toľko vedeckých experimentov, že vyhradený čas nám nevystačil, aby sme prešli všetky štyri poschodia. Preto sme sa rozhodli, že návštevu múzea si v najbližšom čase zopakujeme. Vďaka jedinečným exponátom z rôznych období vývoja až po súčasnosť bolo možné sledovať a uvedomovať si, aký je svet vedy zaujímavý. Návšteva múzea nám priniesla neopakovateľný zážitok.

Uvedenými odbornými podujatiami vytvára klub AMAVET priestor na podchytenie záujmu detí a mládeže o vedu a techniku. Výsledky, ktoré dosahujeme najmä v Materskej škole na Karpatskej ul., v Základnej škole na Pieninskej ul. a v SŠ v Kremničke, potvrdzujú, že naše úsilie nie je márne. Ďakujeme všetkým dobrovoľným pracovníkom, pedagógom z uvedených škôl za ich mravčiu prácu.

Vladimír KOVÁČIK, vedúci klubu AMAVET 937
Foto Ing. Róbert SVIATKO

Návšteva viedenského Technického múzea dodala členom klubu novú chuť do objavovania vedy a techniky.

O rozdielnych štýloch výučby v Španielsku

SOŠ NOVÉ MESTO NAD VÁHOM

Priemyslováci zo Strednej odbornej školy na Bzinskej ulici v Novom Meste nad Váhom absolvovali v poradí už piate stretnutie partnerov projektu *EnTraiMo* v rámci programu Leonardo da Vinci. Štyria žiaci a štyria učitelia vycestovali do španielskeho mesta Bergara, ktoré leží v oblasti Baskicka a jeho pôvodní obyvatelia si uchovali pôvodný jazyk baskičtinu, ktorá sa radí medzi najťažšie jazyky sveta a úradným sa stala skôr než španielčina.

Stretnutie sa nieslo v duchu cieľa projektu: zvyšovania motivácie a úspešnosti žiakov v odbornom vzdelávaní identifikáciou ich učebných štýlov. Prevažnú časť pobytu mali žiaci samostatný program a v zmiešaných medzinárodných skupinách si overovali svoje jazykové zručnosti, spoznávali sa a učili navzájom, rešpektujúc učebné štýly jednotlivcov. Tímy učiteľov prezentovali výstupy z dotazníka VARK na zistenie učebných štýlov založených na zmyslových preferenciách, ktorý z novomestskej priemyslovky vypĺňalo 52 žiakov elektronicky. Výsledky boli graficky i slovne prezentované on-line v prostredí TwinSpace programu eTwinning. Zaují-

Žiaci si nemohli nechať ujsť blízkosť Atlantického oceána.

Laboratórium pre elektrotechnikov

SPŠ BANSKÁ BYSTRICA

V Strednej priemyselnej škole (SPŠ) J. Murgaša v Banskej Bystrici bol 29. január slávnostný deň. Za prítomnosti predstaviteľov Banskobystrického samosprávneho kraja, mesta, zástupcov spriatelených vysokých a stredných škôl a sponzorov sme uviedli do užívania ďalšiu špecializovanú odbornú učebňu – laboratórium inteligentnej elektroinštalácie, prvé svojho druhu na strednom Slovensku.

S podnetom vytvoriť túto odbornú učebňu prišla spoločnosť ABB, škola z mimorozpočtových prostriedkov investovala do stavebných úprav pôvodných priestorov. Projekt na vybavenie laboratória vypracoval učiteľ Ing. Martin Šušota. Spoločnosť ABB sponzorsky darovala škole najdôležitejšiu výbavu laboratória – demonštračné panely klasickej elektroinštalácie inteligentného systému Ego-n, softvérové vybavenie a panely so vzorkami dizajnov. Teoretické vzdelávanie sa takto podarilo prepojiť s praktickým, žiaci si môžu na modeloch vyskúšať a porovnať fungovanie klasickej a inteligentnej elektroinštalácie, v učebni nechýba ani

ťaže O najlepší bratislavský rožok, 15. ročník súťažnej výstavy Poézia v gastronómii a súťaže Danubius Gastro Cup 2014. Podobne ako v predchádzajúce roky, aj tento sa do súťaží, ktoré organizovali profesijné zväzy, zapojili aj žiaci z potravinárskych odborov Strednej odbornej školy v Krupine, ktorá v príprave cukrárov patrí medzi najlepšie na Slovensku. V súťaži O najlepší bratislavský rožok a najlepšie umelecké dielo na tému Fašiangy získali cenu Cechu pekárov a cukrárov východného Slovenska druháčky Veronika Kroščenová a Miroslava Tomášová. V súťaži Poézia v gastronómii v kategórii Cukrár junior získali strieborné medaily tretiaci Lucia Vicianová za umelecké dielo s názvom *Krysař* a Norbert Darida za čokoládové minidezerty. V Danubius Gastro Cup 2014 pri príprave dezertu priamo na výstavisku pred hodnotiacou porotou v kategórii Cukrár junior získala tretiačka Martina Kováčová zlatú medailu za dezert *Gaštanový sen*. V kategórii Cukrár senior absolvent našej školy Michal Konček získal striebornú medailu za čokoládový dezert.

Výstavy v Bratislave sa zúčastnili aj vybraní žiaci školy, ktorí v neďalekom rakúskom Kittsee absolvovali exkurziu vo výrobni čokolád. Rodinná firma Hauswirth je známa svojimi výrobkami po celej Európe aj v Amerike a Austrálii. Žiaci ochutnávali kvalitné a najmä chutné výrobky a získali o sladkých dobrotách nové poznatky.

Mgr. Anna BORBULIAKOVÁ,
riaditeľka školy
Foto archív školy

---

mavé bolo sledovať odlišnosti výstupov z dotazníka podľa typov partnerských škôl. Učitelia taktiež predstavili ostatným svoje skúsenosti z praktického overovania troch vyučovacích hodín s rešpektovaním učebných štýlov vo vyučovaní vo svojich domovských školách.

V rámci programu absolvovali aj prehliadku hosťujúcej školy, ktorá má podobné zameranie ako novomestská priemyslovka. Obdivovali najmä jej vybavenie učebnými pomôckami na praktickom vyučovaní. Okrem pracovných povinností sa zoznámili s históriou a pamätihodnosťami mesta. Ochutnali miestne špeciality, spoznávali mentalitu domácich a obdivovali krásy prírody. Stihli navštíviť aj budovu regionálneho rozhlasového vysielania a neďalekú jaskyňu.

V rámci zážitkového učenia navštívili vyhľadávané mesto San Sebastian, kde ich sprevádzali žiaci z odbornej školy zameranej na turizmus. Pred odletom domov si ešte prezreli Bilbao, najväčšie a najživšie mesto v Baskicku s dedičstvom starých budov, bohatou kultúrou a množstvom veľkolepých novodobých stavieb (ako je napríklad Guggenheimovo múzeum).

Anna HOMOLOVÁ,
zástupkyňa riaditeľa
Foto archív školy

---

názorná ukážka elektrického prívodu či možnosť programovania elektroenergetických systémov.

Počas slávnostného otvorenia generálny riaditeľ spoločnosti ABB Marcel van der Hoek uviedol, že sú otvorení spolupráci so školami, ktoré pripravujú mladých ľudí na prácu s novými technológiami. Po zabehnutej spolupráci s niektorými vysokými školami na Slovensku firma plánuje sústrediť pozornosť na stredné školy. Rozhodla sa, že na strednom Slovensku budú spolupracovať s našou SPŠ, pretože o nej vedia, že je kvalitná a vychováva úspešných absolventov. V čase rýchleho nástupu nových technológií je nevyhnutné pripravovať žiakov stredných škôl tak, aby boli schopní prispôsobiť sa v praxi aplikácii nových poznatkov.

Mgr. Ľubica ĎURIŠOVÁ,
riaditeľka školy
Foto archív školy

Sitárstvo

REMESLÁ

Sitárstvo bolo zriedkavým remeslom, ktorého začiatky v Uhorsku siahajú do 17. storočia. Sitári vyrábali sitá a riečice, ktoré slúžili na preosievanie zrna, krupice, múky, čierneho korenia a iných plodín. Dná sít sa plietli z drôtu alebo zo srsti, prípadne aj z dreva a potom sa zapustili do drevených alebo kovových okrajov, tzv. okrývok.

Prvý sitársky cech vznikol roku 1642 v Bratislave, dovtedy boli všetci uhorskí sitári členmi cechu sitárov, hrebenárov a kefárov vo Viedni. Bratislavský cech sitárov bol dlho aj jediným cechom tohto remesla u nás, lebo až o tri štvrťstoročia neskôr ho nasledoval cech v Oslanoch, ktorý mal pri založení päť majstrov a riadil sa štatútom bratislavských sitárov.

V úvode štatútu bratislavského sitárskeho cechu, ktorý 26. februára 1642 vydal magistrát a ktorý má dovedna 11 článkov v nemčine, sa menovite spomínajú štyria *„ctihodní majstri“*. V štatúte sa ďalej určovalo, že uchádzač o prijatie za majstra musí cechmajstrovi predložiť rodný a výučný list, ďalej sa musí – ak by bol slobodný – čo najskôr oženiť. V rámci majstrovského kusa musel kandidát vypracovať štyri rôzne sitá a po ich odobrení namiesto obvyklej hostiny zaplatiť do cechovej pokladnice 10 uhorských toliarov.

Členovia cechu mali výročné zhromaždenie na druhý vianočný deň (25. decembra), keď zároveň uhrádzali predpísané poplatky do cechovej pokladnice, a to majstri 25 uhorských denárov a tovariši polovicu tejto sumy. Na jarmokoch a týždenných trhoch si všetci vyžrebovali miesta, ktoré mali zaujať, a vo vopred určenú hodinu naraz vykladali svoj tovar. Majster mal predávať svoj tovar sám, a ak nemohol, mala ho zastúpiť manželka, tovariš alebo učeň, v nijakom prípade nie najatý predavač. Majstri nesmeli svoj tovar predávať podomovo ani si najímať podomových predavačov, a to pod pokutou jeden toliar.

Štatút bratislavskému sitárskemu cechu potvrdil a 27. mája 1649 znova vydal aj kráľ a cisár Ferdinand III. Okrem toho kráľovské štatúty tomuto cechu udelili aj roku 1702, 1710, 1715 a napokon ešte roku 1754, čo v porovnaní s inými cechmi bolo veľmi neobvyklé.

Dva druhy sitárov

Popri uvedenom cechu sitárov, ktorých riečice boli z jemného drôtu, pôsobili v Bratislave aj sitári vyrábajúci sitá so srsťou. Keď sa osamostatnili a utvorili si vlastný cech, bratislavský richtár, mešťanosta a mestská rada im 8. augusta 1719 vydali nový štatút. V ňom sa spomínalo, že mládenca, ktorého prijali za učňa, skúšal majster celý štvrťrok, aby zistil, či sa hodí na remeslo. Čas učenia bol stanovený na štyri roky. Majstrovský kus pozostával z dvoch presne predpísaných výrobkov. Keď ich majstri schválili, kandidát zaplatil vstupný poplatok 15 zlatých a namiesto hostiny dal 8 zlatých do cechovej pokladnice. Výročná cechová schôdza bola

Cechové pečatidlo sitárov z 18. storočia.

v nedeľu po sviatku Božieho Tela, volil sa na nej cechmajster, a to na dva roky. Žiaden majster nesmel pod pokutou 1 zlatý lákať k sebe tovarišov iného majstra.

V ustanoveniach pre tovarišov a učňov (*Gesöllen und Junger Articul*) sa predpisovalo, že ak do mesta privandruje tovariš, ktorý bol s niektorým majstrom písomne dohodnutý na práci uňho, nemusel byť zadelený do majstrovej dielne podľa predpísaného poradovníka. V rámci pohostenia pre ostatných tovarišov mal utratiť 50 denárov, postupne sa predstavil starším tovarišom a do 14 dní aj ostatným majstrom, tovarišom a učňom.

Sitár na rytine Josta Ammana z roku 1568.

Ak by sa tovarišovi u majstra nepáčilo a mal pádne dôvody opustiť ho, mohol sa hlásiť o miesto od najstaršieho po najmladšieho majstra. V prípade, že miesto nezískal, mal právo na pintu (zhruba 1,68 litra) vína a za 1 denár chleba od každého tovariša. Ak do mesta prišiel tovariš, ktorý tu nechcel zostať pracovať, ale vandroval ďalej, mal právo na jedno prenocovanie a príspevok vo výške 25 denárov, mladší tovariš dostával polovicu tejto sumy. Mladší tovariš musel sňatím klobúka pozdraviť majstra, majstrovu ženu i starších tovarišov. Nesmel nosiť dýku. Žiadalo sa od neho, aby sa správal čestne a zodpovedne, ako sa to napokon vyžadovalo od každého člena cechu.

V druhej polovici 18. storočia bolo v Bratislave 7 – 8 sitárov, okolo roku 1820 ich evidovali iba troch. Roku 1828 bolo v Bratislave i v Oslanoch po šesť sitárskych majstrov a inde na Slovensku dovedna len 20; z toho v Komárne, Jelšave a Divíne po troch, v Rimavskej Sobote dvaja, vo Veľkých Leváročh, v Šamoríne, Nových Zámkoch, Banskej Bystrici, Banskej Štiavnici, Brezne, Krupine, Rožňave a Košiciach po jednom.

Doc. PhDr. Vladimír SEGEŠ, PhD.

Úspešný Slovák...

(dokončenie zo strany 17)

mikropočítačov, desaťnásobný nositeľ ocenenia Microsoft Most Valuable Professional. Charizmatický a energiou sršiaci muž prijal pozvanie riaditeľa školy aj preto, lebo ich cesty sa už pred rokmi stretli. Zoznámili sa v čase, keď v bývalom Československu vznikali prvé výpočtové strediská a v školách dostali zelenú tí, čo iniciatívne budovali prvé špecializované učebne na výučbu automatizácie a informatiky. Bol medzi nimi aj Ing. Hargaš. Ako sám hovorí: „Toto stretnutie mi zmenilo pohľad na vlastnú budúcnosť a ďalšie profesijné smerovanie.“

Na besedu s Ing. Romanom Kiššom sa tešili aj pozvaní hostia z ďalších dvoch novomestských stredných odborných škôl, zo Spojenej školy sv. Jozefa v našom meste, trenčianskeho Gymnázia Ľudovíta Štúra i zo SOŠ v Starej Turej. Našim mladým odkázal: „Aby ste boli úspešní, nestačí iba pracovať. Musíte sa snažiť ukázať viac. Musíte zužitkovať svoj potenciál, všetko, čo máte oproti iným navyše – byť vždy o krok vpredu pred ostatnými je v profesii nutnosťou.“ Jeho osobným zadosťučinením je fakt, že zo všetkých jeho projektov nebol neúspešný ani jeden. „Pre prácu vo vývoji nových technológií platí to isté čo v športe – dôležitá je zanietenosť, ako i cieľ,“ konštatoval náš hosť.

Ing. Roman Kišš pochádza z podnikateľskej, minulým režimom politicky prenasledovanej rodiny, čo mu, samozrejme, život neuľahčovalo. Napriek prekážkam a ťažkostiam sa mu podarilo na prelome šesťdesiatych a sedemdesiatych rokov vyštudovať vtedajšiu Elektrotechnickú fakultu SVŠT v Bratislave a po krátkej skúsenosti s učiteľovaním v Banskej Štiavnici, počas ktorej pracoval aj na automatizačných riešeniach pre jadrové elektrárne, sa zoznámil s riaditeľom Tesly Piešťany. Ten mu ponúkol príležitosť podieľať sa na vývoji počítačov pre potreby štátnych a verejných inštitúcií v sektore školstva a zdravotníctva.

Legendárny PMD-85 v rukách Ing. Jána Hargaša, PhD., riaditeľa SOŠ v Novom Meste nad Váhom, počas besedy s Ing. Romanom Kiššom, rodákom z Piešťan, jeho tvorcom.

Ako s humorom jemu vlastným rád hovorí: „Nielen Bill Gates mal svoju garáž, mal som ju aj ja.“ Bola to práve Tesla Piešťany, kde vznikli dnes už legendárne PMI-80, PMD-85, trošku neskôr PC-88, IQ-151 a Didaktik Alfa. Piešťanský mikropočítač displejový (PMD) 85 bol prvý počítač s výstupom na klasický televízor. Tieto počítače sa v osemdesiatych rokoch minulého storočia masívne rozšírili do škôl, školských zariadení a domovov mládeže po celom Československu. Dnešní programátori a počítačoví odborníci určite na ne s vďačnosťou a nostalgiou spomínajú. Boli to prvé počítače, ktoré môžeme nazvať osobnými, aj keď od dnešných PC majú ďaleko.

Roku 1989 Roman Kišš emigroval do Kanady. Pochopil, že po revolúcii to s výrobou počítačov v Československu nebude dobré. Ich dovoz zo zahraničia bol totiž podstatne lacnejší ako domáca výroba. A tak v štyridsiatke začínal od nuly. „Tu nikoho veľmi nezaujímalo, čo som robil predtým,“ vysvetlil, „podstatné však je nenechať sa zlomiť a pracovať na sebe za každých okolností.“ Musel získať západnú prax, pretože len tá bola v jeho situácii relevantná. Bez nároku na finančnú odmenu začal pracovať pre Torontskú univerzitu, začo mohol zadarmo navštevovať prednášky. Takto si vo svojom vzdelaní vyplnil medzery, dobehol, čo sa za socializmu nemohol naučiť. V tom čase mu zásadným spôsobom pomohla staršia sestra, ktorá emigrovala do Kanady už roku 1972.

Postupne sa preorientoval z hardvéru na softvér. Bol úspešný a mohol si ísť plniť pracovné sny do USA, do Silicon Valley – mekky svetového počítačového a technologického priemyslu. Posledných pätnásť rokov pracuje na technológiách Microsoftu. Zaoberá sa tvorbou aplikácií pre organizácie, píše články o programovaní a publikuje. Najnovšie uvažuje aj nad tým, že pomaly s vývojom skončí. Chce učiť a naďalej sa zdokonaľovať vo svojej profesii. Jeho dcéra je scenáristka, píše o jeho živote. Film by bol určite dôstojným záznamom výnimočnej kariéry výnimočného človeka, ktorý sa narodil na Slovensku a profesionálne obstál v tej najväčšej konkurencii „za veľkou mlákou“.

Pre nás bola hodina strávená s Ing. Romanom Kiššom neoceniteľnou skúsenosťou. Je príkladom toho, že keď človek veľmi chce, dokáže aj zdanlivo nemožné. Určite sa musel všeličoho vzdať, aby sa presadil a stal profesionálom vo vede, bez ktorej si prítomnosť, ale ešte väčšmi budúcnosť nevieme predstaviť.

PaedDr. Zdenka ANDRÉZIOVÁ
Foto archív školy

Má remeslo ešte zlaté dno, alebo ho treba z dna vytiahnuť?

ROZHOVOR

Hovoríme s RNDr. Petrom Michálikom, riaditeľom Súkromnej strednej umeleckej školy so sídlom v Hodruši-Hámroch.

Od založenia prvej učňovskej školy v Hodruši-Hámroch uplynulo „očarujúcich“ 111 rokov. Pôsobila pri vtedajšej fabrike Sandrik, ktorá sa v doline pod Štiavnickými vrchmi pred rokom 1989 odborne starala aj o vtedajšie učilište. Aká je situácia vo vašej škole dnes, keď sa začína zdôrazňovať, že ak chceme skvalitniť odbornú prípravu žiakov, mali by sme sa vrátiť k osvedčeným formám duálneho vzdelávania?

Už vtedajší majitelia fabriky si uvedomovali, že najjednoduchším aj najefektívnejším prostriedkom na zabezpečenie kvalifikovaných pracovníkov je, ak si ich vyškolia vo vlastnom zariadení. To bol aj prioritný dôvod vzniku prvej učňovskej školy. Jej absolventi sa stávali zamestnancami Sandriku. Dnes je situácia iná. Továreň Sandrik už prakticky neexistuje a jej zašlú slávu pripomínajú len polorozpadnuté dielenské budovy, ktoré o pár rokov spadnú samy, alebo ich v lepšom prípade zbúra nejaký bohatý developer, ktorý využije prírodné danosti Hodrušskej doliny a postaví v nej hotelový komplex alebo akvapark, ktorý by sa s trochou fantázie mohol volať napr. Sandrik. Ďalšou pripomienkou zašlej sandrickej slávy v doline je aj naša Súkromná stredná umelecká škola, ktorá je priamou pokračovateľkou prvej učňovskej školy. V súčasnosti však nepripravujeme absolventov pre žiadnu konkrétnu fabriku ani závod, i keď by to pri možnostiach našej školy nebol žiadny problém. V blízkosti sa aj nachádza niekoľko závodov a v meste Žarnovici priemyselný park, kde pôsobia najmä strojárske firmy. Tieto mali a stále majú záujem o absolventov strojárskych odborov so zameraním najmä na obrábanie kovov. Keďže v minulosti sme boli aj strojárske učilište, viaceré strojárske odbory má naša škola stále v ponuke. No záujem študentov o ne je minimálny.

To bol hlavný dôvod formovania profilu vašej Súkromnej strednej umeleckej školy so sídlom v Hodruši-Hámroch?

Áno, študijné a učebné odbory našej školy formujeme v súčasnosti predovšetkým umeleckoremeselným smerom. Napokon, umeleckou školou sme sa stali aj pre dlhodobý nezáujem študentov pracovať v strojárskych profesiách. Dnes naša škola produkuje kvalitných odborníkov pre celú spoločnosť s možnosťou uplatnenia sa v rôznych oblastiach umenia, remesiel a hospodárstva. V druhom rade zachovávame úžasné historické umelecké remeslá, ktoré sú typické pre Slovensko a pre túto banícku a priemyselnú lokalitu. Udržujeme umeleckoremeselné dedičstvo, ktoré nám tu zanechali naši predkovia od čias Keltov a Slovanov. V tomto sa objavuje pridaná hodnota najmä umeleckých remesiel, akými sú kováč či zlatník. Do budúcnosti však napriek terajšiemu portfóliu nevidíme problém učiť aj strojárske, poprípade iné technické a remeselné odbory.

Záujem žiakov však klesá aj o umelecké remeslá, ktoré si žiadajú manuálnu prácu a neodmysliteľnú zručnosť. Aká perspektíva čaká teda vašu školu?

Riaditeľ školy RNDr. Peter Michálik.

Nemôžeme dané odbory hodnotiť len podľa ich súčasnej potrebnosti, resp. nezáujmu o ne. Vyspelé spoločnosti si ich udržiavajú ako národné a kultúrne dedičstvo a vzbudzujú v mladých ľuďoch záujem o ich štúdium. A nerozlišujú pritom medzi štátnou či súkromnou školou. Kritériom by mala byť kvalita vzdelávania a výchovno-vzdelávacieho procesu. Vždy sú tu rozdiely, len neviem, či ich kompetentní hľadajú vždy na správnych miestach. Školy by sa mali posudzovať podľa kvality, podľa toho, koľko ich absolventov sa zamestná, čo vedia spoločnosti ponúknuť, a nie podľa toho, či je škola štátna, súkromná, cirkevná.

Kritériá posudzovania kvality sa dajú merať.

Samozrejme, vo výučbe a v odbornej príprave možno vždy čo vylepšovať. Roku 2013 sme prešli kompletnou kontrolou. Vykonala ju Štátna školská inšpekcia a jej záver hovorí o pomerne dobrej kvalite vzdelávania, najmä v odborných predmetoch. Podľa mimovládnej neziskovej organizácie INEKO sme roku 2012 v rámci Slovenska spomedzi 210 hodnotených škôl obsadili 67. miesto, vlani 49. miesto a v rámci Banskobystrického kraja sme boli hodnotení ako ôsma najlepšia stredná odborná škola. Naše existenčné podmienky sa však zhoršujú.

Pri súkromných školách sa opakovane zdôrazňuje, že chýbajúce prostriedky by si mali dofinancovať zo zdrojov získavaných od rodičov žiakov. Aký príjem tvoria u vás?

Popri normatívnom prideľovaní financií na žiaka z verejných prostriedkov vyberáme školné vo výške 55 eur ročne. V porovnaní s inými, aj viacerými štátnymi školami, je takpovediac symbolické. Lenže ak by sme ho zvýšili podstatnejšie, dve tretiny žiakov by školu opustili. Mnohí sú šikovní a zruční, no pochádzajú často z chudobnejších rodín, ktoré si vyššie financovanie nemôžu dovoliť. Na druhej strane ani ja, aj keď som riaditeľom súkromnej školy, neviem, prečo by žiaci mali platiť za to, čo im z ústavy prináleží zadarmo. Samozrejme, za predpokladu, že štát bude naďalej financovať aj súkromné a cirkevné školy a zariadenia rovnakým spôsobom ako doteraz.

Vráťme sa späť k remeslám, tie sú pri hľadaní východísk najpodstatnejšie. V čom vidíte opodstatnenie umeleckoremeselných odborov?

Ako som spomenul, sú odkazom našich predkov a zlučuje sa v nich história, tradícia, kumšt a v neposlednom rade aj umenie. Výučba v škole je zameraná dvoma hlavnými smermi: umeleckým a umeleckoremeselným. Prvý smer kladie vyššie nároky na umeleckú tvorivosť i teoretické vedomosti žiakov a konkrétne je zameraný na výtvarné odbory 8261 M propagačná grafika, 8260 M propagačné výtvarníctvo, 8221 M 09 dizajn – fotografický dizajn a v neposlednom rade aj odbor 8293 Q grafika vizuálnych komunikácií. Umelecké smerovanie je v našej škole nové a je reakciou na záujem rodičov a žiakov o štúdium odborov, ktoré súvisia s rozmachom multikultúry, reklamy a masovokomunikačných prostriedkov. Propagačná grafika, propagačné výtvarníctvo či dizajn takýmito odbormi jednoznačné sú. Preto aj počet žiakov v týchto odboroch je vyšší ako v umeleckoremeselných. No dúfame, že do budúcnosti to bude skôr opačne a remeslá budú hlavnou doménou našej školy, ako tomu bolo v minulosti. No dnes, pokiaľ chceme ako škola existovať, nemôžeme sa striktne venovať len umeleckým remeslám.

Výsledkami prípravy žiakov sa vaša škola významne prezentuje aj na celoslovenskej úrovni či dokonca v zahraničí. Ukazuje sa však, že ani takéto dokázateľné skutočnosti nezvyšujú záujem o ich štúdium. Kde je aktuálna príčina?

Martin Komár: Eben Leaf – 1. miesto, Študentský šperk roka 2013.

Na toto nie je jednoznačná odpoveď. Umeleckoremeselná výroba mala vždy svoje slabšie a silnejšie obdobia, v súčasnosti je však v značne zložitom postavení. Hoci sú na trhu práce žiadaní remeselníci vyučení v mnohých činnostiach, zaznamenávame značný nezáujem o remeslá práve zo strany rodičov a žiakov. Pritom kladieme dôraz na remeselnú zručnosť a staviame na tradičných kovospracujúcich remeslách, ktoré majú v Hodrušskej doline už viac ako storočnú tradíciu a v pôvodných či sčasti obmenených podobách sa zachovali dodnes. K hlavným remeslám, ktorých osobitosť môžu absolventi základnej školy u nás dôkladne spoznať, patrí rytectvo, pasiarstvo, kováčstvo a zlatníctvo. Umeleckoremeselný smer je zastúpený odbormi 8233 M výtvarné spracovanie kovov a drahých kameňov – 01 zlatníctvo a strieborníctvo, 02 umelecké zámočníctvo a kováčstvo a 03 plošné a plastické rytie kovov. Ďalšími umeleckoremeselnými odbormi sú umeleckoremeselné spracúvanie kovov – rytecké práce, umeleckoremeselné spracúvanie kovov – pasiarske práce a v neposlednom rade učebný odbor zlatník a klenotník.

Lenže už ani precízna práca so zlatom nenasvedčuje, že sa remeslo dvíha z dna.

Práve na príklade tohto odboru chcem hovoriť o dnešnej situácii v umeleckých remeslách. Učebný odbor zlatník a klenotník je jedinečný a naša škola ho vyučuje – teda má v tomto odbore otvorenú v školskom roku 2013/2014 aspoň jednu triedu – ako jedna z mála škôl v rámci Slovenska a jediná v Banskobystrickom kraji. Odbor neotvárame každoročne, spravidla každé dva alebo tri roky. Záleží na záujme žiakov aj na potrebách trhu práce. Na štúdium tohto učebného odboru sa hlásia žiaci z rozličných častí Slovenska, z Banskobystrického kraja ich máme tento rok približne polovicu (podobný je celoškolský pomer poslucháčov). Absolvovanie odboru a získanie výučného listu je rozhodujúce pre tých, ktorí si chcú otvoriť remeselné živnosti zamerané na zlatnícke a šperkárske práce.

Lukáš Lovás: Flight of the Butterfly – 3. miesto, Študentský šperk roka 2013.

Ako sa rodí rytina.

Na viacerých prezentáciách či súťažných podujatiach vidieť sympatickú súčinnosť s príslušným cechom, čo je potvrdením praktického napĺňania potrieb duálneho vzdelávania.

Škola je dlhoročným členom Cechu zlatníkov a klenotníkov Slovenska. Spolupracujeme s ním pri súťaži Študentský šperk roka na výstave Hodiny a klenoty v bratislavskej Inchebe, kde naposledy naši žiaci obsadili prvé (Martin Komár) a tretie miesto (Lukáš Lovás). Každoročne sa však súťažného podujatia zúčastňuje menej žiakov, z celého Slovenska prichádzajú len z dvoch-troch škôl, čo jasne dokazuje, ako sa z bývalých učňovských škôl tento odbor vytráca. A keď je už najvyšší čas, aby sme túto situáciu začali nejako riešiť, kompetentní nám neschváli jeho otvorenie v pláne výkonov na príslušný školský rok. Zhodou okolností je to práve ten rok, v ktorom tento odbor cyklicky otvárame.

Presnejšie: máte v dlhodobejšom pláne otvoriť ho. Čo sa dá ešte robiť?

Je to stále v štádiu riešenia a aj kompetentní priznali, že sa tomu treba venovať a sú otvorení ústretovému riešeniu vzniknutej situácie. Dúfam, že riešenie nájdeme spoločne a včas, aby sme v momentálnom čase náborov dokázali osloviť potrebné množstvo žiakov základných škôl, ktorí by mali záujem a hodili sa na prípravu v tomto odbore.

Pri zlatníctve s ohľadom na materiál, s ktorým remeselník pracuje, treba mať na zreteli narastajúci záujem ľudí o mimoškolské vzdelávanie. Môže im ho kvalifikovane poskytnúť napríklad Cech zlatníkov a klenotníkov Slovenska?

Otázka štúdia remesiel na strednej škole nie je len záležitosťou mladých od 14 do 20 rokov. Zlatníckemu remeslu sa chce venovať stále viac dospelých ľudí, ktorí si chcú v ňom založiť remeselnú živnosť. To je však podmienené potrebnou kvalifikáciou, ktorú dosiahnu len po úspešnom absolvovaní denného štúdia v učebnom odbore zlatník a klenotník a získaní výučného listu. Preto pripravujeme neformálne vzdelávanie v oblasti zlatníctva a šperkárstva pre dospelých, ktoré by bolo akceptované aj Národnou sústavou kvalifikácií, resp. Národnou sústavou povolaní. Toto vzdelávanie by bolo porovnateľné s učňovským vzdelávaním a jeho absolventi by získali plnú kvalifikáciu na otvorenie si remeselnej živnosti a na vykonávanie zlatníckeho remesla. Dúfame, že to stihneme už od školského roku 2014/2015.

Čo by tomu mohlo zabrániť?

Celý proces neformálneho vzdelávania a uznávania kvalifikácií dosiahnutých neformálnym vzdelávaním je ešte stále v reforme. Ani neformálne vzdelávanie nie je zatiaľ súčasťou Národného kvalifikačného rámca SR, ako je to v iných európskych krajinách. Dúfame však, že všetci zainteresovaní dotiahnu rozbehnutú prácu do úspešného konca. Toto by bolo možno aj jedno z riešení, ako zachovať umelecké remeslá a učebné odbory na pôde stredných škôl. Aby sa školy stali nielen vzdelávacou inštitúciou pre dospievajúcich, ale aby vyučovanie v nich prebiehalo aj poobede, keď by sa v nich učili dospelí, ktorí majú záujem vzdelávať sa a zvyšovať si svoju kvalifikáciu, ako je to bežné v mnohých krajinách európskeho spoločenstva.

Indické svadobné šperky – maturitná práca Anešky Gúberovej.

Spomenuli ste, že zručnosť, ktorú prioritne získavajú vaši absolventi, sa dá využiť aj v iných remeselných činnostiach a hospodárskych odvetviach. V ktorých konkrétne?

Kováč sa počas svojho štúdia v našej škole naučí aj sústružiť, frézovať a kovotlačiť, a to by mohol využiť v strojárstve alebo automobilovom priemysle. Zlatník sa naučí spájkovať či pracovať s drobnými predmetmi, čo je uplatniteľné napr. v elektrotechnike. Rytcom ponúkame kurzy na CNC gravírovacom stroji, kde je potrebné zvládnuť aj grafické programy. A podobných príkladov je oveľa viac. Aj Národná sústava kvalifikácií umožňuje vykonávať prostredníctvom získania určitej kvalifikácie viacero povolaní, resp. prostredníctvom rôznych kvalifikácií jedno povolanie. Preto by bolo možno vhodnejšie namiesto štatistík nezamestnanosti v rôznorodých učebných a študijných odboroch pozorovať skôr počty zamestnaných absolventov škôl.

Zo štatistík síce možno vyvodzovať isté opatrenia, ale konkrétne riešenia neprinášajú. Kde by boli potrebné akútne zmeny?

V konečnom dôsledku musíme vyriešiť legislatívny súlad tejto problematiky, ktorý by bol zakotvený aj v novele školského zákona. Aj potom však bude mať konečné slovo záujem alebo nezáujem ľudí o remeslá, o rôzne spôsoby formálneho a neformálneho vzdelávania a učenia sa.

Ako teda umelecké remeslá zachovať a pomôcť ich vytiahnuť z dna, na ktorom sa ocitli, bez vidiny ligotu pravého zlata?

Môžem odpovedať len slovami, ktoré mali v našej histórii dlhodobú vážnosť: Naučme sa vážiť si dedičstvo našich predkov a snažme sa ho všetkými silami a spôsobmi udržať živé. Ak ide o formálne vzdelávanie, nemalo by byť najpodstatnejšie to, či ho žiaci získavajú prostredníctvom štátnej, súkromnej, alebo cirkevnej školy. Rozhodujúca nech je kvalita. To, že sú dnes umelecké remeslá v útlme, najmä čo sa týka záujmu študentov, neznamená, že v budúcnosti sa to nezmení. No na zmenu nestačí len čakať, na zmene musíme pracovať všetci a pozerať sa pritom jedným smerom, predovšetkým však dopredu.

Akými odbormi to chcete potvrdiť v nasledujúcom školskom roku?

Popri spomínaných štvorročných študijných umeleckých odboroch s maturitou (propagačné výtvarníctvo, propagačná grafika a fotografický dizajn) a troch štvorročných študijných umeleckoremeselných odboroch s maturitou (výtvarné spracúvanie kovov a drahých kameňov – zlatníctvo a strieborníctvo, umelecké zámočníctvo a kováčstvo a plošné a plastické rytie kovov) aj trojročným pomaturitným štúdiom grafika vizuálnych komunikácií. A veľa si sľubujeme od trojročného učebného odboru s výučným listom zlatník a klenotník, pravda, za predpokladu, že sa nám podarí dohodnúť s Banskobystrickým samosprávnym krajom a získať dodatočné povolenie na otvorenie triedy.

Dušan MIKOLAJ
Foto archív školy

ODBORY

8545 H zlatník a klenotník

Žiak tohto trojročného učebného odboru denného štúdia sa v praktickej príprave učí týmto činnostiam: zhotovovanie a opravovanie šperkov a klenotov z drahých kovov, kombinovanie drahých kovov s rôznymi materiálmi, príprava a vsádzanie kameňov, vyhotovovanie šperkov a klenotov podľa predlôh, vzorov a vlastných návrhov. Vie sa zorientovať v zadaných pracovných úlohách pomocou výrobnej dokumentácie, prípadne vie samostatne stanoviť konkrétny pracovný postup a pripraviť materiál podľa zadanej úlohy, vie stanoviť a kontrolovať hmotnosť drahých kovov a zlatníckych výrobkov, ovláda spôsoby spracovávania drahých kovov strihaním, rezaním, pilovaním, ohýbaním, stáčaním a vytĺkaním plechov do vypuklých tvarov; vie používať strojové zariadenia používané v zlatníckej výrobe, lisovať výlisky, valcovať, ťahať, žíhať, taviť a odlievať drahé kovy.

Odbor zlatník a klenotník je vhodný aj pre mladistvých so zmenenou pracovnou schopnosťou (poruchy sluchu, epilepsia, postihnutie dolných končatín, postihnutie chrbtice ľahšieho charakteru). Absolvent po úspešnej záverečnej skúške získa výučný list a s ním oprávnenie zamestnať sa v zlatníckych prevádzkach alebo samostatne podnikať vo výrobe a v oprave zlatníckych výrobkov. Je schopný určiť technologický postup a organizáciu práce pri individuálnej zákazkovej výrobe, zhotoviť jednoduchý zlatnícky výrobok aj zložité a umelecky náročné výrobky, zhotoviť šperk alebo klenot podľa vzoru alebo návrhu, vsádzať šperkové kamene, vyhotoviť povrchovú úpravu výrobkov, ovláda bežné opravy zlatníckeho tovaru a zložité opravy šperkov a klenotov. Absolvent má možnosť zvýšiť si kvalifikáciu a dosiahnuť úplné stredoškolské vzdelanie v študijnom odbore 8233 M výtvarné spracúvanie kovov a drahých kameňov.

8233 M výtvarné spracúvanie kovov a drahých kameňov

Štvorročný študijný odbor 8233 M končiaci sa maturitnými skúškami má samostatné zamerania: zlatníctvo a strieborníctvo (M 01), umelecké kováčstvo a zámočníctvo (M 02) a plošné a plastické rytie kovov (M 03). Prijatie do všetkých odborov je podmienené úspešným vykonaním talentovej prijímacej skúšky, ktorá zhodnotí špeciálne zručnosti a talent uchádzačov o štúdium. Na talentovej skúške sa preverujú základy kresby, maľby a modelovania, farebná citlivosť, priestorové, farebné, plastické cítenie a videnie a invenčnosť žiakov. Odbornými predmetmi štúdia sú: ekonomika, dejiny výtvarnej kultúry, história šperku, výtvarná príprava, figurálna kresba, technické kreslenie, základy digitálnej fotografie, technológia zlatníctva, navrhovanie, dizajn šperku, 3D modelovanie šperkov.

V odbornom zameraní zlatníctvo a strieborníctvo škola prakticky pripravuje stredných výtvarných pracovníkov pre oblasť navrhovania a tvorby šperkov zo vzácnych kovov a z netradičných materiálov a v oblasti dizajnu šperku. Absolvent tohto zamerania je kreatívny výtvarník schopný realizácie výtvarných návrhov, vie zhotoviť zlatnícky výrobok, šperk alebo klenot, vsádzať šperkové kamene, vykonať povrchovú úpravu výrobku. Vie kombinovať vhodné techniky, ovláda spôsoby spracovania drahých kovov strihaním, rezaním, pilovaním, vie valcovať, ťahať, žíhať a odlievať drahé kovy.

Absolventi zameraní na umelecké kováčstvo a zámočníctvo sú pripravení podľa návrhu ručne vyrábať originálne výrobky alebo kópie z farebných kovov a ich zliatin, vykonávať ich opravy. Výrobky sú vhodné pre spoločenské priestory a domácnosti, patria medzi ne dekoratívne predmety, športové ceny a trofeje, kovová bižutéria a šperky, kovové ozdoby a módne doplnky v textilnej a kožiarskej výrobe, kovové časti moderného a historického nábytku.

Absolventi odboru so zameraním na plošné a plastické rytie kovov sú po získaní praxe schopní zhotovovať podľa výtvarného – aj vlastného – návrhu náročné rytiny pre oceľotlač a zlatotlač, vyrobiť razidlá na razenie medailí a odznakov, ryť dekor na lovecké zbrane, miniatúrne puncové značky, propagačné známky, reštaurovať intarzie a poškodené rytiny.

Absolventi všetkých zameraní študijného odboru výtvarné spracúvanie kovov a drahých kameňov poznajú organizáciu pracoviska, obsluhu a údržbu pracovných nástrojov, prípravu materiálu a pracovných pomôcok. Zároveň majú základné predpoklady na samostatné podnikanie, organizovanie prevádzky a malej dielne, samostatné vyhotovovanie grafických návrhov výrobku, určenie spôsobu výroby a stanovenie ceny. Môžu pokračovať v štúdiu na vysokých školách predovšetkým výtvarného zamerania, na pedagogických a iných fakultách.

Potrebu vzdelávať duálne predznamenávali školy a zamestnávatelia

SOŠS KYSUCKÉ NOVÉ MESTO

Názov Závod presného strojárstva si v Kysuckom Novom Meste aj v širšom okolí natrvalo zapamätala generácia, ktorá dospievala na začiatku 50. rokov minulého storočia. Súbežne s výrobnými podnikmi sa zakladali odborné vzdelávacie inštitúcie. V dolnokysuckom meste zriadili v októbri 1950 na výchovu kvalifikovaných odborníkov stredisko pracujúceho dorastu. V prvom ročníku sa začínalo pripravovať 60 učňov v univerzálnych profesiách nástrojár, sústružník a brusič. Po troch rokoch už ako odborné učilište prešlo do systému štátnych pracovných záloh, roku 1958 učilište zaradili pod správu materského podniku. Škola mala svoje dielne vybavené potrebným strojovým parkom, učebne na teoretické vyučovanie.

Za viac ako polstoročie sa na Slovensku vyformovalo už niekoľko generácií vyučených a prakticky zručných strojárov. Zakorenila sa táto tradícia dostatočne hlboko, aby aj súčasní žiaci základných

Riaditeľ SOŠ strojníckej Kysucké Nové Mesto Mgr. Ing. Ondrej Holiančík.

škôl vnímali strojárstvo ako perspektívnu možnosť vo svojej budúcej pracovnej kariére? Alebo privatizácia štátnych podnikov vedúca neraz k ich zánikom zasiahla celé geografické oblasti tak šokujúco, že strojárstvo už natrvalo stratilo predchádzajúcu dôveru aj v rodinách, ktorým zabezpečovalo existenčné istoty? Do krízy, ešte na začiatku 90. rokov, bolo v Kysuckom Novom Meste vo vtedajšej ZVL-ke zamestnaných 6-tisíc ľudí. Čoskoro ich v nej, v závodoch KINEX, Omnia a KLF-Energetika, ostalo pracovať ani nie jeden a pol tisíc. Ostatní odborníci stratili zamestnanie, a to zostalo ako varovný moment pretrvávajúci do súčasnosti.

Pri podstate valivých ložísk

To, ako sa s tým vyrovnávali vtedajšie odborné učilištia, sme v UN spomínali opakovane. Mnohé výrobné haly, v ktorých učni vykonávali odbornú prax, ostali prázdne, rozpadávajú sa, mladšia generácia zvyčajne už nepozná ich významný hospodársky prínos ani výrobné zameranie. Tvrdým dopadom na výučbu, zmenám zriaďovateľov, názvov a iným sprievodným znakom sa nevyhla ani súčasná Stredná odborná škola (SOŠ) strojnícka v Kysuckom Novom Meste, ktorá dlhodobo sídli na Športovej ulici. Po skončení jedného vyučovacieho dňa som sa stretol s jej riaditeľom Mgr. Ing. Ondrejom Holiančíkom a jeho zástupkyňou pre praktické vyučovanie Mgr. Zdenkou Ballayovou. Spolu s ďalšími kolegami vedú školu, ktorá za vyše šesťdesiat rokov svojej existencie vychovala viac ako 10-tisíc kvalifikovaných robotníkov a odborníkov pre viaceré oblasti hospodárstva. Dnes sa nachádzajú, prirodzene, v podstatne inej situácii ako ich predchodcovia pred rokom 1989. Rozprávali sme sa však predovšetkým o súčasnosti.

„Keďže sme strojnícka škola, nosná línia výučby ostáva trvalo zameraná na prípravu žiakov v strojárstve," hovorí jej riaditeľ Ondrej Holiančík. Prirodzene, udržať si toto zameranie nebolo a ani nie je jednoduché. Terajší názov má škola päť rokov (od júla 2009) a pripravuje žiakov v ôsmich študijných, piatich učebných odboroch a v dvoch nadstavbových formách štúdia. Pri tvrdých privatizáciách mali dolné Kysuce, v porovnaní s viacerými inými oblasťami, predsa sčasti šťastie. Na pôvodný výrobný program valivých ložísk významne nadviazala nemecká firma INA podnikajúca v niekoľkých mestách Slovenska. A tak sme otvorili frekventovanú tému duálneho vzdelávania práve pri spolupráci školy s týmto strojárskym subjektom. „S firmou INA sme mali spoluprácu ešte predtým, ako sa začalo vo veľkom rozprávať o systéme duálneho vzdelávania. INA je prvá fabrika v meste a okolí, ktorá pozitívne reagovala na naše oslovenie a prejavila záujem spolupracovať s našou školou. Rozbiehalo sa to spontánne. Na začiatku nám pomohli finančnými darmi pri nákupe nových didaktických pomôcok. Dostali sme od nich na praktickú výučbu v dielňach na meranie zostavu mechanických meradiel s číselníkovými odchylkomermi a etalónmi. Každoročne nám cez občianske združenie prispievajú na školské projekty. Prejavom vzájomnej dôvery sú spoločné pracovné stretnutia pracovníkov firmy a školy," povedal Ondrej Holiančík. Cenné je aj to, keď zástupca firmy príde do školy na stretnutie s rodičmi a povie im aj nad rámec toho, čo sa môžu dozvedieť od jej vedenia a triednych učiteľov, o konkrétnych možnostiach žiakov zamestnať sa po skončení štúdia priamo v tejto firme.

Medzi školou a firmami

Ondrej Holiančík reprezentuje nastupujúcu generáciu vo vedení stredných odborných škôl. O tom, čo považuje za najvýznamnejší posun v spolupráci školy s firmou INA od jeho príchodu na pozíciu riaditeľa, hovorí:

„Keď umožnili našim žiakom uskutočniť odborný výcvik priamo v areáli firmy. Najskôr to bolo vo výrobných priestoroch, keď v nej otvorili školiace stredisko, mohli žiaci absolvovať praktickú prípravu priamo v ňom. Roku 2009 sme rozvinuli už intenzívnejšiu spoluprácu: popri odbornom výcviku v školiacom stredisku budú naši žiaci praxovať v odbore mechanik-nastavovač. A že by v ňom absolvovali aj praktickú časť maturitnej skúšky. Po prvýkrát ju tam robili už roku 2010."

Vzájomná spolupráca medzi školou a firmou má obojstranný efekt. Keďže hala na vykonávanie všetkých činností školiaceho strediska už nepostačuje, plánujú jej rekonštrukčnú úpravu a rozšírenie priestorov, aby v nej mohli osadiť viacej CNC strojov. A aby sa úroveň odbornej prípravy dostala na vyšší stupeň priamo v školských priestoroch, chcú strojmi a technológiou doplniť vybavenie jednej z odborných učební. Zástupkyňa riaditeľa Zdenka Ballayová dodáva, že táto ústretovosť nadväzuje na predchádzajúcu pomoc: „Minulý rok sme dostali od Kia Motors tri výučbové motory s inštalovaným softvérom, využívame ich na teoretickom aj praktickom vyučovaní. Seriózne firmy, s ktorými spolupracujeme, ochotne poskytnú menšie dary, ktoré pre nás majú vysokú praktickú hodnotu. Na začiatku školského roka firma Scheidt & Bachmann zaoberajúca sa zabezpečovacou technikou, pre ktorú sú najžiadanejší absolventi odboru mechatronik alebo mechanik-elektronik, nám podarovala desať spájkovačiek a štyri pracovné stoly. Aj v ich firme robia naši žiaci praktickú časť maturitných skúšok."

Nie je tajomstvom, že školy si kontakty s osvedčenými firmami sčasti držia ako svoje tajomstvo. Ondrej Holiančík o tom hovorí celkom otvorene: „Škola ich oslovuje s podnetmi, o ktorých je presvedčená, že majú opodstatnenie a stabilizované východiská. No aj tak jej riaditeľ ide neraz s vlastnou kožou na trh. Musí mať veľkú trpezlivosť. Trvá istý čas, kým si získate dôveru firmy. Je to prirodzené, firma je už na trhu, a ak dáva do niečoho ďalšie investície, jednoznačne kalkuluje s ich návratnosťou. Takže si nás najskôr ‚oťukávali'. Napríklad jedna firma si iba brala našich žiakov na prax. Spolupráca sa prehlbovala postupne, keď vedenie zistilo, že nemáme od nej iba očakávania, ale intenzívne sa zaujímame o to, ako je tam o žiakov postarané. A že vieme byť aj reciproční partneri. Trvá to dodnes. Ak sa už môžete odvolať na konkrétne výsledky vašej školy, potom sa vám jednoduchšie rokuje o spolupráci s ďalšími partnermi. Náš model kontaktov a spolupráce s firmou INA sme začali uplatňovať aj s firmou Kia pri Žiline. V ich vzdelávacom centre v Gbeľanoch vykonávajú praktickú časť záverečnej skúšky žiaci trojročného učebného odboru mechanik-špecialista automobilovej výroby. Prax vykonávajú priamo v závode. Dochádzajú tam linkovými autobusmi spolu so zamestnancami fabriky a požívajú tie výhody čo oni."

Automobilová firma navyše ponúka škole automobil vyrábaný v aktuálnom roku. Nové typy vozidiel dávajú aj preto, aby majster mohol demonštrovať žiakom technológie, s ktorými sa následne stretávajú priamo vo firme. Staršie vozidlá používajú už iba žiaci v nižších ročníkoch ako učebné pomôcky.

Zástupkyňa riaditeľa kysuckej SOŠ strojníckej dodáva, že vo firme Kia žiaci školy už druhý rok robili aj záverečné praktické skúšky. „So všetkými firmami, v ktorých žiaci praxujú, máme už zaužívanú a overenú formu spolupráce, odborného vedenia a pedagogického dohľadu. Pripravujú sa vo firme pod vedením jej inštruktorov, ktorí sú podľa zákona o vzdelávaní zamestnancami firmy, majú najmenej päť rokov praxe a minimálne také vzdelanie, aké dosiahne žiak po skončení školy. Inštruktor je v pozícii tútora. Samotná firma dôkladne zvažuje, koho vyberie, ako ho bude odmeňovať vo svojej réžii, hodnotiť kvalitu jeho starostlivosti o zverených žiakov. Jej vedenie si totiž racionálne uvedomuje, že si zároveň vychováva svojich možných budúcich zamestnancov, a tak ich zaraďujú na také praktické pozície, na ktoré potrebujú nové vzdelané sily."

Prvoradé je získať si dôveru

Spolupráca má prínos aj pre pedagógov. Tým, že žiaci majú vo firme pravidelnú odbornú prax, sprevádzajú ich na nej majstri odbornej výchovy. Takto sú už dlhšie v trvalom kontakte s vedúcimi školiaceho strediska aj s majstrami, pri ktorých žiaci praxujú už priamo vo výrobe. V lete 2009 INA umožnila majstrom odbornej výchovy dvojtýždňovú stáž vo svojich výrobných priestoroch. Kvalitatívne to bola významná pomoc. Počas školského roka pri sprevádzaní svojich žiakov totiž majú možnosť pozrieť si výrobu iba letmo, v intenzívnejšom kontakte sa oboznámili s parametrami nových technológií, so spôsobmi ich nastavenia. Teraz o tom prednášajú žiakom v škole a sprostredkovávajú im nové informácie na teoretickom vyučovaní alebo pri praktickej príprave takpovediac z prvej ruky. Pripravili pre nich aj spoločné video, kde sú zobrazené technologické postupy v jednotlivých fázach, segmentoch, zloženie ložísk a ich umiestnenie na konštrukčnú nápravu.

Čierne remeslo vo svetlom oblečení

Dnes sa o aktuálne pracovné podmienky v strojárstve zaujíma už málokto, a tak si mnohí udržiavajú dávny predsudok, že táto práca je iba čierne remeslo. Jednoducho, špinavá robota. „My sa preto snažíme

predstaviť reálny obraz súčasného strojárstva," hovorí Ondrej Holienčík. „Pred dvoma rokmi sme pre výchovných poradcov z Kysúc a zo Žiliny dohodli s firmou Kia exkurziu. Previedli sme ich cez haly so sofistikovanou výrobou, kde sa vyrábajú komponenty aj kompletizujú výrobky, a mnohí boli príjemne prekvapení. Podlaha je čistá ako v jedálni a robotníci stoja vo svetlom oblečení pri strojoch, z ktorých už nestrieka emulzia na všetky strany, ale ich konštrukcia je v uzavretom priestore. Toto je isté lámanie generačných predsudkov a žiada si čas, kým si mladí ľudia utvoria k strojárstvu vlastný vzťah. My sa všemožne usilujeme, aby sme im dali čo najkomplexnejšie informácie a vhodné podnety."

Ako sú pri sprostredkovávaní takýchto skutočností nápomocní výchovní poradcovia? Sú schopní o tom dostatočne príťažlivo a fundovane informovať rodičov a ich deti alebo si zľahčujú svoje povinnosti propagáciou študijných odborov, ktoré zo širšieho spoločenského hľadiska vlastne propagáciu ani nepotrebujú?

Zdenka Ballayová odpovedá s úprimnou otvorenosťou a zároveň vecne: „Máme záujem získať každé potrebné euro, a tak sa zapájame napríklad do výziev na granty, ktoré každoročne vypisuje ministerstvo školstva a finančne podporujú aj firmy. Tak nám Kia aj INA poskytli finančnú podporu práve na propagáciu študia odborov, o ktoré je malý záujem žiakov základných škôl, ale ich absolventov firmy nutne potrebujú. Nebudem si prihrievať svoju polievočku pred nadriadeným, ale náš riaditeľ má mimoriadnu schopnosť vidieť trochu ďalej. Vedie nás a robí to fajn, aby sme to, čo poznáme, ponúkali ďalej, nech sa o tom dozvie čo najviac ľudí. Pred dvoma rokmi zavolal poradcov na exkurziu do Kie, tento rok sme zobrali výchovných poradcov do firmy INA, aby sme cez nich a cez ich osobné zážitky a poznania posúvali reálny obraz o odbornom vzdelávaní k žiakom základných škôl a ich rodičom."

Nech ani poľnohospodárstvo nie je „od macochy"

Pri rozprávaní o podpore propagácie nedostatkových odborov sme sa akosi zákonite dostali k poľnohospodárskym. V Kysuckom Novom Meste totiž popri študijnom odbore 4238 M agrolesníctvo vyučujú aj dvojročný učebný odbor 4572 F poľnohospodárska výroba. Na pozadí toho, o čom sme hovorili doteraz, to síce môže pôsobiť nepatrične, lenže ak sa rozhliadneme po tejto časti severozápadného Slovenska, ani v nej nenájdeme školy, ktoré boli ochotné existenčne udržať aspoň niečo z rozvetvenej siete inštitúcií pripravujúcich žiakov na prácu v poľnohospodárstve. Zástupkyňa riaditeľa školy konštatuje: „Tak ako v priemyselných odvetviach, aj v iných odvetviach sú súkromné firmy ukážkové, ale aj také, ktoré odrádzajú od záujmu o prácu v nich. Keďže vyučujeme aj niektoré poľnohospodárske odbory, zavolali sme výchovných poradcov na súkromnú farmu v Ochodnici, kde naši žiaci vykonávajú odbornú prax. Tam sa pýtali, či sú skutočne na družstve, lebo mnohí si uchovávajú vo svojich predstavách to, čo hanlivo nazývame hnojarina. Videli pekné, čisté prostredie, maštale vyvetrané, zvieratá na paši. Dojičky chodia v bielych plášťoch a šofér sadne do traktora, v ktorom elektronické zariadenie pripomína malý počítač. Takže trochu akoby romantický pohľad. Ale reálna skutočnosť. I v poľnohospodárstve potrebujeme mladých ľudí, generácia skúsených roľníkov a chovateľov domácich zvierat končí, žiada sa jej oddych na dôchodku."

A myslím si, že celkom na záver sa hodí niečo ako jej osobné vyznanie: „Nie som Kysučanka, tak si dovolím povedať, že ľudia sú tu pracovití, a zároveň tvrdí. Preto, lebo odjakživa to v tomto kraji tak bolo. Kolorit krásny, krajina však nie zvlášť pohostinná, čo ľudia dosiahli, bolo prácou."

Dušan MIKOLAJ, foto archív školy

Hinchingbrooke School.

Ľudská krehkosť, ale aj obrovská sila

OA HLOHOVEC

Najmä vďaka iniciatíve riaditeľky Obchodnej akadémie (OA) v Hlohovci Mgr. Katarína Turzovej a našej kolegyne PaedDr. Ing. Tatiany Škodovej, PhD., majú žiaci možnosť zapájať sa do medzinárodných projektov. V predchádzajúcich aktivitách celoživotného vzdelávania Comenius a Leonardo da Vinci vytvárali multilaterálne školské partnerstvá, respektíve opakovane získavali pracovné skúsenosti v Španielsku, vo Švédsku či v Nemecku. Cieľom nového projektu Comenius *Understanding Equalities Through the Mass Media* je napomáhať šírenie povedomia o rovnosti a právach národnostných, náboženských, kultúrnych a iných menšín v Európe prostredníctvom masmédií. Koordinátorom multilaterálneho projektu, ktorého sa zúčastňujú okrem našej OA aj anglická škola Hinchingbrooke School, belgická Sint Jozef Klein Seminarie, poľská škola Centrum Kształcenia Nauka Piła, cyperská Solea Lyceum, je škola Spring Common School z mesta Huntingdon.

Spring Common School

Naša prvá medzinárodná mobilita smerovala práve do tejto školy na východe Anglicka. Jej pedagógovia sa snažia vytvárať optimálne výchovno-vzdelávacie podmienky pre deti so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami vo veku od 3 do 19 rokov (mnohí sú autisti). Aj z tohto dôvodu boli všetci účastníci mobility poverení vytvorením úvodných jeden a polminútových videovizitiek, aby sa predstavili deťom ešte pred príchodom do školy. Tretiaci Dominik Skoumal, Daniel Beňovič, Terezka Marenčáková a druhák Eduard Kamendy sa pustili do prvej úlohy s tvorivým zápalom a na pár dní sa premenili na kreatívnych, zodpovedných a navzájom kooperujúcich scenáristov, hercov, kameramanov a režisérov.

Pravdepodobne najsilnejšie na nás zapôsobili samotní učitelia a žiaci koordinujúcej školy. Na každom kroku bolo vidieť, že hodnoty, ktorými sa ich škola hrdí – dôvera, vzájomný rešpekt, vzájomná komunikácia, integrita, morálka, empatia a spolupráca – sú prítomné v každom rozhovore, v každom láskavom pohladení či už rukou, alebo aspoň pohľadom, v každej interakcii medzi učiteľmi a ich žiakmi i medzi učiteľmi navzájom. Ku každému dieťaťu pristupovali individuálne. Sami sme boli niekoľkokrát svedkami situácií, ktoré si vyžadovali zmenu alebo úpravu naplánovaného výchovno-vzdelávacieho programu a v ktorých boli učitelia a ich asistenti ochotní a okamžite schopní zabezpečiť plnohodnotnú náhradu.

Princípy praktickej realizácie

Deti s rôznymi druhmi zdravotného postihnutia sú zaradené do maximálne 10-členných tried podľa veku, a majú tak príležitosť byť si i navzájom oporou. Navyše, všetky deti sa stretávajú každý deň ráno na spoločnom zhromaždení a aktívnou účasťou na programe majú pravidelnú možnosť rozvíjať svoje komunikačné, sociálne zručnosti a interpersonálne vzťahy. Boli sme svedkami úspešnej praktickej realizácie niekoľkých základných princípov:

- nevyhnutnou podmienkou efektívneho učebného procesu je dobré správanie,
- dobré správanie je podporované priateľským školským prostredím,
- priateľské školské prostredie je možné vytvoriť iba podporou sebaúcty, sebadisciplíny a pozitívnych vzťahov,
- dospelí majú veľkú zodpovednosť byť modelmi dobrého správania, pretože ich príklad má významný vplyv na správanie detí,
- ako dospelí sa musíme snažiť vytvárať vzťahy založené na láskavosti, čestnosti a pochopení potrieb ostatných.

Tieto, vo svojej teoretickej podstate jednoduché princípy zabezpečujú pedagógovia pod vedením riaditeľky školy Kim Taylorovej, oddanej svojej práci s precíznym dôrazom na fungovanie mnohých faktorov. Deti tak sú odmeňované za dobré správanie rôznymi formami: kreditmi, certifikátmi, nálepkami, formálnymi či neformálnymi pochvalami (napríklad na hodine umenia si pochválená žiačka mohla za odmenu vybrať drobný darček). Usporiadanie, flexibilita a pohyblivosť nábytku v triedach (napríklad v cvičnej kuchyni bolo možné všetky poličky a zariadenie prispôsobiť výške a možnostiam jednotlivých detí), prístupnosť a rozmanitosť učebných pomôcok, obsahová stránka nástenieк, úprava tried (mnohé z tried mali prístup k samostatným priestorom v exteriéri, aby deti mohli v rámci hodín striedať prostredie), chodieb a všetkých vnútorných i vonkajších priestorov sú organizované tak, aby viedli k podpore samostatnosti, iniciatívy detí a aby už preventívne odrádzali deti od potenciálnych prejavov neželaného správania. Nezanedbateľným faktorom je i pravidlo, že kritika dieťaťa zo strany učiteľa má byť realizovaná mimo triedy, aby sa predchádzalo strate jeho sebaúcty. Samozrejme, potreba sankcií nie je spochybňovaná, ale opäť sú stanovené pevné pravidlá. Medziiným napríklad to, že vždy treba trestať iba nevhodné správanie, a nie dieťa, alebo že skupinové tresty sú neprípustné, pretože vyvolávajú odpor a nenávisť, a podobne. Ani najmenšie detaily nie sú podcenené.

Materiálne zabezpečenie školy, rovnako ako personálne zabezpečenie, je na vysokej úrovni. V škole je zavedený systém dverí a prechodov medzi jednotlivými pavilónmi na čipové karty. Súčasťou školy je telocvičňa, plaváreň s dvoma bazénmi, malý lesík, basketbalové ihrisko, učebne vhodné na fyzioterapiu, muzikoterapiu, počítačové učebne, atď. Základným predpokladom dobrých výsledkov tejto vynikajúcej a niekoľkými oceneniami odmenenej školy je aj úzka spolupráca s rodičmi, externými odborníkmi, permanentné vzdelávanie učiteľov, ale napríklad i spolupráca detí pri výbere nových pracovníkov školy. Ako nám povedala pani riaditeľka, pred prijatím nového učiteľa musí uchádzač okrem pohovoru absolvovať aj vyučovanie a spätná väzba od detí je jedným z aspektov, ktoré sa berú do úvahy.

Záverečná fotografia všetkých partnerov v Cambridgi.

Hinchingbrooke School

Obchodná akadémia v Hlohovci je strednou školou s iným primárnym zameraním, ale súčasťou našej stratégie je vytvárať vhodné podmienky aj na inklúziu detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. I keď môžeme byť hrdí, že sme počas 20-ročnej histórie školy už pomohli mnohým deťom so znevýhodnením, skúsenosti získané v Spring Common School nás budú nepochybne inšpirovať do ďalšieho skvalitnenia našej práce.

A nezabudnuteľné zážitky sme si priniesli i z návštevy Hinchingbrooke School. Prestížna škola s vynikajúcimi akademickými výsledkami sídli tiež v Huntingdone. Počas konferencie nazvanej *Equalities* (*Rovnosti*) sa zástupcovia všetkých partnerských škôl zapojili do dvoch workshopov. Prvý, o prekonávaní predsudkov voči menšinám, viedli členky neziskovej organizácie CREDS. Britské občianky, predstaviteľky moslimskej a černošskej komunity v Británii, nám sprostredkovali informácie o histórii prekonávania národnostných predsudkov, o politickej korektnosti a role médií v boji proti všetkým formám rasizmu.

Bolo skvelé sledovať, na akej vysokej úrovni môže debata prebiehať, keď sa do nej zapoja stredoškoláci z Anglicka, Cypru, zo Slovenska či z Belgicka a každý z nich ju obohatí svojím pohľadom a špecifickými osobnými skúsenosťami. Priviedlo nás to k tomu, aby sme sa zamysleli nad cieľmi vzdelávania na Slovensku a podporili stúpencov reformy nášho školstva, zástancov názoru, že memorovanie a zameriavanie sa iba na kvantitu vedomostí treba transformovať na budovanie lásky k poznaniu, formovanie zrelých osobností a rozvíjanie kľúčových kompetencií našich študentov. Zároveň nám dodávalo pocit zadosťučinenia, že stratégia našej školy, vymedzená naším školským vzdelávacím programom, je správna.

Podnety na uvažovanie o hodnotách

Hlavnú budovu školy Hinchingbrooke House postavili už v jedenástom storočí, bývalá šľachtická rezidencia bola domovom rodiny Cromwellovcov a neskôr sídlom grófa zo Sandwichu, ktorý je známy aj ako „vynálezca" sendviča. Nachádza sa v prekrásnom prostredí, a aj to malo svoj podiel na vytvorení úžasnej atmosféry počas workshopu venovaného vzdelávaniu detí s rôznymi druhmi postihnutia. Viedla ho riaditeľka Spring Common School a všetky pracovné skupiny diskutujúce nezávisle od seba sa zhodli na základných predpokladoch rozširovania povedomia o špecifikách vzdelávania postihnutých detí. Nádherne to vyjadril 15-ročný cyperský chlapec Charalambous. Pri jeho slovách: „Najdôležitejšia zo všetkého je láska, ani najmodernejšie materiálne zabezpečenie nemôže nahradiť potrebu láskavého a starostlivého ľudského prístupu učiteľov," sme všetci cítili príjemné zimomriavky.

Okrem týchto dojmov sme si odniesli aj spomienky na neopakovateľný deň strávený v Londýne, na napínavý basketbalový turnaj, večernú párty, zábavný medzinárodný kvíz, prednášku o integrácii prisťahovalcov do Británie, rozhovory so skvelými ľuďmi alebo záverečnú slnečnú prehliadku univerzitného mesta Cambridge. Jednoducho, intenzívny týždeň nás prinútil hlbšie uvažovať o skutočnej hodnote rozmanitosti zastúpenej mnohorakou národnostnou príslušnosťou, kultúrnym a náboženským presvedčením či o rôznych zdravotných indispozíciách. Pobyt bol tiež výnimočnou príležitosťou uvedomiť si krehkosť a zároveň obrovskú silu, ktorou disponujeme.

Mgr. Ivana FÁZIKOVÁ
Foto archív školy

Čaro spoľahlivej dopravy

ŽELEZNICE

Stredné odborné školy dopravné na Slovensku sa sústreďujú predovšetkým na prípravu žiakov pre automobilový priemysel. Niet jedinej celistvej vzdelávacej inštitúcie, v ktorej by bolo možné študovať železničiarske odbory. Zopár škôl s týmto prívlastkom sa na webových stránkach síce ešte uvádza, ale fakticky sú už nefunkčné alebo sa ich odbory ocitli v iných školách v menšinovom postavení, či stratili medzi momentálne preferovanejšími. I toto dokresľuje obraz toho, ako sa doprava u nás uberá dosť jednostranne po cestných spojniciach. Svedčia o tom aj školské vzdelávacie programy dopravných škôl v Bratislave, Prešove, Trenčíne či v Žiline. Pred časom sme v UN písali o Strednej odbornej škole dopravnej v Martine-Priekope, kde ešte vyučujú učebný odbor mechanik-opravár – koľajové vozidlá. To však iba potvrdzuje ono známe, keď výnimky potvrdzujú pravidlo.

Slovenská republika nie je jediným štátom v Európe, kde sú železnice v druhoradom zreteli hospodárskych rozvojových programov. Aj na starom kontinente, nehovoriac o iných svetadieloch, však železničnú dopravu vnímajú s jej neodškriepiteľnými prednosťami ako neodmysliteľnú súčasť

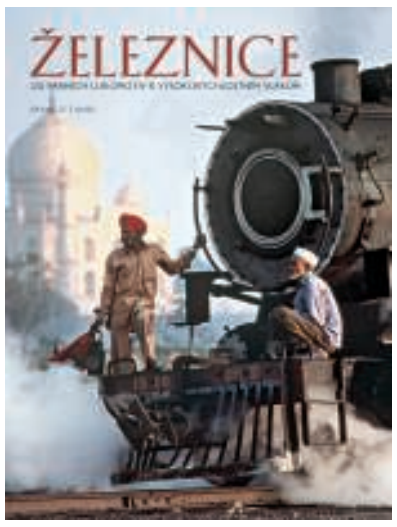

tradície technického rozvoja i využívania moderných technológií. Tento dopravný prostriedok môže na pozadí nízkych nákladov na cestnú dopravu do tretej štvrtiny minulého storočia, rýchlej leteckej dopravy či nesmierne nákladného fantazírovania o medziplanetárnych letoch vyvolávať sentimentálne spomienky. Od konca 70. rokov sa však vo Francúzsku, Švajčiarsku, v Nemecku, Taliansku či iných štátoch začala rozvíjať nová stratégia železničnej dopravy konkurujúca nekritickému upredpostňovaniu prepravy tovarov po preplnených a menej bezpečných cestách. Železnica si zaslúži vyššiu pozornosť aj zo strany odborného vzdelávania, pretože nabáda na využívanie alternatívnych zdrojov, upozorňuje na podstatne úspornejšie energetické náklady na prepravu, čo má pri zvyšujúcich sa cenách ropy ťaženej s narastajúcimi krízovými udalosťami mnoho predností.

O všeobecnom záujme o dopravu po koľajniciach tvoriacich spoľahlivú kontinentálnu sieť svedčí napríklad rozšírené vydanie veľkoformátovej obrazovej publikácie *Železnice* od talianskeho novinára a fotografa Franca Tanela sústreďujúceho sa dlhodobo na problematiku dopravy a infraštruktúry, na dopady turistiky na životné prostredie. Odborné a tvorivé zameranie autora v 330-stranovej publikácii prináša predovšetkým množstvo obrazového materiálu zachytávajúceho dvestoročné dejiny železničnej dopravy od čias, keď Richard Trevithick skonštruoval pre cornwallskú ťažobnú spoločnosť v Británii prvé prototypy parných strojov, ktoré po dvoch desaťročiach vyvinuli na lokomotívy, aby sa vydali na pútavú cestu po koľajniciach. Ak roku 1825 Stephensonova lokomotíva dosahovala hodinovú rýchlosť 22 kilometrov, o štvrťstoročie neskôr francúzske lokomotívy značky Crampton uháňali už 112-kilometrovou rýchlosťou. V súčasnosti pokusné rýchlostné rekordy, ktoré podnietili francúzski konštruktéri lokomotív, vozňov a budovatelia spoľahlivých dráh, tunelov a mostných prepojení združení v TGV, už podstatne presiahli magickú métu 500 km/h zaznamenanú v Japonsku. A dynamicky sa rozvíjajúce čínske hospodárstvo prináša reálne prísľuby priemernej rýchlosti okolo 350 km/h, rekordy tam posúvajú aj do zemepisných výšok, najvyššie položený železničný bod presahuje už 5-tisíc nadmorských metrov.

Publikácia *Železnice* má podtitul *Od parných lokomotív k vysokorýchlostným vlakom* a sumarizuje dejiny železničnej dopravy od jej udýchaných začiatkov po elegantné parné lokomotívy, ktorých nasledovníčky sú majstrovskými konštrukčnými a dizajnérskymi dielami. Ďalšie generácie už poháňali elektrické trakcie, vysokorýchlostné vlaky novej generácie bežne riadia elektronické systémy. A informácie v knihe sa dajú tvorivo využiť pri výučbe zemepisu alebo v odboroch venujúcich sa cestovnému ruchu. Tradičné expresné železničné dráhy využívajú súčasné podnikateľské spoločnosti na pohodlné a nevšedné poznávanie miest, krajov a krajín. Buď preslávenym európskym Orient expresom či inými priam „kráľovsky“ vybavenými vozňami s apartmánovým pohodlím, úzkokoľajkami v historicky atraktívnej lokalite, vo vysokohorskom prostredí, alebo na transkontinentálnych tratiach prechádzajúcich územiami rozkladajúcimi sa na tisíckach kilometrov.

Úctivý obdivovateľ úžasov sveta

FOTOGRAFIA

Známy slovenský fotograf Filip Kulisev už dvanásť rokov priťahuje záujem verejnosti doma i v zahraničí. Vo svojej veľkorozmernej knihe *Úžasná planéta* (má 624 strán a váži viac ako 5 kilogramov, je v nej viac ako 500 fotografií a mapy lokalizujúce polohu 111 najkrajších miest zo všetkých kontinentov a texty vyšli súčasne v štrnástich jazykových mutáciách) predstavil prírodné krásy ľadovcov, horských jazier, púští, oceánov, kaňonov. V nateraz najnovšej knihe *Zoom (Príbehy fotografií)* zverejňuje zážitky z ciest po národných parkoch na oboch amerických svetadieloch, v Afrike či na Novom Zélande. Vyše dvestostranová publikácia potvrdzuje, že fotografovanie je pre neho súbežne tvorivou prácou, neodolateľnou vášňou i osobným potešením. Cítiť to z každého tematického celku približujúceho výtvarné detaily a panoramatické celky. Fotografie sú s vysokou profesionalitou, s túžbou po čo najdokonalejšom zábere, nevšednom uhle pohľadu a s nezvyčajnou snahou vtiahnuť čitateľa do „sprítomnenia“

jeho vlastnej spoluúčasti v neraz ťažko prístupných miestach. „Na fotografovaní ma fascinuje aj to, ako sa vyvíja jeho technológia,“ konštatuje a spomína značky fotoaparátov, s ktorými počas dvoch desaťročí pracoval. Najprv na diapozitívne zvitkové filmy veľkých formátov a súbežne na digitálny fotoaparát. Jeho zábery potvrdzujú vysokú kvalitu technológií i citlivosť autorskej „obsluhy“. Pri každej ústrednej fotografii jednotlivých tém uvádza typ prístroja a objektívu, dátum a presný čas vyhotovenia záberu, konkrétne údaje o fotografii aj zobrazovanej panoráme. Samozrejme, je to iba zlomok z rozsiahleho celku, ktorý sa bude s ohľadom na doterajšie skúsenosti a narastajúcu zvedavosť 40-ročného autora zaiste rozširovať.

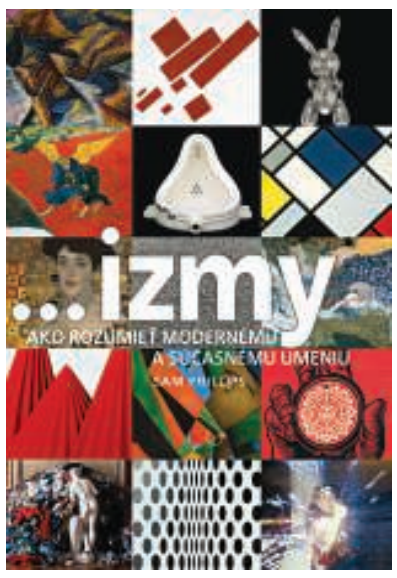

Prehľad o sietniciach izmov

VÝTVARNÍCTVO

Ak sa o knihách zvykne hovorievať, že by nemali chýbať vo verejných knižniciach, takou môže byť publikácia *...izmy* s podtitulom *Ako rozumieť modernému a súčasnému umeniu*. Desiatky stredných škôl, ktoré nemajú výsostne umelecké zameranie, totiž ponúkajú žiakom možnosť vzdelávať sa aj vo viacerých výtvarných odboroch. Navyše, získať aspoň základný prehľad o výtvarnom umení (podobne ako o literatúre či hudbe) by malo byť ambíciou každého stredoškoláka. Sam Phillips má bohaté publicistické skúsenosti, a tak jeho knihu pripomínajúcu formátom učebnicu možno vnímať ako sympatickú študentskú príručku. Obsahom a prehľadným usporiadaním informačných extraktov z veľkých monografií akoby mal na zreteli práve zvedavých mladých ľudí. Knihu rozdelil na celky *Zrod moderného umenia*, *Prvá polovica 20. storočia*, *Polovica 20. storočia*, *Koniec 20. storočia* a na súčasné *21. storočie*. Každú kapitolku sprevádzajú grafické symboly pomáhajúce čitateľovi v rýchlej orientácii a zároveň bezprostredné odkazy na myšlienkovo alebo esteticky príbuzné témy v iných častiach knihy. Autor pritom nepopisuje moderné umenie ako úzko zamerané výtvarné štýly, pri ktorých si vystačíme so základnými definíciami. Nemá preto význam na tomto mieste vymenúvať aspoň najznámejšie etapy tvorivých pohybov, hnutí, trendov alebo škôl. Izmy a ďalšie smery bez tejto koncovky by vyzneli iba ako prázdne poučky. Oveľa praktickejšie je knihu *Ako rozumieť modernému a súčasnému umeniu* prijať ako prvého sprievodcu moderným umením, ktorého sprievodné odkazy nachádzame aj povedzme v súčasnom dizajne a rôznorodých podobách úžitkových predmetov.

Začíname pri raňajkách

EKONÓMIA

Na tomto mieste som písal aj o knihách z populárnej edície *50 myšlienok, ktoré by ste mali poznať*. O matematike (autor Tony Crilly), filozofii (Ben Dupré), psychológii (Adrian Furnham), manažmente (Edward Russell-Walling), digitálnom veku (Tom Chatfield), fyzike (Joanne Baker). Všetky som čítal ako podnety na vnímanie súvislostí medzi vednými disciplínami alebo na odľahčené uvažovanie o akože nemenných zákonitostiach.

Na záver mám potešenie pripomenúť preklad najnovšej knihy z tejto edície – *Ekonómie* od Edmunda Conwaya. Najprv ma zaujala predposledná kapitola *Ekonómia šťastia*. Jej názov síce plne súvisí s témou, ale obsah akoby sa staval proti pragmatickej logike základného zmyslu tejto vedy. Významný britský publicista v nej píše o Bhutáne, malom himalájskom kráľovstve, kde namiesto zaužívaných ukazovateľov začali ekonomiku merať na základe „hrubého národného šťastia“. Je to nezlučiteľné so základnou logikou, ak za prvotné meradlo berieme materiálne bohatstvo jednotlivcov, skupín či národa. Obzory sa

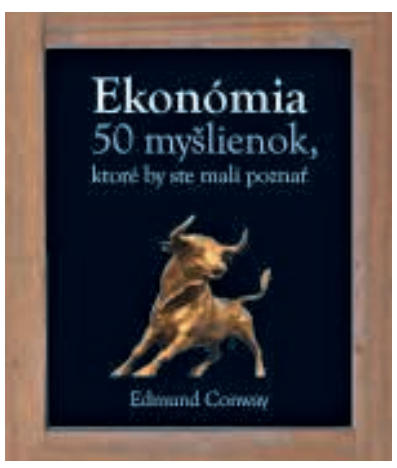

však začínajú roztvárať iným smerom, ak sa začneme pýtať, prečo s týmito všeobecne vyzdvihovanými hodnotami narastá vnútorná nespokojnosť mnohých ľudí. Od tvrdení škótskeho filozofa a hospodársky založeného Adama Smitha, teda približne už dva a polstoročia, sa v spoločenskom vedomí šírilo, pestovalo a hlbšie zakoreňovalo povedomie o „neviditeľnej ruke trhu“, čiže uplatňovanie zákona ponuky a dopytu priamo v našom každodennom živote.

Na pozadí iných vied sa ekonomická veda zvykne označovať ako ponurá. Popri štatistických údajoch a výpočtoch sa však zaoberá dôkladným štúdiom ľudských zvyklostí a povah. Nenahraditeľný podkladový materiál poskytujeme vedcom svojím každodenným správaním, povedzme tým, čo si krátko po prebudení naložíme pri raňajkách na tanier. Conway nás pritom nabáda na vážne uvažovanie o tom, „prečo ľudia ustavične robia rozhodnutia, ktoré očividne nie sú v ich záujme“.

KALENDÁRIUM

Ondrej Caban
(✻ 7. december 1813 Banská Bystrica-Selce – † 2. máj 1860 Komjatice) – národovec a mecén. Teológiu, právo a filozofiu študoval v Trnave. Krátko po vysviacke nastúpil ako kaplán na faru do Komjatíc, kde pôsobil až do svojej smrti. Ovládal osem jazykov. V spolku Tatrín bol členom výboru a komisií pre jazykovedný výskum a vydávanie učebníc. Bol aktívnym prispievateľom do časopisu Cyril a Metod, kde boli uverejňované jeho básne, rozprávky, dialógy, kázne, poučenia. Ľudovými rozprávkami z Ponitria prispel do zbierky Pavla Dobšinského. Cenné je jeho dielo *Memorabilia parochiae Komjath sub Andrea Czaban ab Anno Domini 1844* (Pamätihodnosti fary v Komjaticiach za Ondreja Cabana od roku 1844), kde zaznamenával dôležité udalosti odohrávajúce sa počas jeho pôsobenia v obci. V Komjaticiach po ňom pomenovali školu i námestie.

Štefan Znám
(✻ 9. február 1936 Veľký Blh – † 17. júl 1993 Bratislava) – matematik. Študoval na Prírodovedeckej fakulte UK v Bratislave. Od roku 1960 prednášal na Katedre matematiky Chemickej fakulty SVŠT v Bratislave, neskôr na Katedre algebry a teórie čísel Prírodovedeckej fakulty UK. Svoju vedeckú kariéru začal prácou v teórii čísel, pokračoval v teórii grafov. V oboch disciplínach mal jeho prístup kombinatorický charakter. Viaceré jeho práce sú interdisciplinárne – teória čísel sa prelína s teóriou grafov. Spolu s J. Bosákom a A. Rosom napísal priekopnícku prácu o rozkladoch kompletných grafov na faktory s danými priemermi. Významne prispel aj k extremálnej teórii grafov. Bol úspešný v popularizácii matematiky, k teórii grafov a teórii čísel priťahoval talentovaných študentov. Vydal päť knižných publikácií a viacero skrípt pre vysoké školy. Bol spoluzakladateľom časopisu Matematické obzory, šéfredaktorom časopisu Acta Mathematica Universitatis Comenianae.

Matej Butschany
(✻ 12. február 1731 Zvolen – † 2. august 1796 Hamburg) – fyzik a matematik. Študoval na univerzite v Göttingene, kde po absolvovaní prednášal filozofiu, logiku a matematiku. Neskôr pôsobil v Hamburgu, venoval sa elektrickým a iným fyzikálnym javom v atmosfére, zdokonaleniu bleskozvodu a meteorológii.

Ľudovít Bakoš
(✻ 9. október 1919 Pukanec – † 15. február 1974 Bratislava) – pedagóg, verejný činiteľ. Študoval filozofiu a klasickú filológiu na Filozofickej fakulte SU v Bratislave. V tomto meste pracoval na Poverenictve školstva a národnej osvety, prednášal na Vysokej škole pedagogickej a na Filozofickej fakulte UK, v rokoch 1959 – 1972 bol riaditeľom Ústavu pre učiteľské vzdelávanie UK. Spočiatku sa zaoberal dejinami filozofie, neskôr sa venoval teoreticky i prakticky problematike ďalšieho vzdelávania učiteľov, teórii výchovy a morálke rodinnej výchovy. Napísal nosné kapitoly vysokoškolskej učebnice *Teória výchovy*. Bol členom vedeckých a pedagogických orgánov, redakčných rád, zúčastnil sa vypracovania a realizácie základných opatrení v školstve.

Andrej Kmeť
(✻ 19. november 1841 Bzenica – † 16. február 1908 Turčiansky Svätý Martin) – archeológ, geológ, mineralóg, paleontológ, historik, botanik, etnograf. Po štúdiách teológie v Ostrihome pôsobil ako kaplán v Senohrade, neskôr v Krnišove. Od roku 1906 žil v Martine. Bol jedným z prvých slovenských vzdelancov, ktorí sa systematicky venovali archeológii. Venoval sa aj folkloristike, botanike. Našiel viacero nových druhov rastlín, pomenovali po ňom okolo 40 rastlín, najmä ruží a húb. Zostavil herbár, ktorý obsahuje 72-tisíc položiek, z toho 39-tisíc vyšších rastlín (okolo 6-tisíc ruží) a 33-tisíc nižších rastlín. Zbierka semien mala 1 733 vzoriek patriacich k 516 rodom. Herbár je uložený v Slovenskom národnom múzeu. Roku 1892 navrhol založiť Slovenskú učenú spoločnosť so sídlom v Martine a s filiálkami vo všetkých slovenských mestách.

Štefan Glézl
(✻ 10. jún 1923 Banská Štiavnica – † 20. február 2007 Bratislava) – výskumník, pedagóg. Študoval na Strojníckej fakulte SVŠT v Bratislave, kde po jej skočení pôsobil takmer polstoročie. Technické predmety prednášal na viacerých fakultách. Vedecky pôsobil najmä v oblasti častí strojov a tribológie. Bol autorom 32 výskumných správ prevažne z oblasti klzných uložení a tribológie, 59 publikácií vedeckého charakteru a množstva vysokoškolských skrípt.

Stranu pripravil Dušan MIKOLAJ
Foto Slovart

Kríza ako najlepšia škola a dočasná vlna

UNIVERZITA ŽIVOTA

Dobrý a múdry učiteľ hľadá na výučbu vždy čo najvýstižnejšie príklady z praxe. Medzi najlepšie učebné látky patrí úspech alebo neúspech, výhra alebo prehra. Suverénne však vyhráva fenomén krízy. Prečo? Škola má byť motivačná. Pojem kríza znie demotivačne. Ale len dovtedy, kým z neho človek nesníme pokrievku kontraproduktívnosti. Cieľom nasledujúceho textu je ponúknuť učiteľom námety a inšpirácie, ako produktívne pochopiť a vnímať krízu a zbaviť ju príchute strachu. Však ľudstvo existuje vyše tri tisícročia a za ten čas zažilo toľko kríz, že má z čoho čerpať poučenie, tipy i príklady a námety na riešenie nových.
Dnes slovo kríza skloňuje priveľa dospelých ľudí a smútkom a strachom zbytočne nahlodáva a kazí aj žiakov a študentov. Je to kontraproduktívne. Rolou i poslaním učiteľa by malo byť dokázať otočiť tento negatívny náhľad na opačnú stranu – sproduktívniť krízu a naučiť mladých nebáť sa jej a riešiť ju.

Kríza provokuje do zmeny a inovácií a tie otvárajú brány a ukazujú smer i cestu k vyššej kvalite bytia i žitia. Veď prvá otázka v najväčšom nebezpečenstve (v kríze a riziku) života znie: Ako prežiť?! Ale hneď druhá (ak sa prežiť podarí) smeruje logicky k lepšej prosperite: Ako sa mať lepšie? Kríza je zdanlivý nepriateľ, v skutočnosti je aj priateľská. Ale len vtedy, ak človek (ľudský tvor) pod jej vplyvom vie múdro tvarovať (tvoriť) svoj životný postoj a osobnú filozofiu.
Tak ako je svet svetom a človek človekom, musia existovať aj krízy. Človek lenivie, pohodlnie, konzumuje a spotrebúva nadmerne a viac, ako objektívne potrebuje, a z času na čas by sa mu zišiel tvrdý budíček, nečakaná rozcvička a povel na mobilizáciu všetkých síl, na prebudenie umu, nabudenie mozoľov, potu a zvýšenie úsilia i výkonu. Sme leniví myslieť inak, odmietame zmeny – hoci tie sú často jedinou cestou k vyššej kvalite života. Kríza sa dá skloňovať všelijako.

Kto rád inak zapojí aktíva?

Jedným zo skloňovaných tvarov môže byť aj takáto interpretácia krízy: **K**to **r**ád **i**nak **z**apojí **a**ktíva? Kto sa z času na čas donúti do veľkého upratovania a inventúry rezerv v hlave, v byte, na pracovisku, vo vzťahoch, v chybách, v úspechoch? Takéto pripomenutia potrebujeme na rozvoj a rozmach psychických ziskov občas všetci. Každý je schopný pozbierať sa z útlmu, len keď sa poriadne „vyhecuje“, nazlostí a je v krajnom nebezpečenstve, v osobnom ohrození a musí riešiť základnú existenčnú otázku: Ako prežiť?
Nakoľko dokáže kríza pohnúť vedomím a svedomím človeka, aby sa stal múdrejším, efektívnejším, etickejším, ekologickejším, ľudskejším a komplexne lepším?

Recesia trhu v dôsledku finančnej krízy

Krízy bývajú rôzne. Od jesene 2008 nad svetom panuje vraj najvážnejšia ekonomicko-finančná kríza v treťom miléniu. September 2008 znamenal pre celý svet koniec zakrývania si očí pred nepomerom medzi na jednej strane výkonom, produkciou a rozvojom a na strane druhej spotrebou, nekrytými peniazmi a odkladaním systémového riešenia. Preto prišla tvrdá lekcia šokom. Krízu dostáva celý svet v súčasnosti do vienka ako nechcenú nevestu a nemilú milenku. Akú má podobu?
Krutú, brutálnu, ale na ozdravenie myslenia ľudí, väzieb, vzťahov, procesov a systémového myslenia v záujme víťazstva zdravého ľudského rozumu nadovšetko potrebnú!

1. Kríza je dočasná vlna

Život človeka kolíše a striedajú sa v ňom pocity víťazstva i porážok, výhier i prehier, spokojnosti i nespokojnosti, radosti i žiaľu. Je jednoducho plný pestrosti, ako hra farieb v prírode. Iné maliarske inšpirácie a farebné odtiene ponúka jas, iné súmrak. Iná atmosféra je na jar, v lete, na jeseň, v zime.
Nikto nezažíva len dokonalé šťastie, absolútnu radosť a večný pocit blaženosti a blahobytu. Každý občas od života a osudu dostane „po nose“, aby nezabudol zostať človekom a pamätal, že dobrý život (napr. ľudskosť a vôňu človečiny a kus veľkého srdca) si treba zaslúžiť a vážiť.

Ako sa máš?

Slovák má v obľube sklon k preháňaniu. Veď viete, že keď sa stretli dvaja kamaráti, hovorí jeden druhému, aby sa ho spýtal ako sa má. – Ako sa teda máš? pýta sa ten druhý. – Ani sa nepýtaj! znela odpoveď druhého.
Rôzne ďaleko je pre rôznych ľudí od svetla ku tme, od pocitov úspechu k menej úspešným dňom, od svetlých dní k čiernym.
Asi neexistuje človek, ktorý by niekedy nepoznal slovo „kríza“ a nezakúsil ho priamo alebo nepriamo aj na vlastnej koži.

Rôzne rozmery krízy

Kríza sa môže dotýkať najrôznejších oblastí a vecí – krajiny, štátu, sveta, inštitúcie, podniku, kolektívu, ale i jednotlivcov, manželov, súrodencov, priateľov, kolegov. Pociťovať ju môžeme v rôznych oblastiach a na rôznych úrovniach. Napríklad z hľadiska zdravia, práce, rodiny, osobného života, priateľstva, atď. Môže sa týkať človeka, systému, stavu...
Dobre fungujúca rodina je ako efektívna firma. Napríklad jednou z hlavných úloh v úspešnej firme je mať pripravený dobrý scenár nielen na predvídanie a riadenie rizík, ale aj na nasadenie tzv. krízového manažmentu. Aj v učení, vo vzdelávaní sa, v škole i mimo nej človek pri získavaní vedomostí, poznatkov i zručností prekonáva prekážky a rieši problémy. A tým sa nielen učí a teší, keď sa mu darí, ale aj smúti a neteší, keď sa dariť prestane. A niekedy až do tej miery, že sa ocitne v kríze.

Niekedy sa darí, inokedy nie

Základom je vedieť, že niekedy sa darí a inokedy nie. To je normálna situácia. Ak sa nedarí dlhodobo, človek je pod sústavným tlakom, stresom, stratí istotu, koná neštandardne negatívne a zopakuje v priebehu krátkeho času viac neúspechov aj v rovine, ktorú dovtedy považoval za bezproblémovú – možno hovoriť o kríze.
Z hľadiska aktivizácie, mobilizácie a energetizácie človeka je dôležitejšie ako rozumieť termínu kríza najmä vedieť, že kríza raz pominie, zlé časy sa skončia, hustá tma noci bude vystriedaná slnkom, svetlom, teplom a lepšími časmi. Z hľadiska viery v múdrosť, dobro a iné tradičné ľudské hodnoty dôležitá je sebadôvera. A na jej posilnenie si hneď v úvode tejto knižky podčiarknime a nahlas zopakujme, že kríza nie je stav trvácny, ale dočasný a pominuteľný!

2. Východiská, pojem a definícia

Kríza je teda určitý stav, keď je niečo (systém, organizácia, kolektív, vývoj, človek, atď.) v útlme, degresii, stagnácii, v odchýlke od žiaduceho stavu.
Napríklad systém je nedokonalý, a preto poruchový, človek je ľudský, a preto omylný, stroj je neživý, a preto bez emócií, atď.
Ak ide o človeka, hovoríme, že v kríze je napríklad vtedy, keď je zvyčajne vyčerpaný psychicky (napr. človek, ktorý to preháňa s prácou a nedopraje si aj relax) alebo fyzicky (napríklad bežec pri maratóne) až tak, že z toho zvyčajne ochorie.

Definícia

Z viacerých definícií krízy zdôraznime tú jednoduchšiu, ktorá hovorí, že kríza je ťažká situácia, kritický stav a moment zjavnej nerovnováhy i nežiaduci status. Pre človeka ako jednotlivca alebo kolektív, spoločnosť a systém ako celok je to určitý druh neštandardného pesimistického vývoja, ktorý je kontraproduktívny najmä v tom, že prináša riziká, ohrozenia, hrozby, poruchy, ťažkosti, negatíva.

Bola, je a bude

Z pragmatického hľadiska smelo dodajme osobné postrehy z praxe i poznatky z najlepšej odbornej teórie, že krízy boli, sú a budú, kým bude ľudstvo mať charakter a podobu súčasného sveta a stavu spoločnosti. Prečo najmä? Lebo tak ako neexistuje bájne dokonalý stroj (perpetuum mobile), ani žiadny systém na svete nie je dokonalý. Existujú len systémy horšie a lepšie, ale ideálne optimum nie.
Systém znamená v princípe poriadok a usporiadanosť. Optimisti tvrdia, že poriadkumilovní ľudia v živote stihnú a dokážu viac ako neporiadnici a lajdáci. Humoristi kontrujú: Neplatí len príslovie „čistota – pol života“, ale aj jeho dodatok: „A špina – celý?!“
Anglické slovo *system* sa dá rozložiť na vetu: *Save YourSelf Time, Energy, Money*. V preklade to znamená v princípe to, že keď máš poriadok, šetríš svoj vlastný čas, energiu i peniaze.
Kríza úzko súvisí so zmenou. Vo svete nič nie je isté, jedinou istotou je zmena a cyklické výkyvy a striedanie sa vĺn (na trhu, v spoločnosti, v krajine, vo svete, vo vývoji ľudstva a prírody). Aj zmena, aj kríza majú v princípe jedného silného spoločného menovateľa. Sú nutnou súčasťou a predpokladom i limitujúcou podmienkou zvyšovania budúcej kvality a ďalšieho rozvoja i vývoja človeka, ľudstva.

3. Kríza ako produktívny stav

Najkrajšie a najefektívnejšie osladzujú presolenú krízu tieto dve konštatovania:

1) **Kríza má vždy dve tváre, tak ako minca má rub a líce.** Pre niekoho je zdrojom pesimizmu (oslabením, prehrou, rizikom, strachom, základom negatívneho myslenia, odrazovým mostíkom k chorobám), pre iného zdrojom optimizmu (radosti, pozitívneho myslenia a viery v potrebu a nutnosť zmeny), keď sa na krízu pozerá predovšetkým ako na šancu, príležitosť a výzvu.

Pojem a východiská

Podľa slovníka cudzích slov pod pojmom kríza je nutné chápať aj tieto možnosti alternatívnych významových odlišností:

- rozhodujúci obrat, prelom, moment zreteľnej nerovnováhy, prechodné štádium medzi dvoma rozlíšiteľnými fázami, keď premena speje k rozhodnutiu, nie je však rozhodnutá,
- ťažká (prechodná) situácia, kritický stav, vrcholné obdobie prekonávajúce najväčšie ťažkosti,
- v literatúre a divadle: vyvrcholenie deja (v zmysle drámy alebo napr. z hľadiska skladby románu či vývoja príbehu),
- v ekonómii skrátene hospodárska (= ekonomická, finančná) kríza,
- v defektológii fáza prelomu alebo zvratu vo vývine jednotlivca alebo spoločnosti,
- v medicíne rozhodujúca fáza v priebehu (akútneho) ochorenia (napr. náhly pokles teploty, náhly obrat k lepšiemu alebo horšiemu),
- v politike napríklad vládna kríza vo vnútornej politike alebo politická kríza v medzinárodnej politike,
- ďalšie príklady krízových situácií sú v rodine, v manželstve, vo vzťahoch,
- vo filozofii 18. storočia narušenie rovnováhy medzi pokrokovosťou novoveku a zotrvačnosťou zastaraných inštitúcií, choroba zastaranosti, prežitosť starých inštitúcií (štátu, cirkvi), množenie sa príznakov ich úpadku,
- vo filozofii 21. storočia kríza nesúladu medzi prílišným zrýchlením života a následným odklonom od hodnôt, lebo život je plný paradoxov, ktorých je stále viac (napr. jeden z kľúčových znie: človek je živý organizmus, a to je vyššia hodnota v porovnaní so strojom, čo je neživý mechanizmus).

Záleží len na človeku, ktorú z týchto dvoch tvárí ponúknutých krízou bude živiť a podporovať.

2) **Kríza je produktívny stav.** Produktívny (rozvojový) je človek, ktorý aktívne hľadá spôsoby, ako sa čo dá. Kontraproduktívny (spiatočnícky) je ten, kto namiesto aktívneho prístupu radšej pasívne a alibisticky hľadá dôvody, prečo sa to nedá, z akého dôvodu je to zbytočné, nevyplatí sa to a je to márne. Slováci na to zdedili od predkov výstižné prirovnanie: „Kto chce robiť, hľadá spôsoby. A kto nie, hľadá dôvody."

Ja osobne rešpektujem múdru ideu v tom, že akákoľvek robota, ktorá stojí za to, aby bola urobená, stojí za to, aby bola urobená dobre! A to je aj moje odporučenie v nazeraní a prístupe ku kríze. Klasik o tom hovorí úžasne jednoducho, dotujúc dušu a pochybovačnú psychiku takto: „Kríza je produktívny stav. Človek z nej musí odstrániť iba príchuť katastrofy." (Max Frisch)

Dva pohľady na krízu

Skonštatovať a zistiť krízu je jedna vec, vedieť ju však aktívne riešiť a urovnať je vec druhá. Ku kríze možno pristupovať dvojako:

- alebo ju človek vyrieši sám bez pomoci iných,
- alebo vyhľadá pomoc iných (napr. v prípade psychickej krízy je dobré obrátiť sa so žiadosťou o pomoc na rodinu, priateľov, odborného psychoterapeuta).

Človek by sa mal postaviť ku kríze vždy aktívne (t. j. bojovať proti nej a usilovať sa ju odstrániť), nikdy nie pasívne (t. j. vzdať sa a rezignovať).
Duálnosť pohľadov na krízu je v mnohých ďalších aspektoch, rozmeroch a súvislostiach. Poznáme napr. prístup nebojácny a ustráchaný, aktívny a pasívny, atď.

Nečakať, ale konať

Sociológovia, psychológovia, teológovia, lekári, učitelia, novinári a masmédiá dnes hovoria najmä o kríze spoločnosti, kríze rodiny, kríze výchovy, kríze etiky, kríze ľudskosti i ďalších krízach odvodených najmä od dlhodobých globálnych hrozieb pre ľudstvo (otepľovanie zemegule, ozónová diera, úbytok neobnoviteľných zdrojov energie, atď.).
Ekonómovia, finančníci, vizionári, prognostici, futurológovia, manažéri a politici dnes analyzujú, zdôvodňujú, preklínajú a ozdravujú globálnu hospodársku krízu – najväčšiu vo vývoji moderného ľudstva, azda i v porovnaní s krízami 20. storočia.
Dôležitým javom pri kríze u človeka je jeho schopnosť krízovej osobnej konsolidácie, napr. pri strate zamestnania alebo finančnej nespôsobilosti splácať čerpané úvery a pôžičky. Dôležité je zistiť príčinu krízy (diagnóza) a stanoviť spôsob jej odstránenia, resp. vyliečenia (terapia). Kľúčovým okamihom je neotáľať s rozhodnutím, ale čo najskôr prijať jednoduchú stratégiu, ako z krízy von.

Tajomstvo nepriateľom

Najmä však netreba plakať, že kríza postretla práve vás, a netajiť to. Počas života ju opakovane zažije každý človek. Nie je to nič neprirodzené a za tento stav sa rozhodne netreba hanbiť. Nedajte okoliu šancu konštatovať, že krízu nedokážete riešiť. Mnoho ľudí zbytočne zomrelo aj pre vlastnú nepružnosť, pohodlnosť a odkladanie návštevy lekára. Pre zanedbanie nutnej prevencie, ktorá je vždy lacnejšia ako náročnejšia, drahšia a boľavejšia terapia.
Netajte problémy, neschovávajte krízu, ale odkryte toto falošné mystérium a čo najskôr s ním vystúpte z tmy na svetlo. Zvyšujete tak šance na ich vyriešenie. Tajomstvo je veľkým zlom a priateľom krízy. Keby chamtiví finančníci ani podplatiteľní audítori nezatajovali podvodné praktiky a odhalené neštandardné zistenia stavov, odchýlky, deformácie a chyby, nemusel by celý svet od roku 2009 zažívať takú ničivú a utrpenia zbytočne plnú globálnu hospodársku krízu.

Trvale šťastný je len hlupák

Jeden známy odborník na medziľudské vzťahy, známy i z televíznych obrazoviek, špeciálne ku kríze medzi mužom a ženou pripomínal, aby sme nezabudli na to, že trvale šťastný dokáže byť len hlupák.
Jeden môj kamarát nosí pri sebe amulet, ktorý dostal ako odkaz od svojho múdreho deda. Je na ňom nápis: „Nebude to trvať večne." Vždy, keď sa naň pozrie a práve prežíva pohodu a prosperitu, odkaz mu pripomenie, aby pamätal, že po období šťastia môže prísť aj obdobie krízy a nešťastia. Akurátne ho to zneistí, aby formoval vlastnú karmu a pokoru... Naopak, v čase krízy ho pohľad na amulet povzbudí, že ani kríza nemôže trvať večne a dokáže ju prekonať.
Po ťažkej noci vždy príde nové ráno. Po záplavách a potopách raz svitne slnko a všetko mokré vysuší. Aj v najťažšej životnej kríze (osobnej, kolektívnej, spoločenskej...) platil, platí a vždy bude platiť jednoduchý recept, zvaný NÁDEJ. Nie nadarmo už naši múdri predkovia nás vyzbrojili poučením, že práve nádej umiera posledná. Nikdy nebolo tak zle, aby nemohlo byť lepšie či horšie. Vždy svitne nové ráno a život nám dá ďalšiu šancu... Stojí za to nezabudnúť na uvedenú dotáciu duše.

4. Nutnosť inventarizácie

Kríza donúti inventarizovať, trpezlivejšie počúvať a lepšie pochopiť. Originalita myslenia je osobným bohatstvom alebo chudobou každého z nás. Ľudia väčšinovo za štandardné myslenie považujú to, čo sa najviac podobá zvykovému právu majority. Majorita znamená väčšinu. Menšina (minorita) však môže myslieť a konať úplne inak. Neznamená to automaticky, že je to horšie, resp. zle.
Ak niekto myslí inak, nekonvenčne, neštandardne, jednoducho inak, ako si to práve dav a masy predstavujú, majú ho zvyčajne za extrémistu. Buď ho vidia pozitívne (ako génia), alebo negatívne (ako blázna). Občas treba myslieť i na kompromis a toleranciu.
Kríza je aj o dravom prístupe predátorov na báze pravidiel džungle, ale aj o nekompromisnom premyslenom boji a brutálnej konfrontácii, ale aj o nutnosti hľadania lepších odpovedí, odtajovaní rezerv, odstraňovaní zbytočných bariér a tajomstiev i o prebúdzaní k múdrosti.
Lebo aj z hľadiska predátorstva a rivality i konkurencie v džungli platí, že prežívajú najschopnejší. Nie najsilnejší fyzickou silou a svalmi, ale psychickou silou a rozumom.

(Ne)ľúbenie múdrosti

Múdrosť patrí popri živote, zdraví a láske medzi najväčšie bohatstvo, ktoré môže človek počas života získať. Vzbudzuje rešpekt i strach, obdiv i nenávisť. Mudrci ponúkajú ľahko a nahlas veľmi zrozumiteľne aj nepríjemné pravdy, o ktorých sa iní boja hovoriť, šepkať alebo na ne čo i len v hlbokom vnútri myslieť...
Klasik preto napísal aj to, že deti, blázni a filozofi hovoria pravdu. Deti zato bijú, bláznov zatvárajú a filozofi zostávajú nepochopení. Filozofia znamená v preklade kombináciu dvoch slov z gréčtiny, v slovenčine znamenajúcich „ľúbiť múdrosť".
Dejiny z minulosti a časté príklady zo súčasnosti potvrdzujú, že najmúdrejší ľudia nevládnu nad národmi a spoločnosťami ani nepatria vždy k materiálne najbohatším. Najmä preto, lebo sú plní paradoxov a vedia nebezpečne brilantne myslieť. Ľudstvo potrebuje stále viac múdrych ľudí, ak chce nielen prežívať, ale žiť čo najhodnotnejšie. Totiž žiť znie nádherne, ale dobre žiť, to je ešte krajšie.

Riaditeľom zemegule a spoločnosti vyhovuje stádovitosť

Mysliaci človek často dumá (alebo by dumať mal) nad osudom, životom a svojím miestom i poslaním na tomto svete. Logicky, túži po pohode, prosperite, spokojnosti, zdraví, šťastí, láske i bohatstve. Vidí a vníma pritom, že svet je preplnený paradoxmi s mnohými deformáciami i nespravodlivosťami.
Hoci treba uznať, že bežný človek v informačnej záplave nie vždy dokáže jasne rozlíšiť medzi objektívnymi a subjektívnymi informáciami. Dnešný svet vytvorili okrem prírody (boha) i ľudia v ňom žijúci. A len tí ho dokážu udržať taký, aký je – alebo urobiť horším, alebo lepším.
Akákoľvek totalita (vlády, cirkev, spoločenstvá) preferuje skôr uniformitu a stádovitosť ľudí. Nepotrebuje predsa silné indivíduá, ktoré sa nedajú vôbec alebo len veľmi ťažko manipulovať. Potrebuje takých, čo si nechajú nahovoriť alebo zaveliť hocičo a sú oveľa ľahšie manipulovateľní. Totalita nechce v skutočnosti žiadnu kvalifikovanú oponentúru a komplexne dobrý (alebo aj lepší) protinávrh a už vôbec nepotrebuje akýchkoľvek pochybovačov a spochybňovačov.

Donútenie lepšie počúvať aj iný názor

Kríza núti počúvať lepšie každý názor, všetky dobré idey a nové inovačné myšlienky, bez ohľadu na to, kto hovorí! Konštruktívna kritika múdreho poteší a motivuje, hlúpeho urazí, lebo ten vo svojej megalomanskej márnomyseľnosti, prílišnom hedonizme, úpornom narcizme, totálnom egoizme a komplexnej zahľadenosti do seba často ani nevie rozoznať, čo je kritika objektívna a produktívna a naopak, čo je kritika subjektívna a kontraproduktívna (nekonštruktívna a bezbrehá).

Vďaka za pochybovačov a oponentov

Pozor, ide o veľmi silnú a rozporuplnú siločiaru. Podľa môjho názoru každé nové poznanie bolo a priori vyprovokované pochybovaním a hľadaním. Podobne ako vo fyzike. Každá akcia evokuje reakciu. Takže vďaka za pochybovačov, ktorí sú pozitívni a konštruktívni – lebo pomáhajú posúvať svet vpred.
Originalita je podľa môjho názoru dobrou sestrou kreativity a tá je žiaduca. Najviac tvorivosti vidno práve v slobodných povolaniach (sochári, maliari, hudobní skladatelia, spisovatelia, atď.), o ktorých sa zvykne hovoriť ako o ľuďoch s voľnomyšlienkarským režimom, nadhľadom, bohémstvom a liberálnejším prístupom (viac slobody) k životu, ako možno badať u väčšiny ostatných ľudí.

5. Výhovorky na krízu

Schopní neopakujú donekonečna alibisticky, že je kríza, ale usilovne sa púšťajú do práce. Neschopní, na rozdiel od nich, v duchu princípu „topiaci sa aj slamky chytá" začali používať krízu ako svoju hlavnú módnu výhovorku na každý vlastný neúspech. Už teda nie je módnym hitom maskovania vlastnej neschopnosti len schovávanie sa za kolektív (kolektívne alibistické rozhodnutie), ale najnovšie aj za krízu.

Čo je na požičiavaní najhoršie?

Kríza a problém často vzniká z osobnej nedisciplinovanosti a krajnej nezodpovednosti. Vedieť si požičať, podobne ako dokázať minúť, vie každý hlupák. Ale už nie každý vie zarobiť a požičané aj vrátiť... Robiť dlhy je diametrálne iná záležitosť ako dokázať ich vyrovnať, splácať a zaplatiť.
Viete, čo je vraj najhoršie na požičiavaní peňazí podľa ortodoxného klasika? Čo až fyzicky bolí zo všetkého najviac? Že si požičiavaš cudzie, a musíš vrátiť svoje! Že si požičiavaš len na chvíľu, ale vrátiť musíš navždy!

Humor zoslabuje výhovorky

Veľmi produktívne a kreatívne sa napr. na Slovensku postavilo kríze jedno súkromné rádio, ktoré sa usiluje podnetnou a humornou formou naučiť ľudí, aby rozlišovali medzi profesionalitou a tými, čo pracujú usilovne aj v kríze, na strane jednej a na druhej strane medzi tými, ktorí si z krízy urobili vlastnú barličku a štít na neúspechy, ktorí všetko, čo zbabrú, zvyknú odôvodniť tým, že to spôsobila kríza...
Webová stránka Vyhovorte sa na krízu vznikla podľa tvorcov aj preto, aby ľuďom ukázala, že ani v čase krízy by sme nemali zabúdať na humor a že vždy existuje riešenie. Riešenie, ktoré je efektívnejšie, ako len vyhovárať sa na krízu.

(Ne)luxus učenia, (ne)súlad teórie a praxe

Múdry človek to má ľahšie ako nemúdry. Ak človek nemá práve múdru odpoveď na otázku alebo problém, je lepšie neunáhliť sa náhodným výstrelom. Je lepšie byť ticho a byť považovaný za hlupáka, ako otvoriť ústa a vyvrátiť všetky pochybnosti.
Tí, čo odmietajú nutnosť celoživotného vzdelávania a aktívneho sebavzdelávania, majú vraj – kontraproduktívne – aj takýto argument: Učenie potrebuje čas. Čas sú peniaze. Peniaze sú luxus. A luxus si nemôžem dovoliť.
Teória je, keď všetko vieme, ale nič nefunguje. Prax je, keď všetko funguje, ale nikto nevie prečo. My sme spojili teóriu s praxou – nič nefunguje a nikto nevie prečo.

6. Pozitíva z krízy (zisky)

Keď psychoterapeuti liečia chorú dušu, majú vždy ako každý liečiteľ dve možnosti – šokovú terapiu (rýchlo a drasticky) alebo metódu postupných krokov (pomalšie a pokojnejšie). Každá kríza má viac rozmerov, ale dominuje zmes a kombinovaný systém, ktorý prináša negatíva, ale i pozitíva.
V danom smere ponúkam tri efektívne a nadčasovo platné rady, ktoré je dobré mať na pamäti, ak chcete zachovať aj v kríze produktívne videnie problému a pozitívne myslenie.

Trojuholník efektívneho myslenia v kríze

1. **Dobro.** Pamätaj si z krízy len to dobré a pozitívne a zabudni na zlo (podobne, ako radí lekár aj pri najťažších traumatických zážitkoch).
2. **Zisky.** Keď krízu riešiš, vždy prednostne sumarizuj zisky (pozitíva a výhody), až neskôr straty (negatíva a nevýhody).
3. **Náboženstvo.** Z realizovaného protikrízového manažmentu si čo najskôr vyber to, čo sa najviac osvedčilo, a zostav z toho vlastné protikrízové náboženstvo. Neuspokoj sa s ním nikdy definitívne a stále ho spresňuj, aktualizuj a opravuj (nadväzne na vlastné nové skúsenosti a poznatky). Neustále vyvíjaj a zdokonaľuj, čo by si robil v čase hrozby, núdze a rizika.

Je nutné vyčistiť studňu

Kríza vždy niečo vyplaví spod hladiny na povrch. Následne zisťujeme, že voda, ktorú sme konzumovali a stále považovali za neškodnú, je síce pitná, ale obsahuje aj kal, ktorý musíme odstrániť. Ide o paralelu čistenia studne s pitnou vodou, ktorá bola poriadne znečistená.
Nasledujúci text hovorí o ziskoch, ktoré môžu plynúť z vyriešenia najzložitejších situácií a problémov (krízy v užšom alebo širšom zmysle slova). Ide o môj pohľad, čitateľ ich tak vidieť vôbec nemusí, napriek tomu by sa – kvôli osobnému rastu a vývoju – vždy mal pokúsiť zostaviť na základe vlastnej skúsenosti svoje protikrízové „náboženstvo".

Zisk z každej krízy

So zostavovaním protikrízového „náboženstva" sa treba čo najviac kreatívne pohrať, aby si mozog (rozum, vedomie, podvedomie) človeka v početných ideových pochodoch a myšlienkových asociáciách v častých opakovaniach zafixoval do konca života slovo kríza ako priateľský termín, nie nepriateľské slovo. Aby ho dotyčný vždy v budúcnosti vnímal pozitívne naladený a zmanipulovaný, bez strachu a negatívnych emócií. Nie ako riziko, ale ako šancu.
Aby sa to ľahko zapamätalo, môžete si zostaviť kódované symboly. Ja som napríklad z prvých písmen nasledujúcich desiatich poučení zostavil smiešne, nezvyčajné, ale ľahko zapamätateľné slovo – PUPUPOPIZI. Vy si môžete zostaviť vlastný slogan alebo osobné krédo či inšpirujúce heslo, alebo novú budúcu skvelú značku. Musí byť ľahko zapamätateľná.

Nový slogan k výzve – aby sa ľahko pamätal

Napríklad slová pupok a pizza sú jasné aj malým deťom. A naše optimálne slovo sa im dosť podobá... A slogan môže znieť napr. takto:
Pupupopizi – liek/zisk z každej krízy.

Poznanie
Upokojenie
Posilnenie
Upratanie
Premena
Odpustenie
Poučenie
Inventúra
Zmierenie
Inovácia

7. Negatíva z krízy (straty)

Hlavným negatívom krízy je zvýšené osobné nepohodlie, biedenie človeka, povinnosť niečo strpieť a vydržať zníženie osobného komfortu. Na všetky negatíva je vhodné nazerať pragmaticky celistvo ako na spoločnú nutnú sprievodnú daň za draho vykúpené poučenie, pokrok, vývoj a nové poznanie.
Nepriazni osudu a prekvapeniu života občas neujde nikto. Pamätajme však, čo nás nezabije, to nás posilní!

Potenciálne ohrozenia

Ak si človek pripustí slabosť a zúfalstvo, prepadne ho skepsa, omráči a zraní pesimizmus. Môže z toho až vážne ochorieť a dokonca i zomrieť. V prípade hľadania mínusov, ktoré kríza prináša, je vhodné podčiarknuť, že aj na tie sa dá pozerať v užšom i širšom zmysle slova.
Z hľadiska užšieho zmyslu slova zaručeným negatívom každej hospodárskej,

ekonomickej alebo finančnej krízy je napríklad:

- strach,
- nepohoda,
- zúfalstvo,
- nezamestnanosť,
- nedostatok,
- biedenie,
- choroba,
- znechutenie,
- nárast rizík,
- zhoršenie situácie,
- atď.

Namiesto negatív radšej pohár mlieka

Pôvodne som na tomto mieste chcel podrobnejšie rozobrať negatíva a riziká, ktoré kríza prináša. Prináša najmä obmedzenia, ale i určitý druh pokánia a rozjímania nad vlastnou mysľou i dušou. Ale po zvážení som radšej zmenil názor a povedal si, že namiesto výpočtu a analyzovania negatív (ktoré aj tak väčšina pozná a ich pasívne vymenovanie nič podstatné aktívne nerieši) predostriem čitateľovi radšej pozitívnejšiu rovinu a „zabijem dve muchy jednou ranou“: vysvetlím na milom príbehu nadčasový cieľ a zmysel života, ale i najťažšiu úlohu v živote... Je to môj názor a čitateľovi ho v žiadnom prípade nevnucujem. Len ponúkam ako jednu z možností na inšpiráciu a impulz, ako sa chytiť a znovu začať, keď sme prestali, opustili sa a nevieme, ako ďalej...

Pohár mlieka – malý príbeh plnej šálky o veľkom geste

Kedysi dávnejšie chudobný chlapec v malom mestečku niekde v Amerike predával z domu do domu, od dverí k dverám tovar, aby si mohol zaplatiť štúdiá na univerzite. Mal už len pár drobných a navyše bol hladný. Rozhodol sa preto, že v najbližšom dome si vypýta niečo na jedenie. Avšak stratil odvahu, keď mu prišla otvoriť pekná mladá žena. Namiesto jedla si vypýtal len pohár vody. Ona však videla, že je vyhladovaný, a priniesla mu pohár mlieka. Pil ho pomaly a spýtal sa: „Čo som dlžný?“ „Vôbec nič,“ odpovedala žena, „mama nás učila, že si nikdy nemáme dať zaplatiť za to, že sme milí.“ Chlapec odpovedal: „Tak vám teda z celého srdca ďakujem!“

Ten chlapec sa volal Howard Kelly. Keď vtedy opúšťal ten dom, cítil sa silnejší nielen fyzicky, ale aj vo viere, ktorú práve strácal. O niekoľko rokov neskôr mladá žena z príbehu vážne ochorela. Miestni lekári boli bezmocní. Poslali ju do veľkého mesta do lepšie vybavenej nemocnice, kde zavolali špecialistov, aby sa zaoberali jej zriedkavou chorobou. Doktora Howarda Kellyho, vtedy už vychýreného experta, prizvali na konzultáciu tiež. Keď začul názov mesta, skadiaľ pacientka prišla, mal v očiach zvláštne svetlo. Ihneď sa zdvihol a kráčal po chodbe, ktorá viedla do jej izby. Vošiel, oblečený vo svojej lekárskej blúze, aby sa na ňu pozrel. Okamžite ju spoznal. Vrátil sa do konzultačnej miestnosti, rozhodnutý urobiť všetko, čo je v jeho silách, aby jej zachránil život. Od toho dňa sa svojej pacientke špeciálne venoval. Po dlhom čase boj vyhral.

Keď bolo treba nemocnici zaplatiť za náročné liečenie, doktor Kelly požiadal, aby mu požadovanú faktúru poslali na schválenie. Pozrel sa na ňu, napísal rukou na okraj poznámku a poslal faktúru do izby chorej.

Tá sa bála obálku s faktúrou otvoriť, že suma bude obrovská. Bola si istá, že to bude také drahé, že ju bude musieť splácať celý svoj zostávajúci život. Nakoniec ju však predsa len otvorila. Jej pozornosť upútala poznámka napísaná rukou na okraji faktúry. Čítala tam: Úplne zaplatené pohárom mlieka! Podpísaný: Doktor Howard Kelly. Zaliali ju slzy radosti a s vďačným srdcom sa modlila: „Vďaka Ti, Bože, nech sa Tvoja láska šíri cez ľudské srdcia a ruky.“

Cieľ života a najťažšia úloha

Jedno príslovie hovorí: Chlieb hodený do vody sa vám vráti. Skutok lásky, ktorý dnes urobíte, môže byť na úžitok vám alebo inej osobe, ktorú máte radi, práve vo chvíli, keď sa ani nenazdáte. Ak by sa vám aj nevrátil, prispejete k tomu, aby sa na svete dobre žilo. A či toto nie je cieľ života? Teraz máte na výber dve možnosti: môžete poslať alebo rozšíriť toto pekné posolstvo ďalej alebo ho môžete ignorovať a veriť, že sa vás nedotklo. Najťažšou úlohou v živote je poznať, ktorým mostom treba prejsť a ktorý zrútiť. Viacerí vstupujú do nášho života a vychádzajú z neho. Ale iba ozajstní priatelia nechávajú stopu v našich srdciach.

Pozitívny Absurdistan

Niekedy je nielen vhodné, ale nutné zmeniť vlastnú monotónnu, konzervatívnu a stereotypnú optiku, aby sa človek spamätal a čo najskôr precitol v prospech čo najlepších (najrýchlejších, najdostupnejších, najšikovnejších) riešení...

Predpovede sú ako počasie – často neurčité a nepresné

Pokusov o predpovede, veštby a prognózy malo ľudstvo vždy viac ako dostatok. Časť z nich sa naplnila, časť nie. Diskutovaným bol naposledy napríklad rok 2000 ako prelom z druhého do tretieho tisícročia – že môže byť rokom záhuby ľudstva. To sa, samozrejme a našťastie, nepotvrdilo. Podobne ako ani posledný hit v ezoterickej oblasti, rok 2012, ktorý sa zas odvíjal od prognóz starého mayského kalendára i viacerých veštieb.

Veriť alebo neveriť nepresným emocionálnym (intuitívnym, pocitovým) predpovediam človeka alebo presnej predpovedi stroja?

Predpoveď počasia napr. pripravujú monitoringy strojov (vysokovýkonné merače, analyzátory, počítače a satelity), posudzujú odborníci, a aj tak sa títo meteorologickí „zaklínači hadov“ často pomýlia a predpovedia také počasie, ktoré po teoretickom oznámení a vysvetlení nakoniec nezodpovedá realite.

DESATORO ZISKOV Z KRÍZY

1. **Poznanie.** Skúsenosť, ktorú nezískate z teórie, ale len z praxe. Zisk z krízového know-how. Sebapoznanie (aký ste silný a čo dokážete, keď je naozaj ťažko!) a oboznámenie sa s novými informáciami, udalosťami a postupmi. Odskúšanie si práce v obmedzeniach, nedostatku a pod tlakom...
2. **Zmierenie.** Zdravé zemetrasenie niekedy až prehnane prílišného sebavedomia človeka. Návrat k pokore a skromnosti i povinný rešpekt niektorých doteraz neuznávaných faktov.
3. **Inventúra.** V núdzi nielen spoznáš priateľa, ale aj siahneš na všetky dostupné rezervy. Veľa ľudí bilancuje nerado, ale niektorí vôbec. Zdravý a múdry človek robí inventúru svojich najdôležitejších psychických i fyzických oblastí (napr. životných hodnôt, pracovných priorít, ľudských cností i hriechov, atď.). A ak to nikdy doteraz neskúsil, kríza ho do toho zaručene dotlačí.
4. **Upratanie.** Generálne upratanie potrebuje z času na čas každá izba, byt, dom, budova, rodina, človek. Nielen preto, že poriadok umocňuje výkon (čistota, pol života!), ale aj kvôli šanci, že nájdeme niečo, čo sme stratili...
5. **Premena/zmena.** Kríza garantuje, že keď na nej človek pohorí, ale prežije ju – už nikdy nebude taký, ako bol pred krízou. Súčasne lepšie pochopí, prečo guru života logicky tvrdí: „Dnes nie je nič isté, lebo jedinou istotou je zmena.“ Zmena vždy posúva vpred, hoci rozporuplne (napríklad ničí, ale oslobodzuje, atď.).
6. **Odpustenie.** Kríza donúti a inšpiruje k novým koalíciám, k odpusteniu starých hriechov i dlhov. Možno až vtedy niektorí pochopia, že odpustenie je efektívnejšie ako pomsta z hľadiska energetizácie a oslobodenia ľudskej psychiky. Odrazu zistia, že to nie je akt slabých, ale výlučne záležitosť silných – lebo len takí dokážu aj odpúšťať.
7. **Inovácia.** Nová doba si žiada nových ľudí, nové metly, nové prístupy (proces, systém) i nájdenie komplexne novej vody, čo človeka udrží nad vodou v súčasnosti i budúcnosti.
8. **Upokojenie.** Veľký úžitok, lebo benefit psychických ziskov je vždy oveľa cennejší ako materiálny profit. Svoj pokoj v duši si zaslúži každý človek. Práve krízy sú často jediným nekompromisným učiteľom, ktorý človeka naučí nadobudnúť ho.
9. **Poučenie.** Skúsenosť, ktorá sa nedá nadobudnúť z teórie, ale vždy len získať z praxe.
10. **Posilnenie.** Človek, ktorý zvládne krušné časy a prekoná ich, si posilní sebadôveru a vieru vo vlastné sily. Stane sa nielen zorientovanejším a sebavedomejším, ale najmä odolnejším a silnejším voči ďalšej nepriazni osudu a prekvapeniam života. Čo človeka nezabije, to ho posilní!

Ak vás napríklad niekto nazlostí až „vytočí“, namiesto tradičného nadávania a vulgarizmov (negatívna koncentrácia hlavy) skúste problém otočiť do kreatívnej roviny (pozitívna koncentrácia hlavy) a niečo nové sa pritom naučiť.

8. Čomu veriť a čomu nie – chaos informácií

V kríze sa bojíme nových informácií (aby neboli horšie a zlé) a súčasne na ne s nádejou čakáme (že budú lepšie). Veriť alebo neveriť predpovediam a prognózam?

Ktoré predpovede, predpoklady, vízie a všetky ostatné informácie o neistej budúcnosti počúvať a ktoré nie? To sú legitímne a prirodzené otázky, ktoré si bežný človek v informačnej záplave dneška štandardne kladie.

V danom smere je internet ako hlavná informačná superdiaľnica ziskom i rizikom zároveň. S informáciami treba pracovať opatrne, obozretne, vyberať si z nich, filtrovať ich a neveriť rozhodne všetkému, kým si to neoveríme z viacerých zdrojov.

Ktoré prognózy a veštby akceptovať?

Aj preto sa z meteorológov ľudia už roky smejú, že nikdy sa nepomýlia len v univerzálnej verzii ich zaručene pravdivého názoru na počasie. Ten znie takto: Stručne – cez deň svetlo, v noci tma. Širšie – ráno hmlisto, na obed takisto a v noci tma.

Vyjadriť sa k jasným, odskúšaným a známym veciam je vždy ľahšie ako k nejasným, neotestovaným a neznámym. To je dôležité podčiarknuť ešte predtým, kým začneme posudzovať kvalitu akéhokoľvek prognostika, vizionára, predpovedača trendov alebo vedmy, či veštkyne.

Dobrá rada stojí groš. A v recesii je reálnych (nie fiktívnych, virtuálnych alebo ničím nekrytých) grošov vždy menej ako v konjunktúre. Preto dokázať niečo pragmatické a praktické vyhútať, rozdumať, vymyslieť, navrhnúť, pripraviť, vyprodukovať a zrealizovať smerom k dobrej, účinnej a efektívnej rade v kríze použiteľnej pre každého (alebo takmer pre každého, alebo aspoň pre väčšinu) je mimoriadne zložité. Pred tým, kto to dokáže, sa hlboko skláňam a skladám svoj klobúk.

Rozoznávať seriózne predpovede od kamufláže

Ak sa niečo nedá presne zmerať, ťažko sa to riadi. Aj preto vymysleli ľudia tzv. kvalifikované odhady, aj preto sa naďalej napr. normovači práce pre duševných pracovníkov (tzv. biele goliere) neustále trápia s projektovaním nových a lepších ukazovateľov výkonov. Lebo indikátory na objektívne a spravodlivé pomeranie psychickej práce sa konštruujú oveľa ťažšie ako pre oblasť fyzickej práce.

Napriek tomu sa o prognózy, predpovede, scenáre a formulácie očakávaní trendov, smerov a konkrétností ľudia musia usilovať. Má to veľa produktívnych polôh. Za všetky napríklad zreálňovanie, zmierňovanie rizika a približovanie sa ku konečnému cieľu.

Okrem toho podčiarknime aj výrok volajúceho klasika: „Vyvetrajte a vždy vetrajte poriadne. V miestnostiach i názoroch ľudí. Nech do toho večného klamstva (ktorého je medzi ľuďmi stále viac a viac) vojde čo najviac pravdy a čerstvého vzduchu.“

Každý, kto robí, robí aj chyby

Každý človek, ktorý niečo robí a chce to robiť dobre a najlepšie, sa najviac učí praxou. To znamená, že musí robiť aj chyby. Chyby sú teda nutnou povinnosťou a učebnou metódou.

Skúsenosti z praxe jasne potvrdzujú nutnosť cyklu: pokus – omyl – neúspech – opakovanie – úspech – výsledok – cieľ.

Každá konkrétna prognóza je v princípe vždy len subjektívne približovanie (aproximácia) názorov konkrétneho odborníka, vôbec to nemusí byť objektívna pravda. V konkrétnom prípade názoru jednotlivca ide vždy len o jeden z tisíc možných názorov.

9. Učenie sa metódou pokus – omyl

Preto treba jednotlivé názory zbierať, konfrontovať, porovnávať, analyzovať, diagnostikovať, ustaľovať. Ale najmä si z nich len niečo vybrať a neprevziať ich automaticky ako dogmu a jedinú múdrosť sveta a Písmo sväté – všetky bez výnimky a do úplnej bodky a posledného písmenka.

Ľudia vždy nevedia

Veď človek môže mať vždy aj tisíc poradcov na niečo, ale rozhodnutie musí prijať (ak je, pravda, svojprávny a aspoň trochu múdry a samostatný) za seba sám. A skúsenosť človeka nemilosrdne rýchlo a často brutálne náročne učí najmä v ťažkých situáciách – keď ide o osobnú chybu, nebezpečenstvo alebo krízu.

Nie nadarmo ľudia milujú výrok jedného zo slovenských klasikov, ktorý v danom smere na margo každej vízie, predpovede a prognózy znie trúfalo, ale presvedčivo. Má podobu tohto motta: „Ľudia nemôžu vedieť, môžu iba veriť. Ale neveria, pretože vedia!“

Objektívne a subjektívne informácie

Informácií mal človek nedostatok možno začiatkom 20. storočia, ale v 21. storočí ich má v civilizovanej časti sveta až prebytok. Ak sa nechce z toho zblázniť a nechať sa nimi ovládnuť a zahltiť, musí pamätať, že informácie sú jeho sluhom, nie naopak.

A mal by si z nich vedieť veľmi ľahko vyberať a filtrovať ich. Minimálne však vždy rozlišovať seriózny a neseriózny informačný zdroj.

Objektívne informácie alebo rozhodnutia sú tie, ktoré rešpektujú presné údaje, fakty, argumenty, dôkazy a viacnásobne potvrdenú pravdu. Subjektívne – na rozdiel od tých prvých – vznikajú na základe nepresných údajov, dohadov, pocitov, názorov a zvykového práva.

Len málo nadčasových poučiek a nespochybniteľných večných právd platí nepretržite. Ak aj áno, potom im hovoríme aj axiómy. Jedna z nich pravdivo znie: V dnešných zložitých a rýchlych časoch nie je nič isté.

Jedinou istotou vo svete plnom neistôt je zaručená istota zmeny! Je to pravda – vieme, cítime, tušíme, predpokladáme, že niečo bude v budúcnosti inak a doterajší stav sa zmení. Ale úmerne nášmu stupňu poznania na danom mieste, v čase a spôsobe nedokážeme dnes ešte presne formulovať, ako sa to zmení, čo presne sa zmení, dokedy to bude trvať, koľko to bude stáť, koho presne sa to dotkne, atď.

Aj preto je ťažký chlebík futurológov i prognostikov – ak chceme ísť cestou serióznych predpovedačov s kvalifikáciou a odborným kreditom.

Seriózni a neseriózni predpovedači

Ak nechceme odborné predpovede a stačí nám vízia rôznych veštkýň, vediem, čarodejníkov, vykladačiek snov a iných podobných mágov, ich názorová dostupnosť je širšia. Druhá vec je, či je aj kvalitnejšia.

Seriózneho predpovedača od neseriózneho ľahko rozoznáte aj podľa toho, že seriózny sa nebojí priznať, že nemá odpoveď na všetky kladené otázky a požadované prognózy. Naopak, neseriózny (ako vševed, všeznalec, všeumelec, jednoducho riaditeľ zemegule) má vždy zaručenú odpoveď na všetky otázky... Presne podľa hesla našich predkov, že nikto ti nemôže toľko dať, koľko ti ja môžem sľúbiť.

Ako narábať s informáciami

Za socializmu v tzv. totalitnej spoločenskej ére a v období centrálne plánovanej ekonomiky (čo je úplný protiklad dnešného modelu trhovej ekonomiky), keď aj Československo fungovalo pod taktovkou Sovietskeho zväzu, sa nosil takýto vtip:

Otázka: Kedy bude lepšie?

Odpoveď: Už bolo...

Informácia je najcennejšou komoditou trhu a jedným z najrýchlejšie sa meniacich vírusov.

Podľa toho, či je pozitívna, alebo negatívna, lieči (uzdravuje, pomáha, teší...) alebo spôsobuje chorobu (zosmutnieva, zvyšuje neistotu a riziko...).

Prijímať informáciu je vhodné vždy s nadhľadom a každú jednu treba efektívne filtrovať.

Pritom platí, že zlá správa sa šíri zaručene oveľa rýchlejšie ako dobrá zvesť. Zlé jazyky nie nadarmo tvrdia, že bezkonkurenčne najlepším nosičom je napríklad ohováranie alebo klebeta, „jedovatá slina“. Už naši predkovia vedeli, že jedna dobrá klebeta dokáže obrátiť hore nohami celú dedinu, a v čase elektronických médií dokonca celý svet.

Pragmatický informačný filter

Ak sa v dnešnom náročnom svete a zložitom bytí i expresnom žití nechce moderný civilizovaný človek zblázniť, mal by neustále trénovať filtráciu informácií. A do hlavy si púšťať len tie najdôležitejšie a aj z nich v poradí najskôr pozitívne (viac) a až potom negatívne (menej).

Denne vnímame, ako úžasne sa zrýchľuje životné tempo. Bláznivý modus vivendi tretieho milénia zvyšuje stres, znepokojuje myseľ a roztáča dobre utajovanú hrozbu depresií a psychóz.

V oceáne dát a mori informácií, ktoré nás denne zahlcujú, majú problém plávať i najlepší plavci. Hlavnou ťažkosťou pre väčšinu nie je ani tak rozlíšiť priority, t. j. primárne a najdôležitejšie informácie od sekundárnych a menej dôležitých, najväčším umením je dnes najmä vedieť včas a dobre analyzovať informácie tak, aby sa maximálne minimalizovali vplyvy dezinformácií.

Filtrovať informácie v dnešnej informačnej záplave nie je len nutné, ale najmä zdravé!

10. Dom z užitočných informácií

Keď staviate dom, usilujete sa o pevné základy a kvalitné materiály. Nekvalitné a nepotrebné materiály zo stavby vylúčite. Robíte tak s pokojným svedomím (bez strachu o plytvanie a šetrenie na nepravom mieste) a máte pravdu. Skúsme si predstaviť podobnú situáciu v analógii so stavbou pomyselného „chrámu najlepšieho rozhodnutia“ z dostupných informácií. Informácie potrebujeme najprv zozbierať, roztriediť, skontrolovať, porovnať a vybrať z nich len tie naozaj užitočné – pravdivé, objektívne a produktívne (tie, ktoré vieme využiť na veci, ktoré máme pod kontrolou).

Informačné šumy a skraty sú hrozbou

Každá spoločnosť, rodina, organizácia, podnik, firma a komunita pracuje s balíkom informácií, ktorý obsahuje popri pravde a objektivite aj more nepravdy a subjektivity.

O informačných šumoch a skratoch kolujú mnohé vtipy, bájky a historky verbálne medzi ľuďmi, ale niekoľko tragikomických príbehov potvrdzuje aj informačná diaľnica zvaná internet. Roky je to verejné tajomstvo sveta, ale i stála rezerva na ceste k lepšej demokracii a vyššej prosperite, akú má Slovensko doteraz.

S klamstvom, polovičnými pravdami, so ľsťou, s úskokom, lišiackosťou, prefíkanosťou i so závisťou, s nenávisťou a so škodoradosťou bojovali už najstaršie generácie pred tisícročiami. Ktovie, či úspešnejšie ako dnešní ľudia.

Skúška troch sít podľa Sokrata

Proti zaujatosti a nepravde doteraz bojujeme aj na Slovensku málo. Je dilemou, ktorý z trojice dôvodov je najväčšou príčinou tohto stavu: nevieme, nechceme alebo nemôžeme? Kým porozmýšľame nad odpoveďou, je praktické pripomenúť vhodný a inšpiratívny príbeh z dielne múdreho Sokrata z antického Grécka.

Starí Gréci vedeli, že jeden z ich učencov, filozofov a mudrcov menom Sokrates si veľmi váži vedomosti. Jedného dňa ho stretol jeden známy a hovorí mu:

„Sokrates, vieš, čo som sa práve dozvedel o tvojom priateľovi?“

„Počkaj chvíľku,“ odpovedal Sokrates. „Než mi začneš rozprávať o mojom priateľovi, možno bude dobré na chvíľku preosiať cez sitá to, čo mi povieš. Prvé sito sa volá **pravda**. Máš úplnú istotu, že to, čo mi chceš povedať, je pravda?“

„Nie,“ odpovedal dotyčný. „Vlastne som to len počul a...“

„Dobre,“ povedal Sokrates. „Takže ty naozaj nevieš, či to je, alebo nie je pravda? Tak vyskúšajme hneď druhé sito, ktoré sa volá **dobro**. Chceš mi o mojom priateľovi povedať niečo dobrého?“

„Nie, naopak...“

„Takže,“ pokračoval Sokrates, „chceš mi o ňom povedať niečo zlého a nie si si istý, že je to pravda. Ale stále môžeš skúškou sita prejsť, pretože zostalo na preverenie ešte jedno sito. To sa volá **užitočnosť**. Je to, čo mi chceš povedať o mojom priateľovi, užitočné?“

„Nie, ani veľmi nie.“

„Dobre teda,“ uzavrel Sokrates „to, čo mi chceš povedať, nie je ani pravdivé, ani dobré, dokonca ani užitočné, tak prečo by si mi to mal vôbec hovoriť?“

Priveľa spravodajských hier

Aj táto historka je jedným z dobrých dôvodov, prečo bol Sokrates veľký filozof a všetci si ho vážili. Súčasne nám pripomína, že sa oplatí počúvať a vidieť len určité hodnoty. A že nemožno veriť všetkému, čo počujeme.

Majstrovstvo vybraných spolkov i jednotlivcov v rozsievaní rôznej propagandy, cielených dezinformácií a zákerných kamufláží, riadenej nepravdy i účelových spravodajských hier je dnes na špičkovej úrovni, že niekedy ani múdry človek nedokáže ľahko spoznať pravdu a rozlíšiť stav „neviem“ od stavu „viem“ či fikciu od reality. Preto stojí za to vždy pri vysielaní i prijímaní informácií byť obozretným a opatrným.

Už staručký kráľ na smrteľnej posteli v jednej peknej rozprávke poučil múdro svojho syna touto výstrahou: „Synu, dávaj pozor a svetu veľa never, lebo je v ňom priveľa zla...“

11. Kríza je najlepšia škola

Kríza je efektívnou školou praxe. Asi najcennejšou zo všetkých fakúlt univerzity života. Určite je to škola nepríjemná a tvrdšia ako učenie sa v hojnosti a prosperite. Opakujem to však stále rád, lebo jedine nedostatok prinúti človeka zdokonaľovať seba i veci, javy, systémy a procesy okolo. V dostatku to človek nedokáže, lebo je pohodlný a nechce sa mu robiť múdre, dobré a správne veci. Radšej robí veci nemúdre (bláznivé), nie vždy dobré (nepotrebné) a nie vždy správne (chybné).

Doživotne zapamätaná lekcia

Súčasníci inkasujú lekciu o tom, že trh nevznikol od slova trhať a že ľudská nezodpovednosť, chamtivosť a „nenažranosť“ v nadspotrebe môže zničiť nielen prírodu, ale i človeka (ako korunu tvorstva?) a celú planétu.

Diktát celosvetovej hospodárskej krízy, najvážnejšej vo financiách a v ekonomike v doterajšej modernej epoche vývoja ľudstva v 20. a 21. storočí, je realitou a faktom.

Ľudia spomedzi odborníkov a expertov, ale i laikov sa stále hlasnejšie a častejšie pýtajú, prečo to prišlo (pasívny prístup). Múdrejší si zas kladú najmä otázku, ako to čo najskôr zvládnuť, prekonať a otočiť na efektívne ponaučenie a ďalšiu prosperitu s trvalým rastom udržateľného rozvoja (aktívny prístup).

Aktívny prístup k riešeniu

Prečítal som si k tejto téme veľa vyjadrení odborníkov a prognóz mudrcov na predpovede. Negatívne, samozrejme, prevládajú, ale existujú aj pozitívne. Základom prekonania každej krízy – či už osobnej, alebo kolektívnej, alebo skupinovej, spoločenskej, či systémovej – je dokázať k problému pristúpiť efektívne.

To znamená myslieť optimisticky a pozitívne hľadať, ako sa problém dá riešiť. Nie naopak, len alibisticky, kontraproduktívne, negativisticky a pasívne fňukať nad rozliatym mliekom a čakať na mesiáša, ktorý to za nás všetko zázračne vybaví. A maximálne ústretovo k našej potrebe a spokojnosti.

Dokázať uspieť vlastnými silami

Kríza nie je zázračným receptom na rýchle uzdravenie a dokonalé vyliečenie a optimálnu cestu. Taký recept dnes nemá šancu ponúknuť žiadny autor na svete. Kríza je skôr jednou z možností, alternatívou, ako zdokonaliť myslenie, ako zmobilizovať sily, ako sa jasne prikloniť k aktívnemu prístupu vec riešiť a poučiť sa z chýb.

Keď bolo ľuďom ťažko, v minulosti to riešili (najmä tí smelí, aktívni, odvážni a mysliaci produktívne) zvyčajne prevahou aktivity nad pasivitou.

Tí menej múdri, pohodlnejší, lenivejší a menej smelí, mysliaci kontraproduktívne, zvyčajne alebo prečkali zlé časy v kúte a potichu, alebo snívali o novom dobrom vodcovi, ktorý sa zrodí a vyrieši to za nich ako geniálny a univerzálny záchranca, alebo sa utešovali, že v minulosti bolo aj horšie a dokázali to prežiť, takže zvládnu aj túto krízu.

Riziko pominie, poučenie zostane

Základným ideovým vzorcom i posolstvom predchádzajúcich riadkov je pripomenúť človeku, že krízu spôsobil on sám. Že neexistuje žiadny zázračný recept na jej prekonanie a že by nemal z nej obviňovať celé ľudstvo a ostatných ľudí, ale začať s reformou svojho doterajšieho myslenia, urobiť inventúru hodnotového sebariadenia, pozrieť sa kriticky a s pragmatickou sebareflexiou na vlastné nedostatky a prednosti. A postupovať tak, aby posilnil dobré a produktívne prístupy. A na druhej strane by mal čo najskôr spoznať, odmietnuť, utlmiť alebo celkom odstrihnúť neproduktívne prístupy.

Viac hláv znamená aj viac rozumu. Spoločnými silami dokáže človek viac. Vážnosť a rozmer dnešnej krízy je rizikom a hrozbou, ale i šancou a novou príležitosťou na lepšiu cestu a trvalejšiu kvalitu.

Nutná daň za pokrok

Len od konkrétneho človeka i anonymného ľudstva závisí, ako k tejto dočasnej deformácii pristúpi. Lebo jediný zdroj na svete funguje zaručene ziskovo a bez obmedzenia – pozitívne myslenie v ľudskej hlave a najgeniálnejší počítač sveta zvaný ľudský mozog. Doteraz mu vedci rozumejú len asi na 5 až 10 percent. Aj to dáva šancu na plodné inovácie, systémové zlepšenia, procesné revitalizácie a komplexne novú nádej na vyššiu kvalitu života a lepšiu prosperitu jednotlivca i sveta.

Začať však musíme každý aktívne a od seba. A súčasne bez paniky, hystérie, strachu a hrôzy. Lebo každá kríza je pre človeka novou cennou skúsenosťou a zároveň nutnou sprievodnou daňou za osobný rozvoj a rast k zrelosti.

Nielen preto, že už naši múdri predkovia zanechali správny odkaz o potrebe a nutnosti spoliehať sa predovšetkým na vlastné sily: Pomôž si, človeče, sám, potom ti aj Pán Boh pomôže...

12. Zhrnutie

Kríza je porucha. Dočasný problém, ktorý možno odstrániť. Je poučením, pozitívom a prínosom pre konkrétneho človeka i anonymné ľudstvo vtedy, ak bola užitočnou lekciou a ľudia sa z nej poučili, naučili a budú si ju pamätať.

Najlepšie lekcie dáva vždy prax života, nie teória knihy. Ale fenomén učiteľa i mágia jeho schopnosti osloviť, zaujať, presvedčiť, povzbudiť, motivovať a nadchnúť žiaka dokáže aj pri krízovom manažmente v praktickom know-how vybaviť vzdelávaných doživotne zapamätateľnými radami. Ku kríze treba pristupovať aktívne a s pozitívnym myslením. Ako k náročnej, zodpovednej, ale určite najefektívnejšej škole. Veď ako sa hovorí: Ťažko na cvičisku, ľahko na bojisku.

Ak krízu vnímame pragmaticky, vidíme ju nielen ako tvrdú a nekompromisnú skúšku, ale aj ako svetlo a dobro. Lúč nádeje na zmeny k lepšiemu. Jej produktívna poloha pomáha človeku k vyššej kvalite. Ale len a len vtedy, ak človek vníma krízu ako výzvu, nutnosť, šancu, možnosť a príležitosť na pokrok.

Ing. Emil BURÁK, PhD.
Ilustračné foto Ján SÚKUP

Multimediálna čítanka ako súčasť výučby čítania

EXPERIMENT

Zrod Multimediálnej čítanky sa datuje rokom 2005. Prístupná je na internete a možno v nej nájsť množstvo rozmanitých textov. Príbehy, rozprávky alebo básničky vytvárali deti z rôznych kútov celého Slovenska za výdatnej pomoci svojich učiteľov. Ku každému dielu nakreslili aj obrázky, ktoré spestrujú a dotvárajú dej. Na záver ešte príbeh prečítali a nahrali pomocou mikrofónu do počítača. Kompletný príspevok prešiel spracovaním a výsledné dielo si možno nielen prečítať, ale aj vypočuť. Pri počúvaní je možné sledovať zvýraznené slovo, ktoré práve znie.

K príbehom sú dostupné pomôcky. Napríklad abecedné kartičky, ktoré zvýrazňujú jednotlivé písmená v texte, a umožňujú tak deťom skúmať zákonitosti v slovách. Deti prvého ročníka ocenia možnosť prepnúť text na veľké tlačené písmená, ktoré poznajú lepšie. Každý príbeh môže byť obohatený otázkami na porozumenie. Aby bolo možné s čítankou pracovať systematicky, je zavedený princíp prihlasovania sa. Deti sú zoskupené do tried a učiteľ má prehľad o ich práci. Môže vyberať príbehy, ktoré bude s deťmi čítať, a tým urýchliť prípravnú fázu vyučovacej hodiny. Prostredie čítanky prešlo v poslednom roku výraznou zmenou, ktorej cieľom je umožniť prácu aj deťom, ktoré ešte nevedia čítať. Zo skúseností je zrejmé, že učiteľ jednoduchšie zadáva pokyny pomocou obrázkov.

Praktické overenie efektivity metódy

Experimenty s využitím čítanky a príbehov sú realizované v ZŠ na Černyševského ul. v Bratislave-Petržalke. Spočiatku šlo o spestrenie hodiny slovenčiny, ale od minulého školského roka sa pristúpilo k pilotnému zavedeniu samostatného predmetu multimediálne čítanie v rámci školského vzdelávacieho programu pre 1. ročník. Nosným prvkom hodiny je príbeh z čítanky, ktorý si deti vypočujú a sledujú v ňom zvýraznené slová. Z tohto pohľadu praktizujú globálnu metódu nácviku čítania. Následne pracujú s príbehom. Spočiatku hľadajú písmená, ktoré sa súbežne učia na klasických hodinách so šlabikárom. Tento princíp nadbieha analyticko-syntetickej metóde. Porozumenie príbehu je preverované otázkami za pomoci poštára – dinosaura Dina. Odpovede deti vpisujú klávesnicou do postavičky Dina a odosielajú učiteľovi. Učiteľ ich vyhodnotí. Spočiatku sú odpovede typu áno/nie, neskôr deti píšu jednoduché slová a nakoniec zložitejšie aj s diakritikou.

Obr. 1: Náhľad webovej stránky Multimediálnej čítanky

Bolo prekvapivé, ako už od počiatku školského roka dokázali správne odpovedať na otázky. Tým sa len potvrdil môj predpoklad, že deti vedia pracovať s textom od prvej triedy, ale majú „smolu“, že nevedia čítať. Tak sú odkázané na bezduché vety typu „mama má Emu“ a túžobne očakávajú, že im rodičia prečítajú rozprávku obsahovo na úrovni primeranej ich veku, a nie čitateľskej zručnosti.

Od štvrtého týždňa deti nacvičujú aj hlasné čítanie. Pomáha im postavička slimáčika, ktorý pomocou počítačového rozpoznávania reči kontroluje správnosť prečítaného slova. Deti čítajú veľmi krátke príbehy slovo po slove do mikrofónu. Ešte nepoznajú písmenká, ale majú možnosť viackrát si text vypočuť a následne ho „prečítať“ spamäti. Nevedome sa naučia spojiť slovo-obraz so slovom-zvukom. To, či správne prečítali, overí počítač. Zvukový záznam sa automaticky vyhodnotí a realizuje sa spätná väzba. Zo začiatku to šlo pomalšie, ale po 16 hodinách nácviku väčšine detí stačí vypočuť si príbeh iba raz. Súvisí to aj s tým, že deti pokročia i so šlabikárom.

Na spestrenie hodiny sú využité zábavné aktivity zo súboru hier GCompris alebo ďalšie aktivity z Multimediálnej čítanky. Napríklad kvarteto s tučniakom, ktoré je ovládané hlasovými povelmi – číslicami alebo samohláskami, alebo si deti zahrajú sieťové domino. Zaujímavá je aj súťaž v skladaní slabík.

Na konci minulého školského roka bolo možné hovoriť o prínosoch multimediálneho čítania iba z celkových dojmov a pocitov. Ako sú však deti skutočne na tom v porovnaní so staršími spolužiakmi? Keďže základným ukazovateľom je tempo čítania, bude sa vychádzať z neho. Porovnajú sa druháci. Na tento účel čítajú druháci príbehy nie po slovách, ale súvisle. Z nahrávky čítania je možné po spracovaní automaticky vyčísliť tempo čítania a iné parametre.

Obr. 2: Tempo čítania v 2. ročníku

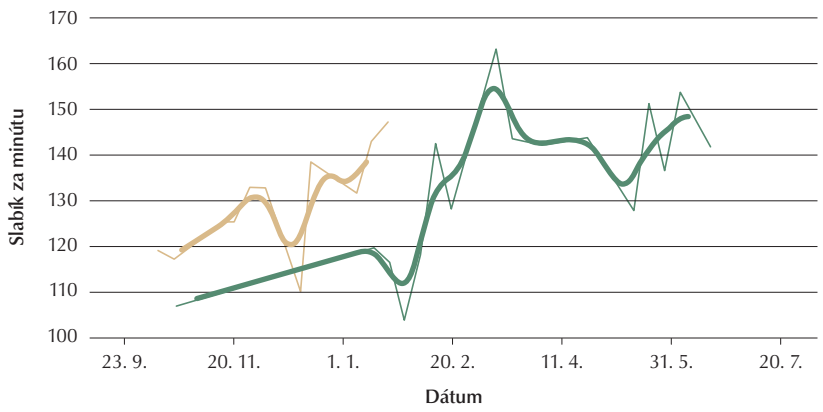

Legenda: 2012/2013, 2013/2014.

Po prekontrolovaní a zosumarizovaní zozbieraných dát bolo možné zostrojiť graf vývoja tempa čítania počas školského roka. Druháci z minulého školského roka (38 detí), ktorí v prvom ročníku nemali multimediálne čítanie, sa porovnali s terajšími druhákmi (38 detí), ktorí predmet absolvovali. Deti, ktoré prišli do školy až v tomto školskom roku, do porovnania, samozrejme, neboli zahrnuté. Výsledný graf priemerných hodnôt čítania je možné vidieť na obr. 2.

Z kriviek grafu možno zistiť, že terajší druháci vstúpili do školského roka s patričným náskokom, ktorý si udržali celý polrok. Podľa odbornej literatúry dieťa, ktoré má byť schopné samostatne pracovať s učebným textom, musí prekročiť hranicu rýchlosti čítania cca 120 – 130 slabík za minútu. V priemere sa to podarilo. Je však potrebné upozorniť, že medzi deťmi možno nájsť veľmi dobrých čitateľov (hyperlektici), ale aj slabších (dyslektici). Štandardná odchýlka od priemeru sa pohybuje na úrovni cca 47 slabík za minútu, t. j. väčšina detí číta rýchlosťou v rozmedzí ±47 od krivky grafu. Preto aby bola väčšina detí „za vodou“, musel by byť v tomto prípade priemer až 170 – 180 slabík za minútu (vrchná hranica grafu), prípadne odchýlka blízka 0.

Tento školský rok to majú prváci na multimediálnom čítaní o niečo ľahšie. Všetky aktivity zamerané na hlasné čítanie sú už takpovediac pod jednou strechou na webe. Prechádzanie z jednej aplikácie do druhej bolo predtým trochu zdĺhavejšie. Takto ušetrený čas dáva priestor na ďalšie aktivity. Do kontroly hlasného čítania bola zavedená možnosť splývavého čítania. Cieľom je predísť dvojitému a trojitému čítaniu, keď si dieťa najprv prečíta slovo po písmenách, potom po slabikách a až potom prečíta celé slovo. Takto dieťa nie je v rozpore s tým, ako sa učí čítať na ostatných „klasických“ hodinách. Dúfam, že do konca školského roka sa podarí pridať ďalšie vylepšenia a rozšírenia, ktoré pomôžu deťom efektívne napredovať.

RNDr. Marek NAGY, PhD.,
Katedra aplikovanej informatiky
FMFI UK Bratislava

Odborný seminár priblížil žiakom základy fotografovania.

Fotografovanie je písanie svetlom

ŠPORTOVÉ GYMNÁZIUM KOŠICE

Hoci dnešná mladá generácia nerada píše perom a atramentom, písanie svetlom – fotografovanie, ich, naopak, baví a dokáže zaujať. Svedčí o tom aj zadanie, ktoré plnia žiaci Športového gymnázia na Triede SNP v Košiciach v rámci projektu Comenius.

Projekt s názvom *Fotografia a kinematografia ako spôsob trávenia voľného času* priviedol gymnazistov k štúdiu, akému sa bežne v škole nevenujú. Ak sa sami chceli na istý čas stať fotografmi, ktorí dokážu dokumentovať život okolo seba, museli chvíľu počúvať a prizerať sa práci ľudí, ktorí s fotografiou žijú. Či už je to ich profesionálna práca, alebo koníček. A tak sa žiaci Športového gymnázia Košice zúčastnili niekoľkých stretnutí s fotografiou a jej tvorcami.

V košickej FotoGalérii NOVA si najskôr pozreli členskú výstavu Fotoklubu NOVA, ktorý v Košiciach pracuje už 37 rokov. Na vlastné oči sa presvedčili, že fotografovať sa dá všetko, ak viete, čo chcete svojou fotografiou vyjadriť.

Presvedčilo ich o tom aj následné stretnutie s neprofesionálnymi fotografmi Alexom Kissom a Michalom Závojnom. Tí mladým nadšencom vysvetlili, že na dobrú fotografiu nestačí drahý fotoaparát, ale treba mať spoľahlivú techniku, ktorá vám poskytne istotu, a chýbať nesmie kus umeleckého cítenia, ktoré sa dá pocvičiť rovnako ako technika.

O tom žiakov presvedčil aj fotografický seminár pod vedením Miroslava Orbana a Stanislava Sušinku o základoch fotografovania. Jeho súčasťou boli témy, ako vybrať správne prostredie, ako pri fotografovaní využiť svetlo, kontrast, ako si zvoliť správny fotoaparát. Druhý fotografický seminár vedený rovnakými odborníkmi rozvíjal témy podľa záujmu žiakov a po prvých skúsenostiach s cieleným fotografovaním.

Pretože sa fotografia rozdeľuje na umeleckú a úžitkovú, žiaci sa boli na vlastné oči presvedčiť aj o tom, ako sa dá fotografiou živiť v reklamnom 4K studiu, profesionálnom fotoateliéri.

Teraz je už len na žiakoch, aby nadobudnuté vedomosti premenili na skúsenosti a v rámci vlastnej prezentácie zužitkovali. A to nielen slovom, ale predovšetkým fotografiou. Pretože dnes môže byť fotografom každý, ak má čo povedať ostatným. Fotografia je totiž nástrojom na komunikáciu a v tomto prípade aj medzinárodným jazykom, ktorému porozumejú aj žiaci z iných krajín zapojených do projektu Comenius.

Mgr. Karol SMETANA

Učíme sa o Slovákoch, ktorí zmenili svet

SŠ, TILGNEROVA UL., BRATISLAVA

Vo štvrtom ročníku sme v Spojenej škole na Tilgnerovej ul. v Bratislave už po niekoľkýkrát spojili informatiku s vlastivedou. Na informatike sa učíme pracovať v grafickom editore Skicár a LogoMotion. V rámci vlastivedy sa žiaci učia o významných Slovákoch.

A tak ruka v ruke s triednymi učiteľkami sme vybrali na webovej stránke Osobnosti pre každého štvrtáka jednu osobnosť, ktorú sme považovali za dôležitú. Na informatike sme sa naučili techniku, ktorou žiaci kreslili podobizne osobností. K obrázku sme sa naučili napísať meno osobnosti a roky, kedy žila. Potom si každý zo žiakov na stránke prečítal jej životopis a musel vybrať jednu-dve vety, prečo tú-ktorú osobnosť považujeme za dôležitú, a napísať ich pod obrázok. A nakoniec sa žiaci učili prezentovať spolužiakom, čo ktorý z nich o osobnosti zistil. Teda, ako stáť, ako sa usmievať a čo robiť, keď nám vypadne text...

A už teraz spoločne chystáme veľkú prezentáciu starším spolužiakom.

Mgr. Silvia BODLÁKOVÁ

Kľukatá cesta k vzorovej pedagogike

OSOBNÝ PRÍBEH A „VEĽKÉ“ DEJINY

Keď som vošla s diplomom v ruke prvý raz do zborovne, predstavila som sa kolegom ako penzionovaná učiteľka, čo presne zodpovedalo prostrediu, ktoré ma (de)formovalo. Dlho som sa nemohla zbaviť pocitu, že mi leží na pleciach ťarcha neblahej minulosti, ktorá dolieha na môj súčasný život a strašne ma gniavi; dlho trvalo, kým som nadobudla sebaistotu učiteľky chápajúcej žiakov, a až teraz v dôchodkovom veku sa odhodlávam oboznámiť so svojimi životnými peripetiami širšiu verejnosť...

Narodila som sa starším rodičom, 44-ročnému otcovi a 35-ročnej matke, do pochmúrnej rodinnej atmosféry, ktorá ma dosť negatívne poznačila. Otec čoraz častejšie upadal do depresií a po večeroch sa zhrýzal v pracovnom kúte, čo som vycítila už na prahu puberty; trvalo celé týždne a mesiace, kým som sa k nemu opovážila priblížiť. Podobným sklonom k melanchólii trpela jeho sestra, ktorá mu ostala z deviatich súrodencov; dvaja bratia padli v prvej svetovej vojne, ostatní pomreli v útlom veku. Jeho matka a moja stará mama, ktorú som nepoznala, veľmi skoro ovdovela a musela živiť štyri hladné krky. Zo zachovanej podobizne na mňa hľadí prísna a strohá žena, ktorá vládla železnou rukou a vychovávala svojich synov fackami a kopancami. Otec pochádzal z Gascogne a z detstva si uchoval spomienku najmä na otročinu s uhlím a dlhé rady v obchodoch počas vojny. Vo svojich dvanástich rokoch opustil školské lavice a nastúpil ako sadzač do tlačiarne. Prácu si obľúbil, dokonca nadviazal priateľský vzťah so šéfom, ktorý pretrval aj po jeho odchode z typografickej dielne. Rád sa smial, spieval, počúval rozhlasové hry a hudbu, ak práve nepodľahol skľúčenosti...

Učiteľské korene

Spočiatku ma rodičia zverili opatrovateľke, lebo mama zabezpečovala stabilný príjem do rodiny ako učiteľka, zanedlho ju však opustili sily a otec prevzal funkciu „muža v domácnosti“. Učil ma chodiť, rozprávať, neskôr variť, prať i žehliť... Neostali mi v pamäti konkrétne spomienky na tieto okamihy, ale keď som neskôr pozorovala otca, ako úžasne sa správa k novorodencom a batoľatám, spontánne som usúdila, že šlo o šťastné obdobie. Iste, možno zamieňam pocity s realitou, ale otec naozaj rozumel tvorčekom, ktoré väčšina mužov považuje za plačúce uzlíky nehodné pozornosti.

Mama pochádzala z roľníckej rodiny, ktorú sme pravidelne navštevovali v nedeľu popoludní. Na fotografiách pôsobia jej rodičia odmerane, prísne a autoritatívne; naozaj si nepamätám, že by ma brávali do náručia alebo na kolená a rozprávali mi zaujímavé príbehy, hoci som mala pätnásť rokov, keď zomrel starý otec a krátko nato aj stará mama. Ostal nám ujo, mamin brat, s ktorým sme síce neudržiavali dôverné styky, ale z rozmanitých dôvodov si robil o nás starosti. Skrátka, ani v maminej rodine sa nezvykli tešiť zo života či z osobných úspechov, rozhovor sa zásadne krútil okolo sociálno-politických problémov.

Matka nedokončila učiteľský ústav, dlho zastupovala chýbajúcich kolegov, dokonca aj v inom kraji, a jedného krásneho dňa sa dozvedela, že už pre ňu niet miesta; možno preto na mňa tak naliehala, aby som absolvovala pedagogický inštitút. Napísala vyše dvadsať žiadostí v rámci regiónu Rhône-Alpes, dva-tri roky si pripadala ako handra pohadzovaná sem a ta, nakoniec jej začiatkom druhej svetovej vojny ponúkli miesto v škôlke (v departemente Horné Savojsko), odkiaľ odišla do dôchodku roku 1967, a zverili do opatery štyridsať troj- až šesťročných detí, ktoré trpeli častými hnačkami. Keďže nemala poruke nijakú zdravotnú sestru, čo by ich podchvíľou umývala a prezliekala, pomáhal jej otec, kým som sa im v júni 1948 nenarodila ja a neprevzal starostlivosť nado mnou. Mama sa mi zdala vyrovnanejšia než otec, netrpela prílišnou náladovosťou, ale jakživ nedala najavo nijaké city. To neznamená, že bola bezcitná, akurát sa naučila potláčať citové prejavy, ba i na smrteľnej posteli sa tak ovládala, až ma mrazilo.

Detstvo na školskom dvore

Odmalička som teda žila v školskom prostredí, a keď som slávnostne nastúpila do školy, poznala som viaceré učiteľky aj ako susedy a matky detí. Vyrastala som medzi troma chlapcami a jedným dievčaťom v mojom veku, ale z útleho detstva si nepamätám až na pár hmlistých útržkov na nijaké radostné zážitky. Keď som dovršila dvanásť rokov, začali sme sa hrávať na skrývačku a neskôr spoločenskú hru petang na školskom dvore. Súčasťou školskej budovy boli pivnice, učiteľské byty na prvom poschodí a povala. Konečne nadišlo obdobie šantivosti, neraz som sa s rovesníkmi do neskorého večera naháňala, čo učitelia-rodičia bohvieako neschvaľovali. Vynakladala som nezanedbateľné úsilie o bližší vzťah, ale nedá sa povedať, že by som ho s niekým nadviazala. Chodila som do verejnej školy s laickým pedagogickým zborom, no ak mi vykĺzla z úst nemiestna poznámka, učitelia sa tvárili pohoršene a odsudzovali ma väčšmi než puritáni, hoci poväčšine nedokázali potlačiť zvedavosť a záujem o klebety. Rodičia mi kládli na srdce, aby som sa slušne správala a najmä nevytŕčala z radu dobrých žiakov, čo ma mátalo celé pubertálne i adolescentné obdobie a neraz privádzalo do zúrivosti, lebo členovia „veľkej učiteľskej rodiny“ sa v osudných okamihoch vzájomne nepodržali, naopak, správali sa v duchu hesla „každý pre seba“. Popravde som teda žila v akejsi skostnatenej až pochmúrnej atmosfére sputnanej autoritatívnymi pedagógmi.

Predškolskú výchovu som dostala od matky, pamätám si na jej sylabickú metódu, ktorá tvorila základy čítania; keď ma naučila slabikovať a neskôr čítať, pravidelne ma zásobovala knihami, ktoré som najčastejšie dostávala do daru. V prvej triede som musela excelovať, lebo riaditeľka ma po niekoľkých dňoch preradila do druhej triedy. V tom čase sa propagovala mliečna výživa a v školách koloval obežník (z decembra 1956), ktorý zakazoval domáce úlohy, učiteľka ho však úspešne ignorovala, dokonca nám prikázala klamať, keby inšpektor náhodou zisťoval, či sa dodržiava. Nečudo, čochvíľa mala odísť do dôchodku a nemienila zľaviť zo svojich osvedčených pedagogických metód. Na jar vypukla epidémia šarlachu, infekčná choroba sa tak hrozivo rozšírila, až prinútila vrchnosť zatvoriť školu dva týždne pred začiatkom prázdnin. Vonku bolo pekne, ale množstvo doslova absurdných úloh mi zaberalo prakticky celý deň. Do školy prišla nová riaditeľka, ktorá od samého začiatku presadzovala komplementárne hodiny pre dievčatá v chlapčenskej škole. Narážala síce na vytrvalý odpor tamojšieho riaditeľa, ale nakoniec ho porazila presvedčivými argumentmi.

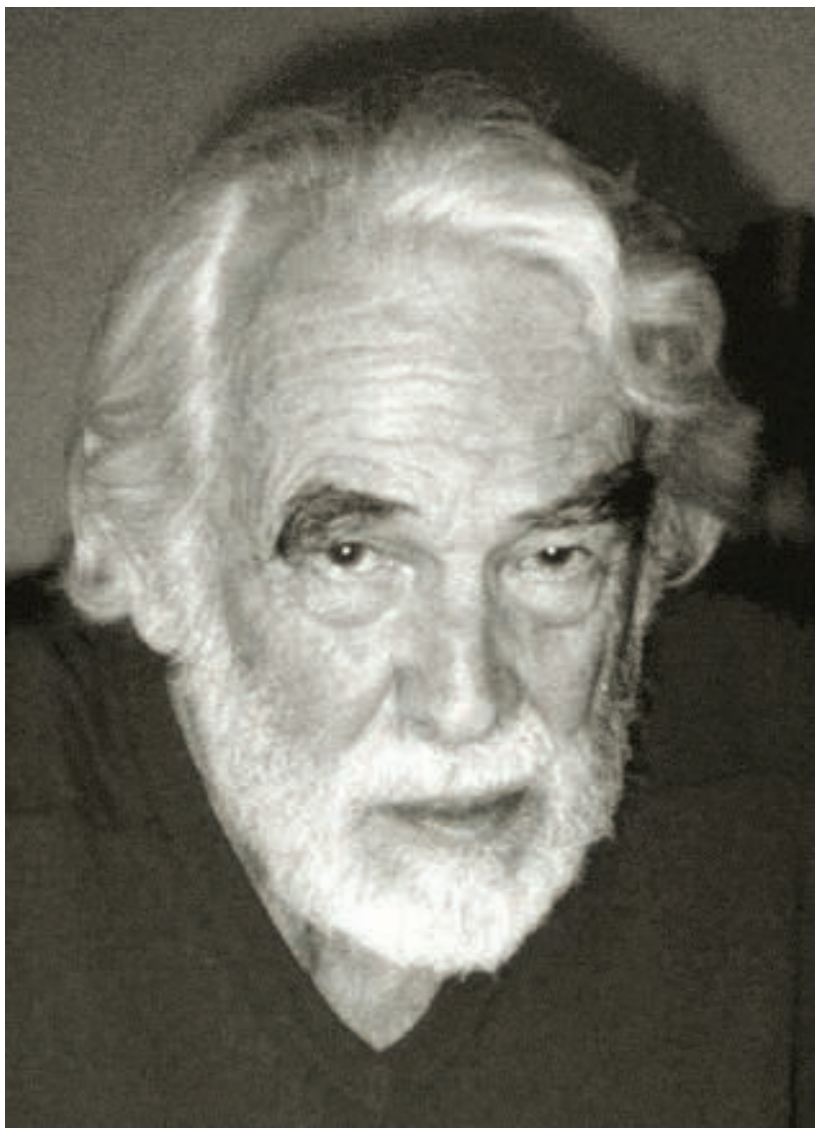

Psychopedagóg Michel Lobrot svojou nedirektívnou teóriou ovplyvnil množstvo francúzskych pedagógov túžiacich po zmene.

Prvý stupeň základnej školy som zvládla bez problémov, hoci ma neraz pohoršovali nespravodliví učitelia, ktorí pred triedou zosmiešňovali slabšie prospievajúcich spolužiakov a nasadzovali im na hlavu somársku čiapku. Školská rodina vo mne posilňovala nejasný pocit úzkosti, ktorý vyúsťoval do neurotických stavov; ťažko som sa vyjadrovala, potláčala spontánne prejavy a vonkoncom sa neodvažovala klásť otázky, hoci som vďaka knihám získala primeranú slovnú zásobu. Aj preto som musela prejsť ešte poriadny kus cesty k duševnému prerodu...

Pubertálne obdobie

Okolo deviateho roku som dostala prvý astmatický záchvat a rodičia ma zapísali do skautského tábora v prímorskej oblasti, kde panovala železná disciplína. Rozdelili nás do oddielov, nacvičovali sme nástup a zavčas rána nás zvolávali na rannú rozcvičku. Spávali sme v spacích vakoch na zemi, umývali sa v studenom potoku a vykonávali pomocné práce v kuchyni. Spočiatku som si ťažko zvykala, nevedela som sa „vpratať do kože“, neskôr som však ocenila priamy kontakt s prírodou a rada trávila aj ďalšie prázdniny so skautmi. Priťahovalo ma dobrodružstvo, keď sme sa v daždi vydávali po stopách značkárov, hrávali na žandárov a zbojníkov, robievali pikniky na lúke a večer sedávali pri ohni a spievali.

Z nesúrodých spomienok na kolégium (II. stupeň základnej školy) sa prediera na povrch zážitok, keď nás novopečená profesorka matematiky pozvala na čaj a zakrátko sme sa v rovnakom zložení šiestich dievčat ocitli u profesora angličtiny, ktorého sme slávnostne prijali medzi seba. V tom čase si učitelia bežne robili dvojročnú nadstavbu, aby mohli učiť na kolégiu, a tak sme na hodinách zažili nejedného stážistu. V triedach sa „nemiešali hrušky s jablkami“, dievčatá sedávali vo vyčlenenom rade a prestávky trávili na opačnom konci školského dvora, dokonca odchádzali zo školy o pätnásť minút skôr, aby sa v šatni nebodaj nezrazili s nejakým chalanom. Až po rokoch som sa dočítala v regionálnom denníku, že jeden môj spolužiak si vyslúžil nálepku „nebezpečného indivídua“, lebo sa pod rúškom tmy potuloval po uliciach a prepadával osamelé starenky, čo mi pripadalo neuveriteľné pri spomienke na riaditeľa, ktorý si potrpel na dobré mravy a nekompromisne trestal priestupky. Učil nás francúzštinu zo zastaraných a takých „šalátových“ učebníc, že mi vari navždy utkveli v pamäti, tak ako tik, ktorý mu potrhával svalstvom na tvári. V slohových prácach zakazoval žiačkam písať o priateľoch a chlapcom o kamarátkach, čo ma privádzalo do úžasu, a najmä udeľoval tresty aj za šarvátky, ku ktorým v podstate nedošlo, čím v nás pestoval skôr vzdor než chuť do štúdia.

V pedagogickom zbore kolégia pôsobil profesor občianskej náuky, presvedčený komunista a fanatický sektár, ktorý ma začal učiť v septembri 1958, keď generál de Gaulle vypísal referendum. Predpovedal mu zaručené fiasko, čo viacerí v duchu spochybňovali a neskôr sa ukázalo, že právom, lebo v decembri ho zvolili za prezidenta. Jakživ nezabudnem, ako v zlosti schytil stoličku a len-len že ňou nešmaril študenta, ktorý sa opovážil postaviť za jeho víťazstvo. Našťastie sa včas spamätal a „znížil“ trest, keď mu dal sto ráz napísať: De Gaule utrpí porážku! Ťažko som znášala agresívne útoky reakcionárov, ktoré prichádzali na rad v okamihu, keď nevedeli podložiť svoj názor argumentmi. Z napätej atmosféry v triede ma prepadali depresie a sťahovali na dno aj následkom tiesnivého domáceho ovzdušia...

Na prahu dospelosti

Keď som nastúpila do lýcea, naháňala mi hrôzu vojenská disciplína. Neznášala som prenikavo cengajúci zvonček a štvrtkové defilé v uniformách. Profesor matematiky bol niekdajším dôstojníkom, ktorý nemal ani šajnu o pedagogických princípoch a adekvátnom prístupe k študentom; ostatní profesori mi vymizli z pamäti pre nezáživné hodiny. Spomínam si však, ako som rátala minúty, aby sa konečne skončilo vyučovanie, a až doma som si uľahčene vydýchla. Z tvrdého režimu ma zmáhala únava, čo sa odzrkadlilo aj na mojich výsledkoch; vážne mi hrozilo, že nezložím skúšky na pedagogický inštitút. Obávaný matematikár ma začal pripravovať na štúdium, no v januári tragicky zahynul; nahradil ho brilantný technik, ktorý síce nemal pedagogické vzdelanie, ale vedel výborne vysvetliť učivo. Čoskoro som si opravila známky a získala povesť usilovnej študentky, obľúbila som si profesorku biológie pre jej skvelý pedagogický prístup k študentom. V niektorých predmetoch som však pokrivkávala a dovolím si tvrdiť, že to priamo súviselo s nevhodným postojom profesorov; napríklad fyzika mi ktovieako nešla a fyzikárka sa nerozpakovala častovať ma nevyberanými prívlastkami a zahanbovať pred triedou.

Pred Vianocami sa v jedálni odohrala dramatická scéna. Spolužiačke praskli nervy, z ničoho nič sa rozkričala, búchala päsťou po stole a museli ju vyviesť von. Celý mesiac nechodila do školy z dôvodu nervovej vyčerpanosti. Keď sa zotavila a opäť zjavila v škole, dievčatá sa jej vyhýbali ako moru. Prišlo mi jej ľúto, a tak som navrhla, aby sme sa spolu učili, čo prijala s úľavou a postupne sa znovu začlenila do kolektívu.

Pred maturitou som sa často zamýšľala nad učebnými osnovami, ktoré sa museli striktne dodržiavať, ale unikala mi akákoľvek súvislosť s praxou. Hodiny ubiehali v monotónnom klasickom štýle, profesori sa neuchyľovali k experimentom a inováciám, ani nechyrovali o zakladateľovi modernej školy Célestinovi Freinetovi, tobôž o Lobrotovej inštitucionálnej pedagogike či nedirektívnej teórii. Moja úloha spočívala v reprodukovaní spôsobov a mánie tej-ktorej profesorky, otázky alebo návrhy neprichádzali do úvahy, nekonformné správanie a akákoľvek iniciatíva sa prísne trestali. Zrejme preto mi tak utkvel v pamäti sympatický profesor filozofie, ktorý podnietil moju činorodosť a inšpiroval ma k práci o filozofovi Pierrovi Teilhardovi de Chardin, autorovi eseje *Ľudský fenomén*, ktorá vyšla po jeho smrti roku 1955. Bol to inteligentný a podnetný pedagóg, neveľmi obľúbený medzi závistlivými kolegami, o to väčšmi uznávaný medzi študentmi, ktorým obohatil duševný rozhľad vďaka rozborom viacerých filozofických spisov, ba inicioval aj prieskum o ženách zo psychosociologického hľadiska.

Voľba povolania

Faktom ostáva, že ani v maturitnom ročníku som sa ako nádejná uchádzačka o štúdium na pedagogickom inštitúte nedozvedela ani trocha o invenčnom pedagógovi Freinetovi. V nedeľu večer ôsmeho októbra 1967 vysielala televízia pri príležitosti prvého výročia jeho úmrtia film *Poza školu*, zachytávajúci jeho život, ale nevidela som ho do konca vzhľadom na prísny zákaz sledovať televízne programy po 22. hodine! Na jeseň 1968 som prejavila záujem o stáž založenú na Freinetovej pedagogike, s ktorou museli súhlasiť moji rodičia, hoci som už dovršila dvadsiatku.

V tom čase ma učil profesor psychopedagogiky, ktorého nadchla májová revolúcia lásky, priblížil nám amerického psychológa Carla Rogersa, významného predstaviteľa humanistickej psychológie, ktorý vážne spochybnil tradičné pedagogické metódy. Dovtedy som nechyrovala o amerických výskumoch a teórii osobnosti, o ľudskom prístupe k študentom, empatii, akceptácii ich osobitostí a viere pedagóga v ich schopnosti. Skrátka, „rogersovský“ prístup mi poslúžil za významný medzistupeň...

Ešte som sa nestihla zžiť s akademickou pôdou, keď otehotnela jedna poslucháčka a do uší mi doľahol nehorázny verdikt. Musela sa rozlúčiť so štúdiom, lebo biľag slobodnej mamičky ostro kontrastoval s budúcim statusom serióznej pedagogičky, čo ma doslova omráčilo.

Zakaždým, keď som sa v období detstva a dospievania ocitla zoči-voči „mocenským" vplyvom, keď mi niekto vnucoval čokoľvek, čo nezodpovedalo môjmu rebríčku hodnôt či predstavám o metodologickej úrovni, rástol vo mne vzdor a otvorene som sa búrila. Z môjho hľadiska šlo o otázku života a smrti. Možno to vyznieva bombasticky, ale nemožno poprieť, že nedostatok rešpektu až neúcta k žiakom, k ich tempu a spôsobilosti, pohŕdavý a povýšenecký postoj k slabším bytostiam, ktoré sa nemôžu alebo nevedia brániť, ak nežijú v harmonickom prostredí a nebudujú si zdravé sebavedomie, vedú k strate duševnej rovnováhy a uzavretosti, udúšaniu prirodzenej zvedavosti a chuti do učenia. Netreba azda pripomínať, že výchovno-vzdelávací proces by mal účinne podporovať túžbu po vedomostiach, a nie ju potláčať a torpédovať. Viacerí spolužiaci v triede na vlastnej koži zažili, že ich učitelia neposmeľovali, ale naopak, zraňovali a ubíjali, neraz tie útrapy nevydržali a vzdali sa ďalšieho štúdia. Vyučujúci, ktorí ich zosmiešňovali a ponižovali, stratili moju dôveru aj preto, že ani mňa ktoviečo nenaučili.

Potrebné poznatky som získavala zásluhou vlastného úsilia a nenásilného vplyvu ukážkových pedagógov, ktorí ma spontánne usmerňovali, aspoň občas vypočuli a rozvíjali moje danosti. Vďačím im za vedomosti, za podnety, za získané sebavedomie, ba i chuť do života, čo ma uchránilo pred depresiami. Títo naslovovzatí pedagógovia na mňa „nepreniesli" vlastné priority či etické princípy, nič mi nevnucovali, ale podnietili moje túžby i záujmy, dali mi možnosť slobodne sa rozhodnúť. A práve vďaka „voľným rukám" a ich chápavému postoju sa moje znalosti rozšírili a dosiahli náležitú úroveň.

Prvé skúsenosti so žiakmi a s kolegami

Nekorektný prístup pedagógov, ktorý ma zraňoval ako žiačku a študentku, ma nevýslovne pohoršoval ako novopečenú učiteľku. Nepochybne ním trpeli aj moji žiaci s (pod)priemerným prospechom, s ktorými som si najlepšie rozumela. V každej triede som začínala výučbu voľnou diskusiou na tému: Kde si sa narodil(a)? Odkiaľ pochádzaš? Jakživ nezabudnem na rozžiarený pohľad A... v deň, keď som priniesla do triedy diapozitívy o Sahare a zopár kabylských šperkov. Odvtedy si tvrdošijne nesadala do zadnej lavice, presunula sa dopredu a aktívne zapájala do vyučovacieho procesu. Zanedlho ma žiaci prekvapili kolektívnym výtvorom triednej kroniky, v ktorej sa vynímali štylisticky kultivované texty bez gramatických chýb. Vedela som si predstaviť, koľko úsilia a entuziazmu ich stála jej príprava.

Na evidentný záujem a aktivitu na mojich hodinách hľadeli kolegovia krivým okom, akoby vyrovnaní žiaci podkopávali a ohrozovali ich osvedčené tradičné metódy. Cítila som sa osamotená vo svojom úsilí, hoci freinetovský pedagogický prístup, ktorý som zaviedla, zjavne pomohol viacerým deťom z počiatočných ťažkostí a najmä sa ľahšie aklimatizovali na krajinu, do ktorej sa ich rodičia presťahovali. Neraz som čelila námietkam, že ho aplikujem preventívne, hoci je určený pre dlhodobo neprospievajúcich školákov. Kolegovia ma jednostaj kritizovali a nútili zaujať obrannú pozíciu, hoci viacerých žiakov v mojej triede predchádzajúce roky znechutili, trpeli komplexom menejcennosti, nedôverovali svojim schopnostiam, horko-ťažko potláčali strach a ledva sa sústreďovali na navrhované aktivity.

Najväčší úžas sa ma však zmocnil, keď som zistila, že na pôde školy je sexualita tabu. Kolegu-matematikára zaliala červeň pri správe, že jeho manželka čaká dieťa. Iste, neučil biológiu, ale jeho rozpaky jasne naznačovali, že k otázkam vzniku života na Zemi zaujíma opatrnícky postoj. Okamžite mi zišlo na um, ako sa na túto tému vyjadril profesor teológie Xavier Thévenot v diele *Citovosť vo výchovno-vzdelávacom procese*: *„Zrelá ľudská bytosť pripúšťa, že nejestvuje bezpohlavná citovosť a že túžba sa môže rozvíjať len v rámci dominujúcej buď mužskej, alebo ženskej dimenzie. Ťažko uveriť, že city medzi žiakom (žiačkou) a vyučujúcou (vyučujúcim) majú číry asexuálny charakter."*

Tento výrok ma prinútil k úvahám o erotickom vplyve na školskej pôde, zákonite som si kládla otázku nielen o vzťahu pedagógov k telesnej rozkoši, ale aj o ich postoji k vlastnej puberte a adolescencii. Prevládala v nich ľahostajnosť, meravosť, prísnosť alebo podvedomý únik pred strachom, že by sa ocitli zoči-voči vlastnej skúsenosti. Každý(á) učiteľ(ka) by si, podľa mňa, mal(a) uvedomiť, odkiaľ vyviera jeho (jej) túžba po otcovstve (materstve). Deti, ktoré učí, nepatria k jeho (jej) potomstvu, nie sú plodom jeho lásky (nepochádzajú z jej lona), v ich vzťahu sa teda uplatňuje nanajvýš nepriamy (biologický) vplyv. Žiaľ, práve odmietavý postoj k sexualite neraz prezrádzal ich citovú nezrelosť, keďže na záujem žiakov o ľúbostné vzťahy a pohlavný akt hľadeli pohoršujúco až odsudzujúco a svojím náhľadom prekrúcali, skresľovali realitu. Viacerí si nevytvorili zdravý vzťah k sexualite, ba ani ministerstvo školstva nebralo do úvahy závažné otázky, čo nastolil Xavier Thévenot, potom nie div, že sexuálna výchova v mnohých školách nezodpovedá potrebám žiakov, nech sa odvíja od akokoľvek vysokej vedeckej úrovne. Žiakov najčastejšie totiž trápi problém, ako sa zžiť so svojimi túžbami a prebudeným pohlavným pudom v období adolescencie, na ktorý im nedá odpoveď ani tá najprispôsobivejšia fyziologická terminológia.

Vzťah s inšpektormi

Ako som už spomínala, z hlbokého presvedčenia som stavila na Freinetove pedagogické metódy vzhľadom na slabšie prospievajúcich žiakov, ktorých prísni kolegovia učili predovšetkým počúvať a na slovo poslúchať, nie slobodne sa vyjadriť a tvoriť. Zo všetkých síl som ich podnecovala, aby sa voľne prezentovali, či už verbálne, písomne, alebo výtvarne, aby sa čím skôr presvedčili, že nestratili schopnosť rozprávať a vysloviť svoje myšlienky, že ich ako učiteľka počúvam a nevyvodzujem z ich slobodného prejavu nijaké dôsledky, ba aj ich chválim, že si neustále prehlbujú vedomosti. Začiatok školského roka sa niesol v znamení prechodného zmätku, lebo všetci chceli rozprávať a najzhovorčivejší prekrikovali málovravnejších a zakríknutejších. Musela som ich učiť aj počúvať, lebo odmaličká síce vedeli, že nesmú skákať do reči, ale len dospelým, najskôr teda museli dostať slovo, a len čo mali možnosť prehovoriť, dávala som si záležať, aby sa neposmievali jeden druhému a neopodstatnene navzájom nekritizovali, lež dopĺňali a inšpirovali.

Jedného septembrového rána prišiel do triedy inšpektor, keď sme práve rozoberali text, ktorý žiaci voľne interpretovali. Ešte sa nestihla vytvoriť uvoľnená atmosféra ani zaužívať zásada pozorného počúvania; niektorí žiaci sa zháčili, iní využili príležitosť, aby sa blysli, jednoducho sa nehlásili o slovo a navzájom prekrikovali. Potom nasledoval kritický monológ inšpektora, ktorý mal naozaj vycibrený jazyk (aj vďaka vyštudovanej psychológii), žiaľ, podfarbený povýšeneckým hlasom, akoby pojedol všetku múdrosť sveta. Namyslenosť som sa totiž snažila na hodinách potláčať, aby som neodrádzala a neznechucovala žiakov. Vôbec nezohľadnil podmienky v triede ani moju schopnosť zaujať deti, vystavil na pranier nedostatočnú disciplínu a aktivitu, lebo žiaci sa buď nevpratali do kože a sústavne vyskakovali z lavíc, alebo nezúčastnene sedeli ako päť peňazí. Navyše dal ostentatívne najavo, že ma prišiel hodnotiť z pozície nadriadeného, že som vykonávateľkou príkazov, ktoré treba plniť, a nie sa nad nimi zamýšľať, tobôž preberať akúkoľvek iniciatívu.

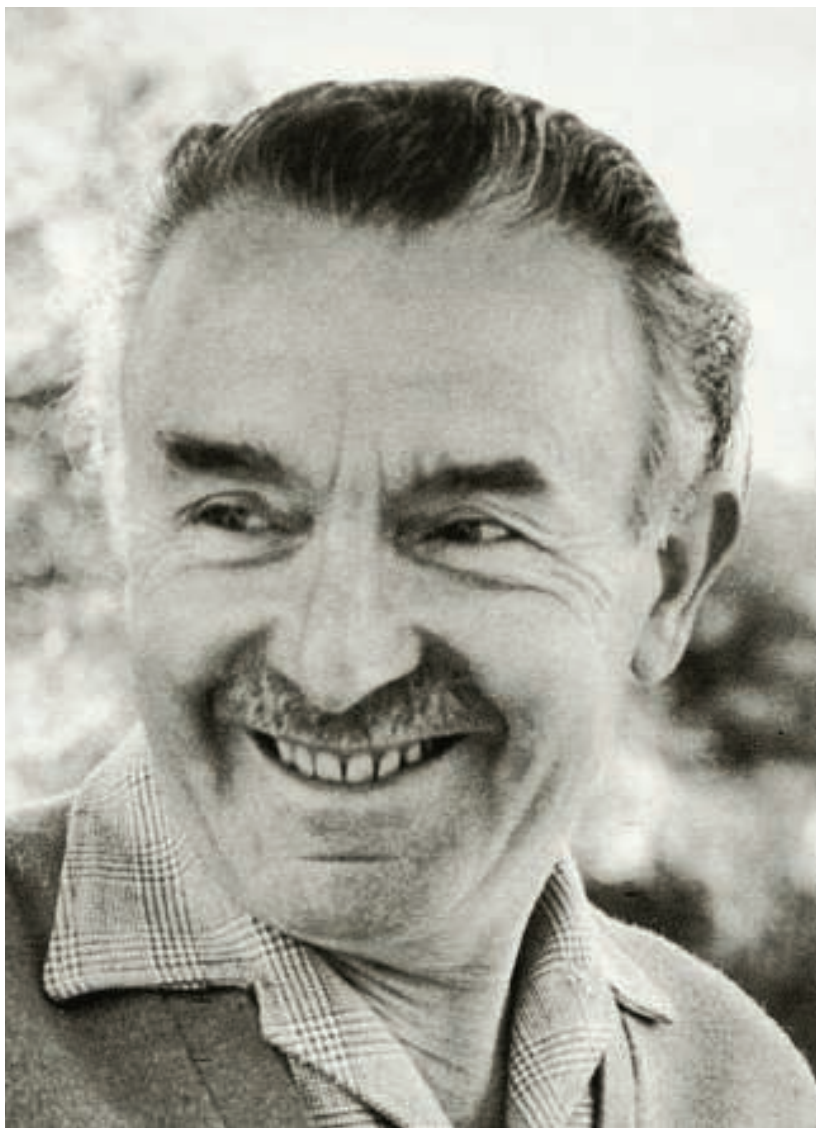

Až vďaka Celéstinovi Freinetovi sa vo francúzskom vyučovacom systéme začal viac klásť dôraz aj na osobnosť žiaka.

Zakrátko ma preradili do inej školy, kde som sa stretla s novým, ešte neprístupnejším inšpektorom, ktorý sa tváril, že má patent na najlepšiu pedagogickú metódu. Za daných okolností som nezvládala svoje povinnosti, očividne som zneistela, nevýslovne ma ochromil Damoklov meč, čo mi visel nad hlavou. Opäť som sa vžívala do situácie nešťastných žiakov s rozkolísanou pôdou pod nohami, ktorých si v triede nik neváži. Ak sa nadriadený (v mojom prípade inšpektor, v ich prípade učiteľ) oháňa prehnanou kritikou a trestami, podriadený zákonite stráca hlavu, zdravé sebavedomie, vieru vo vlastné schopnosti, načisto stŕpne, uviazne v spároch úzkosti a otupenosti.

Freinetove pedagogické metódy

Po dvadsaťročných pedagogických skúsenostiach som sa odhodlala preklenúť ďalší stupienok a rozhodla absolvovať rigorózne skúšky. Dospelí študenti si cez prestávky medzi výkladmi vymieňali neformálne názory na prednášateľov, čo sa nevyhli povýšeneckému tónu a určitej opovržlivosti, vyjadrovali zmiešané pocity z prívlastku „malí doktorandi", ktorý síce navodzoval sympatie a ochranné krídla, ale rozhodne nie rovnocenné partnerstvo. Neušlo mi, že kolegovia citlivo vnímali povahové vlastnosti pedagógov, ktoré si cenili väčšmi než ich rečnícke umenie.

Niektorí študenti zo zvedavosti a z túžby po väčšom rozhľade navštevovali semináre, ktoré si pôvodne nezvolili, ale po čase zistili, že zodpovedajú ich vedeckým ašpiráciám, predstavám a cieľom. Skrátka, okamžite ich pritiahli pedagógovia presadzujúci nutnosť rešpektovať individuálne rozdiely aj v praxi, čo sa odzrkadľovalo v ich prístupe. Nemusím azda pripomínať, že i mňa nadchli psychopedagogické danosti spomínaných prednášateľov. Popri oficiálnom štúdiu som sa opäť pripojila k skupine preferujúcej Freinetovu pedagogiku a neskôr absolvovala atypickú stáž s psychopedagógom Michelom Lobrotom, zakladateľom inštitucionálnej pedagogiky, ktorá ma výrazne ovplyvnila. Stretnutie s Freinetovými prívržencami mi rozšírilo obzor už na jeseň 1968 aj vďaka špičkovým pedagógom zo Savojska a z Horného Savojska, ktorí si potrpeli na srdečnosť väčšmi než na oficiality. Ešte som poriadne nezačala študovať, nevidela film *Poza školu* do konca, a jednako ku mne pristupovali ako k seberovnej, nepodceňovali môj názor a podnecovali ma do experimentov, ktoré som zápalisto realizovala. Iniciovali vášnivé diskusie, v ktorých sa odrážal skutočný rešpekt medzi diskutujúcimi, a spontánne ma pozvali na konferenciu do Grenoblu, ktorá sa konala na jar 1969, kde som sa zoznámila s budúcim kolegom Mauriceom. Už vtedy som kvitovala nezvyčajné zážitky, ktoré vo mne vyvolali túžbu bádať a podeliť sa s ostatnými o určité skúsenosti, i keď som ich nevedela presne špecifikovať; dozrievalo vo mne rozhodnutie, že raz zavediem do praxe Freinetove pedagogické princípy, najmä keď v máji 1968 došlo k úprave oficiálnych smerníc, ktoré rozviazali učiteľom ruky.

Célestin Freinet presadzoval myšlienku voľných aktivít v triede, čo znamená, že v určitom okamihu žiak pod dohľadom pedagóga rozvíja činnosť podľa vlastného výberu. Napíše text, ktorý sa neskôr číta pred celou triedou, kolektívne (gramaticky, štylisticky, ortograficky) opravuje a nakoniec prepisuje do špeciálneho (triedneho) zošita, pričom nevybrané texty sa opravujú a prepisujú individuálne. Poväčšine ide o referáty z návštevy výstav, zo zemepisu a z dejepisu alebo osobnú korešpondenciu zahŕňajúcu rôzne zaujímavosti. Kto nemá chuť napísať správu, aktívne sa zúčastňuje na jej oprave, čo takisto predstavuje dobrú motiváciu. Musí ísť, pravda, o zrozumiteľný text, respektíve pochopiteľný z hľadiska všetkých spolužiakov. O niekoľko rokov neskôr dostala moja dcéra ako prváčka za úlohu napísať na hodine slohovú prácu na tému *Ocko na rybačke*, s ktorou si hravo poradila, hoci jej otec nikdy nebol rybár.

Lobrotova inštitucionálna pedagogika

Na stretnutí Freinetových prívržencov som prvý raz počula o inštitucionálnej pedagogike Michela Lobrota. Nie div, že vzbudil moju zvedavosť. V júli 1974 som nadšene prijala pozvanie grenoblianskeho Vzdelávacieho inštitútu psychosociologických a pedagogických vied (IFEPP) na prvú stáž s Michelom Lobrotom do Sommières a získala skúsenosti na niekoľkých úrovniach. V prvom rade ma uchvátila ochota s dôverou si vypočuť účastníka, lebo na pedagogických konferenciách prevládal imperatívny spôsob (počúvajte a postupujte podľa mojich pokynov!). Dovtedy som jakživ nevidela inšpektora z ministerstva, ktorý by kládol otázky žiakom alebo učiteľom a priamo na ne reagoval. A zrazu sa predo mnou zjavil Michel Lobrot, ktorý si pozorne vypočul každého účastníka, povzbudzoval, ale nenútil do reči, pomáhal formulovať myšlienky i požiadavky a po prednáške sa dôkladne ubezpečoval, či ho správne pochopili. Zakúsila som na vlastnej koži, čo znamená byť pochopený a bez výhrad prijatý, čo ma utvrdilo v presvedčení, že na hodinách treba aplikovať Freinetovu pedagogiku, pravda, po aktívnej účasti na prednáškovom cykle, aby som získala potrebné znalosti i skúsenosti a na konci sa náležite precvičila vo verbálnom a v písomnom prejave. Slovom, rozvinula som svoju obrazotvornosť i adaptačnú spôsobilosť, naučila sa vyjadriť svoje pocity, no najmä som získala dôveru vo vlastné schopnosti. Sebadôvera mi pomohla klásť na seba čoraz vyššie požiadavky, úporne zvažovať, hľadať možnosti a prispôsobiť sa novým okolnostiam. Moja spokojnosť nevyvierala ani tak z úspešne zvládnutej úlohy, ako skôr z radosti, že som sebestačná a môžem to dokázať.

Na prvej stáži som sa ako začínajúca „učiteľka pochádzajúca z hôr" ocitla v skupine s univerzitným profesorom, ktorý sa nad nás nevyvyšoval a netváril, že dokáže vyriešiť všetky problémy ľavou rukou. Vyžarovala z neho ľudskosť a zmysel pre zodpovednosť; vďaka nemu som sa ubezpečila, že teoretická stáž na psychologických princípoch prispieva k prehlbovaniu poznatkov, ale nie k sebapoznávaniu, že len sčasti pomáha z ťažkostí, s ktorými sa boríme v živote, čo mi pripomenulo niekdajšieho profesora psychopedagogiky, ktorý sa svojho času vystatoval vševedomosťou a všemohúcnosťou. Zanietení kolegovia zanechali vo mne nezmazateľnú pečať, nehovoriac o Michelovom výraznom vplyve na môj vývin. Vnímala som ho predovšetkým ako špičkového pedagóga dôsledne formulujúceho svoje myšlienky i teórie, riadiaceho sa spoločenskými pravidlami a žijúceho každodenným životom. So záujmom som si preštudovala jeho diela a v kútiku srdca dúfala, že preniknú do povedomia všetkých francúzskych učiteľov. Sama som z nich hojne citovala, keď som koncipovala rigoróznu prácu.

Kľukatými cestami stáží, význačných osobných stretnutí a štúdiom diel som si postupne prehĺbila vedomosti o výchovno-vzdelávacom procese a upevnila neistú pôdu pod nohami napriek počiatočnej nespavosti, žalúdočnej nervozite, zničujúcim kritickým poznámkam riaditeľky a znevažujúcim posudkom inšpektorov. Naďalej som sa venovala ťažko zvládnuteľným deťom zo sociálne znevýhodneného prostredia a snažila sa im pomôcť z neho vymaniť, čím som si získala ich dôveru; ešte vždy mi občas píšu a vrúcne ďakujú, čo ma nesmierne teší. Keď z úst serióznych, a predsa zavše nespoľahlivých učiteľov počujem, že žiakom neradno dôverovať, lebo cigánia, až sa im z hlavy kúri, zavádzajú výmyslami, nedajbože sa priznať k zábudlivosti a pohodlnosti, neraz si uvedomím, že by im sami mali ísť vzorom, lebo raz darmo... práve dospelí sú povinní pestovať v nich pocit zodpovednosti a snahu zakaždým dodržať slovo...

Z *Revue des sciences de l'éducation*
spracovala Vladimíra KOMOROVSKÁ
Foto internet

My sme mladí, vy ste starí, dajme spolu naše hlavy

VÝMENA SKÚSENOSTÍ

Malokarpatská komunitná nadácia REVIA v spolupráci s Pedagogickou a kultúrnou akadémiou v Modre predstavila roku 2013 zaujímavý projekt založený na spolupráci dvoch skupín v regióne – juniorov a seniorov, „znevýhodnených skupín" v zmysle nedostatku príležitostí na trávenie voľného času, príp. vzdelávanie sa. Projekt *Komunitná akadémia zážitkov a skúseností* sa uskutočnil vďaka podpore Akadémie rozvoja filantropie v Poľsku v rámci programu pre komunitné nadácie krajín V4 Community Foundation Maturity Program a mesta Modry.

Nadácia REVIA na základe prieskumu v malokarpatskom regióne zareagovala na potreby seniorov, ktorí majú chuť vzdelávať sa, odovzdávať skúsenosti a zručnosti mladšej generácii. Na druhej strane sa v prieskume zistilo, že na danom území existuje skupina mladých, ktorú zaujímajú tradície, minulosť, zvyky starších. Do centra záujmu sa tak dostala **Pedagogická a kultúrna akadémia (PaKA) v Modre** pod vedením Jarmily Bachanovej (a s podporou pedagógov Tatiany Horkej, Ivety Sečanskej, Sone Trojanovskej a Pavla Šimu-Jurička). PaKA má vo svojom výchovno-vzdelávacom procese odbor animátor a opatrovníctvo starších. Odtiaľ bol už len krôčik k vzájomnej činorodej spolupráci.

Počítačová gramotnosť

Ako prvé sa uskutočnili **akadémie počítačovej gramotnosti** pod vedením lektorky Miroslavy Petrušovej. Nadväzovali na kurz základnej počítačovej gramotnosti, počas ktorého sa naši frekventanti zoznámili so základmi práce na počítači, osvojili si prácu s myšou, naučili sa základnú počítačovú terminológiu, pracovať v základných programoch, vyhľadávať informácie, pohybovať sa po webstránke a v neposlednom rade používať e-mail.

Akadémia počítačovej gramotnosti je model, ktorý je založený na interakcii medzi seniormi a juniormi, kde juniori sú v pozícii lektorov. Pri jednom počítači sa tak stretáva junior so seniorom a výučba prebieha pomocou výučbových listov, ktoré sú napísané ako dialóg medzi juniorom a seniorom. Každá dvojica si volí vlastné tempo, jednotlivé úlohy si podľa potreby môžu viackrát zopakovať, resp. sa k nim neskôr vrátiť. Junior je plne k dispozícii seniorovi, odpovedá na jeho otázky, reaguje na jeho potreby. Metodika vyučovania je medzi seniormi veľmi obľúbená, oceňujú individuálny prístup. Oblasť počítačovej gramotnosti je veľmi široká, mnohí seniori majú svoje zlozvyky, kľukaté postupy, ktorými sa snažia dopracovať k cieľu. Počas individuálnej výučby sa seniori osmelia, nehanbia sa opýtať a stávajú sa v práci na počítači samostatnými.

Pre juniorov má takáto forma spolupráce úplne iný význam. Aj keď sedia za počítačom, odrazu majú pri sebe žiaka, ktorému nestačí odpovedať jedným slovom. Vyžaduje sa od nich aktívny a trpezlivý prístup, pochopenie podstaty problému, formulovanie jednoduchej a praktickej odpovede. Za PaKA boli v kurze nápomocné pedagogičky Mária Moravčíková a Darina Šimková.

Počítačové kurzy sa uskutočnili celkovo päťkrát na viacerých miestach (Pezinok, Modra, Budmerice). Celkovo bolo počas roka vyškolených 155 seniorov s participáciou 53 juniorov, ktorí odučili dokopy 574 hodín.

Kulinárstvo, hudba, šport, šikovné ruky

Po sérii kurzov počítačovej gramotnosti pokračoval projekt *Komunitná akadémia zážitkov a skúseností* **akadémiou kulinárstva**. Pod vedením lektorky Evy Ondrovej sa seniori a študenti PaKA naučili pripravovať tradičné kysnuté cesto s doma vyrobeným ražným kváskom. Napiekli tradičné lekvárové a tvarohové pečené buchty a smotanovo-zeleninový posúch podľa odporúčaní a skúseností senioriek Márie Čeligovej a Alžbety Čaputovej.

Na akadémii kulinárstva sa mladí naučili pripravovať tradičné kysnuté cesto s doma vyrobeným ražným kváskom.

Na **akadémii hudobných hier** pod vedením lektora Mária Finku predstavila seniorom Patrícia Orthová moderné hudobné štýly a Kristína Palatická svoje rytmické cítenie v podobe tanca. Ukážky latinskoamerických tancov si odvážni účastníci mohli pod jej vedením vyskúšať priamo na parkete. Potom sa prešlo na ľudovú nôtu známymi aj menej známymi slovenskými pesničkami na želanie účastníkov, spievalo sa sólovo i zborovo.

Začiatok **akadémie Buď fit!** bol venovaný dynamickému cvičeniu juniorov. Cvičiteľka pilates Silvia Stránska v krátkom teoretickom vstupe objasnila zdravotné problémy vznikajúce v dôsledku nedostatočného pohybu. Juniori i seniori si aktívne vyskúšali cvičenie na fitloptách a rovnako aj zdravotné cvičenie pilates zamerané na balans. Záver tvorili gymnastické zostavy mladých študentov, ktoré dôchodcovia ocenili potleskom. Účastníci na záver dostali textový a obrázkový súbor cvikov na domáce cvičenie.

Na záverečnej **akadémii šikovných rúk** sa juniorskí účastníci naučili základom štrikovania za podpory Eleny Zigovej a Kvetoslavy Cittenbergovej. Lektorka Viera Kováčová názorne ukázala výrobu dekoračnej gule technikou nešitého patchworku. Čerešničkou na torte bola výroba domácich cestovín s názvom frkacule, ktoré sa považujú za miestnu modranskú špecialitu. V tejto tradícii tak môžu naďalej pokračovať i naši juniori, ktorí zistili, že domáca polievka s domácimi cestovinami môže byť aj časovo náročnou záležitosťou pri špeciálnych príležitostiach.

Obojstranná spokojnosť

Komunitná akadémia zážitkov a skúseností sa stretla s pozitívnym ohlasom. Podľa slov Jany Machalovej, riaditeľky Mestského centra sociálnych služieb v Modre, kde sa niektoré akadémie realizovali, aktivizujúce stretnutia priniesli radosť a spokojnosť obom zúčastneným stranám: „Spojenie seniorov a mládeže má svoj zmysel a aspoň čiastočne nahrádza prirodzené rodinné väzby."

Projekt spojil takmer tri generácie. Vekovým rekordmanom kurzov bola 90-ročná Vilma Žáková z Modry, najmladším účastníkom hendikepovaný Janko Kováč vo veku 27 rokov z Domova sociálnych služieb Merema. Kurzu sa zúčastnilo i päť manželských dvojíc, ktoré si na kurzoch stihli vymeniť i zaľúbené e-maily. Privítali sme aj dávne spolužiačky, ktoré sa po mnohých rokoch opäť stretli v školských laviciach. Názory a skúsenosti si počas jednotlivých spoločných aktivít interaktívnym spôsobom zážitkového charakteru vymenilo celkovo 24 juniorov a 115 seniorov s 12 lektormi.

Svet obývajú čoraz starší ľudia, teda budúcnosť patrí nielen mladým. Starí sú zdravými nositeľmi hodnôt, ktoré sa strácajú. Sú držiteľmi múdrosti, ktorú mladí potrebujú. Mladí sú draví a ovládajú výdobytky moderného života. Bolo sa o čo deliť. Seniori i juniori z Modry a okolia prežili spolu pekné chvíle, spoločná prítomnosť a výmena skúseností ich vzájomne obohatila. Zostáva si len priať, aby sa z akadémií stal postupne zvyk, ktorý bude napomáhať medzigeneračnú spoluprácu, ktorá má i v dnešných časoch svoje opodstatnenie a význam. **(revia)**

Skúsenosti v troch európskych štátoch

SOŠ ROŽŇAVA

Funkciu riaditeľa v Strednej odbornej škole, ktorá sídli na Hviezdoslavovej ulici v Rožňave, už 17 rokov zodpovedne zastáva Ing. Anton Škovran. Jeho zástupkyňa Ing. Helena Zubková sa popri svojich pracovných povinnostiach venuje projektom podporujúcim študijné záujmy snaživých žiakov na zahraničných stážach. Vedia, že sa o ne môžu uchádzať systematickou snahou, vytrvalosťou a dobrými výsledkami vo výchovno-vzdelávacom procese. V tomto školskom roku sa deväťnásti chlapci a dve dievčatá, ktorí vynikli v jazykovej, kultúrnej, orientačnej, psychologickej a odbornej príprave, zúčastnili trojtýždňovej stáže v Maďarsku, Taliansku a Španielsku. Mali otvorenú cestu, kde mohli teoretické poznatky z odborných predmetov v škole ideálne prehĺbiť praktickou činnosťou v zahraničných firmách či laboratóriách.

V budapeštianskych autopravovniach

Hlavným cieľom projektu bolo zlepšiť kvalitu a atraktívnosť technického vzdelávania v oblasti stavebníctva a elektrotechniky. Z desiatich žiakov odboru mechanik-elektrotechnik sa siedmi zúčastnili odborných stáží v Budapešti vo First Central European Benefit Association. Účastníci so zameraním na informačno-komunikačné technológie (IKT) sa podieľali na výrobe plošných spojov, oprave PC, inštalácii softvéru. Ďalší, so zameraním na autoelektroniku, vyhľadávali diagnostickými metódami chyby na motorových vozidlách. Pracovali vo firmách Bosch Car Service, Hofmann gumi es Futómű a Radar-Tronic.

Miláno – na pracovisku vo firme Vitali.

V prvej firme získali zručnosti pri hľadaní porúch a ich odstraňovaní, diagnostikovali auto s poruchou zapaľovania, vymieňali palubnú dosku na vozidle VW, lokalizovali problémy na automobile Audi, opravovali klimatizáciu Volva. Vymenili kompresor. Realizovali údržbu otvárania kufra vozidla či jeho brzdového systému spojenú s výmenou brzdových doštičiek. V druhej firme sa oboznámili s obsluhou prezúvacieho a vyvažovacieho zariadenia. Vo firme Radar-Tronic sa stretli s vývojom elektronických obvodov, s ich realizáciou a preskúšaním ich činnosti. Na pracovisku automatického osádzania súčiastok pomocou masky nanášali spájkovaciu pastu na plošné spoje, do zásobníkov automatov osádzali súčiastky určené na plošné spoje. Naučili sa pracovať s plánom osadzovania, kontrolovať správnosť osádzania pomocou schémy daného elektrického obvodu. Okrem toho mali možnosť zdokonaliť sa v odbornej terminológii aj v maďarskom jazyku.

Vo firmách hodnotili prácu našich žiakov pozitívne, v Radar-Tronicu dokonca dvom z nich ponúkli po ukončení štúdia v našej škole pracovný pomer.

Španielska a talianska odborná prax

V španielskej Valencii v spolupráci s novým partnerom Esmovia jeden žiak so zameraním na IKT pracoval vo firme APP Informatica. Zaoberal sa v nej inštaláciou softvéru, montážou komponentov PC, testovaním vírusov a hardvéru PC. Ostatní opravovali a montovali čerpadlá vo firme Gomaig.

V spolupráci s hostiteľskou organizáciou Evolvo sa naša škola snažila zamerať pracovný program stáže svojich žiakov najmä na oblasti, v ktorých im nie je schopná zabezpečiť kvalitnú odbornú prax doma. Účastníkom sa naskytla možnosť overiť si teoretické vedomosti v praxi z predmetov stavebné materiály a stavebné konštrukcie. Žiaci stavebných odborov, ktorí absolvovali mobilitu v Miláne a vo Valencii, pracovali najmä na príprave projektovej a rozpočtovej dokumentácie stavby. V skupinách zameriavali jestvujúci stav budov a zakresľovali ich pomocou grafického softvéru AutoCAD 2013 3D a SketchUp Pro 8. V laboratóriu testovali stavebné materiály. Analyzovali a porovnávali rozdiely pri tvorbe výkresovej dokumentácie na Slovensku, v Taliansku a v Španielsku.

Poznávanie ako dar

Mobilita je doslova ohromný dar pre tých, ktorí žijú v regiónoch, kde je vysoká nezamestnanosť, mnohokrát v rodinách s nízkymi finančnými príjmami. Naši žiaci si možnosť pracovať v zahraničí ohromne cenia, lebo svojpomocne by nedokázali vycestovať do vzdialenejších krajín Európskej únie, vyskúšať si prácu v prosperujúcich zahraničných firmách, spoznať moderné materiály a technológie, spôsob práce, precvičiť si praktickú znalosť cudzieho jazyka v bežnej komunikácii (v obchode, reštaurácii, galériách), spoznať kultúru krajiny, spoločenský a politický život, kultúrne a historické pamiatky, architektúru danej krajiny.

Trojtýždňovú mobilitu z odborov staviteľstvo a technicko-informatické služby v stavebníctve absolvovalo sedem žiakov v Miláne a štyria vo Valencii. Obe mestá majú množstvo krásnych historických i moderných stavieb. Žiaci mali možnosť spoznať viaceré z nich. Spomeňme napr. Guliver Park, Museo de Bellas Artes, veže Serrano, Torres de Quart, Záhrady Turia vo Valencii, Kráľovský palác, Rybársku baštu, Štátnu operu v Budapešti, Dóm, Baziliku sv. Lorenza, Castello Sforzesco, Kostol Santa Maria delle Grazie, Múzeum del Castello, Divadlo alla Scala, mrakodrap Pirelli – všetky videli práve vďaka grantu.

Aj tieto poznatky a zážitky im v budúcnosti určite pomôžu pri návrhu, tvorbe projektovej dokumentácie alebo realizácii stavieb.

Povinnosti sprevádzajúcich pedagógov

Sedemčlennú skupinu do talianskeho Milána sprevádzala Ing. Erika Šmelková a Mgr. Richard Kron (sprevádzal aj skupinu do španielskej Valencie), do hlavného mesta Maďarska Ing. Ladislav Ligárt. Kým v Budapešti a Miláne všetci účastníci stáže boli ubytovaní v hosteli, v Španielsku bývali v súkromí (v rodinách). S voľným lístkom využívali dopravu metrom, autobusom, električkou a trolejbusom. Navzájom si boli nepretržite k dispozícii, kontaktovali sa mobilom. Učitelia pomáhali žiakom s orientáciou v meste, pri konverzácii, pri ich ceste na pracovisko, dbali na bezpečnosť pri práci a prehliadkach miest. Pripravovali pre nich aj program na voľný čas.

Účastníci boli počas stáže monitorovaní tútormi, podávali o nich správu podľa vopred stanovených kritérií a monitorovacích prvkov. Monitorovanie robili aj sprevádzajúce osoby či koordinátor projektu. Všetci boli nesmierne spokojní, že stáže prebehli bez akýchkoľvek nepríjemností. Hosťujúce organizácie po záverečnom vyhodnotení odovzdali všetkým účastníkom odborných praxí certifikát o absolvovaní stáže a europasy Mobilita. Žiaci mali z nich obrovskú radosť, lebo certifikát sa rovná absolvovanému odbornému výcviku na strednej odbornej škole, resp. odbornej praxi v danom školskom roku. A doklady budú môcť uplatniť na pracovnom trhu doma i v zahraničí. **Richard KRON, foto archív školy**